NICOLAE ROȘU

ORIENTĂRI IN VEAC

EDITURA „CUGETAREA“

ORIENTĂRI ÎN VEAC

947

NICOLAE ROŞU

ORIENTĂRI IN VEAC

EDITURA „CUGETAREA“
P. C. GEORGESCU-DELAFRAS

DE ACELAŞ AUTOR:

Dialectica Naţionalismului. (Ed. „Cultura Naţională", 1935).

In pregătire:

Istorie politică contemporană (2 vol).

România, Germania şi Rusia în politica europeană

LĂMURIRE

Fiecare generaţie are datoria de a-şi fixa în atenţie problemele fundamentale ale existenţei.

Nu putem concepe o viaţă lipsită de gânduri, după cum nu putem dărui altora dreptul de a ne lămuri şi de a ne conduce, atunci când, prin propriile noastre mijloace ne putem cunoaşte, depăşindu-ne într'un sens dinamic şi creator. De aici, o samă de revizuiri, de eliminări şi de consacrări, care decurg în mod natural din lupta generaţiei noastre.

Ne reamintim cu dragă inimă de bătălia literară şi ideologică pe care au dus-o premergătorii noştri împotriva modernismului şi a curentelor dizolvante în cultură. S'a ridicat din această mişcare de afirmare a spiritului etnic o samă de scriitori, poeţi şi gânditori care astăzi nu mai au nevoe de lauda sau de recomandarea noastră.

Ne reamintim de toţi acei luptători ai condeiului şi ai inteligenţii, care au croit drum drept *prin anarhia morală şi ideologică a acestui prim pătrar de veac. Dar gândul nostru, se opreşte mai stăruitor la acei care, trecând peste fenomenul literar sau ideologic, au deschis perspectivă atotcuprinzătoare* omului nou.

Faptele acestui om, zidite cu entuziasm şi abnegaţie, sunt asemenea celulelor dătătoare de viaţă nouă. A crea un om nou, a-l înzestra cu virtuţi sufleteşti, — cu un caracter de neînvins, a-l face să trăiască destinul unei întregi naţiuni, iată de unde se arată rosturile acestei vieţi. Căci, trebue să ţinem seamă de un singur

lucru: **steaua polară** *care ne mână și ne scoate la liman, făcându-ne să trecem biruitori peste toate furtunile, nu este alta decât aceea pe care am văzut-o mijind în primele licăriri ale naționalismului de după război. Dela ea pornește orientarea veacului XX. Prin ea se rezolvă problema existenții noastre în lume. Unii nu au văzut-o pentrucă sufletul le era întunecat de neputința asimilării spiritului etnic; alții nu au urmat-o pentrucă se aflau înstrăinați în propria lor viață; cei care au crezut în ea păşesc pe linia săvârşirii unui destin luminos și trainic.*

Din frământarea acestei epoci am desprins câteva momente esențiale. Alegerea noastră poate ar părea arbitrară, dar nu este mai puțin situată pe criteriile de viață ale lumii în care trăim. Unele idei poate nici nu sunt ale noastre. Act de proprietate nu există. Dar nu sunt ale nimănui. Mai precis, — sunt ale timpului. Nimeni aşa dar, nu poate pune stăpânire pe o stare de spirit care aparține veacului XX, adică timpului și istoriei.

Vremea noastră cultivă mitul tinereții, *a nesconitei creații, a evadării din rutină, din rafinament și din privilegiile care înțepenesc fluxul vieții în formule și dogme perimate. Veacul XX promovează* comandamentul unic *și* coordonarea forțelor. *Și dacă în domeniul politic această orientare ajunge la regimurile de autoritate și de disciplină, fenomenul cultural (literar, artistic, critic), se resimte în egală măsură eliminând tendințele dizolvante și anarhice.*

Pe aceste temeiuri, am găsit nimerit să dăm acestei cărți un caracter de sinteză, *apropiind faptul cultural de fenomenul social al timpului, ținând totodată seama și de orientarea politică din ce în ce mai stăruitoare în influența ei asupra structurii noastre sufletești.*

Aprilie, 1937

NICOLAE ROȘU

I

ÎNTRE DOUĂ LUMI

OMAGIUL TINEREŢII

In iarna anului 1919, când *„ţara nouă“* a încăput din nou pe mâna politicianismului demo-liberal, generaţia dinainte de războiu a intrat în declin. De atunci şi până astăzi, ea trăeşte într'o lungă agonie, cutremurată de dureroase svârcoliri neputincioase. In primii ani de după războiu, sunt câteva momente penibile, care au demonstrat până la evidenţă, necesitatea ca această generaţie să fie trecută la pensie. Nu mai e nevoie să le amintim. Evocarea lor ar turbura şi mai mult o laşă capitulare.

Spiritul nou, *„omul nou“*, s'a născut pe câmpia dela Mărăşeşti, pe malurile Siretului. Din materia informă a unei naţiuni ţinută în neagra ignoranţă a liberalismului, a ţâşnit un suflet nou, care, printr'o încordare vijelioasă s'a prăvălit peste forţele concentrate ale duşmanului. Bătălia dela Mărăşeşti a fost câştigată cu pumnii şi cu patul puştii. Materialismul şi industrialismul celor 70 de ani de guvernare liberală ne-au dus la cea mai stupidă dezarmare.

La ce ne-a folosit cultura şi civilizaţia, universitatea şi academia, literatura şi ziaristica, dacă marile cuceriri în viaţă se fac cu ajutorul voinţii şi al instinctelor? Şi totuşi, războiul a fost câştigat de generaţiile tinere, de oamenii cari atunci aveau vârsta între 20—30 de ani.

Dar, au revenit strigoii, defetiştii şi ambus-
caţii, parlamentarii şi democraţii. Epoca de după
războiu marchează ultimul asalt al democraţiei
pentru a menţine puterea.

De atunci şi până astăzi, s'a consumat expe-
rienţa partidului poporului, experienţa ţărănist
şi a partidului liberal. Niciuna nu a dus la
niciun rezultat. Aceiaşi oameni cu aceleaşi prin-
cipii, şi aceleaşi metode de guvernare, într'o lum
nouă, cu un nou spirit.

Din cenuşa ei nu se poate clădi un stat nou

A spune că această generaţie a câştigat războiul
înseamnă a promova o legendă înşelătoare. Gene-
raţia dinainte de războiu n'a cunoscut învolbu-
rarea tinereţii, n'a cultivat eroismul, n'a promova
încordarea dinamică a forţelor. A trăit resemnată
şi a năzuit către pacifism.

Războiul a venit prin surprindere şi a găsit-o
nepregătită. Măreţia eroică a soldatului tran-
scende premizele morale ale generaţiei vechi. El
a ţâşnit din rezervoriile rasei. Intre fenomenul
„războiu" şi structura sufletească a generaţiei de
atunci, există aşa dar un hiatus. Războiul nu s'
integrează într'o continuitate logică, într'o solida-
ritate organică.

Oamenii aceştia, cari astăzi au trecut de 50 de
ani, nu vor înţelege niciodată cum raţiunea s'a
transformat în instinct, cum deliberarea critică
s'a transformat în autosugestie, şi şovăiala în
încredere în sine. Oamenii aceştia nu vor înţelege
niciodată cum fapta a înlocuit ideea, şi pentru ce
voinţa de a învinge este mai puternică decât
justificarea logică.

Generaţia veche este dispusă să discute, com-
bativitatea ei se rezumă la vorbe. Argumentele
ei sunt artificii de calcul raţional, împrumutate
din cărţi, din educaţia didactică, din beletristică.
Când oamenii aceştia filosofează, promovează

liberul arbitru, când gândesc sociologic, adoptă
metoda unilaterală a marxismului.

Oamenii aceştia nu pot avea autoritate nici
faţă de ei, nici faţă de alţii. Pentrucă autoritatea
nu este un fapt convenţional, plebiscitar, impus
de jocul liber al raţiunii. Această autoritate, şu-
bredă, factice, este cel mult expresia unei voinţe
colective, care este însă vâscoasă, şi extrem de
relativă.

Autoritatea omului nou izvorăşte din voinţa per-
sonală de a impune o atitudine. Ea este o formă
dinamică a vieţii, o expresie îndrăsneaţă a cura-
jului şi a sacrificiului. Omul nou înlătură mitul
maselor, al mulţimilor, disprefuieşte vulgul şi le
înlocueşte cu elitele, cu aristocraţia, cu minorită-
ţile organizate şi coerente. Omul fiind o creaţie
imperfectă, tendinţa de depăşire dă un sens per-
manent tensiunii interioare, luptei de auto-depă-
şire.

Tipul omului nou, pe care încercăm să-l definim,
răstălmăceşte fervoarea voinţei, disciplina şi ierar-
hia valorilor, frenezia instinctelor, utilitarismul
faptului concret, finalitatea acţiunii. Inteligenţa
este facultatea esenţială de orientare în viaţă şi
pentru viaţă. Inteligenţa dirijează instinctele care
sunt o acumulare lentă şi îndelungată de expe-
rienţe.

Înţelegem de ce svâcnirea de viaţă a omului
nou este condiţionată de chemarea sângelui, de
imperativul rasei, de destinul istoric al naţiunii.

* * *

Generaţia veche nu poate înţelege acest feno-
men, pentrucă ar trebui să facă tabula rasa peste
toată cultura secolului al XIX-lea, peste filiaţiu-
nea ideilor democratice, peste condiţiunile de
viaţă ale statului democratic modern.

Nimeni nu se poate războiu cu el însuşi; această răsvrătire interioară ar egala cu o totală şi definitivă renunţare la toată structura intelectuală şi morală a omului ante-belic. Această transformare este o aberaţie, de aceea nu insistăm. O discuţie contradictorie este inutilă, inoportună, nu duce la niciun rezultat. Oamenii se nasc într'o generaţie şi fatal mor odată cu dânsa.

Fenomenul omului nou este un fapt concret, de trăire şi de experimentare. In măsura în care generaţia nouă consumă actualitatea, ea îşi caută şi izvoarele de inspiraţie, drumul şi orientările, cu alte cuvinte, metoda şi scopul. Ea nu are o finalitate logică, raţională.

Finalitatea ei este asemenea unei metamorfoze indefinite. Ţinta ei finală fiind într'un potenţial deviator, ea trăeşte într'o permanentă self-inducţie.

Tinereţea ei este expresia concretă, permanent viabilă, a acestui fapt care nu poate fi nici artificiu intelectual, nici sugestie culturală, ci fenomen de cunoaştere. Odată cu maturitatea, viscerile încep să se sclerozeze, articulaţiile devin rigide, supleţea minţii cedează locul ideilor fixe, marotelor, maniilor, rafinamentului, rutinei.

Maturitatea este staţionară, declinul e inevitabil, prefaţează moartea. Tinereţea dimpotrivă, este continuă ascensiune, dinamism, luptă, voinţă, orgoliu, autodepăşire. Tinereţea ca principiu de viaţă înseamnă supremaţia biologicului, a organicului, a naturii. Dacă o idee nouă, un fapt nou, reprezintă un spirit de creaţie, o împingere a vieţii dincolo de formele prezentului, ea se impune dela sine, căci tinereţea sparge carapacea încremenirii, ea este materie pură care se poate modela, lavă fierbinte ce se toarnă în tipare. Tinereţea înseamnă renaştere, invenţie, creaţie.

* * *

Peste tot, în epoca de după războiu, se desemnează cadrele unei noui generaţii. Generaţiile anterioare se deosebeau prin atitudine intelectuală, prin dialectică, prin spirit critic şi metodă. Paşoptiştii procedau ideologic, prin concepte abstracte de gândire. Ei au luat contact cu realitatea prin intermediul ideilor, de aceea doctrina lor este putredă, găunoasă, artificială, livrescă. Revoluţionari au fost paşoptiştii pentrucă erau lipsiţi de simţul istoric. O nouă civilizaţie începea dela dânşii. Stilul românesc după dânşii trebuia să se îmbrace în formele ideologiei apusene, democratice, francmasonice, materialiste, anticlericale. Işlicarii paşoptişti şi bonjuriştii imberbi, amestec de inovaţie şi atavism fanariotic, preconizau stârpirea tradiţiei şi a ordinei autohtone în obiceiuri şi instituţii. Generaţia aceasta, retorică şi grandilocventă, era atât de plină de ea însăşi, încât făcea tabula rasa peste tot ce se petrecuse până la 1848. Este sigur deci, că mişcarea paşoptistă, ar fi reuşit dacă ar fi venit pe calea faptelor; însă aceasta atunci, ca şi acum, era o imposibilitate.

Dar să trecem mai departe. Generaţia junimistă pare negativistă ca şi paşoptismul. Ea critică în primul rând, şi pentrucă năzueşte să restaureze valorile culturale anterioare acestui cataclism, pare anacronică şi de neînţeles chiar. Junimismul nu se poate concepe decât ca o raţiune limitată. Precedat de paşoptismul politic, junimismul reprezintă reacţiunea intelectuală, revolta spiritului împotriva materiei, chiar a inteligenţei împotriva ignoranţei.

Pe planul ideologic, junimismul este mai puţin activ, deşi eminamente constructiv, pe cel literar. Semănătorismul descinde din Eminescu şi trece dincolo de fenomenul cultural, adâncind sursele primitive ale etosului românesc. Negăsind o bur-

ghezie românească formată, cu toate că acesta fusese unul din scopurile paşoptiştilor, — semănătoriştii, fatal se îndreaptă către ţărănime. Şi junimismul şi semănătorismul se leagă de viaţa istorică. Intre aceste generaţii există o trecere, o legătură de cauză la efect, — o revoluţie după care urmează o reacţie succedată de regăsirea parţială a realităţii.

Simbolismul şi curentele anexe presupun un rafinament intelectual localizat numai la o minoritate burgheză. Ele se afirmă pe un plan eminamente literar, fără a influenţa curentele de idei şi viaţa socială.

Modernismul însă adună şi contopeşte toţi germenii insurecţiei intelectuale, după un secol de democraţie.

Când totul a devenit instabil şi „civilizaţia" a răsturnat aşezămintele calitative ale culturii, spiritul intelectual flagelat, dezorientat şi obosit, rătăceşte în neştire, noctambul, fascinat parcă de haosul ideilor. Supra-realiştii, dadaiştii, futuriştii, n'au încercat să se arate altfel. După câteva decenii de rătăciri intelectuale şi deplasări sociale, ce poate să însemne o nouă generaţie decât un sbucium sufletesc în care să se ardă toată experienţa acestui timp?

In viaţa socială ca şi în natură toate fenomenele au o continuitate.

* * *

Atitudinea generaţiei noui este eminamente *pragmatică.*

Ea porneşte dela cunoaşterea vieţii prin *fapte,* nu prin *idei.* Direct deci, nu indirect. Astfel se explică şi neînţelegerea generaţiei precedente care a trăit în cărţi şi în idei, a activat în virtutea unor sisteme de gândire, şi s'a afirmat pe un

plan cultural. Trecerea dela idei la fapte, dela realitate la vis, este asemănătoare unei soluţii de continuitate, unei sfâşieri interioare. *Naşterea* înseamnă trecere dela o viaţă la alta, *renaşterea* înseamnă afirmare pe un plan de cunoaştere a vieţii.

Ne vom explica astfel şi unele înclinaţiuni către primitivism, către reacţiunile instinctive care pun în mişcare rezervoriile adânci ale subconştientului de unde pornesc şi derivaţiile.

Analizând acest fenomen iată ce spune contele Hermann von Keyserling:

„Fără îndoială, asistăm astăzi, nu numai în unele ţări, dar chiar la toţi tinerii din toate ţările, la o dispreţuire a valorilor culturale, asemănătoare numai cu aceea dela sfârşitul antichităţii. Dar chiar această comparaţie trebue să ne ferească de o judecată prematură. Dacă cultura umanităţii occidentale a supravieţuit decadenţei Imperiului roman, noi o datorăm invaziei barbarilor cu vitalitatea lor intactă şi moralul primitiv" [1]).

Intr'adevăr, ce este fascismul altceva decât o învolburare de forţe tinereşti? Nu mă gândesc acum la formidabila organizare a acelei *„Opera Nazionale Balilla"*, înfiinţată de Mussolini la 3 Aprilie 1926, pentru a da o nouă educaţie tinerelor generaţii. Mă refer în primul rând la eroii mişcării fasciste cari au dat bătălia şi au cucerit victoria, la martirii dela Empoli, dela Modena, la Giulio Giordani, Simula şi Sonzini, Ugolini, Ridoni şi ceilalţi. Fascismul este o congestie juvenilă. Prin fapte şi prin contracţie ritmată a muşchilor s'a cucerit puterea în Italia. Chiar regimul de astăzi se bizue numai pe energia spon-

1) Keyserling: *„La révolution mondiale"*. Ed. Stock, pag. 32.

tană a generaţiilor tinere. Tinerimea creează u nou stil de viaţă în Italia. Fascismul însă, nu avut la baza ideologiei sale un fond cultural Uscăciunea culturii italiene dinainte de războiu era notorie. Chiar dacă fasciştii ar fi căutat u echivalent spiritual şi teoretic, practicismul politi în cultură nu l-ar fi aflat nicăieri.

Aşa dar, vina este a culturii, a intelectualilo cari nu s'au pus de acord cu spiritul veaculu De aceea participarea lor la conducerea statului n este preţuită. Cu mare greutate fasciştii au găsi un predecesor în Alfredo Oriani, iar tipii cei ma reprezentativi de astăzi Giovanni Gentile, Piran dello [1]), D'Annunzio sunt afiliaţi fascismului fără să fie integraţi prin aceeaşi formaţiune ideologică Mussolini de altfel afirma categoric în memoriil sale: „Eu nu cred în pretinsa influenţă a cărţilor cu atât mai mult în aceea provenind din lectura ope relor care tratează viaţa şi caracterele oamenilor Eu m'am servit de o singură carte. Eu an avut un singur mare profesor. Cartea este viaţ trăită. Profesorul experienţa din fiecare zi. Rea litatea experienţei este mai elocventă decât toat teoriile şi decât toate filosofiile".

Cel mai proeminent şi mai autentic om de cul tură din Italia este fără îndoială Filippo Mar netti. Explosiv, dinamic, inedit, entuziast, imag nativ, el sintetizează portretul intelectual al fas cismului. Curzio Malaparte este tipul intelectua lului arivist, inteligent, cult, dar grăbit şi fără consecvenţă în atitudini. Astăzi se află izolat în insulele Lipare. Ar veni apoi Ardengo Soffici M. Bontempelli, Guido Bortolotto, Evola etc., pre puţini pentru a defini o renaştere culturală fascistă

* * *

Acelaş fenomen s'a petrecut şi în Germania

1) Mort în anul 1936.

Aici exista mai de mult o orientare a tinerimii către sport, şi entuziasmul juvenil declanşat în plină natură a format aluatul cel mai prielnic pentru propaganda mişcării naţional-socialiste. Asociaţia „*Wandervögel*" preconiza reconfortarea tinereţii prin tinereţe. A urmat apoi „*Jugend-Bewegung*" care ia atitudine ostilă faţă de generaţia precedentă, şi îşi concentrează revendicările sale în jurul doctrinei rasiste. Astfel, toate acele asociaţii, „*Hacken Kreuz*", „*Stahlhelm*", „*Vaterland*", „*Bismarck Jugendbund*", „*Jungs deutsche Orden*", — sunt corporaţiuni de luptă şi au aproximativ acelaşi program. Ele pornesc dela rasa germană şi luptă prin mijloace violente împotriva marxismului, a democraţiei, sunt antisemiţi şi războinici. Bizuindu-se pe forţa tineretului, naţional-socialismul a cucerit puterea.

Tinerii Ewin Kern, Hermann Fischer, Tillssen şi Schultz au punctat cu jertfa vieţii lor înfrângerea marxismului în Germania. Moartea eroică a lui Horst Wessel are valoarea unui simbol pentru tot tineretul german.

* * *

Doctrinarul oficial al partidului, Alfred Rosenberg, în „*Mitul veacului XX*", face apologia forţei, a pragmatismului, şi vede în rigiditatea falică simbolul civilizaţiei arice. Nici Hitler şi nici Göring nu sunt intelectuali, ci, oameni „*noi*", ca şi Mussolini, Giuseppe Bottai, Italo Balbo, oamenii faptelor şi ai insurecţiei juvenile.

Incă din anul 1931, se înfiinţează în Germania un serviciu voluntar al muncii, „*Freiwilliger Volksdienst*" controlat de Stahlhelm. Tinerii înrolaţi aici ajunseseră la 1 Ianuarie 1933 la 250.000 şi lucrau în 6765 şantiere. Toţi erau credincioşi ideilor hitleriste şi formau corpul tehnic anexat partidului naţional socialist.

O privire rece şi obiectivă ne obligă să pomenim pe Komsomolii ruşi (Asociaţia tineretului comunist). Manifestarea intelectuală a tineretului sovietic ilustrează cu date concrete aceeaşi orientare faptică. Astfel Klaus Mehnert [1]), totalizând în opt grupe cele 72 de poeme publicate în cursul unui an în *„Tânăra Gardă"*, ajunge la următoarele concluzii:

20 de poeme tratând entuziasmul muncii, cântece de muncitori, descrieri ale muncii.

13 poeme agitatoare, cu pathos revoluţionar.

11 cu subiect războinic, luptă, militarism.

Lirismul, contemplaţia, filosofia pură, meditaţia nu preocupă tinerele generaţii de intelectuali.

Klaus Mehnert, de abia dacă notează la un lot de 70 de poeme, 6 numai cu ambianţă lirică.

De altfel, este lucru cunoscut în Rusia sovietică succesul lui Feodor Gladkow cu *„Cimentul"* său şi a eroului Kosteà Ryabzew, contemplativ şi vagabond care în cele din urmă se converteşte muncii constructive.

Ajungem astfel să ne convingem câtă dreptate are Keyserling atunci când afirmă că „imensa majoritate a tinerilor, la toate popoarele care locuesc pământul în aceste timpuri de criză, n'au acreditat deloc importanţa valorilor culturale. Ei n'au observat decât un singur lucru: că exaltarea acestor valori n'a împiedicat pe predecesorii lor să falimenteze în toate domeniile" [2]). Ne aflăm aşa dar în faţa unei ostilităţi îndreptate împotriva culturii democratice nu a culturii „în sine". Şi mai departe, Keyserling adaogă: „ideile nu devin forţe istorice decât în măsura în care ele sunt reprezentative pentru o stare concretă". Ideile culturii democratice nu au corespondenţe practice

1) Klaus Mehnert: *„La jeunesse en Russie Soviétique"* Pag. 114.

2) V. Idem pag. 33.

Ele se enunţă pe un plan abstract şi pornesc dela criterii absolute. Divorţul ni se pare ireductibil.

* * *

Generaţia precedentă începuse chiar să nu aibă încredere în civilizaţie şi în cultură, şi dacă ne gândim că la noi, pe planul ideologic, acest conflict se traduce prin neînţelegerea dintre formă şi fond, atunci trebue să recunoaştem că există dealtfel o continuitate. Scepticismul generaţiei precedente, un scepticism de oboseală şi renunţare, nu formează oare preludiul dezaxării morale de astăzi? Dacă neîncrederea duce la renunţare, lipsa oricărui punct de reazăm, corelat al scepticismului, duce la sinucidere sau anarhie. Pe planul literar, simbolismul precede modernismul generaţiei de astăzi. Il conţine în germeni. Nu este oare Ştefan Petică un predecesor îndepărtat al dezaxării noastre sufleteşti? Lamentaţiile lui, provocate de blestemul nehotărîrii, sunt mai crude decât imanenta prăbuşire. El a oscilat între vis şi realitate şi n'a rămas decât un devastat de neputinţa de a lucra. O spune chiar el însuşi în *„Lumea Nouă"* dela 1 Iulie 1898.

Aceeaşi neîncredere în progres, în ştiinţă, în adevărurile cucerite de gânditori ne oboseşte şi ne arde, transformând în cenuşă toate încheeturile existenţei noastre. Generaţia dinainte de războiu n'a umplut golurile, n'a cârpit spărturile, a lăsat ca şuvoiul de apă să pătrundă cu furie şi s'o inunde în propria ei casă.

Lumea dinainte de războiu trăia într'un *dolce far niente*, lipsită de afectivitate, de voinţă, de orgoliul de a se depăşi. S'a mai petrecut atunci un fenomen care ne-a apăsat până la nimicire conştiinţa existenţei noastre: am trăit ca o anexă a Franţei, şi am gândit prin creerul ei, dar dimi-

nuat, anemic, obosit, încât putem spune că n'am rămas decât cu dejecţiunile, cu excedentul, cu părţile mediocre, exportabile. România era un fel de piaţă de desfacere, un fel de debuşeu pentru ce nu mai suporta Franţa în consumaţia ei interioară. O cafenea de zeflemele, saloanele de snobi şi marionete infatuate au vehiculat franţuzismul de *„bonton"* şi l-au învestit cu virtuţi superioare de artă. Odată cu pudra şi roşul de buze, im portăm romanele bulevardiere, poeziile sentimentale, ideologia socialistă.

Adevărurile existenţei noastre nu le-am cucerit pe această cale. Nici prin civilizaţie, nici prin cultură, nici prin progres sau idei. Afirmarea instinctului de conservare a rasei echivalează cu o revelaţie biologică, o renaştere organică. Am putea verifica atunci că o societate nu trăeşte nici prin idei, nici prin civilizaţie, ci prin elementul concret, nefalsificat, brutal, al biologiei, al rasei, al istoriei.

Lumea dinainte de războiu s'a orientat după steaua democraţiei. Democraţia a vehiculat opinii prin presă, idei, civilizaţie, progres, auto-dimi nuare, libertate, egalitate. Când toate aceste noţiuni abstracte au intrat în penumbră, firma nu mai avea nicio raţiune a existenţei ei. Trebuia dată jos şi aruncată la gunoi.

Aceasta nu s'a întâmplat. Emblema a rămas. Numai atât. Nu trebuia decât o mişcare violentă, o insurecţie de câteva ceasuri, o siringă de mor fină înfiptă abil în unicul ganglion de unde ma izvora viaţa.

Dacă acest fapt nu s'a petrecut, s'a creat în schimb o stare de spirit. Generaţia de astăz trăeşte o viaţă aparte, în afara ştiinţei, a culturi oficiale, a civilizaţiei materialiste, în afara statului. Fenomenul se observă pretutindeni, dar tensiunea lui interioară este în raport cu puterea de com

primare venită dinafară. Astfel, în Italia ca şi în Germania, generaţia nouă a lichidat ultimele epave ale lumii vechi şi a impus o nouă disciplină. De aici, toată această transformare sufletească, sincronă, pe care Keyserling o vede pretutindeni.

„Este evident, spune el, că, cu toată depresiunea economică, sufletele tinerimii moderne nu sunt deprimate. Iată pentru ce de-altfel, aceste generaţii pot fi revoluţionare; toată istoria ne învaţă că niciodată o revoluţie destinată a avea efecte durabile n'a fost făcută într'o epocă de depresiune morală... Obosiţii n'au energie" [1]).

Te contopeşti cu ritmul de viaţă al unei generaţii atunci când trăeşti alături cu dânsa, pentru năzuinţa ei, pentru spiritul ei de creaţie şi de reprezentare. Generaţia nouă se defineşte mult mai mult printr'un ideal comun, printr'un spirit de convergenţă a tuturor eforturilor şi ideilor, decât printr'o manifestare a orgoliului personal. Ce rost au titlurile de lucrări, chiar atunci când afirmă reale calităţi ale studiului,—dar nu reprezintă decât un intelectualism rafinat şi egoist.

Aş putea încheia spunând că generaţia nouă a făcut apologia anonimatului, a omului care se pierde în naţiunea din care face parte. A omului care trăeşte pentru alţii. Pentru eternitatea şi dinamica unei naţiuni.

---

1. Loc. cit. Pag. 36.

SCEPTICISM ŞI INUTILITATE VIRILĂ

Scepticismul este o splendidă atitudine în bibliotecă. Am admirat întotdeauna pe marii sceptici, cari, pornind dela Sextus Empiricus, s'au obişnuit să privească lucrurile cu seninătatea lor neturburată de griji. Şi ni se pare cu atât mai seducătoare această teorie, deoarece, înrudindu-se în deaproape cu epicureismul, îngăduie omului să se folosească de timp şi de împrejurările favorabile ale vieţii, pentru a trăi cu maximum de intensitate. In Laurenzius Valla şi în Gassendi, în *„L'Éloge à la Folie"*, de Erasmus de Rotterdam, în opera lui Anatole France, sau chiar în *„Bouvard et Pécuchet"*, cartea sarcastică a lui Flaubert, am găsit întotdeauna zâmbetul suveran al omului care trece peste toate sforţările ştiinţii şi ale progresului, oprindu-se în pragul plăcerii intelectuale. O carte, o poezie, o femeie frumoasă, o priveliştе magnifică din natură, vraja călătoriilor, un vin vechi, exercită asupra fiecărui intelectual o fascinantă seducţiune.

Scepticismul mai are şi valoarea unui tonic moral, mai cu seamă că te fereşte de dezamăgire, punându-te în gardă faţă de nimicnicia omului şi de lauda interesată a prietenului, şi deopotrivă chiar, de ameninţarea adversarului...

De câte ori am auzit pe aceşti oameni recitând cu o vagă nostalgie versurile lui Ovidiu: *„Dum eris felix"*...

Dar de îndată ce ieşim în lume, şi recunoaştem prerogativele unei societăţi în care ne-am născut şi în care trăim, ne încadrăm istoric corpului naţional şi atunci, atitudinea scepticismului rece o părăsim fără niciun fel de regret. In arena publică, alăturea de alţi oameni cari luptă şi suferă, scepticismul este o corvoadă spirituală, un bloc de ghiaţă care ne apasă pe conştiinţă şi ne face odioşi, egoişti, insociabili. De această atitudine trebue să ne ferim. I-am detestat întotdeauna pe semănătorii de scepticism. Pe acel întelectual care spune că noi nu avem voie să facem nimic mai mult pentru cultura românească, în afară de indicaţiile spiritului francez. Acest tip de intelectual, subaltern, care şi-a risipit energia citind romane bulevardiere, n'a înţeles niciodată chemarea spiritului românesc. El îţi vorbeşte cu o umilinţă de iobag despre valorile culturii occidentale şi crede cu tărie în maimuţăreala comentariului său.

Când îl provoci cu o ideie nouă, cu o apreciere ce nu are nimic comun cu influenţa franceză, îţi răspunde umilit ca o lichea, dar şi cu o nuanţă de ironie: „Nous ne sommes pas de ceux qui battent leur nourrice"...

Psihologie rudimentară de sugaci, care nu văd mai departe decât mamelonul biberonului pus între gingii de guvernantă... Această incapacitate funciară de a nu trăi pe picioare proprii, şi de a nu păşi mai departe, ne reaminteşte istoria acelui copil care atunci când a rămas nesupraveghiat a dat foc casei, provocând printr'un singur gest necugetat, o nenorocire mai mare decât toată străduinţa constructivă a strămoşilor săi.

Un om tânăr nu poate avea o psihologie de învins. El trebue să fie optimist şi să lupte. Scepticismul lumii moderne este un derivat teoretic al spiritului democratic, care a făgăduit lucruri extraordinare şi n'a realizat nimic. Omul care crede

cu sinceritate şi entuziasm în civilizaţie, în progres, în sufragiul universal, în pace şi în buna stare burgheză, şi la un moment dat se regăseşte suspendat în vid, devine sceptic. Scepticismul realizează starea de nostalgie, de melancolie, a intelectualului păcălit de mirajul fanteziei sale. Generaţia dinainte de războiu, oamenii cari ne-au precedat au fost veseli şi optimişti.

Ei aveau încredere desăvârşită în pace, şi nimeni, până în toamna anului 1914, nu le-a turburat digestia intelectuală. Zilele acestei generaţii au fost senine, şi aspiraţiile ei nu se întindeau mai departe de orizontul târgului în care vegetau. Nu este vina lor dacă pacea i-a modelat perfect burghezi, cu toate viciile şi virtuţile acestei mici filosofii domestice. Şi iarăşi trebue să recunoaştem, că oamenii dinainte de războiu, trăiau simultan, cu toţi ceilalţi de aceeaşi vârstă. Oswald Spengler constată că „după războiul franco-german şi epoca victoriană până în 1914, popoarele albe au cunoscut o stare neînchipuită de libertate, de siguranţă, de existenţă domoală şi de progres şi că în zadar vom căuta o perioadă analoagă în toate secolele istoriei“ [1]).

Repetăm, nu este vina lor dacă au vieţuit astfel. N'au trăit nici măcar sub scutul înarmat al păcii, ci într'o perfectă neglijenţă a războiului, aşa încât putem spune, că acest cataclism i-a surprins complect nepregătiţi. Este o greşală a crede că generaţiile dinainte de războiu se îndrumau către intelect. Ele erau tot atât de refractare culturii ca şi cele de astăzi. Să nu uităm că, după expresia lui Oswald Spengler, transformarea culturii în civilizaţie începe dela această dată, că ideile abstracte invadează domeniului concret al sentimentelor şi instinctelor, iar raţiunea întunecă drepturile naturii.

1) V. Oswald Spengler: „*Années décisives*“. Pag. 37.

Sub mai multe forme, generaţia dinainte de războiu îşi simţea oboseala şi inutilitatea virilă. Marinetti, la 20 Februarie 1909, publică în „Figaro“, faimosul manifest al futurismului. „In toate drumurile pe care le-a descris arta franceză din jurul anului 1905-1920, noi vedem conturându-se umbra lui Guillaume Apollinaire“ [1]). Ce reprezintă acest poet pentru lumea franceză, a caracterizat Marcel Raymond, din care facem citatul de mai sus, în două cuvinte: spiritul de „*aventură* şi *revoltă*“. Acţiunea demoralizatoare a lui André Gide se situiază tot în această epocă. In anul 1909 s'a deschis perioada lui „Sturm und Drang“, a modernismului, preparată de Verhaeren. Ca un divetisment literar, dar mai mult ca o diversiune politică şi îndeologică, Tristan Tzara fundează, în anul 1916, gruparea dadaistă. Ar trebui poate, să recunoaştem odată şi pentru totdeauna, că depresiunea morală a generaţiei dinainte de războiu, nu presupune nici o afirmare stăruitoare a inteligenţii şi nici o ierarhie a valorilor culturale, altfel, n'ar fi început atunci toată această mişcare modernistă, de care suferă până la asfixie lumea contemporană.

* * *

Războiul a adâncit această degradare a spiritului, a mărit şi mai mult confuzia. Intelectul a intrat în penumbra faptului brutal. Războiul este o cunoaştere a vieţii pe un plan fizic, potrivnic valorilor spirituale. Aşa cred cei fricoşi şi cei

1) Marcel Raymond: „*De Baudelaire au surréalisme*“ pag. 275.

debili, când în realitate războiul este o încoronare a paroxismului spiritual. Un popor nu provoacă şi nu face un război decât atunci când este bine pregătit, când prosperă viaţa materială şi statul este bogat, când oamenii au suficient echilibru pentru a nu se îngrozi la prima salvă de mitraliere. Nu aceasta era mentalitatea generaţiei dinainte de război. Lui Ionel Brătianu i-au trebuit doi ani până când a intrat în război, iar în August 1916, după câteva zile dela începerea ostilităţilor, încercam cea mai ruşinoasă înfrângere la Turtucaia. Dacă ne-am fi luat după entuziasmul romantic al lui N. Filipescu şi Take Ionescu, ne-ar fi cotropit armatele germane într'o lună de zile, timpul suficient pentru a ajunge în marş forţat dela un capăt la celălalt al ţării. Consiliile de coroană cari s'au ţinut atunci sunt o ruşine istorică. Ele trebuiau cenzurate pentru a salva blazonul întregii generaţii.

Dar fenomenul acesta nu era localizat. Franţa, dezarmată moralicește, se afla pe pragul prăbuşirii sociale. Epoca *„L'entre deux guerres"*, — numită astfel de Léon Daudet, contopeşte într'un marasm sufletesc defetismul organic al unui popor îndobitocit de democraţie. Asasinatul împotriva lui Jean Jaurès (31 Iulie 1914), idolul socialismului francez, şi fundatorul mişcării „L'Humanité", este un fel de „coup de foudre". Lumea începe să se trezească sub sgomotul revolverului naţionalist...

Italia cu giolittismul, nittismul şi toată pleava parlamentară a lui De Facta, Bonomi, Turati, Mateotti, întoarce spatele războiului şi se resemnează într'o atitudine de espectativă, care era mai mult o trădare.

Am rămas întotdeauna surprins, cum aceşti oameni cari astăzi (1937) se află încadraţi între 50-60 ani pot vorbi în numele unei „generaţii" dinainte de războiu. Generaţia dinainte de războiu n'a

prevăzut războiul, nu l-a pregătit, nu s'a pregătit nici pe ea pentru a întâmpina groaznicul masacru. S'a mărginit doar să trăiască în pace, un somn placid, greoi, care împăinjănea mintea. De aceea s'a trezit atât de târziu şi victoriile le-a cucerit după un şir de înfrângeri.[1]) I-a trebuit un efort pentru care nu era pregătită. O epocă de inhibaţie a curajului pe care nu-l avea.

In numele acestei generaţii n'ar trebui să vorbească nimeni. Intelectualiceşte ea este o generaţie falimentară.

---

1) Un rechizitor al trădării şi a lumei dinainte de războiu face şi Mareşalul Averescu în *„Notiţe zilnice din războiu"*. Mărturia unui *„om"* din vechea generaţie...

O ZI UITATĂ

Faptul că te-ai născut într'o vreme şi nu într'alta nu are nicio însemnătate. Esenţialul este să nu te fi născut neisprăvit sau cu un viciu organic. Şi ieri şi astăzi poţi fi acelaşi, — deşi spiritul public a variat.

O zi din anii 1914 sau 1916 face mai mult decât oricare leat de după războiu. Atunci lumea nu trăia prin fapte şi nu milita idei. „Moda" era *idola temporis*. Burghezia, comodă şi lacrimogenă, adormea încetul cu încetul pe laurii păcii. In somnul ei amintirea zilei de ieri trecea ca un fâlfâit de aripi. Nimeni nu ştia ce fierbe în pântecele molochului dela răsărit şi o ignoranţă totală plutea în jurul gazelor asfixiante din uzinele franceze sau germane.

Ţara era concentrată în mâna unui singur om, a şefului de partid politic care se afla la guvern. Opinie publică nu am avut nici atunci, nu avem nici azi. Să nu mai vorbim de ea. Ziaristul era un instrument, când informa cititorul şi un conspirator când scria un articol. O generaţie întreagă a privit chiondorâş la tipul elegant şi vorbăreţ, insinuant şi superficial, care scrie la gazetă şi te face de râsul lumii în două rânduri tipărite. Rică Venturiano a făcut epocă la cafenele şi la curse.

A stricat casele bieţilor burghezi. Şcoala vieţii

o cunoşteau numai prostituatele şi femeile adultere. Fetele de pension îşi făceau educaţia cu lumânărica pe sub bancă. Omul în halat şi papuci, chelul cu barbeţi, îşi încheia seara socotelile şi pornea la club. Scandalurile publice de aici porneau. Jurnaliştii nu s'au sinchisit niciodată. Săbii nu s'au încrucişat, gloanţe de revolver nu au spart timpanele. Ziaristul a trăit subaltern nababului, şefului politic, patronului. Presa românească nu are la activul ei gesturi de eroism, vehemente replici de condei sau de baricade, de aceea deocamdată nu se poate năzui la *„libertate"*...

La cafenele, în saloane, în cenacluri, la club sau în parlament se face spume la gură, dar nu se hotărăşte niciodată nimic. La 15 Noembrie 1915, Ion Brătianu deschidea camerele cu făgăduiala anticipată a oamenilor politici, de a nu discuta niciodată problemele politicei externe. Intr'o noapte de Septembrie a anului 1914, Regele Carol I a murit. Publicul a aflat după câteva zile. Versiuni şi calomnii au circulat în voe. Răspândite de cine? Regele Ferdinand se urca pe tron, dar lumea cunoştea un „Fritz" şi în fascicole de romane, circulau comentariile căsătoriei sale cu d-ra Elena Văcărescu. Curtea, după cum recunoaşte un bine informat istoriograf, comanda, plătea şi răscumpăra romanele de şantaj. Pe vremea aceea A. C. Cuza era „jidan", N. Iorga „grec", Al. Pherekyde „albanez", P. P. Carp „ciocoiu" şi Titu Maiorescu „profesor la Universitate".

Ţarul Rusiei făcea o vizită la Constanţa şi cetadinii îl primeau cu ferestrele închise de frica bombelor. Hazul gazetăresc îl exploata Gh. Ranetti la „Furnica". Take Ionescu era „drac", Al. Marghiloman „jokeu", Al. Constantinescu „porc", Kalinderu „măgar" şi Ion Brătianu „puterea", o damă grasă şi lăptoasă care zâmbea cu o jumătate de faţă, ca Gioconda, şi ţinea strâns bugetul cu amândouă mâinile.

Epoca aceasta a trecut prin surprindere şi constituanta a avut grijă să legifereze un obiceiu istoric, moştenit dela fanarioţi: arbitrajul. Puterea politică se rezuma la trei noţiuni fundamentale: prefecţii, jandarmii şi bugetul. Un om inteligent a văzut limpede şi în două fraze a caracterizat psihologia unei epoci. „Dă-mi, Majestate, puterea şi îţi confecţionez partidul", spunea P. P. Carp. Sau: „românul se naşte bursier, trăeşte funcţionar şi moare pensionar".

Erau două cluburi, corelativ două partide şi două idei: liberalii şi conservatorii, în realitate unul singur în iatacul lui Ionel Brătianu, la Florica. Era atunci un singur mare gazetar, Constantin Mille, care inventase vehementa „nimicire prin tăcere" şi un om permanent ridicol: Jean Th. Florescu. Liberalii trăgeau la stânga şi conservatorii la dreapta; unii erau filofrancezi şi alţii filogermani. Socoteli extrem de simple în vederea aranjamentului politic. Cine credea atunci că această generaţie se va pierde fără urmă? Ionel Brătianu a murit stupid, ca un copil, de amigdalită, în iarna anului 1927; Al. Constantinescu de obezitate, deci mai grăbit. Vintilă Brătianu a murit pe furiş, într'un parc din Oltenia şi rudele l-au găsit complect congelat de frigul iernei; I. G. Duca asasinat la Sinaia, după ce jurase că nu va călca pragul casei unui „Rege aventurier".

Din toată averea lui, Al. Constantinescu a lăsat două perechi de boi ţăranilor din Răcăciuni; Al. Margiloman a făcut un testament cu iepe la curse şi singur numai Ionel Brătianu a testat publicului o bibliotecă frumoasă în str. Amzei, dar toată viaţa lui nu a făcut politică din cărţi, şi ele nu i-au folosit la nimic. De altfel, din faimoasa bibliotecă lipsesc dosarele asasinatelor din 1907 şi bugetul ministerului de războiu din 1916. Memoriile lui se vor tipări deabia în anul 1974...

In acel timp Teatrul Naţional juca *„Domnul Notar"* de Octavian Goga; Marioara Voiculescu înscenase în arena circului Sidoli *„Salomeia"* lui Oscar Wilde, şi viaţa ei intimă şi romanţată devenise un bun public. Pe ecran făcea furori Francisca Bertini, Dobitocescu şi Max Linder distrau pe liceeni. Vedetele alcovurilor galante era Miţa Biciclista şi Lilly Gheorghiadis. „Educaţia sexelor" a d-rului Eraclie Sterian se vindea în 10 mii de exemplare şi fetele de pension fredonau melodia din *„Chanteclair"*. La baluri se dansa *„Barca pe valuri"* sau *„Căpitanul Robert"*, toate în ritm comod de *„O, du lieber Augustin"*.

Cucoanele adorau *„Dama cu camelii"* şi Victorien Sardou, alături de Al. Dumas-Père era cel mai mare dramaturg. Iancu Moroi, Miţa Baston şi Zoe Trahanache trăiau multiplicaţi în nenumărate exemplare.

Leonard trăgea cu talentul său o companie de balerine verificate în regulă la biroul de moravuri. A. de Hertz şi Ig. Hertz se confundau: unul cu dramaturgia şi altul cu pornografia. Subretele cunoşteau pe dinafară *„Romanţele pentru mai târziu"*, iar într'un iatac din înaltă aristocraţie, se putea găsi aruncat lângă un bideu, *„Les aventures du roi Pausole"*, cu poze galante şi coperte cremoase.

Astfel s'a consumat capitalul moral al unei zile din anii 1914—1916, între Capşa şi Riegler, între Elisée şi Imperial. Ce zile frumoase! Ele ne-au adus legenda că dela Spiru Haret n'am mai avut un ministru al instrucţiunii, dela Ion Brătianu n'am mai avut un om cu autoritate; dela Al. Marghiloman n'am mai avut un patriot şi dela Take Ionescu un orator. Tristă nostalgie a unor vremuri condamnate contemplării durerilor masculine. Pe amintirea acestei epoci de serai, histrioni încremeniţi de orgoliu şi retori îndrăsneţi şi fără nicio pricepere, încearcă zadarnic să erijeze o ideolo-

gie pesimistă, nesigură, acefală şi academică. Ideo
logia tragerii la semn, a încercării puterii, a roţi
norocului şi a faimoasei sirene, jumătate damă
jumătate peşte. Sarabanda unei zile uitate de far
seuri şi cabotini.

Nicio problemă, niciun roman, o vagă învol
burare lirică la câţiva heralzi care au murit uitaţ
şi apoi golul, hălul dezastrului colectiv, din car
a ieşit ca printr'o minune a firii soldatul făurito
al gloriei, cu o puşcă fără gloanţe, cu un centiro
în loc de manta, plin de sânge şi noroi. „Unde a
fost până acum, nobile cetăţean", căci patriotismu
tău s'a transformat la bursa politică într'un bule
tin electoral? Cele 12 partide îţi spun :

Bună ziua, Românie Mare!

O ZI NOUĂ

Zilele dinainte de războiu au trecut uitate.

Nopţile războiului, negre ca tăciunele focului, au înmormântat zilele luminoase din Aranjuez. Dezamăgirea a fost atât de năprasnică, încât un ropot de indignare s'a risipit ca un blestem peste Gomora Bucureştilor din anii 1914—1916. Drama sufletească a eroului din alcov, s'a consumat ca un foc de paie între Capşa şi Imperial. Aici, pe pavajul căii Victoriei, s'a înmormântat o lume de chefuri, de petreceri, de confort şi nepăsare. Automobilele M. C. G. treceau în goană, ducând cocote la petreceri nocturne. Amintirea a rămas ca o imagină a vremii.

Războiul nu-l putem discuta, dar durerea a fost atât de obositoare, încât, cei care au venit cu ochii cârpiţi de somnul istoriei, de abia dacă se mai pot desmetici. O nouă generaţie literară s'a ivit. Din cărţi a început să răsară o nouă viaţă. Aceasta nu se leagă de celaltă. Reprezintă o soluţie de continuitate. Fervoarea scrisului şi autoritatea cărţilor a impus dela început oarecare atenţie. Pe meridianul literaturii s'au ivit câteva momente paroxistice. Nu atât de ameţitoare încât să ne topim de admiraţie, dar, în tot cazul, prezente în pulsul veacului.

Cezar Petrescu a publicat *„Intunecare"* (2 vol. „Scrisul Românesc"). Amplă frescă socială a răz-

boiului. Liviu Rebreanu a făcut să apară „*Pădu-rea Spânzuraţilor*“, dramă psihologică încadrată organic tragicei sguduiri morale. Autenticitatea romanului a fost contestată. Un nou caz Al. Da-vila.

Scriitorul însuşi, avea o fişă la parchet pentru câteva delicte de drept comun, o expulzare şi chiar o condamnare ispăşită. Dela viaţa sbuciumată şi aventuroasă a lui Jack London sau Blasco Ibanez până la trepidaţiile moralei d-lui Liviu Rebreanu nu se putea întinde o punte de trecere. Totuşi romanul a rămas, şi va rămâne încă multă vreme. Între Balzac şi Flaubert, cu un stil personal, cu inflexiuni superioare de limbă, Cezar Petrescu urmăreşte metamorfoza unei familii în derivaţiile şi prăbuşirile ei. I se poate astfel recunoaşte un virtuos predecesor în Duiliu Zamfirescu, şi tot el va face legătura organică cu celălalt mare roman-cier novecentist, Nicolae Filimon. De altfel, Ce-zar Petrescu şi-a mărturisit crezul literar şi pla-nul romanelor sale într'o prefaţă la „*Plecat fără adresă*“.

Epoca şi societatea dinainte şi de după războiu cuprinsă în răstimpul ultimilor 30 de ani, deschide perspectiva acestei mari creaţiuni epice. In acest loc se întretaie toate liniile de forţă. Le putem urmări, pe fiecare, în întortochiatele lor destine.

Un moment entuziast de sbenguială juvenilă îl reprezintă „Medelenii“ lui Ionel Teodoreanu. Ge-neraţia care n'a participat la sbuciumul războiului care a lâncezit în nepăsare, sub aripa de cloşcă a mamelor ocrotitoare şi-a spus cuvântul. Hiperse-xuală şi individualistă, narcotizată de vagi parfu-muri de alcov, este străină de frământările generaţiei post-belice. Apariţii bastarde de alcov, culese din puful nopţilor alcoolizate de plăceri, s'au pierdut ca funigeii, deşiraţi şi risipiţi de boarea dimineţilor răcoritoare. Nu mai sunt. Au dispărut fără urmă.

O adolescenţă nostalgică şi bolnăvicioasă, fără tinereţe şi fără evoluţii către maturitate. O cri-tică socială vagă, există şi în „*Medeleni*“, ca şi în „*Faţa din Zlataust*“, dar pe un plan minor, fără puncte de reazăm în realitate. Mai mult dome-stică şi corelativă tendinţei de bârfeală.

Medelenii reprezintă un faliment, o îngropare prematură de simpatice figuri adolescente, în fră-mântarea cărora găseşti irosită o energie de pri-sos. Astfel s'a născut o „*nouă generaţie*“, între două nopţi pierdute şi o zi consumată în somn adânc, cu perdelele trase asupra vieţii.

O înviorare estetică a pus pe primul plan mo-mentul stilului: „*Venea o moară pe Siret*“, „*Hanul Ancuţii*“, „*Craii de Curtea-Veche*“, „*Cartea cu jucării*“. Apoi un singur gânditor autentic: Lucian Blaga, şi câţiva poeţi ca toţi ceilalţi.

Romanul social n'a întârziat să se ivească: „*Ion*“ de Liviu Rebreanu; „*Comoara Regelui Dromichet*“ şi „*Aurul Negru*“ de Cezar Petrescu; din nou „*Răs-coala*“ de Liviu Rebreanu şi romanele lui C. Stere alături de bălăceala literară a lui N. D. Cocea.

Deoparte reacţiunea spiritului naţionalist, de cealaltă, apologia literaturii ţărăniste. Reînvie anul 1907, reînvie ţăranul obsedat de o singură pa-siune: pământul; reînvie vagabonzii sociali, anar-hiştii de idei, conspiratorii care au precedat revo-luţia rusă. Romanele lui Liviu Rebereanu şi C. Stere au şi un tâlc moral. Romanele lui Cezar Petrescu au unul social.

In acest epilog, alăturea şi cu influenţele vădite din „*Adolphe*“, „*Le disciple*“ şi „*Părinţi şi copii*“, Mircea Eliade, prâslea cel viteaz, crede în „*In-toarcerea din rai*“, că feciorii maidanelor pot trăi fără părinţi, că este în dreptul lor de a se împo-trivi unei cercetări a stării civile, şi alte baza-conii sexuale şi ideologice. D. Mircea Eliade militează un crez. Se vor găsi întotdeauna, unul

sau mai mulţi intelectuali care să capituleze în faţa vieţii, să dispreţuiască lupta, şi să se izoleze în singurătatea turnului de fildeş. Julien Benda i-a osândit şi tot el le-a aruncat colacul de salvare. Individualismul cel mai anarhic devine comunicabil prin scris, prin vorbă, prin sentimentele comune, prin superstiţii şi tradiţii, prin legături familiale, în primul rând prin convenţuire.

„Generaţia nouă“ nu-şi poate spune cuvântul numai cu atât, şi nici cu celelalte manifeste şi porniri entuziaste şi pătate. Puritani şi decadenţi, ortodocşi şi materialişti, estetomani şi homosexuali, o faună pestriţă de apariţii fără coeziune şi disciplină de gândire.

O zi din alţi ani, realizată pe un plan literar: Rică Venturiano nu mai face gazetărie, ci literatură. Peştele dela club nu mai mizează la bacara, ci compune versuri.

Pustiit de goana după originalitate, omul fără suflet cumpără două cărţi, şi dintr'un capitol pe jumătate cetit şi pe un sfert priceput, concepe o ideologie.

Un destin sleit de insuficienţe creatoare, şi o sbenguială gălăgioasă de maidan. O zi nouă se arată. O zi pe care o pândesc comisarii de poliţie şi casele de nebuni pentru a culege prada.

Astfel a început încăerarea modernismului.

II

MODERNISMUL

FENOMENUL MODERNIST

Modernismul, în înţelegerea cea mai adecvată unui curent de idei, ar reprezenta tendinţa unor catolici de a concilia critica istorică cu credinţa. Se pot cita, în acest sens, — lucrările abatelui Loisy, ale lui Giorgio Tyrell sau cele mai bine cunoscute a lui Buonaiuti. Autoritatea pontificală, şi cu deosebire Papa Piu al X, a combătut această tendinţă schismatică prin enciclica Pascendi Dominici Gregis. Oricum însă, se vede destul de limpede că modernismul catolic este o răzvrătire, o încercare de reformă a unei stări de spirit dominante. Faptul acesta, redat într'un mod informativ, nu reprezintă un punct de plecare pentru încadrarea geniului, ci cel mult, o încercare de definire prin câteva atitudini comune şi caracteristice. Termenul a fost întrebuinţat încă din secolul al X-lea, şi asupra acestui fapt nu mai rămâne nicio îndoială. Nu este o descoperire a timpurilor noi şi nici o apariţie recentă.

Sensul însă rămâne acelaş, fie că am avea în vedere polemicile eclesiastice sau criticile filosofice, fie că ne-am referi la structura intimă a verbului. Modernismul, într'un înţeles mai larg, presupune cunoaşterea liberă a lucrurilor printr'un contact direct, nemijlocit de concepte filo-

sofice sau de credinţe anterioare. Am avea de-a face mai mult cu o stare de spirit, fluentă şi permeabilă pentru infiltraţiunile schimbătoare, şi fără linie de evoluţie constantă. Increderea în progres, adică în schimbarea naturii, a lucrurilor şi a oamenilor, după o normă de judecată care ar avea virtuţi de fatalitate, s'ar impune dela sine. Şi ar mai fi de adăogat faptul, că evoluţia ar avea un sens de transformare, prin depăşirea şi anularea chiar a unor poziţii anterioare.

Iată cum, noutatea, dorinţa de schimbare, disprețuirea tradiţiei şi a continuităţii devine o normă de judecată, care sugerează iluzia înşelătoare a unei superiorităţi intelectuale. De fapt, această superioritate, verificată numai printr'o necontenită agitaţie, printr'o mişcare febrilă şi nelimitată, nu este altceva decât o neîncredere în valorile istorice, o evadare din timp, o oboseală care încearcă să se tămăduiască prin sensaţii inedite şi prin idei revoluţionare. Dacă modernismul filosofic, după originile îndepărtate, începe cu Descartes şi cu Bacon, — dacă epoca istoriei moderne ar succede celei medievale, nu e mai puţin adevărat că fenomenul modernist anulează radical poziţiile anterioare şi tinde să se realizeze printr'o tensiune maximă, în care ideea de progres, de ştiinţă, de civilizaţie, de libertate şi de afirmare necondiţionată a individului nu ar mai avea nicio limită şi prin urmare, nu ar putea fi încadrată într'o disciplină constructivă.

Modernismul creiază un post de supraveghere şi de recunoaştere. Fenomenul devine dominant tocmai prin scormonirea orgoliului personal care ajunge valoare atomică şi manifestările lui fragmentariste. Paralel cu aceasta, — anumite domenii de investigaţie şi de discernământ, îşi pierd caracterul originar, şi structura lor devine când fluidă şi neguroasă, când cristalizată în forme

geometrice de o nepătrunsă rigiditate. Filosofia pierde caracterul matematic şi metafizic pentru a se transforma într'o dizertaţie etică, bizuită pe economie politică şi sociologie. Filosoful modern devine sociolog, — şi nu este de mirare, spune Oswald Spengler, că din *„şcoala lui Hegel a luat naştere socialismul* (Marx, Engels), *anarhismul* (Stirver) *şi problematica dramei sociale* (Hebbel)". Raţionalismul hegelian este într'adevăr o alterare a raţiunii, ceea ce pare de neînţeles pentru oamenii care mai gândesc încă în paguba realităţii. Raţiunea care se satisface prin ea însăşi, fără a ţine seama de contingenţele istoriei şi ale timpului, anulând poziţia omului în societate, despreţuind legile naturale ale vieţii, nu poate îndeplini un oficiu de direcţie şi de control. Raţiunea, ca metodă de cunoaştere, este iarăşi insuficientă, — moderniştii recunosc acest lucru, — de aceea îi vedem alergând desperaţi după o nouă plasmă cugetătoare care şi-ar avea matricea în subconştient, şi s'ar manifesta prin impulsiuni, prin acte reflexe sau prin transcrierea sinceră a sensaţiilor chiar în momentul apariţiei. Auto-sugestia, introspecţia, intuiţia, automatismul, transa, delirul, aura epileptică, sunt atâtea metode de cunoaştere din domeniul investigaţiei moderniste, încât fiecare din ele ar merita o cercetare deosebită. — Toate acestea scapă de sub controlul realităţii sau a raţiunii, şi de aceea rămân simple fapte de înregistrare.

Abundenţa acestor fenomene, care prin confuzie şi paradoxal creiază o stare neguroasă şi fluidă, ne determină să luăm o atitudine şi să precizăm că modernismul, în expresia sa cea mai brutală, este o stare de spirit anarhică şi nedefinită, aşa dar nu de o încadrare totală a fenomenului poate fi vorba, ci de o limitare a puterii lui de teoretizare dogmatică. Există o tendinţă

de dominaţie, aceea care vrea să facă dintr'un fenomen aflat încă în curs de evoluţie, — un mit autoritar şi intolerant. Contradicţiile prăpăstioase ale modernismului, se adâncesc şi mai mult, în momentul în care matadorii acestui gen vor să-i impue o stabilitate, o structură organică. Să luăm un simplu fapt: poezia modernă. După cum o defineşte Oswald Spengler ea este „poezia forţei, a voinţei neînfrânate, a patimei de a combate şi de a sfărâma împotrivirile". Cine ar putea să ne spue: care este limita sau cel puţin curba de evoluţie a acestei dinamice împotriviri? Unde duce voinţa şi combativitatea, ce soartă are forţa şi patima?

In toate timpurile, toate genurile şi-au făurit o anumită concepţie despre lume şi despre viaţă, o icoană a omului celuia din lăuntru, un fel de imagină care contura chipul celuia din afară, manifestările exterioare şi ideile.

Omul antic era politeist, credea într'o pluralitate de valori sufleteşti şi sociale: în familie, în cultul focului, în tradiţia strămoşilor, în stat, în puterea mistică şi naţională a zeilor. Viaţa sufletească avea o axă înfiptă în timp: istoria. In evul mediu, omul se bizuia pe raportul dintre senior şi vasal. Ideia religioasă, autoritatea sacerdotală „a impus disciplina şi cultura unei civilizaţii aristocratice chiar barbarilor care invadau din toate părţile". [1]) Mitul creştin a rezistat barbariei în epoca de trecere dela imperiul roman la monarhiile medievale şi moderne. In toate timpurile a existat o disciplină conducătoare, o ierarhie a valorilor, un criteriu de judecată. Chiar atunci când valoarea celuia care conducea era arbitrară şi subiectivă, înclinată deci în mod fi-

1. V. Francis Delaisi: „*Les contradictions du monde moderne*". Pag. 39.

resc spre abuzuri, societatea îşi avea corectivele ei. Dacă în domeniul fenomenelor politice, monarhiile şi dictaturile au cristalizat ideia de ordine, chiar democraţia republicană sau barbaria comunistă se bizue pe anumite interdicţii, pentru a-şi conserva integritatea, pe un mit care este mai presus de orice fel de discuţie.

Societatea democratică pune anumite îngrădiri ideei religioase, nu pentrucă nu ar fi principial pentru o toleranţă a tuturor confesiunilor, dar pentrucă se teme ca învăţământul religios să nu înlăture învăţământul laic, care se află la baza statului republican. Libertatea nu există în democraţie, decât în cadrul ideilor democratice. Libertatea în regimul sovietic este şi mai îngrădită, ea neexistând decât în funcţie de hotărîrile partidului comunist, la care individul nu participă decât prin adeziune, nu prin deliberare.

Dacă cercetăm cultura, vedem că în epoca clasică omul se bizuia pe raţiune, adică pe controlul logic al realităţii. Ceea ce nu era conform cu viaţa, şi nu năzuia către o anumită perfecţiune intuită idealist, nu era îngăduit. Clasicul subordonează imaginaţia şi sensibilitatea raţiunii. Clasicii cuprind viaţa dintr'o largă perspectivă: şi frumosul şi urâtul, şi binele şi răul, şi comicul şi tragicul. Viziunea lor este polimorfă, găseşte posibilităţi pentru fiecare alternativă şi corespondenţe sufleteşti pentru fiecare stare. Sublimul clasic este imaginea unei perfecţiuni, în cadrul ideei de armonie a frumosului. Clasicii ştiu să disocieze contradicţiile care se exclud sau se succed, fără ca prin aceasta să le neglijeze valoarea sau permanenţa. Clasicul ţine seama de morala societăţii, i se subordonează. Ţinând seama de aceste consideraţiuni, noi vedem în clasicism genul didactic şi normativ prin excelenţă, fără ca prin aceasta să excludem şi celelalte po-

sibilităţi. Dacă ne gândim că în întindere şi în adâncime chiar, clasicismul domină structura spiritului european dela fundarea Cetăţii eterne şi până astăzi, atunci trebue să-i recunoaştem o valoare totalitară, pasională, intuitivă, nu numai raţională şi estetică. „Convenţiunile sănătoase păstrează ordinea în individ, ca şi în artă, ca şi în societate. In principiu cel puţin, căci în fapte, perioada clasică a fost, în rezumat, mai pasională, fundamental, decât secolul al XVIII sau al XIX“.[1]) In protoplasma culturii europene clasicismul a îndeplinit funcţiunea unei materii prime, dar oricine îşi poate închipui că bronzul nu se poate transforma în gelatină, după cum picioarele de argilă nu pot sprijini o construcţie de granit.

Romantismul „sistematizează, glorifică, divinizează încrederea în subiectivismul pur“, — spune Pièrre Lasserre. Romantismul este colţuros, inegal, dionisiac, tumultuos. Patosul romantic propagă revoluţia şi enunţă exaltarea sensaţiei pe un plan transcendent. Romantismul în literatură corespunde revoluţionarismului politic şi raţionalismului filosofic. Chiar aşa fiind, romanticul avea o normă de judecată, o morală individuală, şi în cadrul unei epoci romantice se pot găsi elemente de permanenţă, structuri viabile şi planuri de judecată rece şi obiectivă. Cercetând oportunismul romantic, cu deosebire caracterul său ocazionalist, — Carl Schmitt ajunge la concluzia că aceste idei se pot adapta celor mai contradictorii condiţiuni politice şi celor mai variate teorii filosofice. Exclusivist în timpul revoluţiei, el devine reacţionar în timpul restaurării. „Această mutaţie a conţinutului politic nu este efectul întâmplării, ci consecinţa unei atitudini ocazionaliste; ea este adânc

1. V. Denis Saurat: „*Modernes*“. Ed. Danoël et Steele. Pag. 9.

înrădăcinată în esenţa romantismului, al cărui caracter adânc este pasivitatea“.[1]) Din această pricină, romantismul este prezent în toate timpurile, nu ca esenţă şi nici ca normă, ci ca atitudine, ca sensibilitate, ca prilej de relaxare pentru o viaţă subiectivă.

Neliniştea omului modern, necontenita lui frământare, în căutarea unei sensaţii inedite, care de îndată ce s'a consumat nu mai prezintă nicio importanţă, — constitue un element general şi caracteristic. Din momentul în care s'a epuizat această posibilitate începe o altă necesitate, care şi ea la rândul ei nu durează decât timpul strict al emoţiei, al satisfacerii. Din nou o cădere în gol, din nou fuga disperată după inedit. Se înţelege că această necontenită oscilaţie, această stare de dezechilibru esenţial, creiază o temere, o apăsare sufocantă care de multe ori devine delirantă, nimicitoare.

Neliniştea omului modern, sufocarea am putea spune, — provine dintr'o neîncredere totală în toate valorile consacrate. S'a produs în sufletul omului modern o prăbuşire, o ruptură organică, şi din această pricină hăul care s'a ivit nu mai are niciun punct cardinal. Este oare vina maşinismului, a civilizaţiei acromegalice, a muşuroaelor urbane, artificiale şi fără suflet, care a creat această stare de nelinişte? Putem noi oare afirma, pe temeiuri serioase, că Europa a ajuns într'o stare elefantiazică şi că s'a întunecat cu totul orizontul unei renaşteri? Fapt cert este, că de multe ori modernismul se rezumă la mesianismul unei actualităţi; că acei care se socotesc moderni şi vor a fi mai departe cu îndârjită pasiune, sunt robiţi de o înşelătoare iluzie, de o dezorientare

1. V. Carl Schmitt: „*Romantisme politique*“. Ed. Valois. 1928. Pag. 140.

personală pe care ei o fixează într'un cadru general. Prejudecata modernismului vine dintr'o lipsă de curaj, de multe ori prin simplă contagiune sau sugestie. Dacă unii sunt de bună credinţă, alţii se recrutează din marele lazaret al dezaxaţilor, — al insuficienţilor şi al ariviştilor. Cei mai ortodocşi modernişti, aceia care aleargă nebuni după inedit, sunt în majoritatea cazurilor nişte rataţi, — oameni care nu şi pot dovedi prinosul veleităţii decât într'o menajerie exotică. Dacă ţinem seamă că moderniştii neglijează nu numai principiile morale impuse de societate, dar chiar se împotrivesc lor, şi caută să se realizeze în afară de ele, atunci trebue să conchidem că dezaxarea sufletească presupune şi o alterare a simţului etic.

Are omul modern un ideal, se îndreaptă către o ţintă? Nimeni n'ar putea spune.

Frumosul fără criterii şi fără morală, estetica dezordinei şi a pornografiei, scandaloasa manifestare a orgoliului nu poate constitui, — pentru nimeni, — perspectiva unei realizări. Punându-şi această întrebare iată ce răspunde Denis Saurat: „Dacă clasicul căuta raţiunea, romanticul pasiunea, ce caută modernul? Sensaţia. Raţiunea nu-l interesează de loc, el a încetat să mai creadă în pasiune. Nu-i mai rămâne decât plăcerea. In timp ce plăcerea durează, crede. De îndată ce plăcerea a dispărut, el caută o altă plăcere".[1]) Cu această definiţie ne aflăm în „lupanarele de cinisme şi de lene" ale lumii moderne, în saloanele de depravare, unde se caută numai plăcerea momentului, în cafenele, unde zac rataţii şi monomanii. Modernismul este o creaţie a unor sensibilităţi suprarafinate, patologice, obosite şi neguroase. Ca şi mucegaiul care creşte în întuneric şi în umezeală, modernismul s'a născut din dejecţiunile lumii burgheze, din lepădătura unei societăţi care fiind lipsită de aeraţie trebuia să pue în circulaţie această legiune de excentrici, arivişti şi rataţi. Dacă privim fenomenul din acest punct de vedere, evident că civilizaţia democratică, artificialismul urban, maşinismul care a înfrânt puterea de conducere şi de supraveghere a omului, au contribuit în cea mai largă măsură. Mozaicul lumii moderne a provocat şi a întreţinut această policromie a simţurilor. Americanism, asiatism, barbaria negrilor, apocalipsul bolşevic, au creat această stare de infinite posibilităţi. Toată gama de idei şi de sensaţii se cuprinde în simfonia fenomenului modernist. Oricând se găseşte un loc liber pentru cele mai bizare compromisuri, un cadru pentru cele mai contradictorii apropieri. Democraţia însăşi a creiat acest microcosm al ideilor, — garantând prin libertatea excesivă toate posibilităţile de a fi. Democraţia a creiat această stare de spirit, netezind drumul pentru invazia omului insurect, a individului liber şi egal, spirit criticist şi anarhic. Fără democraţie, fenomenul modernist nu s'ar fi născut, fără permanenţa acestui regim politic, modernismul nu ar avea nicio perspectivă. Fenomenele se condiţionează şi se suprapun. Ceea ce democraţia socoate ca o treaptă evolutivă, modernismul îngădue ca o cădere în vid. Salturile omului modern sunt de neprevăzut şi îndoelnice. Niciodată un poet modernist nu este în întregime ininteligibil. Chiar la extremişti se pot găsi, — şi nu de puţine ori, momente de luciditate, — oaze de lumină, acolade de stele căzătoare în hăul întunericului. Oricât ar fi de înaintată revoluţia modernistă, tiparele vieţii cosmice nu pot fi încă sfărâmate printr'o radicală răzvrătire a structurii organice. Permanenţa momentelor de luciditate este o dovadă indiscutabilă a tensiunii dintre cele două extreme. Trăirea mo-

1. V. Denis Saurat: Loc. cit. Pag. 11.

mentului actual nu este întotdeauna condiţionată de o anumită stare sufletească. Această stare se iveşte atunci. Ea se poate transfigura chiar în momentul elaborării, sau poate evolua modificându-şi sensul şi planul de reprezentare. Când Marcel Proust, — unul dintre reprezentanţii tipici ai modernismului, spunea: „ressusciter en moi l'homme éternel“, [1]) se ridica până la sensaţia totalitară, de mare perspectivă cosmică, — până la înregistrarea unei înşiruiri de momente în afara timpului. Eul omului modern este Dumnezeul său, întotdeauna îndoelnic pentrucă nu există decât ca o proecţiune a instabilităţii, — ca o încercare de recunoaştere printr'o dăruire totală şi nelimitată. Departe de a fi antropocentrică, această concepţie este mai de grabă teocentrică, având un element de grandoare mistică, care presupune toate dăruirile şi toate acceptările. Când acelaşi Marcel Proust spune: „Il n'y a que l'imagination et la croyance qui peuvent différencier des autres certains objets, certains êtres et créer une atmosphère“, [2]) fără îndoială că acest subiectivism, chiar dacă ar constitui bazele unei filosofii idealiste şi quasi-mistice, nu are niciun temei istoric şi social. Am putea adăoga că, înafară de aceasta, idealismul lui Marcel Proust este şi amoral.

Pentru definirea acestor nehotărîte variaţiuni într'un sens nedeterminat, Alfred de Vigny avea un vers care rămâne ca un punct de plecare al modernismului: „Aimer ce que jamais on ne verra deux fois“. Experienţa momentelor contradictorii, departe de a fi icoana unei maleabilităţi intelectuale, a unei atitudini filosofice care cultivă îndoiala, este expresia desgustului, a urâtului, a plictiselei, a neîncrederii. Când unica plăcere rămâne numai aceea a sensaţiei trăite; când această plăcere se spulberă odată cu dispariţia momentului, se produce un gol care trebue acoperit prin noi şi inedite sensaţii, care fiind şi ele la fel, se naşte o groază dureroasă, o dezamăgire chinuitoare, care nu se poate tămădui decât printr'o evadare din lumea reală şi lucidă. Odată cu modernismul pătrunde în cultură primitivismul, adică transcrierea nediferenţiată a sensaţiilor primare; barbaria popoarelor necivilizate, a negrilor şi a indienilor; psihologia infantilă, adică acel fond încă dezorganizat de imagini, imitaţiuni şi naivităţi.

1. Marcel Proust: „*Le temps retrouvé*“. II. Pag. 80.
2. Marcel Proust: „*Côté de Guermantes*“.

Modernistul, supra-saturat de rafinamentele unei disperate căutări a certitudinei, se prăbuşeşte în primitivism, în barbarie, devine când un copil naiv care-şi gângureşte expresiile, când un sălbatec fioros şi distructiv. Evident, experienţa este trăită, originalitatea momentului este înafară de orice îndoială, — dar această necontenită variaţie ne târăşte în incertitudine, în neîncredere, în inconsecvenţă. Personalitatea se dislocă, devine fluidă, alternând cu ea însăşi. Anumite părţi ale eului se pierd, sau devin ceva mai mult, polimorfe. Fenomenul este cunoscut sub numele de extaz, de revelaţie, de posedare. Omul este când angelic, când demonic, când lucid, când confuz. In infinitatea unor linii geometrice care se întretae, vom găsi întotdeauna forme regulate, dar întâmplarea le-a rânduit astfel, nu viziunea artistului.

Sfârşitul secolului al XIX întruneşte toate tendinţele şi fierbe în amalgamul unor idei contradictorii posibilitatea unei epoci de dezorientare. Sensibilitatea decadentă în cultură am putea spune că începe cu muzica lui Debussy, despre care Laloy spunea că se prezintă în „construcţii vizibil aeriene şi fragile, cărora le lipseşte osatura“. In pictură aceeaşi sensibilitate îşi găseşte expresia plastică în planşele lui Pablo Picasso. Dar mai

înainte ca Pablo Picasso să-şi fi dat la iveală abstracţiunile sale geometrice, exista un curent impresionist, o interpretare expresionistă, care printr'o filiaţiune nu prea îndepărtată, se lega cu romantismul. Se spune chiar că romanticii sunt primii decadenţi ai lumii moderne, pentrucă dela dânşii a început exhibiţionismul, limitarea controlului logic, patosul exuberanţei sensaţionale. In literatură, firul modernismului se deapănă după influenţa lasată de Baudelaire, Mallarmé şi Rimbaud. Dacă „Hernani" de Victor Hugo înseamnă punctul de plecare al romantismului, „Les Fleurs du Mal" de Charles Baudelaire delimitează începutul mai îndepărtat al modernismului în literatură. Unde ne aflăm: Hernani, 1830; Les Fleurs du Mal, 1857.

Este limpede că „Baudelaire a desvoltat până la limita superioară a tragicului tema romantică a revoltei şi a evadării".[1]) Baudelaire, un romantic decadent? Nu! Un mare geniu al rafinamentului burghez. Un poet supra-saturat de lubricitatea intelectualismului modern. Chiar Théophile Gauthier, arătase în prefaţa dela 1868 că Baudelaire iubea stilul decadenţei, — adică arta care se scoboară dimpreună cu civilizaţiile care îmbătrânesc: „stil ingenios, complicat, savant, plin de nuanţe şi de lucruri căutate... împrumutând dela toate vocabularele tehnice, luând culori dela toate paletele, — sforţându-se să redea gândirea prin ce are ea mai inexprimabil, şi forma în contururile cele mai vagi şi mai trecătoare".[2]) Tot în acest stil intrau „confidenţele subtile ale nevrozei", „pasiunea îmbătrânită care se depravează şi halu-

1. V. Marcel Raymond: „*De Baudelaire au surréalisme*". 1934. Pag. 17.

2. V. Charles Baudelaire: „*Les Fleurs du Mal*". Notice par Théophile Gauthier. Ed. Manz. Pag. XIX.

cinaţiile bizare ale ideei fixe care se transformă în nebunie". In rândurile următoare Théophile Gauthier face o apropiere între stilul lui Baudelaire şi rafinamentele şcoalei bizantine şi ale „artei greceşti căzută în delicvescenţă". O explicare care pune capăt acestei analize, întăreşte şi mai mult afirmaţiunea noastră: „acesta este fără îndoială idiomul necesar şi fatal al popoarelor şi al civilizaţiunilor la care viaţa factice a înlocuit viaţa naturală şi a impus omului nevoi necunoscute". Oricât s'ar ridica Théophile Gauthier împotriva pedanţilor care disprețuesc acest stil; decadenţa civilizaţiilor obosite, soarele care se îneacă în crepuscul pentru a face loc nedefinitului vesperal, sunt semnele unor timpuri care au fost fără îndoială ilustrate de o mare personalitate poetică.

Decadenţa modernă rămâne fenomenul originar la Ch. Baudelaire. Principiile poeziei moderniste se frământă nuclear în concepţia lui Ch. Baudelaire. Despre misiunea poeziei, Marcel Raymond spune că ea trebuia să „deschidă o fereastră asupra celeilalte lumi, care este de fapt a noastră, — şi să îngădue eului să scape din limitele sale şi să se dilate până la infinit".[1]) Iar în ceea ce priveşte stilul în opera lui Baudelaire, Paul Bourget va spune: „un stil de decadenţă este acela în care unitatea cărţii se descompune pentru a lăsa locul independenţii cuvântului".[2])

Cu Rimbaud care este un îndrăsneţ aventurier în poezie, un revoltat care distruge, un vizionar care închipueşte o lume nepătrunsă de imagini, ne aflăm în pragul apocalipsului. Rimbaud nu vrea să ştie de nimic: nici de familie, nici de societate, mai cu seamă de societate, nici de mo-

1. V. Loc. cit. Pag. 22.

2. V. Paul Bourget: „*Essais de psychologie contemporaine*". Vol. I. Pag. 20.

rală, nici de religie. Necontenit revoltat, Rimbaud neagă toate valorile, sfidează rânduiala consacrată, aruncă cele mai ingenioase formule, se pierde halucinat într'un dans dionisiac în care imaginaţia vagabondă poate deveni izvorul de inspiraţie al unor gesturi eroice. O vână de orientalism strecurată prin filosofia pitagoreică, un ritual orfic dăinue în toată frământarea cerebrală şi poetică a lui Rimbaud.

Vrăjitorie poetică, spirit demonic şi apocaliptic, dans dionisiac, viziune diformantă şi originală, fantezie obosită de halucinaţii, stil neguros şi limbă stridentă, veleităţi paranoice, iată jaloanele noilor perspective în pragul unui secol care începea sub zodia decadenţei şi a rafinamentului. Unii au spus că este vorba de o smulgere a omului din natură şi din societate, şi de o precipitare prăpăstioasă într'o lume astrală; alţii au spus că este vorba numai de o dislocare a individului din conformismul sufletesc al societăţii burgheze, de o reacţiune intelectualistă, de o fază pre-revoluţionară a inteligenţii, după care ar urma anularea totală a valorilor consacrate de trăinicia unei culturi milenare. Fapt cert este că modernismul, prin multiplele sale manifestări, realizează posibilităţile romantismului. Fără romantism, fără revoluţie, fără aşezarea societăţii în tiparele burgheziei şi în structura statului democratic, n'ar fi fost posibil modernismul.

Fără să corelăm modernismul de un fenomen social determinat, noi avem în vedere faptul brut, încadrat istoriceşte, şi conchidem că numai romantismul putea cuprinde în germene toate posibilităţile.

Dacă pe planul literar, orizonturile intelectuale ale lui Baudelaire şi viaţa aventuroasă a lui Rimbaud rămân criteriile modernismului, pe planul moral Dostojewsky contribue în aceeaşi măsură

la introducerea unor criterii de judecată care fac podoaba etică a modernismului. Actualitatea lui Dostojewsky în cadrele modernismului este mai presus de orice discuţie. Dostojewsky a fost retrăit şi simţit. Dostojewsky revoluţionarul şi profetul [1]) al revoluţiei ruse, căreia i-a „revelat dialectica interioară şi i-a dat o formă", [2]) — Dostojewsky mucenic al misticismului ortodox; Dostojewsky noul Prometeu al omului tragic, terorizat de puteri demonice; în sfârşit, şi mai presus de orice, Dostojewsky apologist al omului de jos, al brutei care se deslănţue în complicate procese de conştiinţă morală pentru a legitima subiectiv crima.

Cu Dostojewsky intră în cultura europeană un element de disoluţie, o otravă exogenă care numai în Rusia poate fi absorbită şi asimilată.

Populismul care scoboară „inteligenzia", şi o umileşte în faţa poporului de rând, a mujicului, este străin occidentului. Numai în Rusia se poate întâlni „idealizarea poporului, — mergând până a te apleca în faţa lui, până a căuta în el adevărul şi Dumnezeul". [3]). Numai poporul rus este înzestrat cu virtuţile universalului, numai el este îndumnezeit. Iată pentru ce Dostojewsky ura cultura europeană, civilizaţia burgheză, omul occidental. Acest lucru îl recunosc toţi comentatorii săi. Eroii lui Dostojewsky sunt demonii spiritului subteran, ei reprezintă o idee de un dinamism catastrofic, o fascinaţie hipnotică, o privire care paralizează şi ucide. Ei sunt crainicii unui mesianism revoluţionar, agenţii de disoluţie ai particularismului european, microbii care sfredelesc creierul şi îl îndoapă cu otrava libertăţii care degenerează în

1. V. Dimitri Merejkowsky: „*L'Âme de Dostojewsky*". Ed. Bossard. 1922.
2. V. Nicolas Berdiaeff: *L'Esprit de Dostojewsky*". Paris 1929. Pag. 156.
3. V. Id. Loc. cit. Pag. 192.

crimă. „Goală şi fără obiect, astfel apare libertatea la Stavroghin şi la Versilov; aceea a lui Svidigrailov şi a lui Fedor Pavlovici Karamazov dezagregá personalitatea. Libertatea lui Raskolnikov şi a lui Petru Verhovenski duce la crimă. Libertatea demoniacă a lui Kirilov şi Ivan Karamazov omoară omul. Libertatea nefiind decât arbitrară, omoară omul". [1])

Modernismul n'a preţuit în Dostojewsky romancierul de nemărginită cuprindere epică, abstractorul de quintesenţe religioase, îndemânatecul psiholog, cunoscătorul pasiunilor subterane, cât mai mult mesianismul profetic, spiritul revoluţionar, virusul de dezagregare morală, ideia libertăţii absolute şi a actului gratuit; cu un cuvânt, Dostojewsky a trecut în modernism prin fondul operii sale, nu prin calităţile intelectuale sau prin forma exterioară a artei. Umiliţii şi resemnaţii, posedaţii şi revoltaţii, — această invazie de ciubote de iuft în saloanele lui Louis XIV înseamnă de fapt triumful brutelor, dictatura mujikului, preludiul frontului popular.

A desbrăca ideia literară a lui Dostojewsky de haina politică, de aoreola mistic-teologală, a o judeca numai pe planul estetic, nu o poţi face decât sau când eşti prost, sau când eşti de rea credinţă. Nu este, credem, cazul nici al lui André Gide nici al lui Stefan Zweig...

In matricea literaturii lui Dostojewsky a crescut embrionul modernist. Cu eroii săi procesul de dedublare a personalităţii devine mai acut, conturul se desprinde de sfera cerebrală şi se afundă în inconştient. Criticul Vissarion Grigorievici Bielinsky a prezentat tabloul acestei dezaxări morale şi sufleteşti, în următoarele cuvinte: „Pentru toţi aceşti posedaţi, aceşti supraoameni

1. V. Id. Loc. cit. Pag. 83.

care, eroi sau victime ai orgoliului satanic, fixează eul său deasupra legii umane şi divine, pentru Raskolnikov ca şi pentru Ivan Karamazov sau Stavroghin, pedeapsa începe prin sciziunea acestui Eu, prin apariţia groaznică a dublului, în care se materializează, ca o înştiinţare supremă, imagina însăşi a greşelei; ei se recunosc în această oglindă diformantă, că ar fi ei Swidrigailof, asasinul Mitka sau lacheul Smerdiakof, larve târîtoare ale gândirii, diabolice parodii ale propriilor lor destine". In sufletul omului pe care l-a creat Dostojewsky zac toate posibilităţile îndoelii. De-aici vine acea chinuitoare neîncredere, dedublare a omului lăuntric, care nu-şi găseşte chipul decât în macabrele închipuiri ale visului. Dostojewsky în teoria cunoaşterii pune accentul pe ignoranţă, pe iraţional, şi renunţă la evidenţele condiţionate de imanenţa legilor naturale. Nimeni nu ar putea spune că Dostojewsky nu este un mare romancier, un îndemânatic psiholog, un profet şi un vizionar de mare cuprindere istorică. Nu de aceasta este vorba acum, ci de altceva. Imagina omului subteran, a brutei sălbatice şi ignorante, cu un cuvânt a mujikului, devine în opera lui Dostojewsky punctul de reazăm al construcţiei sale psihologice. Oamenii „culţi" din opera lui sunt încrezători în legile naturii, în binefacerile raţiunii; cei „ignoranţi" dimpotrivă, sunt oracolul prin care vorbeşte duhul lui Dostojewsky. De o pildă Dimitri Karamazov, sau Raskolnikov. Evidenţele omului subteran izvorăsc din sugestii, din viziuni, din revelaţii, şi cu cât ne apropiem de punctul culminant al acestei filosofii, înţelegem că omul subteran trăeşte într'o necontenită contradicţie, într'un dezechilibru perpetuu, neştiind să aleagă între cele două extreme, între bine şi suferinţă, între ordine şi haos, între viaţă şi moarte. Alienaţii, epilepticii, debilii mintali domină în opera

epică a lui Dostojewsky. Acţiunea lor este tenace şi pătrunzătoare, chipurile lor sunt devastate de fantasmele lumii de dincolo. Nu-i de mirare că în această lume în care punţile către realitate sunt prăbuşite cu brutalitate, fantezia apare ca o certitudine şi raţiunea este înlăturată ca cea mai oribilă prejudecată burgheză.

Gloria lui Dostojewsky s'a răspândit în întreaga lume, odată cu fantoma omului subteran. Dar în lumea modernă, doi scriitori au contribuit la zeificarea lui Dostojewsky: André Gide şi Stefan Zweig. Cu deosebire aceştia doi, şi alăturea de dânşii o legiune întreagă de neofiţi care au contribuit să adâncească mitul omului subteran. Ar trebui să analizăm pe André Gide în corelaţie cu Dostojewsky, să precizăm acele tainice legături ale destinului de unde se vede că imoralul protestant înfloreşte ca mucegaiul pe putregaiul mujikului inuman.

* * *

In arta literară, ca şi în oricare alt domeniu de manifestare a spiritului, — nimic nu se poate crea, nicio idee şi nicio formulă nu este viabilă, — dacă nu se bizue pe ordine, pe disciplină, dacă nu respectă o tradiţie şi nu recunoaşte o ierarhie. Arta literară, atunci când aduce un suflu de înnoire, prin autenticitate şi originalitate, prin elementul personal al artistului, — trebue să ţie seama de anumite regule, care departe de a creia condiţiile de înfeodare, — nu reprezintă altceva decât contactul cu viaţa, cunoaşterea şi adâncirea realităţii, cu un cuvânt mai cuprinzător, situarea în timp şi găsirea unor contingenţe în spaţiu. A deslega artistul de lumea înconjurătoare, a-l învrăjbi cu realitatea, — fie ea socială, etnică, sau sufletească a contemporanilor, — a-l pune în situaţia

unui meteor care din neant se prăbuşeşte şi de lume nu vrea să ţie seama, — înseamnă a introduce anarhia acolo unde trebue să domine ordinea. A-l subordona adevărului, — adică sincerităţii, — fără să se ţie seama că această cucerire presupune anumite criterii de judecată comune tuturor oamenilor, sau cel puţin unui anumit cerc într'un timp limitat, — înseamnă a-l robi unui subiectivism absolut, în care toate atitudinile să fie posibile, toate ideile justificabile, — şi nicio noţiune să nu rânduiască această manifestare. Cu această metodă plutim în necunoscut, în dezordine şi în ignoranţă.

Să analizăm pe rând toate posibilităţile de manifestare ale artistului. Să eliminăm succesiv toate piedicile care ne stau în cale pentru a ajunge la o înţelegere comună. Nu ne bizuim nici pe elementul social şi nici pe cel individual. Nu ţinem seama nici de criteriile vreunei critice şi nici de drepturile adevărului încă nedefinit, şi nici de considerentul absolut al esteticei. Plecăm dela un fapt de bun simţ, dela o observaţie curentă. Doi oameni ca să se înţeleagă trebue să vorbească aproximativ aceeaşi limbă. Iată un punct de plecare comun. Iată o limită, am putea spune, un criteriu şi anumite noţiuni verbale cu o valoare logică nevariabilă. Evident, un artist are toată libertatea de a crea cuvinte noi, de a îmbogăţi limba introducând expresii, metafore şi parafraze care să schimbe sensul comun şi să deschidă noi posibilităţi de înţelegere şi comunicare. Se presupune chiar, ca un mare artist să fie un plăsmuitor de limbă nouă, un creator, care, chiar în acest domeniu să aducă o contribuţie personală. In egală măsură, unui prozator sau poet i se poate îngădui să actualizeze cuvinte vechi care au ieşit din uz, şi deoarece, o limbă este o materie plastică în necontenită transformare, să nu ne

surprindă dacă aceste cuvinte reînviate vor avea alt sens decât cel originar. Ca să reînnoeşti limba sau s'o îmbogăţeşti, va trebui ca mai întâi să o cunoşti. Acel care nu ştie descifra buchiile abecedarului, — acel căruia îi bâzâe prin minte cuvintele altei limbi, nu va fi propriu pentru o creaţie. Ii va trebui o îndelungată ucenicie, şi atunci de abia se va produce o verificare.

Nu ne aflăm aici în faţa unui caz de ignoranţă sau de străinism, ci în faţa unui exemplu de artă literară. Când cineva scrie româneşte, folosind fonetica jargonului de ghettou evident că nu poate fi un scriitor român. Un scriitor bine cunoscut repetă până la obsesie cuvântul „când" în loc de „când" sau „cântec" în loc de „cântec". Chipul lui ne reaminteşte „jidanul cu găsca" din cadrul lui Grigorescu. Când altul întrebuinţează nu numai cuvinte alterate de fonetica altei limbi, dar chiar expresii improprii unei limbi literare, — atunci înţelegerea de care vorbeam mai sus devine suspectă şi supărătoare. In faţa unui exemplu de genul acesta, omul de bun simţ, sau cu atât mai mult criticul literar care urmăreşte „adevărul", — trebue să-şi pue problema, dacă nu a unei eliminări, în tot cazul a unei reeducări.

In convorbirea obişnuită, la un colţ de stradă sau în cafenea, când vorbirea se precipită şi ideile îşi pierd înlănţuirea logică, de multe ori greşelile sunt inevitabile. In arta literară, care trebue să şlefuiască şi să perfecţioneze elementul linguistic, asemenea greşeli nu mai pot fi îngăduite. La ce foloseşte o imagine poetică atunci când elementul de expresie este bastard? Nu contestăm calitatea inteligenţei şi nici valoarea stilului, nu refuzăm o apreciere laudativă pregătirii intelectuale şi analizei psihologice de care dă dovadă artistul, dar când elementul primar este deficitar, critica literară nu poate merge mai departe. Ne

oprim la cazul unei categorii de scriitori care introduc atâtea neologisme, franţuzisme sau barbarisme, încât limba lor deşi este de înţeles pentru un intelectual, rămâne totuşi o enigmă pentru masa celorlalţi cititori şi un asasinat al culturii în genere. In eseu sau în filosofie, în scrierile politice, în sociologie şi ştiinţă, în critica literară chiar, neologismele care corespund anumitor idei neîncetăţenite încă, pot fi îngăduite atunci când nu au corespondente în limba noastră. Aceste noţiuni sunt primite şi filtrate prin intelect, şi ar fi cazul să facem o deosebire între cultură şi intelectualitate. Când nu numai limba, dar şi stilul degenerează în gongorism, prin apropierea unor cuvinte contradictorii, sau în tautologie, adică în repetirea inutilă a aceleaşi idei prin cuvinte deosebite, atunci am căzut pe panta celeilalte extreme, care ne duce la inundaţie verbală, la acea beţie retorică de unde se vede că scriitorul este un maimuţoi entuziasmat de propria lui euforie.

Pe de altă parte, se întâmplă foarte des, ca în cadrele literaturii de un mare potenţial artistic, — să întâlneşti scriitori sau poeţi care văd cu urechile, miros cu degetele, pipăe cu ochii şi gândesc cu şira spinării. Nu facem o glumă şi nici nu învinuim un anumit curent literar. Ci numai, ne referim la fenomenul în sine. Nefiind posibil fiziologic, prin elementul de inedit şi de paradoxal al rezultatului, ne întrebăm totuşi, dacă este posibil din punctul de vedere personal. Răspunsul este afirmativ, dar numai în cazurile în care se arată o alterare substanţială a simţurilor, şi în cazul acesta, intrăm deadreptul în patologie, sau, avem deaface cu o manifestare exhibiţionistă, şi atunci, rămâne o simplă poziţie personală fără viabilitate din pricina incapacităţii de a fi comunicată. Caracterul personal al sensaţiei în

artă trebue să aibă un cadru de desvoltare şi o linie de evoluţie. Nu ne referim numai la faptul că logica presupune un conformism raţional şi social, şi nici la faptul că stările subconştiente, neorganizate încă, nu pot fi determinate şi încadrate într'un sistem inteligibil, ci ne oprim la fenomenul de sugestie care evocă şi presupune chiar noui configuraţii mintale. Sunt scriitori de un real talent, care au fost prinşi de păinjenişul acestei ameţitoare iluzii, încât au crezut că arta lor se valorifică prin enigmatic şi paradoxal, printr'un joc dezordonat de imagini şi expresii, proectate pe fondul hilar al criticei care stătea înmărmurită sau admira ditirambic această producţie haotică. Dacă arta literară presupune extazul poetic şi transa în care cade poetul sguduit de frigurile inspiraţiei, n'ar mai rămâne altceva nimic de făcut decât să o încerce şi criticul literar, şi cititorul, şi să verifice împreună rezultatele. Credem a afirma, că nu am luat în cercetare numai o stare de spirit care ne impune să afirmăm că inspiraţia poetică trebue să fie liberă de orice contingenţă exterioară, iar mijloacele de expresie trebue să fie la bunul plac al artistului.

Se pune totuşi o întrebare, care rezumă o nedumerire fiziologică: de unde provine hiatusul de gândire care te împiedecă să găseşti expresia cea mai potrivită pentru a caracteriza o fiinţă, un lucru, sau pentru a prinde într'o imagină adecvată o împrejurare oarecare?

Ii cunoşti caracterele, o trăeşti prin simpatie, şi totuşi nu afli expresiunea verbală. Pentru ce? Pentrucă între noţiunea cerebrală, sintetică şi abstractă, şi între procesul de exteriorizare, se interpune un gol, o soluţie de continuitate; pentrucă între substratul afectiv de percepţie a acestor lucruri sau fiinţe, şi între supra-structura intelectului noţional, nu mai este un echilibru

perfect. S'au mai bine zis, în chiar momentul percepţiei, acest curent s'a întrerupt, s'a dezechilibrat în paguba intelectului. Pe lângă aceasta, mai este încă o explicare. In chiar procesul creaţiei literare s'a introdus elementul subconştientului, cutezătoarea afirmare a eului de sine stătător, prin părţile de jos ale actelor reflexe, — prin tot ce are mai haotic şi animalic fiinţa omenească. „Eul" individual are latitudinea să se manifeste sincer şi spontan, fără nicio îngrădire logică sau socială. Esenţialul acestui fel de manifestare este manifestarea în sine, prinsă şi înregistrată chiar în momentul facerii, cu o tendinţă voită şi agresiv afirmată de a nu o trece prin purgatoriul unei prefaceri.

Dorinţa de manifestare exclusivă a artistului a dus în mod natural la crearea unui curent literar care, începând să devie o acţiune organizată, a fost nevoit să-şi precizeze punctele de orientare. Menţionăm pe cele mai importante, fără intenţia de sistematizare. Răzvrătirea împotriva tuturor valorilor anterioare. Un negativism feroce aşa dar, care nu ţine seamă de niciun fel de tradiţie, de nicio regulă, care anulează poziţiunile câştigate şi disprețuește criteriile. O afirmare statornică şi imperialistă a individului dela care pornesc toate firile fenomenului artistic şi a personalităţii literare. Noţiunele de societate, naţiune, morală, estetică, chiar cele de timp şi de spaţiu, nu mai au nicio valoare. O libertate absolută de manifestare în sensul că toate genurile literare îşi pierdeau cadrele, iar artistului câştigat pentru această formulă, i se îngăduiau toate orgiile care nu erau numai ale inteligenţii, dar cu deosebire ale simţurilor. In concluzie, arta literară devenea individualistă, adică tendenţioasă, programatică şi anarhică, şi universalistă, adică pregătită pentru închegarea unei culturi internaţionale. Termenul

ultim de desvoltare fusese atins. Peste el nu se putea trece decât sau printr'o adâncire totalitară a fenomenului care devenea dogmă, sau printr'o retrogradare care ar fi putut constitui o înfrângere. Să nu se creadă că această desbatere critică are în vedere un anumit curent literar, fie el numit simbolist, supra-realist sau modernist. Vom arăta în rândurile următoare, că nu se pot delimita net cadrele acestei stări de spirit, că trecerea dela o stare febrilă şi feroce la una atenuată şi concesivă, se face pe nesimţite, şi că întotdeauna, rămâne posibilitatea unei reveni i.

După cum este greu a determina punctul dela care începe, tot atât de greu este a preciza gradaţii şi ierarhii. Nu se poate vorbi de nuanţe şi de variaţii, acolo unde ivindu-se tensiunea maximă s'a impus chiar o politică şi un program. Linia directoare rămâne, programul cată a fi realizat. Se poate spune totuşi, că unii reprezintă ceva mai mult şi alţii ceva mai puţin, dar aceasta numai în funcţie de gradul de desvoltare al talentului şi de capacitatea de înţelegere a vieţii. Dar în acest caz, recunoaştem o retrogradare, adică, o evoluţie pe alte drumuri.

Tot odată, nu ne este îngăduit să nu ţinem seama că fiecare stare de spirit care năzueşte la generalizare exercită o acţiune de dominaţie, de exclusivism, de fatalitate şi depăşire totală a stărilor anterioare. Aşa s'a petrecut cu toate marile curente în artă: cu romantismul, clasicismul, realismul. Aşa se petrece şi în politică, unde acţiunea socială este şi mai organizată, iar ideile presupun o coerenţă dinamică. Aceasta însă nu constitue o justificare, căci, după cum vom vedea, fenomenul pe care-l cercetăm se află în afara unor reale posibilităţi de viabilitate.

ZĂPĂCEALA MODERNISTĂ

Fără gând ascuns şi precugetare, cercetarea noastră critică îngădue orice fel de răspuns, pentrucă la rândul ei va critica fără părtinire şi exagerare pe acei care, cu bună ştiinţă, şi chiar cu o pregătire necesară pentru astfel de manifestări, au stârnit confuzia ideilor şi zăpăceala literaturii moderne.

După cum iarăşi, nu ne vom sfii să arătăm că unii dintre acei care au căzut victima acestei dezorientări sunt scriitori sau poeţi de real talent, loviţi însă de lipsa unei autonomii spirituale şi a unei discipline de gândire, şi, din snobism sau orgoliu, s'au lăsat târîţi de zăpăceala modernistă. Mai sunt şi impostorii, *„saltimbancii şi irozii"*, aventurierii rasei universale, svârliţi de soartă pe aceste meleaguri, şi care, negustoresc în templul literaturii şi artei româneşti scârnava lor marfă ambulantă. Aceştia, vor trebui pălmuiţi corosiv de critica intelectualităţii româneşti care nu se vrea îndrumată de gusturi exotice şi de preferinţe perverse.

Ne aflăm în cel de al 19-lea an dela războiul mondial, şi încă nu ne-am desmeticit din comoţiunea morală pricinuită de acest cataclism. Cercetând izvoarele dezorientării intelectuale de astăzi, suntem nevoiţi să luăm firul dela capăt, să analizăm mentalitatea ante-belică şi să ne oprim înspăimântaţi în faţa războiului. De aici, drumurile destinului nostru se încurcă, rânduiala se sfarmă, şi adormiţi de obsesia neputinţii noastre, zadarnic încercăm să ne desmeticim. Cauza primară a trecut. Efectele aveau timpul să se şteargă. Şi totuşi, dibuim încă un drum, facem apeluri disperate la înţelegerea spiritului public, la răspunderea intelectualilor, şi de foarte puţine ori se

iveşte un răsunet. Ingrijoraţi ne întrebăm, cine permanentizează aceste cauze primare, de ce nu ne regăsim matca normală a evoluţiei noastre sufleteşti. Ne-a fost sdruncinată atât de mult structura organică, sau în viscerele noastre zac încă păcatele trecutului, alienarea culturii noastre prin elemente anarhice?

Ne vom lămuri.

La Zürich, în anul 1916, un evreu din Moineşti, anume S. Samyro, cu pseudominul literar Tristan Tzara, are năstrusnica idee să taie cuvintele dintr'un dicţionar, şi amestecându-le într'o pălărie să le tragă la întâmplare înşirându-le pe hârtie. Din această sinistră păcăleală a ieşit o nouă limbă, pe care prozeliţii români, au decretat-o literatură autentică, dadaistă şi „activistă". Bietul scriitor român uită că Tristan Tzara prin această mistificare unelteşte în anii războiului de pe terenul neutru al Elveţiei, disoluţia intelectuală a Europei care avea să preceadă anarhia socială. Apariţia lui Tristan Tzara la Zürich a fost posibilă în anii războiului, fără a mai cerceta alte explicaţiuni, după cum a fost posibilă tot acolo prezenţa lui *Lenin* şi a prietenilor săi, până în toamna anului 1919, precum şi a defetismului francez reprezentat prin Romain Roland. Pe trei căi diferite *politice* (Lenin), *literare* (Tristan Tzara) şi *idelologice* (Romain Rolland) din Elveţia, din Zürich cu deosebire, pornesc germenii prăbuşirilor sociale şi morale din Europa.

„Zürich, — spune Marcel Raymond în faimosul lui studiu *„De Baudelaire au surréalisme"* [1]) — unde s'a născut Dada, este oraşul lui Bleuler, Jung, psihiatri care şi-au făcut ucenicia la Freud, şi unde Louis Aragon şi Breton au avut prilejul să experimenteze metodele psihanalizei. Nu este

1. Ed. „Corrêa" 1934.

aici pusă în cauză teza pansexualităţii, ci teoria (susţinută deja de oameni ca Pierre Janet) după care activităţile noastre conştiente, nu sunt decât activităţi de suprafaţă, dirijate din lăuntrul nostru, de cele mai multe ori, prin forţe inconştiente care constituesc canavana (trame) eului. Şi Freud insista după expresia lui Jaques Rivière, asupra „ipocriziei inerente conştiinţei", asupra tendinţei generale „care ne îndeamnă să ne camuflăm pe noi înşine"... (Pag. 315).

Corelaţia dintre interpretarea exclusivist materialistă, monovalentă, a teoriilor psihiatrului Freud şi mişcarea dadaistă este astăzi bine stabilită. Nimeni nu o mai contestă. La Zürich, în preajma lui Tristan Tzara, Lenin şi Romain Rolland circulau nestânjeniţi agenţii spionajului german şi arginţii de corupţie teroristă. Ne aflăm dela început aşa dar, pe un teren vulcanic, la punctul de legătură dintre comunism, literatură şi spionaj. Inaintea criticului literar, poliţia a avut de spus un cuvânt hotărîtor.

Dadaiştii intentau Europei clasice un proces de disoluţie anarhică, de condamnare definitivă, de prăbuşire violentă a tuturor criteriilor de cunoaştere raţională şi reală în întunericul instinctiv, spontan şi autentic al primitivităţii animalice. Omul desbrăcat de pudoarea gândurilor sale lăuntrice, independent de constrângerile sociale şi morale, şi chiar împotriva lor, trebuia să se mişte în deplină libertate.

In jurul acestei confuzii hiperindividualiste, stârnită de Tristan Tzara, s'a croit în termeni autentici, inintelegibili şi incoherenţi, o literatură nouă, care, dintr'odată s'a ridicat pe culmea haosului estetic. Dadaiştii cereau sinceritate absolută în expresii, sinceritate izvorîtă din stările primare ale subconştientului, aşa după cum cerea şi metoda introspectivă a lui Sigmund Freud. Dacă în

colaborarea unui gest, a unei idei, a unei sensaţii, se ivea controlul raţiunii sau nevoia unei complectări, dadaiştii o repudiau categoric. Ei supra-valorificau expresia nudă, spontană, în afara oricărui control, şi împotriva oricărei discipline. Imagini incoherente şi neverosimile, raporturi nelogice, încrucişări şi suprapuneri, repeţiri, obsesii, fragmentări, cu un cuvânt o absolută anarhie verbală, o preţuire nelimitată a „cuvintelor în libertate".

„Se înţelege dela sine,—spune Marcel Raymond, că un poem dada absolut,—ne va da cea mai vie impresie a incoherenţei: „cuvintele în libertate", bucăţi de frază, o sintaxă în descompunere, adesea declaraţiuni împrumutate la publicitatea modernă. Este aceasta vocea inconştientului? Este mai degrabă aplicaţiunea metodei preconizată de TZARA: „Luaţi un jurnal — spunea el, — luaţi foarfecele, alegeţi un articol, decupaţi-l şi tăiaţi apoi fiecare cuvânt, puneţi într'o pungă şi agitaţi". Stăm la îndoială. Dadaiştii de asemeni, stau la îndoială şi ezită între cele două drumuri, acela al misterului şi acela al mistificării, între a spune orice şi gustul glumei prefăcute, între subordonarea docilă la injoncţiunile inconştientului şi apelul la întâmplările din afară şi la întâlnirile verbale" (Pag. 321).

Cuvintele de mai sus, pronunţate de Tristan Tzara sunt împrumutate din Manifestul Dada. In anul 1919 dadaiştii năvăliră la Paris şi revista lor *„Littérature"*, apărută în luna Martie a aceluiaşi an, obţinu colaborarea chiar din primul număr a lui André Gide. Extragem următorul pasagiu dintr'un capitol din *„Nouvelles Nourritures"* publicat acolo: „Tabula rasa. Eu am distrus totul. S'a făcut. Eu mă ridic gol, pe pământul virgin în spatele cerului de repopulat". Şi întrebarea: „Ah! cine va elibera spiritul nostru de grelele lanţuri ale logicei?"

Pasagiul este simptomatic. Dadaiştii şi-au ales un maestru cu mai multă suprafaţă literară pentru a da mai multă prestanţă zăpăcelii lor.

Alăturea de André Gide au venit alţi scriitori francezi. Nebunia dadaistă se dovedea a fi contagioasă. Nu facem un itinerar al celor rătăciţi, dar trebue să recunoaştem că erau destul de numeroşi, şi raza lor de influenţă destul de mare.

Prin două fraze, una a lui André Gide şi alta a lui André Breton, dadaismul, între anii 1917—1919 izbuteşte să se defineascâ: „Eu visez noui armonii, — spunea Gide, — o artă a cuvintelor, mai subtilă şi mai sinceră; fără retorică; şi care nu încearcă a dovedi nimic". Şi André Breton: „O monstruoasă aberaţie face pe oameni să creadă că limba s'a născut pentru a înlesni relaţiile mutuale".

Dadaismul urmărea aşa dar, o revoluţionare definitivă şi radicală a sistemului de expresie literară. Valorile consacrate ale clasicismului erau nu numai contestate critic, dar negate fundamental, prin violenţă verbală, vulgarităţi şi pamflet abject. Dadaismul nu-şi recunoştea nicio filiaţiune literară. Venise din neant şi în haos se îndrepta. Şi atâta vreme cât valoarea sa maximă năzuia către anarhia totală, nimeni nu-i putea prevedea viitorul.

In vremea aceasta însă, în occident, spiritul clasic şi inteligenţa ascuţită a lui Anatole France era o baricadă peste care nu se putea trece. Maurice Barrès exercita deasemeni o influenţă covârşitoare asupra tineretului literar. Mai presus de toţi însă, Ch. Maurras, ţinea în critica literară frânele ordinei clasice.

* * *

Licheaua de pe *„Cheiul gârlei"*, de multe ori

inteligentă şi talentată, s'a alipit cu un entuziasm juvenil mişcării dadaiste. La 9 Iunie 1922 apare revista „Contemporanul". Colaborarea şi conducerea lui Tristan Tzara. In anul 1924 manifestul dadaiştilor români începea astfel:

„Jos arta căci s'a prostituat!

Poezia nu e decât un teasc de stors glanda lacrimală a fetelor de orice vârstă.

Teatrul o reţetă pentru melancolia negustorilor de conserve.

Literatura un clistir răsuflat.

Dramaturgia un borcan de fetuşi fardaţi.

Luna o fereastră de bordel la care bat întreţinuţii banului şi poposesc flămânzii din furgoanele artei".

Ne oprim deocamdată aci, nu mai continuăm. Se aflau atunci mai multe reviste, cum de o pildă *„Convorbiri literare"*, *„Viaţa Românească"* şi *„Gândirea"*. Reacţiunea trebuia să vie, şi pe această cale, s'au angajat polemici viguroase, dar reclama, cenaclismul exclusivist şi sectar de care nu se făceau vinovate vechile publicaţiuni, a îndreptat atenţia scriitorilor către zarva modernistă. Urmărind concomitenţa fenomenelor literare de flux şi reflux, trebue să facem loc reacţiunii. Revista *„Lamura"*, direcţionată de un mănunchi de scriitori tradiţionalişti, încearcă să facă oarecare rânduială în literatură. Acolo, publică în anul 1926 d. N. Iorga un vehement contra-atac împotriva modernismului anarhic din care extragem următoarele rânduri, republicate apoi în *„Istoria literaturii româneşti contemporane"*. (Vol. II, pag. 273).

„Estetism, rafinării din capitale obosite, facă-le alţii la vremea lor; celor de azi li-e interzis acest drept. Dacă nu se conving, conştiinţa însăşi a acestui neam îi va sdrobi. Nu e piatră spulberată, nu e filă ruptă din manuscrise, nu e fior mişcând iarba mormintelor, care să fie de prisos. Iar aceasta poate fi pentru minţile înguste „romantism"; pentru noi e cel mai autentic şi mai solid realism".

La această entuziastă şi productivă chemare la realitate, adăogăm următoarele rânduri care cuprind nu numai un crez critic personal, dar totodată o formulă programatică şi un îndreptar practic pentru toate timpurile: „După toate elucubraţiunile zise „simboliste", care se încearcă astăzi, ne vom întoarce fatal la acea poezie care în cursul veacurilor a vorbit tuturor oamenilor şi care e singura poezie vrednică de a fi numită astfel. Căci poezia ca tot ce facem e un act social". (Loc. cit. Pag. 316).

D. N. Iorga sublinia caracterul social al poeziei, pledând pentru rosturile ei combative şi militante. Atacul priveşte chiar simbolismul care precede modernismul, şi îi netezeşte calea.

Plecând dela aceleaşi obiective, activitatea critică a d-lui E. Lovinescu începe să devie actuală atunci când atacă simbolismul. Contestând simbolismului dreptul de a „face caracterul specific al unei literaturi", d. E. Lovinescu încearcă să demonstreze următoarea temă eminamente clasică: (v. E. Lovinescu *„Critice"*. Vol. IX *„Poezia nouă"*, Pag. 27).

„Explorând sufletul pentru a ajunge până la fondul lui muzical, simbolismul nu e arta particularului; nu e artă naţională ci o artă umană; nu porneşte din conştient ci din inconştient; izvorând din lumea instinctelor, e mai mult de domeniul fiziologiei decât al psihologiei. Prin esenţă, simbolismul nu e românesc ci uman; prin tehnică el e o adevărată producţie de imitaţie franceză. Literatura română nu poate deci începe nici nu se poate continua printr'însul. Fizionomia ei e cu totul alta: prin Alecsandri, Eminescu, Creangă, Caragiale, Coşbuc, Goga, Sadoveanu, Agârbiceanu, Brăescu, Brătescu Voineşti, Hogaş, Rebreanu, Ion Pilat şi alţii, sufletul românesc nu se ridică numai

până la expresia artistică întâmplătoare, ci până la o artă naţională, conştientă de solidaritatea ei şi profund originală".

Surprins de nevoia de a se încadra alături de valorile permanente ale literaturii româneşti, prin contopirea în cultura etnică, totodată însă macerat de manierismul cercului „*Sburătorul*", d. E. Lovinescu cade în păcatul unor grave contradicţii. Incheind un bilanţ, mai mult factice decât real, după trei ani dela apariţia revistei „Sburătorul", d. E. Lovinescu se lăuda că a descoperit talente tinere pe care le-a disciplinat şi le-a impus „prin insistenţa şi autoritatea" (v. „*Critice*" Vol. VIII. Pag. 188) publicaţiunei sale. Aceste talente erau Camil Baltazar şi Elena Farago, tocmai acelea cari se arătaseră a fi simbolişti prin creaţia lor poetică, deci, fără drept la viaţa literară. Confuz şi contradictoriu, d. E. Lovinescu şi-a asasinat copiii din faşă lovindu-i critic de neputinţa încadrării în „Contingentele etnice". „Cenacular" (cuvânt introdus de d-sa) învesteşte concepţia dogmatismului critic pe plan estetic, şi crede că „în afară de „Mioriţa" şi „Mai am un singur dor", moartea n'a fost niciodată evocată cu mai mare adâncime de sentiment cu atâta seninătate, şi cu mai multă contemplativate", (v. „Critice". Vol. IX, Pag. 62) decât în poezia „Ultimei scrisori mamei" a d-lui Camil Baltazar („Leopold Godenberg, absolvent de patru clase primare").

Obsedat de descoperirea sa, d. E. Lovinescu recunoaşte în literatura d-lui Camil Baltazar „expresia formulei sale poetice". Nu ne vom rătăci în meandrele poeziei baltazariene din pricina unei prudenţe instinctive care ne împiedică să luăm contact cu ceea ce este anormal şi patologic. Necunoaşterea limbii româneşti îi este esenţială, căci, plecând de aici, dela o limbă nouă croită din stâlcirea şi mutilarea celei vechi, d. C. B. înşiră pe

hârtie versuri lipsite de orice armonie, un amestec confuz de bâlbâială sentimentală şi o disonantă încâlcire de imagini, care denotă că poetul vede cu mâinile, ţipă cu urechile şi simte cu degetul cel mic dela al treilea picior.

O interesantă realizare pentru a stârni ropotele de aplauze în galeria criticei impresioniste.

D. Camil Baltazar nu reprezintă decât o infimă parte din mişcarea modernistă poetică, mai mult un fals simbolism ratat.

Modernismul românesc nici nu începe nici nu se termină cu el. Este un simplu caz legat de o activitate critică ce se anulează în criteriile ei esenţiale.

Laurii negri ai modernismului, — s'au recrutat cu deosebire dintr'o categorie etnică, la alarma dată de Tristan Tzara. In literatură, cei mai proeminenţi sunt: Ilarie Voronca, B. Fundoianu, Saşa Pană, Stephan Rohl, Geo Bogza şi printre ei românul Ion Vinea. Iar în proză: Ion Călugăru, Jacques G. Costin, F. Aderca şi nu mai puţin Eugen Relgis. Lângă aceştia, plastica era reprezentată de Marcel Iancu, M. H. Maxy, Victor Brauner, Militza Pătraşcu şi Brâncuşi.

Despre soarta mişcării moderniste dela noi, unul dintre cei mai proeminenţi reprezentanţi ai ei, — care a debutat în literatură cu elucubraţiile din „*Paradisul statistic*" ajunge la următoarele concluzii într'un studiu apărut în revista „*Vremea*" (28 Oct. 1934): „Mişcarea modernistă din România a avut cam aceeaşi soartă ca şi mişcarea socialistă. Pornită cu nobile intenţii, s'a lovit de inerţia unor masse care porneau din altă direcţie şi n'a ştiut să-şi conforme cuvintele de ordine cu realitatea. Lipsa unei baze sociale largi, fronda dusă până la farsă şi nu până la răscolirea adâncurilor, refugierea pionerilor în somn, în suprarealism, au făcut ca

mişcarea să fie răpusă, înainte de a-şi fi dat măsura posibilităţilor ei".

Vom reveni asupra modernismului românesc.

Deocamdată îl socotim în lichidare. Ultimii epigoni ai criticei şi eseului sunt d-nii: Eug. Ionescu, M. Sebastian şi Mihail Ilovici.

Invinovăţind modernismul de refugiere insolită în suprarealism, d. Ion Călugăru ne dă prilejul unei cercetări cât mai complecte şi tot odată mai obiective, care să ne îngădue formularea unor concluzii. După definiţia lui André Breton, teoreticianul oficial al acestei mişcări, „suprarealismul este un automatism pur, prin care se caută să se exprime, fie verbal, fie în scris, fie în orice alt mod, funcţionarea reală a gândirii. E un dicteu al gândirii, în absenţa oricărui control exersat de raţiune, în afară de orice preocupare estetică sau morală".

După acest manifest, radical, violent, pronunţat cu atâta intransigenţă, suprarealismul se situiază înafară şi împotriva chiar a oricărui control al *raţiunii, moralei sau esteticei.* In primul caz, suprarealismul va reprezenta o mişcare degajată de inteligenţă, de activitatea mintală condusă de raţiune, şi va cădea în întunericul inconştientului, al animalităţii, cu un cuvânt al vieţii nediferenţiată de mediul social, de cultură şi de civilizaţie. In cel de al doilea caz, suprarealismul fiind amoral va preconiza distrugerea familiei, anarhizarea normelor de conducere în societate, sfidarea curajului, a eroismului, a ajutorului mutual, mai pe scurt, a tuturor normelor juridice pe care se bizue societatea. In al treilea rând, suprarealismul neţinând seamă de niciun fel de *regulă estetică,* este *antiliterar,* strict individual, ininteligibil şi deci esenţial necomunicabil.

Ne aflăm aşa dar în faţa unei mişcări bolnăvicioase, patologice, care astăzi fiind la pragul falimentului ei, a fost definită cu următoarele cuvinte în *„Petite anthologie poètique du surréalisme"* de către Georges Huguet: „In cursul desvoltării sale, suprarealismul se va situa înafară de orice fel de idealism, înafara visării şi a narcozelor religioase, dar în această minune care apare în real, supranaturalul, neobişnuitul, dragostea, somnul, halucinaţia, sexualitatea şi turburările pe care le antrenează, nebunia, himerele, pretinsele dezordini de toate felurile, o stradă ca toate celelalte, poezia, sângele, întâmplarea, evaziunile oricare ar fi ele, spectrele, plăcerile, interpretaţiunile de vise, empirismul, absurdul, povestirea prin somnul din picioare, suprarealitatea".

Suprarealismul este în primul rând expresia acestei stări semi-conştiente, a visului treaz, a aiurismului, a acelui vis patologic, pe care faimosul psihiatru Regis l-a descris sub numele de onirism la anumiţi intoxicaţi cerebrali.

Pornind de aici, suprarealiştii au încercat să dea un conţinut viabil şi combativ mişcării lor. Manifestul suprarealist redactat de André Breton în anul 1924, fundamentează ideologic suprarealismul, iar câţiva ani mai târziu, adâncindu-se această concepţie, suprarealiştii ajung în serviciul revoluţiei comuniste. In acest moment, destul de înaintat, am putea spune paroxistic, suprarealismul din punctul de vedere estetic se definea astfel: „Numim poezie, această putere care, prin violenţă, prin intimidare, prin revoluţie, prin vis, vrea să existe înafară de poemă, ceea ce Tzara prin opoziţie cu poezia mijloc de expresie, înţelegea prin *Poezia activitatea a spiritului"* (Loc. cit. Pag. 22).

Stilul modern al suprarealismului, devenise antiliterar, anti-burghez, anti-social, agresiv, revoluţionar, militând dialectica marxistă, iar reprezentanţii săi în politică, adoptaseră o atitudine de categorică simpatie faţă de comunism, de veştejire

a tratatului din Versailles, de susţinere a păcii prin toate mijloacele, de condamnare a naţionalismului. In anul 1927 cei mai expresivi reprezentanţi ai mişcării suprarealiste se înrolează oficial în partidul comunist. In primul rând Aragon, André Breton, Eluard, Péret. *Al doilea manifest suprarealist* din 1930 cuprinde justificările teoretice ale legăturii dintre suprarealism şi comunism.

Dadaismul, suprarealismul, analismul şi construcţionismul, pornite din raza aceloraşi idei, au evoluat către o integrare în modernism prin prăbuşirea valorilor c asice.

Inainte de orice, moderniştii sunt negativişti; ei încep prin a distruge, prin a radia complect formele de viaţă ale trecutului. In primul rând raţiunea, inteligenţa şi comprehensiunea critică. Moderniştii văd în „instinctul poetic", un mijloc de cunoaştere al adevărului, cum ar fi orfismul, divinaţia, farmecele, vrăjitoria, magia, etc. Mai de multă vreme, Mallarmé întrevăzuse un simţ special, nou, imponderabil, care permitea unor poeţi să vadă dincolo de lumea sensibilă, să perceapă nuanţe pure de spirit, iar Baudelaire, stabilise în poezia lui raporturi certe, de osmoză organică între inconştient şi zonele superioare ale corticalităţiii. Sensibilitatea rafinală a lui Ch. Baudelaire, îi îngăduia să perceapă anumite „echivalenţe între date e diverselor simţuri",—fenomene de synestezie, cunoscute în psihologie sub numele comun de „audiţie colorată".

Gradul de rafinament intelectual al lui Ch. Baudelaire, o flagelare chiar a sensibilităţii, o oboseală morală, precipită viziunea macabră a lumii şi a vieţii.

Forma impecabilă a poeziei lui Ch. Baudelaire, aderenţa de clasicism deci, îl situiază totuşi dincolo de modernism. Găsim îndreptăţită încercarea lui Marcel Raymond de a lega modernismul, pe

de o parte de Baudelaire, prin Mallarmé, iar pe de alta prin Rimbaud. Sub lumina acestor trei poeţi s'a ivit un secol literar al modernismului. Dar pe câtă vreme, tradiţia Rimbaud reprezintă o derogare, o degenerare, filiaţiunea Mallarmé-Paul Valéry încearcă o restaurare a clasicismului.

Rimbaud, îşi dăduse măsura ideologiei sale poetice atunci când încercase să dovedească legătura dintre poezie, orfism, mistică şi anarhie. El preconizează revizuirea tuturor valorilor împrospătând cadrele poeziei cu un val de orientalism dionisiac. Rimbaud, poetul vizionar şi prooroc, care punea pe claviatura sensaţiilor jaloanele unei noui cunoaşteri. Cu el, poezia se adânceşte în zonele întunecate ale subconştientului, acolo unde mijlocul de înţelegere presupune valorificarea unor criterii strict personale. Freudismul ca metodă ştiinţifică a folosit dadaismului şi suprarealismului.

Suprarealiştii au experimentat metoda, chiar în laboratoriile de psihiatrie. Filiaţiune directă. Pe alt plan, epic, Marcel Proust, trage concluziile stilului analitic, precipitat până în zonele obscure ale subconştientului.

Modernismul preconizează revizuirea spiritului şi implicit revizuirea limbajului. Critica se interesează mai mult de elaborarea actului creator, decât de forma exterioară, de stilul sub care se înfăţişează. A defini însă un fenomen în momentul eclosiunii sale, înseamnă a-l imobiliza, a-l incluziona într'o lavă fierbinte şi mişcătoare totuşi. Chiar prin transparenţa lichidului solidificat nu se poate observa nimic din metamorfoza acestui fenomen. Este ca şi cum ai vrea să dai viaţă unui embrion, socotindu-l expresie primară a vieţii, când în realitate el nu este decât o formaţiune caducă la un moment oarecare, anexată de placenta maternă. Iată unde se află după noi toată

şubrezenia suprarealismului: în metoda de cercetare a fenomenului primar, neprelucrat, care nu se defineşte decât în măsura evoluţiei sale. Această evoluţie este însă întreruptă brutal, metamorfoza este strangulată în esenţele primare, viaţa este asfixiată.

„Activitatea suprarealistă scapă de cenzura raţiunii şi a realului, nu pentru a fugi de gândire şi de realitate, ci pentru a le prinde vii, frumoase şi misterioase ca un ou, ca un fluture sau chiar pentru a adera fără rezerve la o viziune primitivă". (Georges Huguet. Loc. cit. Pag. 25). Spiritul echilibrat se subordonează legilor raţiunii, sensaţiile subconştientului se adâncesc în zonele obscure ale materiei organice. Retrogradând, ajungem dela raţiune la instincte, la acte reflexe şi tropisme. In această ordine de idei, omul modern se izolează de tradiţie, de mediul cosmic şi de evoluţia istorică. Modernismul este expresia literară a individualismului democrat.

FARSA UNIVERSITARĂ SAU „DEGENERAŢIA" ACADEMICĂ

Punându-se în situaţia unui europeist occidental, interviewat asupra preferinţelor sale de retrăire istorică, d-l Mihail D. Ralea, fără pic de modestie şi şovăire, răspunde textual: „In Europa, între anii 1870—1910". Şi pentru a da justificări peremptorii acestui regret postum, decretează copleşit de emfază sacerdotală: „Niciodată liniştea şi mulţumirea n'au domnit pe această planetă ca în acel răstimp. Capitalismul în apogeu... din buzunarele patronilor curgea ceva şi în buzunarele muncitorilor... Se înfiripase la spiritele bine cugetătoare un fel de superstiţie a progresului continuu... războaiele păreau a fi înlăturate şi coşmarul lor nu mai chinuia pe nimeni".

Aceasta este formula de viaţă a d-lui M. D. Ralea. Dar vai, râsul spart de melancolica nostalgie a bonomului neprihănit, ieşit la lumină din ascunzişurile tenebroase ale ignoranţei, a primit severa corecţiune a realităţii: în vremea aceea, cavalerul de „spada ropta" trăia o viaţă vegetativă, adumbrită de tainele copulaţiunii. Bietul europeist, se afla în starea aproximativă şi rudimentară de homunculus spermatic după erezia istologului Lovenhock. Un întârziat deci, căci la 1870 nu trăia decât ca posibilitate organică, nu şi spirituală, iar la 1910 împlinea 12 sau 13 ani, adică,

purta batistă la spate, practica manierele singulare şi, după propria mărturisire, „prefera aventurile haiduceşti şi romanele sensaţionale cu mult cărţilor instructive ori povestirilor morale. Mai târziu, am cules din clasicism ce mi s'a potrivit : infirmitate mărturisită care pare aproape cinică". Ne oprim deocamdată aici. Alte amănunte complimentare, sunt de prisos. Aceste sincere şi preţioase revelaţiuni de autobiografie, pot folosi la înjghebarea unei vieţi romanţate sau a unui studiu de sinteză, căci, dacă d l M. Ralea are cititori care îl admiră, de ce n'ar avea şi prozeliţi care să-i clocească genialitatea ?

Ce a urmat mai târziu, nu este altceva decât continuarea acestor poziţii iniţiale: aventurier intelectual pripăşit la Paris în umbra Profesorului Bouglé, această excrescenţă parazitară a lui Durkheim, d-l M. D. Ralea va colecţiona fişele şi biografia socialismului doctrinar dând la iveală un studiu asupra evoluţiei şi tacticei revoluţionare. In această carte, aflăm tot ce a produs mai de seamă sociologul în perspectivă, căci broşurile care au urmat nu sunt altceva decât compilaţiuni lipsite de duh, brodate pe canavaua ideilor democrato-liberaliste.

Colportor de fapte diverse şi colecţionar de mucuri de idei, d-l M. D. Ralea ar fi dorit să trăiască între anii 1870—1910, adică în epoca în care Bismarck dăduse semnalul revoluţiei antiparlamentare, când sinteza iniţială a naţionalismului democratic fusese sfărâmată şi din ruinele ei încerca să se hrănească o faună obscură de aventurieri politici, francmasoni, oportunişti fără scrupule şi artişti cabotini, iar mai presus de toate, în Franţa, inconştiente unelte în slujba spionajului german. Afacerea Dreyfus, infamiile jurnalistice ale sinucigaşului Almereyda, apoi trădarea lui Caillaux şi Malvy, — odinioară preşedintele comisiunei financiare la Palais Bourbon, stigmatizează decrepitudinea morală a acestei epoci. Franţa, fusese îngenunchiată la Sedan; Germania atotputernică edifica pilaştrii hegemoniei militariste ; în filosofie, kantianismul rătăcea spiritele în consideraţiuni abstracte ; materialismul întrunea în aceeaşi formulă de viaţă, monismul biologic al lui Haeckel, transformismul darwinian şi economismul marxist. Şcoala devenise o anexă a statului democratico-laic, aistoric şi areligios. Politica, o anexă a francmasoneriei. Gambetta, Jules Grévy A. Ribot, Jaurès, Waldeck-Rousseau, Millerand, Briand, Viviani, Léon Bourgeois, Barthou, Caillaux, şi-au făurit idealul moral din compromisuri sau capitulări ruşinoase. Condotieri ai moralităţii decadente, cu plasticitatea cerei de albine ; Gambetta este cioclul Franţei sângerânde; Waldek-Rousseau va acoperi afacerea Dreyfus ; Viviani, Briand şi Léon Bourgeois, sunt asvârliţi de trambulinele socialiste, şi apoi, cei doi din urmă expectoraţi la cârma pacifismului laş. Jaurès, este victima asasinatului care încearcă să purifice atmosfera politică de miasmele defetismului.

Primul bilanţ al acestei generaţii a fost încheiat în anul 1895 odată cu răsmeriţa provocată de afacerea Dreyfus. Acesta este simbolul steril al spiritului democratic. Ce a urmat se poate vedea din ascensiunea mişcării regaliste dela *„L'Action Française"*. Iar în lumea intelectualilor de provenienţă universitară, înregistrăm reacţiunea şi campania împotriva Sorbonnei, — dusă de Henri Massis şi Alfred de Tarde, precum şi rechizitoriul lui Pierre Lasserre în *„La Doctrine officielle de L'Université"*. Este cred, suficient să amintim, după cum preciza destul de întemeiat Al. Thibaudet, — că „Afacerea Dreyfus a pregătit democraţia profesorilor şi normalienilor, dintre care Herriot, Blum, Péguy, Alain, Thomas, par a fi figuri diferite".

Sau pentru o mai curajoasă stigmatizare, vom reproduce următoarele rânduri ale lui Ch. Maurras: „Trebue să admitem la baza dreyfusismului, mijloacele financiare ale Ierusalimului terestru". O stare de delicvescenţă etnică, o lipsă de cohesiune a ideilor şi o istovitoare decepţie. Intelectualitatea franceză sguduită din temelii de Afacerea Dreyfus a promovat reacţiunea salutară a principiului naţionalist. In frunte, Jules Lemaître, Fr. Copée, Maurice Barrès. A urmat apoi Ch. Maurras, J. Bainville, Léon Daudet şi în orbita Acţiunii Franceze au intrat elevii Henri Massis, Paul Bourget. Acelaşi Al. Thibaudet care vorbea în *„La République des professeurs"* despre democraţia normalienilor, afirmă în N. R. F. că „astăzi toată literatura politică care contează este literatură de dreapta"...

Să ne reîntoarcem acum, la stările sociale şi politice dela noi, din cuprinsul acestei epoci, şi să vedem ce ne separă sau ne apropie de psihologia democraţiei franceze.

Din punct de vedere politic, este epoca de realizare practică a liberalismului paşoptist. Desnaţionalizarea practică a liberalismului paşoptist. Desnaţionalizarea burgheziei se face paralel cu sărăcirea ţărănimei, datorită pulverizării clasei boiereşti, stăpânitoare şi viguroasă până atunci, şi acum cotropită de germenii politicianismului. Răzăşiile se fragmentează înstrăinându-se; meseriaşii concuraţi de produsele industriale importate, îşi pierd coeziunea de breaslă şi rosturile productive.

Arendaşii, de specia lui Mochi-Fischer, vehiculaţi de politicianism, (Radu Rosetti în *„Pentru ce s'au răsculat ţăranii"* afirmă că aveau deputaţi în parlament şi miniştri chiar), — preludiază revoluţia din primăvara anului 1907. In această atmosferă de irosire a energiei naţionale, ideile democratice moştenite dela C. A. Rosetti conduceau destinele vieţii publice; Maiorescu reprezenta

mandarinatul universitar şi P. P. Carp, boerimea neputincioasă. Ideologia politică din această vreme, câtă exista, se rezuma la tendinţele de acaparare ale guvernului, prin intrigi sau adulaţiuni servile în jurul tronului. Demagogia şi risipa de vorbe goale umple analele vieţii noastre politice. Vor veni mai târziu, Nădejde, Radovici şi Morţun, tineri generoşi de formaţie intelectuală socialistă care, vor naufragia neputincioşi în apele scârnave ale liberalismului.

Singura realitate care contează este, fără îndoială, reacţiunea junimistă: Eminescu şi Caragiale. Mihail Eminescu, va insufla viaţă ideologiei naţionaliste sprijinită pe puritatea de sânge şi continuitatea tradiţiilor localnice; Caragiale, va înmănunchia în nemuritoare realizări dramatice, ridicolul genial al liberalismului democratic. Pe rând, vor apare exponenţii de comedie ai politicianismului: Miţa Baston, ploeşteancă republicană jurând pe statuia Libertăţii din Ploeşti, şi invocând spiritul vindicativ revoluţionar dela 11 Februarie 1870. Miţa Baston este amanta de tinereţe a d-lui M. D. Ralea. O coincidenţă semnificativă, face ca anul 1870, de când începe retrăirea europeană a acestui negustor de trufandale sociologice, să corespundă „revoluţiei" din Ploeşti. Candiano-Popescu, în plină glorie revoluţionară, a încredinţat d-lui M. D. Ralea frânele destinului democratic. A urmat apoi, Rică Venturiano, intelectualul filfizon şi „avansat", — expresia ridicolă a goliciunii cerebrale şi a frazei de împrumut. Aceştia sunt descendenţii direcţi ai liberalismului paşoptist sau hibrizii revizionismului rosettist dela 1883. D-l M. D. Ralea ar fi vrut să trăiască contimporan cu generaţia lui Caţavencu, emulul lui C A. Rosetti, şi să practice prinţipurile democraticeşti. Dar soarta a fost ingrată şi junele dandy. dela Universitatea din Iaşi a apărut la zenitul so-

cietăţi românești cu mult mai târziu, atunci când democraţia parlamentară aluneca pe făgaşul unui iremediabil declin. Apariţie fantomatică şi întârziată, n'a avut nici posibilităţi de adaptare şi nici de anticipare. D-l M. D. Ralea a rămas un fanatic al crezului pe care şi l-a însuşit în penumbra convoiului de înmormântare al democraţiei, şi, scormonind mormintele, a răspândit în atmosfera publicistică miasme bolnăvicioase. Anacronic şi contradictoriu, trăind virtual cu treizeci de ani în urmă, şi-a risipit inteligenţa în lucrări de valoare aproximativă, compilate după publicaţiile cercurilor de propagandă democratico-socialistă.

D-l M. D. Ralea reia concepţia materialismului istoric, şi încearcă să interpreteze fenomenele sociale în funcţie de datele fundamentale ale dogmelor marxiste. Malthusianismul, marxismul şi darwinismul sunt punctele de reper ale acestei infailibile cauzalităţi. Intr'un esseu asupra sociologiei claselor, aflăm că „statul constă în dominaţia unei clase asupra alteia, şi îşi are origina tocmai în această suprapunere de învingători şi învinşi".

Clasele sociale, după această concepţie, se definesc prin situaţia economică, şi prin puterea folosită sub forma instinctului de dominaţie grefat pe „conştiinţa de clasă", care este aceeaşi ca şi în dialectica socialistă. Aflăm aici tocmai punctul de contact între democraţia epuizată de viciul esenţial al principiului însuşi, care cedează locul, sau mai bine zis, se prelungeşte în egalitarismul economic, preconizat de socialism. Pe zeci de pagini, d-l M. D. Ralea debitează aceste teorii siropoase şi încearcă să demonstreze puterea creatoare a veşnicului fapt democratic.

Procedând astfel, d-l M. D. Ralea se situiază în punctul de vedere european. Priveşte problemele care agită continentul cu un ochi de strateg

învestit cu puteri prometeice, şi sancţionează sever ideile nearmonizate cu ritmul secolului.

Valoarea dialecticei maurrasiene este redusă la nulitate pentrucă declinul democraţiei precede mişcarea dela „L'Action Française". Argumente: Saint-Simon şi Proudhon deveniseră antidemocraţi, pentrucă erau refractari politicei din timpul lor. D-l M. D. Ralea, crede că ironizează pe Proudhon, atunci când afirmă că era vegetarian. Concepte ideologice pe justificări culinare a formulat şi d-l H. Sanielevici. Cu gastronomie nu se poate face sociologie.

Dar nimeni nu s'a îngrijorat de nutreţul spiritual al acestui clown bătrân. D-l M. D. Ralea este însă profesor universitar, şi profesează aceste idei în faţa studenţilor. Tot printr'o simplă împrejurare, G. Sorel, Ch. Péguy, Daniel Halévy şi J. Benda au devenit antidemocraţi. Chiar şi monarhismul lui Ch. Maurras, — „înrudit cu sindicalismul" lui G. Sorel a fost influenţat de grupul dela „ Cahiers de la quinzaine"...

Printr'o simplă coincidenţă Jacques Bainville şi Léon Daudet au susţinut naţionalismul integral; Lenin şi Musso ini, desorientaţi şi pasivi, au fost şi ei antrenaţi în vâltoarea curentului antidemocratic. Dar să părăsim deocamdată această schiţă rezumativă şi să lăsăm mirmidonul să-şi edifice singur soclul incompetenţei: „Fără să cunoască subtilităţile literare ale maurrasismului, conduşi mai ales de evenimente, ajungând la formule politice practice complect opuse, şi Mussolini, au îmbrăţişat şi ei atitudinea antidemocratică şi antiparlamentară. Tuturor acestor doctrine şi atitudini antipolitice, totuşi aşa de politice, le trebuia o justificare mai largă, o concepţie filosofică care să le susţie. Aceasta *a venit din America*". D-l M. D. Ralea, care pretinde că a studiat literatura socialistă în seminarele lui Ch. Bouglé, putea

să afle că dialectica marxistă, consideră democraţia ca o etapă premonitorie dictaturii proletariatului, fără ca totuşi să-i recunoască valoarea etică sau politică.

Intotdeauna, marxismul şi succedaneul său politic leninismul, n'au făcut decât să speculeze viciile esenţiale ale democraţiei. După Mussolini, statul democratic modern are o structură politică şi nu organică, şi pentru aceasta, fascismul care este o renaştere a naţionalismului, îi neagă existenţa. Cât priveşte antidemocratismul lui Charles Maurras, el nu este altceva decât integrarea în tradiţia naţionalismului francez şi catolic. Partea de contribuţie originală a lui Ch. Maurras este numai dialectica. Ideile au fost împrumutate dela maeştrii săi, pe cari îi revendică dintr'un elementar spirit de proprietate intelectuală: Auguste Comte, Fustel de Coulanges, Bonald. Şi pentru a adânci şi mai mult precizarea acestei idei, iată ce spunea Ch. Maurras: „Acţiunea Franceză se trage în realitate din autorii acestei reînvieri a spiritului naţional de după 1870. Taine, Renan, Fustel de Coulanges, Le Play, fără a uita pe doctorii mai vechi ai sărăcăciosului secol al XIX, Maistre, Bonald, Comte, Balzac, Veuillot, şi pe toţi acei care i-au urmat, împreună cu Paul Déroulède, Jules Lemaître, Edouard Drumont, Paul Bourget, Maurice Barrès". Dar de unde avea să cunoască acest lucru d-l M. D. Ralea care n'a citit nici pe Ch. Maurras şi nici pe G. Sorel? Vedeţi dar, că nu noi deschidem procesul maurrasismului antidemocratic, ci acel care ne-a provocat să repudiem starea de putrefacţie cerebrală a apărătorilor democraţiei. Căci, într'adevăr: nu poate exista eroare mai grosolană, decât aceea de a compara pe G. Sorel cu Ch. Fourrier, crezând că poate exista vreo legătură între sindicalismul sorelian şi utopismul romantic al

socialiştilor premergători revoluţiilor democratice. G. Sorel este exponentul unei stări de spirit, a unui tumult subconştient, generalizat în toată pătura producătoare şi care şi-a aflat ecouri puternice, nu în entuziasmul naiv şi deplasat al unui sentimental, ci mai mult în intuiţia voluntaristă a aceluia care avea să îndrumeze tendinţele sindicalismului pe o cale pozitivă şi concretă. Şi dacă G. Sorel s'a apropiat de doctrina naţionalismului integral, această similitudine dialectică este determinată de aceeaşi cauzalitate funciară a statului democratic modern. Nu poate fi vorba numai de o apropiere sufletească între G. Sorel şi Ch. Maurras, după cum pretinde d-l M. D. Ralea. Motivele care au îngăduit apropierea tangenţială dintre pragmatismul sorelian şi naţionalismul monarhic, se pot afla în atitudinea unitară, pe care reprezentanţii ambelor mişcări o iau în faţa vieţii în general şi faţă de artificialismul stărilor social-politice din statul democratic.

Naturalismul social a lui Maistre, formează punctul de contact dintre Ch. Maurras şi G. Sorel. Deosebirea începe să se contureze atunci când G. Sorel, fără a se îndepărta de naturalismul social, recunoaşte primatul economicului, ca element determinant al fizicei sociale. Ch. Maurras, adânceşte mai mult concepţia lui Maistre, şi află în „empirismul organizator" justificarea reală şi permanentă a naturalismului social. Şi Ch. Maurras şi G. Sorel, sunt clasici, de spirit antic, revoluţionari în contra idealismului rousseauist, amândoi cred în valoarea pragmatismului social. Experienţa secolului al XIX, îi determină să ia o atitudine anti-intelectualistă. Rezumând gândirea lui G. Sorel, Lasserre ne spune: „Inteligenţa nu este inventivă: ea nu recomandă decât ceea ce a existat, ceea ce a fost experimentat şi din care primeşte lecţiile, pe care însă nu le-a făcut. Sentimentul

este acela care începe din nou, şi din necunoscut farmecă şi ridică forţe noui. Marile lucruri nu se întâmplă decât o singură dată. Apelul la exemple este ostenitor şi nu poate să acţioneze în stil mare: îi trebue ameţeala unei inspiraţii fără precedent şi fără calcule".

Atitudinea antiintelectualistă a lui G. Sorel, care este flacăra motorului revoluţionar, a fost împrumutată dela Bergson.

Ideia aceasta, a antiintelectualismului sorelian, a fost dusă mai departe, într'o spendidă pledoarie pro-revoluţionară de Ed. Berth. Şi Ch. Maurras, fără a fi bergsonian, este antiintelectualist, atât cât această atitudine este îngăduită de datele concrete ale pozitivismului. Concluziile anti-intelectualismului sorelian sau maurrasian tind la infirmarea raţionalismului filosofic, a individualismului social, cu alte cuvinte, a spiritului democratic. Paul Valéry şi Thibaudet, se întâlnesc pe aceeaşi linie, rămânând totuşi, în afara naturalismului social.

Intelectualist de provenienţă sorbonicolă, d-l Michel Ralea, tratează problema democraţiei uzând de predilecţie de citate din autori străini, şi de idei „en vogue" în cenaclurile bulevardiere. Democraţia de care vorbim, mai precis, — spiritul democratic, — nu faptul în sine, se sprijină pe ideia de libertate. „Ideia de libertate, — zice d-l M. D. Ralea, s'a format încetul cu încetul prin degajarea individului de mediu, prin apariţia personalităţii". Dar, câtă deosebire există între individualitatea fizică pe care o au toţi oamenii, şi personalitatea morală, această supra-structură de ordin spiritual. Solidarul din Königsberg şi concomitet cu el misoginul J. J. Rousseau, nu făceau această deosebire: scopul democraţiei este libertatea exercitată de indivizii sociali ce reprezintă fiecare un scop în sine. Credem că este inutil să mai insistăm

asupra eticei democratice, ea se rezumă la conservarea individului, sau, cu însăşi cuvintele d-lui M. D. Ralea: „democraţia e regimul politic care oferă minimum de libertate permisă guvernaţilor, şi maximum de libertate permisă guvernanţilor".

Această democraţie, în realizarea ei ideală tinde către anarhia absolută, devine, pentru d-l M. D. Ralea, creatoare.

Creaţia însă, în orice domeniu, presupune continuitate, ordine şi ierarhie, adică tocmai ceea ce lipseşte spiritului democratic. Viciul esenţial al democraţiei, se află în însăşi practica principiului efectiv care uniformizează şi distruge disciplina socială bazată pe naturale judecăţi de valoare.

Rătăcind pe marginile unor texte cu valoare îndoielnică, se conchide că democraţia există şi este creatoare. Nu ne surprinde: D-l Ralea cultivă paradoxul de împrumut şi mânuieşte cu stângăcie antiteza în dialectica mucurilor de idei. Democraţia îmbălsămată cu elixirul intelectual al d-lui M. D. Ralea, este o stare de permanentă incertitudine şi continuă oscilaţie. Democraţiile actuale reprezintă punctul de convergenţă al simetriilor contrarii: dictatura şi comunismul. Pentru vremea când niciuna nu poate învinge pe deplin, democraţia menţine o stare de echilibrare „cu caracter transacţional". Democraţia, cu alte cuvinte, există nu prin ea însăşi, ci prin condiţiunile realizate de neutralizarea forţelor contrarii. Totuşi, oricare democraţie, netezeşte drumul socialismului şi comunismului, prin cultivarea ideilor egalitare, adevăr recunoscut şi de d-l M. D. Ralea atunci când afirmă că, „echilibrul va fi rupt definitiv în favoarea stângei, prin victoria decisivă a acestei tabere".

Şi acum, pe cei care doresc să afle cum scrie d-l M. D. Ralea, îi sfătuiesc să întrebuinţeze următoarea metodă: să controleze citatele de care

se face uz în redactarea diferitelor articole publicate în reviste şi apoi în volum, să recitească pasagiile care preced sau comentează aceste extrase, şi va putea astfel conchide, că eseurile d-lui M. D. Ralea nu sunt altceva decât anemice compoziţii de gimnazist, cu alte cuvinte, rezumări de texte cu inevitabile trimeteri, pentru a se pune în evidenţă excesul de savantlâc. Să luăm de o pildă articolul: *„Note asupra expresiei sociale a emoţiei"*, publicată în volumul *„Contribuţiuni la ştiinţa Societăţii"*, (ce titlu pretenţios!). Introducerea articolului este un rezumat după capitolul: *„L'Expression des émotions"*, scris de G. Dumas în *„Traité de Psychologie"*. (Pag. 606-609, vol. I). Citatele din Wund şi Blondel sunt împrumutate tot din studiul d-lui G. Dumas. D. Ralea nu spune aceasta nicăieri şi dă să se înţeleagă că a citit în original pe Wund şi Blondel.

Urmează apoi, „oarecari precizări" personale care nu sunt în realitate decât o amplificare a ideilor lui Dumas. Expresiile, sublinierile, planul expunerii, citatele, sunt aceleaşi. Textul împrumutat se continuă cu textul personal. „Ideile personale", duc mai departe ideile lui Dumas, Blondel, Bergson, etc. Ne aflăm la punctul de trecere dintre compilaţie şi plagiat. D-l M. D. Ralea este însă destul de abil, ca să mascheze cu câteva citate, şi să adauge imperceptibile ghilemele, care, niciodată nu se ştie unde încep şi unde se termină. Pentru naivii admiratori ai d-lui M. D. Ralea, aceasta poate însemna mimetism, sau greşeală de tipar. Pentru noi, ea are valoarea unui fapt pendinte de rigorile codului penal.

Privit sub acest aspect, d-l M. D. Ralea nu-şi poate revendica paternitatea niciunei idei puse în circulaţie, sau stăpânită de contribuţia creatoare a scrisului său.

Dintr'o firească imitaţie de discipol, d-l M. D. Ralea a făcut şi critică literară pornind dela ideile lui G. Ibrăileanu. Dar, şi pe căile critice literare, revenim la aceeaşi obsesie primară a spiritului democratic. Vorbind despre maestrul său, d-l M. D. Ralea afirmă că, „toată ideologia politică şi sociologică a lui G. Ibrăileanu poartă aceeaşi pecetie unitară: democratismul... Convingerea adâncă a lui G. I. duce la necesitatea spiritului democratic". Şi mai departe adaugă: „cu toate acestea, împlinind şi aici acelaşi joc complex şi hegelian dela teză la antiteză, personalitatea sa, prin anumite aspecte, rămâne profund aristocratică". Cătând să justifice cele mai contradictorii „atitudini" critice, d-l M. D. Ralea rătăceşte în arbitrar şi orientări disparate. Proust, devine un scriitor mare pentrucă sintetizează atributele psihologice ale semitului, devastat de puterea neputinţei, şi încadrat în contemporaneitate prin originalitatea lui excentrică; Balzac este privit sub prisma dialecticei marxiste, şi este înrudit cu Cehov şi Dostojewsky. Alături de André Gide, care este un produs al conflictului dintre hereditatea paternă şi maternă, ţâşneşte genialitatea lui Paul Zarifopol, „care trebue aşezat prin afinităţi, în galeria figurilor clasice critice epicureice şi extrem de raţionaliste pe care le-a creiat cultura franceză dela Molière, Voltaire şi Larochefoucauld până la Sainte-Beuve şi Anatole France".

Altădată, în „Adevărul Literar", d-na Isabela Sadoveanu epuizase superlativele de lichelism literar pentru a caracteriza „pe prea-inteligentul şi supra-cultivatul Paul Zarifopol".

Pentrucă d-l M. D. Ralea nu este un eclectic şi nici nu are elasticitatea intelectuală a sofistului, ci mai mult un saltimbanc literar, care se oferă cu generozitate să scoată din situaţiile cele mai bizare, şi din ideile vizibil antagoniste, sinteze

armonice şi naturale. Dealtfel, însuşi d-l M. D. Ralea recunoaşte că articolele sale au „ceva comun: metoda şi spiritul". Cu alte cuvinte: metoda compilaţiei, rezumată la notaţii pe marginea articolelor din reviste, şi citate incoherente. Cât priveşte spiritul, el este de o descurajantă superficialitate. Faptul că într'un volum de 170 pagini a publicat câteva articole apărute în *„Viaţa Românească"* sau *„Adevărul Literar"*, îl determină să creadă că prin aceasta preocupările ultimilor ani au trezit în autor „atitudini" pentru sau contra. Una dintre cele mai frecvente „atitudini" este atacarea maurrasismului, acuzând mişcarea reacţionară de încetăţenirea lui la noi în ţară. D-l M. D. Ralea uită, sau n'a aflat niciodată, că primele esseuri despre Maurras apărute în publicistica românească au fost scrise de doi autori care, şi-au mărturisit totuşi printr'o decentă examinare, convingerile democratice: d-l B. Fundoianu în *„Imagini şi cărţi din Franţa"* (1922), un articol critic intitulat: *„O teorie a clasici mului: Charles Maurras"* (Pag. 35-48): şi în *„Viaţa Românească"* din anul 1925, Nr. 8, d-l Manuel Menicovici a subsemnat o cronică a ideilor vorbind despre: *„Politica lui Charles Maurras"*. Dacă ar fi să aflăm în aceste esseuri prima încetăţenire a lui Ch. Maurras în publicistica românească, ea nu aparţine presupuşilor doctrinei reacţionare, ci altora, tot din speţa d-lui M. D. Ralea, care au luat atitudine potrivnică mai înainte ca principiile maurrasiene să fi existat în conştiinţa intelectualilor români. *„Atitudinea"* anti-maurrasistă a d-lui M. D. Ralea, este o linguşire neroadă a ideologiei democratice, criticată cu vehemenţă de către doctrinarul monarhist dela *„L'Action Française"*. Prin atitudini de genul acesta, d-l M. D. Ralea, în loc să „trăiască sub semnul militantismului", fugind de „pasivitate" a izbutit

să se fixeze desperat la remorca democratică.

Iremediabil lacheu şi anacronic, iată dovezile de „laşitatea spirituală" a acestui scapet intelectual erijat în cenzor al realităţilor româneşti şi în exponent, dacă nu chiar în interpret doctrinar al crezului generaţiei noui.

III

FLORILEGIU

UN POET AL „OMULUI NOU“: ARON COTRUŞ

Aron Cotruş este un om înalt, robust, cu mâini aspre, cu mers liniştit şi apăsat, aşa încât înţelegi dela început că viaţa lui a fost muncită din greu prin văgăunile munţilor, că s'a scuturat de sudoarea unor suferinţe şi a răzbit la lumină cu toată tăria acelei revolte mocnite pe care o întâlnim de multe ori la ţăranul ardelean. Tenace, fără să fie vijelios, întreprinzător şi îndemânatic, Aron Cortuş a ispăşit blestemul unei tradiţii revoluţionare pe care a moştenit-o dela preoţimea şi inteligenţa ardelenească, acea gardă de cărturari înţepenită cu privirea către mitul lui Horia şi Avram Iancu. Uriaşe umbre legendare, care pogoară din munţii de cremene, răzvrătesc suflete, răscoală masele populare, pornesc şuvoiu spumos de ape şi glasuri şi apoi, se frâng pe roată pentru a lăsa în urmă încruntarea, ciu a, setea de răzbunare, apăsarea istorică a rasei. Omul devine una cu pământul, sângele lui creşte din sudoarea brazdei, unealta de muncă îi este armă de luptă; strânge mâna pe ea, o freacă şi o ascute şi nimeni nu înţelege că ascuţişul coasei şi muchia toporului au redat dealungul istoriei, stăpânirea pământului.

Cine nu pătrunde taina acestor priviri care

scapără în munţi ca într'o cetăţue, nu va înţelege niciodată cum s'au prăvălit stâncile şi brazii şi odată cu ele oamenii. Acolo, în vale, în târguri, starostesc grofii şi baronii, ungurime venetică şi asupritoare. Lupta pentru pământ, înseamnă lupta pentru libertate şi libertatea nu are alt scop decât stăpânirea românească. Una merge împreună cu cealaltă şi amândouă rodesc în sufletul poetului darul neasemuit de preţios al artei sale.

Iată-l pe Aron Cortuş, scuturându-şi straele de praful şi păcatul acelor „cetăţi mişele" pentru a-şi îndrepta paşii către codrii şi munţii „cântători ai libertăţii" [1]). Imaginea devine grandioasă, planetară, scapără fulgere, se topeşte în lavă fierbinte, cuprinde arbori şi pietre şi flori, şi apoi se pierde ispăşind păcatul acestei misiuni revoluţionare.

Poetul simte năvala sângelui, clocotitoare trudă a destinului şi rătăcitor prin locuri care nu sunt ale lui, îşi caută necontenit limanul. Viziunea înfierbântată zămisleşte un simbol şi munţii apar dintr'odată, stăpânire veşnică, sens al năzuinţei, ispititoare nadă, mereu aceeaşi ţintă. In munţi poetul se regăseşte pe sine. De acolo se deschid perspectivele dominante ale cuceririi. Contemplaţiunea se pierde şi un sentiment de fatală întrepătrundere se desprinde din versuri ca acestea:

...„Ca voi, o munţii mei,
Am sângerat. Zădarnic, m'am opintit mereu.
Ca dintr'o strâmtă ocnă, să salt odat' din mine...
Să ies,
Să scap,
Să fug
De piedica-mi de humă, de-al cărnii mele jug
Despotic, zilnic, slut, şi-omorîtor din greu.
Şi străbătând în voe, nemărginirea oarbă,

1. V. „Neguri albe" pag. 45, Alba-Iulia, 1920.

Cu sufletul ce totul râvneşte să absoarbă,
Să mă înalţ sălbatic — statornic curcubeu —
In setea-mi de mai bine,
Cu creştetul în nouri ca voi, o munţii mei!..." [1])

O uşoară tendinţă către declamaţie, către retorică, dar în totul o vervă bogată şi strălucitoare, o încordare sănătoasă a firii, o vână puternică şi fibroasă. Alte poezii, cu aceeaşi statornică năzuinţă, vădesc o nebănuită răsvrătire pe care poetul încearcă să o canalizeze în teme sociale, răzbătătoare, violente, dar care îşi păstrează până la urmă caracterul impersonal. Astfel ajungem la cele două volume de versuri: *„In robia lor"* (Arad, 1926) şi *„Mâine"* (Craiova, 1928), care au stârnit atunci când au apărut atacuri şi polemici ce nu-şi aveau o întemeiere critică. O replică vehementă şi cu toate acestea obiectivă, a domnului Perpessicius, pune capăt *„galeriei sgomotoase şi binemeritânde"*, care văzuse în Aron Cortuş un poet al luptei de clasă, dacă nu chiar un regionalist tendenţios.[2])

Nici pe departe nu se poate vorbi în cazul de faţă de o poezie patriotică, asemănătoare acelor producţiuni romantice din secolul trecut şi care şi-au îndeplinit în vremea lor un rol cultural şi naţional de o necontestată evidenţă. Poetul încearcă să exprime un sentiment colectiv, care fără să fie pronunţat patriotic în sensul demagogiei şi romantismului, izbuteşte să redea imaginea acelei românimi din Ardeal, cu năzuinţele, suferinţele şi truda ei de a răzbi peste veacuri asuprire. Astfel prinde să se arate din ce în ce mai puternic un sentiment de proprietate a pământului izvorît din conştiinţa muncii, a haiduciei sau a dreptului istoric.

1. Poezie publicată mai întâiu în „Gândirea" an. I Nr. 1, 1 Mai 1921.
2. V. Perpessicius: „Menţiuni critice" Ed. Fund. Regele Carol II, Vol. II, pag. 247.

Dintru început trebue să arătăm că nu este vorba de o poezie socială pusă în funcţia unei lupte politice. Poetul însuşi spune:

„Urmele mele se pierd într'un vijelios trecut...
Carpaţii de milioane de ori i-am trecut...
fâşii de carne am lăsat, de-atâtea ori,
pe vârfuri albe, prin trecători,
alături de boeri pribegi şi asprii luptători".[4])

Este de prisos să mai insistăm asupra faptului că Aron Cortuş face o netă deosebire între ciocoii de azi şi grofii şi stăpânii unguri de odinioară. Nu-i mai puţin adevărat însă, că poeziile din volumul „Mâine" au fost scrise în epoca de după războiu şi dacă am rămâne numai la bănuiala că poetul are oarecari vechi resentimente, fără să ţinem seama de anumite stări sociale, atunci n'am înţelege versuri ca acestea:

„Foametea se 'ntinde nevăzută ca ciuma...
intră din casă în casă acuma;
caută 'n ogrăzi
după prăzi,
duce caii din ham şi boii din jug,
pe drum porneşte coşciug după coşciug..." (Pag. 7)

Nu căutăm justificări pentru o asemenea poezie, deşi am găsit destule. Amintim numai poezia *„Foametea în Basarabia"* a lui Radu Gyr şi tabloul lui Luchian (originalul la Muzeul Simu), care înfăţişează pe ţăranii din 1907 sdrenţuroşi, cu feţele supte, obosiţi, betegi, mergând desculţi, unul lângă altul, — prin praful greu de vară, să ceară pâine. Este o imagine tristă, un convoiu de înmormântare. Dincoace se profilează umbra lui Horia. Este

4. V. Aron Cotruş: „Mâine", pag. 5.

un fel de ameninţare, un punct de gravitatea a sufletului ţărănesc din Ardeal, localizat în istorie, în revoluţie. De altfel, poezia „Horia", care este un imn de slăvită consacrare, sapă acea pârtie în cremenea muntelui de om prin care se strecoară ca sângele, năzuinţele poporului. Nu avem destule temeiuri pentru a vorbi de o poezie localizată, care cuprinde peisagiul sufletesc al unei regiuni. Ţăranii lui A. Cotruş nu sunt nici minierii dintr'o anumită regiune, nici pădurarii muncitori, nici măcar moţii, ci ţăranii ardeleni, care sunt la fel cu cei din alte ţinuturi româneşti. Nu-i deosebeşte decât o altă tărie istorică, nu-i desparte decât un munte sau un râu, dar viaţa lor a fost la fel: şi unii şi alţii au îndurat exploatarea neomenoasă a vrăjmaşului. Dincolo grofii şi ungurii; dincoace ciocoii şi fanarioţii. Dincolo se profilează năprasnica figură a lui Horia, dincoace stăruie amintirea lui Tudor Vladimirescu. Istoria a croit formule monumentale acestor regi ai gloatei ţărăneşti. Sufletul lor s'a revărsat mare şi puternic, fecundând nădejdea sutelor de mii de ţărani. Iată cum au trecut în cântecul şi balada poporană aceste figuri care prin timp au devenit legendare; iată drumul pe care l-a urmat poetul de astăzi ca să reconstitue materialul liricei sale. Când, mai târziu, d-l Aron Cotruş va relua firul marei tradiţii legendare care se va împlini în timpurile noastre, vom vedea cum Horia este una cu ţărănimea română, că masa rurală şi-a găsit idolul în omul care a întruchipat mai bine năzuinţele ei. De aceea ducând peste leat tradiţia lui Horia, poetul n'a făcut altceva decât să exprime un sentiment general, care-şi află formulare concretă în cultul pe care-l dă ţărănimea adeleană marelui erou tras pe roată.

Acolo unde vorbeşte Pătru Opincă, Ion Ciura şi Ion Codru, s'ar putea întrevedea oarecare tendinţă democratică, de răsculare împotriva unei

întregi rânduieli, de sfărâmare a cătuşelor care leagă încă pe mulţi ţărani de iobăgia sudalmelor şi a foametei. Vom ţine seamă însă de două lucruri: mai întâi că aceşti ţărani răsvrătiţi pe care i-am numit mai sus sunt numai nişte simbole, iar revolta lor nu este una de „idei" şi de „program", ci însuşi dreptul muncii de a-şi căpăta consacrare pe brazda de pământ. Ion este simbolul românimei şi nu este lipsit de semnificaţie faptul că domnul Liviu Rebreanu publică sub acest titlu romanul ţărănimei.

Iată ce spune poetul:

„Ioane, ia seama bine!
ţara aceasta se reazămă pe tine —
cu pumnii tăi iuţi
poţi tu să mai cruţi
ciocoi bulgari, grecotei, arnăuţi,
ce-au venit cândva, goleţi, pe peste Dunăre
să-ţi smulgă muncă şi supunere?!...

Eşti unul,
poţi fi milioane,
curajul tău să 'nfrunte temniţe, tunul;
să crească voinţa, să crească
vrerea ta românească,
Ioane!" (Pag. 25)

Dacă această poezie poate fi numită socială, ea nu este mai puţin şi o poezie patriotică. Vigoarea expresiilor comandate, avântul interior al verbului, dau acestei poezii accente viforoase. Crivăţul foamei, năpasta mizeriei, lovesc cu harapnice de foc pe obrazul rubicond al ciocoimii. Cine ar putea pretinde că procesul de îndestulare a ţărănimei s'a consumat odată cu împroprietărirea; cine ar putea pretinde că apriga dorinţă de stăpânire a pământului nu mai dăinuie încă? Cine este acela

care cântă pe de rost romanţa ţărănimei grigoresciene sau alexandriniene, sulemenită cu fard şi împopoţonată ca pentru zi de sărbătoare? Cine?

Poezia lui Aron Cotruş este poezia obidiţilor şi a desmoşteniţilor, dar nu mai puţin poezia muncii şi a virtuţii, aceea care cuprinde omul în năprasnica lui strădanie şi o ridică dincolo de zare, până unde poate să cuprindă insurgenta afirmare a românimei. O astfel de poezie scapă cu multă greutate de retorică şi grandilocvenţă. Aceasta însă nu-i strică sensul şi chemarea interioară. Expresiile sunt tari, bătute cu ciocanul pe nicovală. O limbă proaspătă, vânjoasă, o limbă prea aspră pe alocuri, dar oricum, potrivită pentru a încăpea în sudura metalică a versului. Uneori ai impresia că se prăvălesc şuvoiu din munte stâncile de granit laolaltă cu vorbele şi atunci frumuseţea versului se transformă în această înfricoşătoare splendoare de uragan şi drumurile ei pe cât sunt de nebănuite, pe atât sunt de înfipte în tragedia de totdeauna a marilor răsvrătiri.

Omul în poezia lui Aron Cotruş devine una cu pământul, cu datina şi cu istoria. In sufletul lui cresc nevăzute, rădăcinile aeriene care străpung văzduhurile, răscolesc pământul şi asemenea răsvrătirii telurice, înţepenesc lava metalică peste viaţa de totdeauna a omului legendar. Am cunoscut imagina vie a acestui mit în acel cântec de slavă care ciopleşte în piatră chipul omului nou, stăpânitor, dinamic, hotărît şi mănos:

„Il slăvesc pe-al visului şi-al faptei vistiernic!....
Cânt omul ce păşeşte aspru, apăsat, puternic
de-i rămâne'n piatră urma pasului
şi peste vreme unda glasului.
— — — — — — — — — — —
Cânt omul ce crâncen se smulge din cruce
şi ştie ce vrea şi unde se duce...

cânt omul cu pas de fulger şi piatră,
omul care pe unde trece
face totul să i se plece
şi'n închinarea idolatră
lumea'n cutremur să glăsuie: iată-l!" [5])

Nu mai poate fi vorba aici de închipuire subiectivă, de o dorinţă personală, ci de o închinare în faţa vremurilor care sunt în căutarea omului prometeic, a cârmaciului care plesneşte inerţia lumii cu voinţa neînfricată a faptei. Pe marele făptuitor îl cântă Aron Cotruş; pe omul care subjugă dezordinea, înfrânge patima oarbă a desmăţului, porunceşte o nouă rânduială şi clădeşte trainică aşezarea socială. Poezia aceasta are un puternic accent nietzschean, o viziune tragică a vieţii care transcende umilinţa şi vrea să edifice o nouă seminţie eroică, dinamică, stăpânitoare:

„Cânt omul oceanic, solar şi mănos
pe car'femei cu şolduri tari, cu carnea trează
îl pândesc, îl visează
ca pe un despot, ca pe un rege,
din îmbrăţişarea-i sdrobitoare să lege
şi să nască
în sbateri păgâne,
o nouă seminţie, iute, vitejească,
cu paşi flămânzi
de izbânzi,
cu paşi trufaşi,
uriaşi —
pentru prăpăstiile dintre vis şi'ntre pâine,
pentru furtunateca pace de mâine
pentru bătăliile crunte ae mâine!" (Pag. 12)

Această nădejde în ziua de mâine a dobândit-o

5. V. Aron Cotruş: „Printre oameni în mers" Sosnowiec, Polonia 1933, poezia „Cânt omul" pag. pag. 11.

poetul prin stăruitoarea afirmare a crezului său naţionalist. Dacă în sufletul lui năzuesc adesea idei şi viziuni irealizabile, fie din pricina ilogicei lor, fie din pricina dezacordului care există între vis şi realitate, nu-i mai puţin adevărat că lirica lui Aron Cotruş porneşte şi dintr'o dezamăgire, dintr'o desrădăcinare forţată care-şi caută necontenit aleanul. Poetul nu se simte bine decât în tovărăşia lui Tudor Săcure, a lui Ion Roată pe care-l vrea

„darnic voevod şi domn
peste ţara românească toată".

Alăturea de ei stăruie însă umbra lui Horia, imaginea de dincolo de veac a revoluţionarului care a schimbat faţa unor vremuri maştere, a înroşit cu sânge destinul unui popor, i-a strecurat în sânge conştiinţa revoluţionară. Nu ne vom agăţa de acele forme rudimentare, de acele versuri poporane, care nu pot strica prin simplitatea lor structura unei poezii bogată în imagini şi totdeauna nouă. Destinele adeseori se repetă. Nu vom ţine seama nici de acea viziune sângeroasă şi grotescă, de acele blesteme şi urgii de mormânt care dau acestei poezii o tonalitate întunecată şi cadaverică. Ele sunt inevitabile, pentrucă transpun în literatură puternicul simţământ de groază trăit de ţăranii ardeleni când a răzbit prin văzduh vestea uciderii lui Horia.

Ceea ce ne reţine necontenit atenţia în poemul închinat lui Horia este fuziunea care se face între naţionalism şi ţărănime, valahismul se împleteşte cu ardelenismul, naţia îşi găseşte funcţia totalitară în imaginea telurică a ţăranului. Horia este nu numai un răsvrătit, un exponent al gloatelor poporane, un *„ţăran de cremene"*, ci un *„vajnic voevod"*, *„cât Ardealul acesta de mare"*, cu un cuvânt

mai cuprinzător. Horia este mitul Transilvaniei, omul care prin faptele lui a magnetizat conştiinţa unui popor şi, de atunci, imagina celui ce a fost tras pe roată stăruie ca o cruntă provocare care-şi caută răzbunarea. Fără să fie un poet militant al unor idealuri sociale, Aron Cotruş este un poet reprezentativ al vremurilor noi. Omul imaginaţiei sale poetice nu este altul decât „omul nou", eroic, dinamic, hotărît, care cu plesnituri vijelioase de uragan peste revărsările torenţiale de ape, netezeşte alunecările aşezărilor sociale de mâine.

Fără să dăm acestor cuvinte un sens pejorativ, trebue totuşi să adăogăm că poezia lui Aron Cotruş are un relief dur, pietros, aspru, cioplit cu barda, nituit cu ciocanul. Noduri voinice de otgoane învârtoşate strâng această poezie ca într'o cetate de cremene în care gândul scapără scântei, iar vorba dela om la om este strigăt de îmbărbătare. Avem temeiuri a spune că poezie răscolitoare de suflete ca a lui Aron Cotruş nu s'a mai scris. Este poezia elanurilor bărbăteşti şi eroice, a construcţiilor viforoase, poezia plină de viaţă şi de energie în care gâlgâe sângele omului nou. Dela *„Oameni în mers"*, până la *„Ţară"*, nu s'a clintit nicio fibră din energia metalică a poetului.

Atmosfera a rămas aceeaşi, după cum aceleaşi sunt versurile, dar motivul de inspiraţie s'a schimbat.

„uite-i !...
arşi de soare, aspri, 'ndrăsneţi,
crainici ai unei noui vieţi..." [1])

Este imagina plastică a echipierilor care cultivă munca dătătoare de viaţă nouă, munca de şantier, constructivă. Munca făcută nu pentru pâine, ci pentru disciplina unei idei, pentru încadrarea unei

1. V. Aron Cotruş: *„Ţară"* Ed. *„Rânduiala"*. pag. ?.

convingeri în rosturile vieţii sociale. Aron Cotruş, de bunăseamă că a cunoscut taberele de muncă şi şantierele, a văzut echipele de legionari cum lucrează şi se pârjolesc în soare, a văzut faptele omului nou durate în biserici, în drumuri prin stâncă şi brazdă mănoasă. Le-a văzut, le-a admirat, s'a pătruns din dinamica lor şi le-a cântat în poezie. Dela uneltele de muncă, dela imnul închinat disciplinei sufleteşti prin muncă, Aron Cotruş trece la ritmurile ostăşeştilor închegări de energie:

„aceleaşi porniri îi adună:
oaste de gând şi furtună,
cu flintele gata 'ncărcate,
pentru casne vechi şi strâmbătate...
cu svelte,
darnice şi ucigaşe unelte,
din care ţâşneşte şi creşte 'ndrăsneaţă —
o nouă viaţă". (Pag. 8)

In câteva versuri de sugestivă evocare revenim la omul mănos şi solar, la omul zilei de mâine, la conducătorul dinamic al poporului:

„din mulţimile oarbe unu s'alege.
gândul lui: rege...
vorba lui: lege...
vrerea-i: platoşe de neînfrânt...
pasul lui: cutremur de pământ". (Pag. 10)

Aceste poeme sunt predestinate unei mari circulaţiuni. Vor trece, fascicol de fibre de oţel, — dela om la om, pentrucă ele sunt mai mult decât sociale, sunt pe marea linie de mişcare a sufletului unei naţiuni într'o epocă istorică. Versul merge alături cu munca, se încordează în proecţiuni vânjoase pe zările unui veac. La el găsim ritmul, mişcarea şi respiraţia omului nou.

UN NEO-CLASIC: DAN BOTTA

Un titlu euclidian, de o perfecţiune dogmatică şi de o încadrare geometrică. Un cuvânt, care defineşte o epocă, — şi întinde peste veacuri apăsătoarea lui disciplină. Limitele se alipesc noţiunii de spaţiu şi conturează forme sensibile. Ele restaurează ideia de ordine şi de echilibru, cu un cuvânt, frumuseţea clasică. Limitele izvorăsc din soare, din arhipelag şi din miracolul elen. Întinderea lor este asemenea vastităţii civilizaţiei greco-romane şi ele ierarhizează rânduiala întregei umanităţi. Când spui limită, exprimi o formă a lumii sensibile, o idee gândită, care se modelează în verbul poeziei sau se tâlmăceşte în arta plastică. Adevăratul clasicism de aici începe, şi tot dela această limită porneşte reacţiunea împotriva anarhiei şi a urâtului: *Graecos et barbaros.*

Cu d-l Dan Botta ne aflăm într'o alee de plopi, pierzând noţiunea de timp, intuind destinul după convergenţa naturii vii şi după verticalitatea liniilor geometrice. La capătul aleei întâlnim statuia Athenei. Zeiţa este tristă, numai casca veghiază, căci, corpul moleşit şi înclinarea capului îngândurat trădează o sfântă melancolie. Poetul, care până atunci era şi el trist, se învolburează, glasul său devine o simfonie dirijată de maestrul formelor sensibile, de sublimul aticism, şi dintr'odată, îl auzim intonând imnul de admiraţie al Nikeei: „Dă-mi zâmbetul senin, gestul liniştit al Muzei. Fă-mă să nu mai simt frumuseţea-canon, expresia-durere".

„Limite, forme, proporţii sunt atributele tale, o Măsură! Peste ele tu, cu lancea la frunte, veghezi, întristată.

Statuarul cu sublima lui intuiţie a înţeles de ce. Conştiinţa limitelor este melancolie. Tu eşti un simbol al melancoliei, o, Phronesis" [1]). Glasul poetului ne-a fermecat auzul, inspiraţia lui venea de departe, din Athena, dar cântecul, o adevărată apologie a frumuseţei, era atât de cuceritor, încât, împreună am fredonat imnul înţelepciunii estetice. I-am spus atunci poetului: îţi reaminteşti fără îndoială de Nikeia din Samotrace? Zeiţa cu aripele în vânt, într'o atitudine de cucerire a mării, spărgea valurile trăgând după sine prora unei corăbii. Viteza dădea viaţă marmorei şi unduirea ritmică a apelor scăldau cu spume picioarele pe care se modela pulberea unei îmbrăcăminţi mai fină decât ţesătura arachnidelor. Athena construeşte în limite, şi limita este încremenire, rămânere pe loc în spaţiul geometric calculat. Erecţiunea unei construcţii deschide perspectivă în timp, înţelegere în esenţă, punct de vedere şi de plecare pentru noui drumuri. Aşa fiind, pesimismul Athenei se spulberă, melancolia ei se însenineză, limita capătă un sens dinamic, şi reînnoită prin necontenite metamorfoze nu-şi pierde niciodată esenţa. Athena sensibilizează spiritul şi determină noui creaţii. Fără această fecunditate maternă, nu ar fi fost posibilă Roma, nici Renaşterea, nici clasicismul şi cu atât mai mult neoclasicismul.

D. Dan Botta vrea să fie sânge din sângele

1. V. Dan Botta: *„Limite"*. Ed. Cartea Românească, 1936.

Athenei, spirit din spiritul ei, monadă care se frământă şi se luptă cu demonii lumii moderne. Căldura sufletească, vehicul prin care invoacă zeiţa inspiratoare, defineşte această cumplită realitate. Clasicismul se simte, se trăeşte, se intueşte şi devine o normă a judecăţii, o disciplină a artei. Un neoclasicism fără această aderenţă entuziastă, rămâne un produs searbăd al raţiunii, o divagaţie livrescă, un desmăţ al intelectului. Cu Benedetto Croce şi Ibsen nu se poate construi un neo-clasicism, de aceea osteneala şi încadrarea d-lui Tudor Vianu este caducă. Cu toate acestea, chiar d. Dan Botta, care este mai degrabă un neo-clasic, decât un clasic, introduce alăturea de elementele perfecţiunii estetice anumite idei, care frâng linia acestei armonii. In remarcabilul esseu, minunat ca formă literară: *„Frumosul românesc"*, găsim următoarea definiţie: „Sufletul românesc a fost deseori analizat şi cercetătorii acestei Psiche colective au fost de acord că ele desvălue cel puţin câteva caracteristici constante: fatalism, insensibilitate la condiţiile vieţii materiale, scepticism". Cunoaştem drumurile, mai mult filosofice decât analitice, pe care a mers Vasile Pârvan în *„Memoriale"* şi în *„Idei şi forme istorice"*. Sunt cunoscute erorile criticei liberaliste, atunci când a fost vorba de aşa zisul romantism al poeziei şi temperamentului lui Mihail Eminescu. Nu contestăm existenţa unui element de idealitate în poezia poporană, după cum iarăşi, trebue să facem partea cuvenită infiltraţiei orientului, pe care am prefera să o înlocuim cu cea dacică sau tracică, precizând astfel partea de complectare a tributului roman de sânge şi de sensibilitate. Eminescu rămâne un estet şi în producţia sa în proză, mai precis în articolele politice, unde, ca şi în scrisoarea a III-a promovează dinamismul statului naţional. Dacă d. Dan Botta, care a studiat cu o pasionată înţelegere fenomenul

românesc, ne-ar dărui un esseu asupra celeilalte poezii poporane, din care se desface în volute frenetice haiducismul şi eroismul etnic, s'ar putea vedea atunci că frumosul spiritului local realizează concret o idee dinamică şi optimistă. Am sui astfel drumul până la Lucian Blaga, până la mitul metafizicei acestui adânc gânditor.

Spune d. Dan Botta vorbind despre balada lui Manole: „Ideia purificării prin moarte, ideia sufletului etern, credinţa în frumuseţea jertfei, în necesitatea mistică a jertfei pentru plinirea destinelor lumii, îşi au aici o exemplificare fără seamăn".

Mitul lui Manole este dătător de viaţă nouă, moartea lui renaşte viaţa, şi dacă zidurile plâng răsucite jertfa unui suflet, în morminte aprinde flacăra continuităţii dinastice. Fatalismul poate rămâne ca o înţelegere tardivă a unui destin tragic, pecetea unei istorii din care se desface numai partea de resemnare; insensibilitatea la condiţiunile vieţii poate fi interpretată ca o promovare a sufletului, ca o revărsare frenetică de spiritualism; iar scepticismul departe de a fi dovada unei epuizări organice, poate consemna etapele unui drum care a întârziat realizarea luminoasă a unui destin. Prin ideia greacă secularizată, prin ordinea romană şi mai târziu prin idealismul ascetic bizantin se pare că s'ar forma spiritul românesc creator, altoit pe substanţa organică tracică.

Pe drumurile Eladei au călătorit cândva Charles Maurras şi Maurice Barrès şi ambii s'au întors cu sufletul aprins de flăcările soarelui meridional. *„Anthinèa"* lui Charles Maurras este imagina poetică, sâmburele estetic al doctrinei naţionaliste monarhice, iar cel de al doilea în *„Amori et dolori sacrum"* şi în *„Du sang, de la volupté et de la mort"*, edifică literar înţelegerea acelui nou naţionalism unde ideia individualistă, se tranformă şi se contopeşte în naţionalism. Prin insulele şi peninsulele

arhipelagului au trecut o samă de savanţi germani care au scris acele minunate studii de bază pentru oricine vrea să cunoască partea de contribuţie a spiritului elen la civilizaţia europeană. Pe acelaşi drum a mers cu paşi poetici şi d. Dan Botta, pentru ca mai târziu să edifice cu elementele clasicismului antic, o filosofie, aş putea spune, a fenomenului românesc. Şi nimic mai logic, decât acea rotire a privirilor asupra conceptelor Mediteranei şi acea analiză care disecă componentele spirituale ale Europei. Un fapt nou se adaogă prin d. Dan Botta în esseistica românească care a tratat acest subiect: integrarea germanismului ca element esenţial în cultura europeană. „Ideile Mediteranei au deşteptat, la nord, facultatea misterioasă a muzicei: Muzica şi metafizica germană — expresii surori ale unui imens zăcământ, unui aur al Rinului... E sigur că un Eschyl, un Sophocle sau un Platon nu s'ar fi ivit fără conştiinţa mistică Thraciei, cum un Dante şi un Michel-Angelo nu s'ar fi ivit fără sufletul muzicei şi al misticei germane". Şi cealaltă constatare tot atât de preţioasă: „In schimb Europa nu poate da exemplul unui creator, liber de fascinaţia Sudului". Dickens, Nietzsche, Beethoven, Wagner sunt câteva creere care exemplifică această afirmaţie. Tema este reluată în alt esseu, intitulat *„Europa în Spirit"*, unde ideia fiind adâncită, cu prevederea de a elimina elementele anarhice ale spiritului european, se îndepărtează în primul rând Eurasia, adică dezordinea slavă, şi apoi, babilonia americană. Dar cât de întemeiată este introducerea mării şi a gerului ca fenomene de constituire a Europei, se poate vedea din tot fluxul acestei gândiri prezentate într'o formă liniară şi simetrică, aş putea spune arhitecturală, cu puncte de rezistenţă gotice şi creneluri cu umbră, printre care se zăreşte armurăria medievală şi frescele lui Massacio. Imi reamintesc o carte a

lui Elie Faure *„La découverte de l'Archipel"* tratând acelaş subiect, confuză şi greoaie, şi din ea nu mi-a rămas decât acest titlu, admirabil tratat de Dan Botta.

S'a ivit momentul unei concentrări, a unei cuprinderi sintetice. Paul Valéry spune, ni se pare în *„Variété"*, că ordinea romană, religia creştină şi geometria greacă descifrează compoziţia spirituală a Europei, la care d. Dan Botta adaogă precizând: „arhitectura greacă, muzica germană şi ideia catolică". Ordinea romană, echilibrul şi luciditatea esteticei elene, ideia semită, spunea în *„Nation et civilisation"* Lucien Romier! Ce crede d. Dan Botta despre frământarea semită, despre presupusul stimul al gândirii europene prin participarea insurecţiei semite? Nu-i întindem o nadă, ci numai prilejuim o lămurire.

D. D. Botta: un neo-clasic, cu pasiunea sintezelor şi a definiţiilor, cu setea de lumină şi de armonie pe care o găseşti numai în stilul acelor oameni cari scriu clar pentrucă gândesc ordonat şi simetric, ar putea lămuri şi insurecţia spiritului semit. Tăcerea nu presupune numaidecât eliminare.

PLASTICA UMORULUI: DRAGOŞ PROTOPOPESCU

Am stat de mai multe ori, — şi am admirat la *„Staatliche Museum“* din Berlin, un cadru al lui Pieter Bruegel, reprezentând *„Die niederländischen Sprichwörter“*. Pictorul olandez, diformase intenţia înţelepciunii populare, şi dăduse un sens de umor tragic figurilor caricaturizate până la grotesc. Dacă priveai mai deaproape, sau cu lupa, descopereai trăsuturi hâde, defecte organice şi culori murdare. Formele omeneşti pierd sensul estetic, şi chipuri din altă lume, macerate de blesteme biblice se scoboară în tabloul lui Bruegel pentru a îndeplini un destin tragic. Plastica figurii omeneşti oferă nesfârşite tonalităţi de lumină şi întuneric, lumea din lăuntrul acestor închipuiri se spovedeşte în ticuri şi manii, de ai crede că în fiecare făptură zace un microb al caricaturii, o boală sau un demon. Lucrurile înconjurătoare, natura şi plantele, sunt împresurate de fermentaţia unui cataclism meschin. Cu gura strâmbă şi gustul coclit, cu ochiul opac bâjbâind un drum necunoscut, cu simţurile boscorodind în întuneric, lumea pare că se prăbuşeşte, şi la fiecare pas, eşti cuprins de panica inutilităţii timpului pierdut.

De multe ori am avut impresia că personagiile

domnului Dragoş Protopopescu sunt evadate din cadrele lui Bruegel. Un rictus bolnăvicios le adie faţa. La încheeturi a prins să înflorească mucigaiul, şi de scoarţa creerului s'a încleiat o muscă ce bâzâe în neştire romanţa unei nopţi de primăvară... Cadrul este aidoma. Natura participă la complectarea decorului sufletesc. Deschidem *„Iarmarocul Metehnelor“* şi citim primele rânduri: „Ghiolul e un act al lui Dumnezeu... toate celelalte ape sunt cosmice, sunt ale pământului. Ghiolul e dela Hristos. Făcut aşa dar în profida omului. Ghiolul e lumesc.

„Ghiolul are însă betegi şi superstiţie, în total oameni. Uitaţi-vă la simplitatea împrejurimilor... Faţă de marea generoasă e o pată de nori, faţă de uscatul cu mândre văi şi tăpşane de lumină, o gură răsturnată de grotă. O gură, da, spuzită de soare, arsă de sete!“ Şi mai departe: „Toate acestea fac din ghiol o criptă cu miros de infirmerie, un cimitir lichid în care toate florile şi ierburile au tămâiat mireasma depărtată a descompunerii. Ghiolul e o superstiţie a morţii“. [1]) Subiectul este hâd şi vulgar. Decorul prăfos şi murdar. Promiscuitate şi etalare neruşinată a sexului. Tekirghiolul este o îmbulzeală de umbre, o concurenţă de nuduri, un lazaret al suferinţei colective. Dacă vreodată corpul omenesc a avut o elasticitate, acum este înţepenit; încheeturile de abia se mişcă scârţâind; cărnurile cad moleşite şi pielea sbârcită stă parcă să cadă de pe muşchi. Unii citesc ziare în pielea goală, alţii consumă bragă sau rahat. Bragagiul e pe aproape, şi de pe mal, către seară, vine un miros de mititei la grătar. Sexualitatea a devenit obişnuinţă. Subiectul este exploatat de domnul Dragoş Pro-

1. V. Dragoş Protopopescu: *„Iarmarocul Metehnelor“*. Pag. 3.

topopescu în pagini de satiră şi grotesc. „Noţiunile de bărbat, soţie, văr, frate, dispar. Numai acestea ? Câte altele! E un fapt divers, un obiect comun, o cutie de chibrituri pusă într'un salon pe masă, din care oricine îşi poate aprinde ţigarea“ [1]). Sugestia prin analogie este vădit naturalistă. Se simte totuşi o rezervă, autorul nu participă. Observă, studiază şi scrie. La fel ar fi făcut şi Georg Grosz cu darul lui de deformare până la patologic sau absurd. La fântâna întineririi (*„Der Jungbrunnen“*), — Lucas Cranach a pictat groteşti palide figuri omeneşti, o vagă amintire a unor femei de odinioară. Fără îndoială, d-nul Dragoş Protopopescu face parte din aceeaşi categorie a plasticilor. D-sa prinde aspectul permanent şi caracteristic al generalităţilor, decorul pânzei de viaţă care se lasă peste lume, şi în prezentări narative, în care metafora îndeplineşte un oficiu ajutător stilului, izbuteşte să închege o viziune plastică, în forme şi culori sugestive până la brutalitate. „Iată pe locul unde de obiceiu se însorise un fost ministru, o targă cu o femeie cu sânul putred ca o rană care i se întindea ca o şopârlă până spre gât, şopârla fugind parcă dela o zi la alta sub biciul soarelui. Celălalt sân încă teafăr, cocea neruşinat în aer, ca o spinare de floarea soarelui“.[2]) Umorul d-lui Dragoş Protopopescu izvorăşte dintr'o viziune satirică a lumii, dintr'o înclinaţiune temperamentală de a proecta asupra vieţii râsul şi batjocora unui spirit care se distrează. In ele însile personagiile d-lui Dragoş Protopopescu nu sunt întotdeauna comice sau ridicole. Pot deveni prin prezentarea autorului, prin crearea unui cadru şi a unei perspective, prin vocabular şi descriere. Prin situaţia lor ele

1. V. Loc. cit. Pag. 9.
2. V. Loc. cit. Pag. 29.

nu evidenţiază nici contrastul, nici farsa, nici vizibilul esenţial. Umorul în limitele acestei concepţii are un caracter realist-fantastic.

Plastica grotescului descinde din cerebralitatea şi negura nordului. Sudul n'a cultiva grotescul. Francesco Goya este o apariţie târzie. Acolo unde este lumină, este sănătate, acolo unde razele de soare reflectează nenumărate culori vii, retina ochiului primeşte impresiunile din afară, lumea fantastică din lăuntru adoarme. Se află în *„Iarmarocul Metehnelor“* două nuvele în care d-nul Dragoş Protopopescu a cultivat caricatura sufletului anglo-saxon. Sunt atâtea abstracţiuni şi artificialisme în viaţa acestui popor, atâtea maniă-ştiinţifice şi rigori morale, în cât umoristul găsind un material bogat de etnopsihologie l-a trcitat cu răbdarea şi indulgenţa unui clinician. Aiul s'a relevat în d-nul Dragoş Protopopescu omţă care percepe dincolo de capacitatea diformaneea a fanteziei, o lume care este o caricatură prin t însăşi, care este ridicolă din obişnuinţă. Acesl ridicol al vieţii cotidiane, a fost ridicat la rangude virtute morală colectivă. Poza este ceremonioasă şi solemnă, vorbele capătă prestanţa unor aforisme, obiceiurile sunt stereotipe, şi ceea ce pare mai ciudat, oamenii aceştia se regăsesc unii în alţii ca piesele unor automobile Ford, fabricate în serie în uzinele americane.

„Nu ştiam că în odaia de alături e atâta tăcere. Am vârît capul pe uşă şi am înţeles: patru Englezi erau înăuntru...

Sunt multe tăceri pe lume. E tăcerea unui calendar desfoiat, a doi amanţi care nu se mai iubesc, tăcerea unei umbrele, a cerului, a unui ceas cu cuc, a pietrei şi insectelor.

Tăcerea engleză e mama tuturor acestora. O zicătoare nordică spune: e deajuns doi ca să se certe. E deajuns doi Englezi ca să tacă, putem

spune noi. Vă puteţi închipui cum pot tăcea patru !“ [1])

Ferma soţilor Douglas din Kent, pe care d-nul Dragoş Protopopescu o descrie în nuvela „*Jimmy, Jack, Sam şi Harry*“, este ciugulită de umorul acidulat în alambicul în care fierb cele mai curioase exemplare ale pedantismului şi ştiinţifismului englez.

Dacă nu ai ţine seama că observaţiunile acestea au fost făcute într'o pensiune engleză în care autorul a putut trăi chiar, ai putea crede că figurile sunt de ceară, şi au evadat din panopticul unui azil de alienaţi. Numai acolo se pot găsi clasificate într'o perfectă ordine, bizarerii şi curiozităţi psihologice. Metodismul englez ţine de un element de ciudată manifestare a psihologiei etnice. Ceea ce pentru un pedagog sau pentru un etnolog ar fi un lucru de admirat, un capitol dintr'un studiu prezentat obiectiv, pentru d-nul Dragoş Protopopescu devine sursă bogată de umor, punct de plecare pentru insinuarea anecdoticului, îngrăşăminte fizică pentru o liberă şi degajată înţelegere a vieţii. Aici este locul în care se vede că d-nul Dragoş Protopopescu se dovedeşte a fi nu numai un estet înamorat de ordinea frumosului, dar chiar un meridional, căruia nu-i displace spiritul de şarjă şi uneori chiar de naraţiune pletorică. In acest cadru exotic, Fană Tomoioagă, oltean, vânzător de prune, este o apariţie neobişnuită, ca un personagiu de basm rătăcit într'o povestire realistă, după ce autorul a dormit o noapte şi a continuat naraţiunea pe un alt plan de înţelegere. Este un contrast între două extreme care pune în lumină un element artificios. Nu întotdeauna, sau mai bine zis de foarte puţine ori, personagiile lui Dragoş Protopopescu sunt

1. V. Loc. cit. Pag. 135.

comice sau ridicole prin ele însile. Oricum ar fi ele, umorul vine dintr'o interpretare a autorului, dintr'o optică personală. Şi aici intervine un element de cerebralitate, de intelectualism am putea spune, — care prin interpretarea materialului, creiază acea puternică atmosferă de satiră şi umor atât de mult gustată de anglo-saxonii educaţi în tradiţia swiftiană. Se simte că autorul e un om cult care a observat şi a studiat, care a cedat stilului şi limbei anumite privilegii. Fără contribuţia intelectului, d-nul Dragoş Protopopescu nu s'ar fi putut ridica la acest grad superior al artei literare.

Cu cea de a doua nuvelă de mari dimensiuni „*Mulţi oameni, papagalul şi încă un om*“, — păşim deadreptul în romanul de aventuri. Suflul epic al povestirii se deschide în capitole cuprinzătoare, de unde se vede că degetul providenţei a apăsat pe o vână de romancier, şi ochiul a putut cuprinde variate şi multiple posibilităţi de devenire ale realităţii. Satira totuşi predomină, în acea acidulare de aqua-forte care macerează metalul şi îl reduce în stare de plastilină. In imagini sugestive, plastice, d-nul Dragoş Protopopescu izbuteşte să redea un cadru decorativ al pensiunei englezeşti.

Iată, facem loc unui citat, pentru a împărtăşi şi altora savoarea acestor caracterizări: „4 fotolii, 7 scaune, 2 canapele, 1 pian cu coadă, 2 păuni care se gurue împăiaţi pe cheminé, 7 doamne, 5 danturi falşe, nici un păr natural, 0,0 bărbaţi, Henric V la vânătoare de cerbi, în sepie, 3 urechi surde, 3 microfoane „ardente“, 1 ceas cu cuc şi fără, peste 10 dinţi naturali la număr nesfârşit de mare, — pensiune engleză.

Missele au putut fi cândva frumoase. Vin însă în pensiune prea târziu... Bântuită de tinereţea lor, instituţia engleză devine astfel locul de întâl-

nire al unor oameni bine crescuţi în ajunul morţii şi se situiază între ospiciu şi azilul de sugaci“ [1]). Caricatura sufletului anglo-saxon prilejuind localizări specifice, pune în lumină o altă virtualitate a talentului d-lui Dragoş Protopopescu, aceea de a scoate efecte de umor din simple caracterizări care devin jocuri de cuvinte. „La Londra, negustorul e gentleman, domnişoara e bătrână, preotul e cărturar iar cerşetorul, — muzicant“.[2])

Aceste reţineri devin preţioase şi indispensabile în proza unui scriitor care are tendinţa către planturos şi pletoric. De aceea romanul umorist, gen satiră socială, către care evoluiază d-nul Dragoş Protopopescu va avea încă de pe acum, adică din această prezentare luminoasă a nuvelei *„Mulţi oameni, papagalul şi încă un om“*, perspectivă de închegare statornică a romanului.

Cu toate acestea, o înclinaţiune mai mult temperamentală îl îndeamnă să cultive mai mult episodicul, fragmentarismul satiric, alegoria sub formă de şarjă cu localizări specifice. O transcriere destul de puternică este aceea unde se povesteşte actul de posesiune sadică a lui Kostya Kriloff. Personagiile, ai putea crede că sunt evadate din vreo nuvelă a lui Edgar Poë. *„Lângă dugheana lui Adolph Shrankr“* se întâlnesc felurite umbre şi se ciocnesc pasiuni erotice. Anna Masimova îi povesteşte cum l-a orbit pe Kostya Kriloff care vroia să o seducă la fel după cum procedase cu fata potcovarului. Scena povestită e de un acut naturalism, dar cadrul este fantastic, oamenii au mişcări predestinate şi în întregime povestirea realizează acel decor de mister şi înfricoşare, specific povestirilor lui Edgar Poë. *„Goana după umbră“*, *„Quia puloises“*... dar mai cu

1. V. Loc. cit. Pag. 201.
2. V. Loc. cit, Pag. 228.

seamă *„Dănciuca sau cum a murit dobitoaca lui Dumnezeu“*, aduce pe tapet o temă patetică. Lisandru Bancagiu făcuse o carieră strălucită, ajungând sub supravegherea geniului tutelar al unui pui de stancă, şef mecanic de remorcher. Pe alocuri adulmecăm parfumul patriarhal din operile d-nei Lucia Mantu, apoi atmosfera este redată în culori vii, decorative, portul mai cu seamă nu suferă nicio obiecţiune. Dar ceea ce interesează cu deosebire în această nuvelă, este cazul de nympholepsie, un fel de leit-motiv care apare în variate chipuri şi transfigurări sexuale în toată opera d-lui Dragoş Protopopescu. Intr'o bună zi, stăncuţa cade victima unui atentat la pudoare, plănuit instinctiv de un cocoş. Scena este simplă şi brutală, dar în jurul ei se brodează un puternic umor cu accentele patetice, pentru ca la urmă, să aflăm că odată cu dispariţia geniului tutelar al lui Lisandru Bancagiu, a dispărut şi norocul lui în viaţă.

Am spus că d-nul Dragoş Protopopescu are o înclinaţiune naturală către plastica situaţiilor care devin umoristice prin redare şi interpretare. Diformând oameni, întâmplări, acţiuni, d-nul Dragoş Protopopescu creiază un stil personal, nou în literatura românească, şi un cadru epic pictural şi dramatic. Pictura în cazul de faţă este un fruct al inteligenţii şi a combinării cuvintelor, imaginilor şi metaforelor, care devin culori sau pete de lumină. Grotescul pe care l-am semnalat mai sus ţine mai mult de o formă exterioară deçât de o alterare a caracterului personagiilor. El este fapt de interpretare, diformaţiune optică, nu proectare fotografică pe retina unui ochi care înregistrează aidoma. Fără îndoială, d-nul Dragoş Protopopescu se află diametral opus lui Ioan Luca-Caragiale. Marele nostru umorist observa şi studia cu meticulozitate. Aduna cuvinte şi făurea acţiuni după pasiunile şi sentimentele oamenilor re-

prezentativi ca tipuri sociale. Umorul este al lor, al personagiilor, a societăţii democratice şi burgheze, şi n'are nimic deaface cu cerebralitatea lui Ioan Luca Caragiale. Autorul *„Nopţii furtunoase"* a creiat tipi care existau, a desenat genial cadrul epic şi dramatic al unei societăţi care era ridicolă prin contrastele şi superficialitatea ei declamatorie, prin cultivarea cu naivitate a farsei, în sfârşit, prin vizibilul ei esenţial. D-nul Dragoş Protopopescu cultivă umorul pentru umor, se aşează el însuşi în situaţia de a fi obiectul acestui umor, creiază oarecum un fel de satiră a vieţii şi a lumii care dela o vreme devine exerciţiu spiritual, înclinaţiune permanentă către şarjă sau pamflet.

Cu toate acestea, d-nul Dragoş Protopopescu este prea complex pentru a-i putea imobiliza personalitatea numai în cadrul umorului. I-am citit câteva lucrări ştiinţifice, unele din tinereţe şi altele de mai târziu, am cunoscut capitole din studiul pe care îl va publica asupra *„Umorului englez"*, l-am urmărit în gazetărie, şi în sfârşit am vieţuit împreună în închisoare. Din complexul acesta de condiţii sufleteşti şi literare am selecţionat momentele care mi s'au părut că-i pun mai mult în evidenţă personalitatea, şi cu toate acestea, încă n'am vorbit nimic despre sexualitatea d-lui Dragoş Protopopescu. O fină sensualitate cu irizaţiuni erotice găsim în poezie, dar metamorfoza acestei trăsături caracteristice este destul de vastă. Brodată pe un fond grotesc în *„Iarmarocul Metehnelor"*, sexualitatea devine vulgară în *„Condamnaţii la castitate"*, pentru a varia în *„Fortul 13"*, între naturalismul zolasian şi anecdoticul de circumstanţă. Aveam un caz de nympholepsie în *„Dănciuca"*, altul de sadism în nuvela *„Lângă dugheana lui Adolph Shrankr"*, altul de priapism în *„Condamnaţii la castitate"*. *„Propter magnitudinem virilis membri"* ar spune d-nul Dragoş Protopopescu, oarecum auto-elogiindu-se...

Un tip care va rămâne fără îndoială, cu puterea de viaţă a unui alter ego, este Eulampe Sibică. Reflexiunile acestui domn, care poate fi un dandy sau un juisor, sunt expuse într'un fel de autobiografie, o spovedanie pricinuită de stagiul într'o închisoare din care d-nul Eulampe Sibică a ieşit mai mult un erou decât o victimă. Dar unde ne duce gândul? La Bucara, capitala Rusitaniei în timpurile de azi, dar care pot fi foarte bine ale epocei fanariote.

După un prolog în care găsim un rechizitor sever al Bucarei facem cunoştinţă cu d-nul Eulampe Sibică: „Trageţi acum o linie dreaptă, care să înfăţişeze mersul normal al unui tip simpatic; ciuliţi urechea; ascultaţi, dacă puteţi, cum tânărul de statură sveltă şi înaltă deflorează aerul cu un „melon" proaspăt sosit dela Lock et Co. Hatters, His Majesty Servants, St. James's Street, London W. 1. şi strâns într'o generoasă vidră de Virginia molestează nepăsător caldarâmul, cu tocurile săptămânal reparate ale unor ghete de şopârlă cafenie, peste care coboară îmbrăţişarea caritabilă a gheretelor cenuşii; şi aţi obţinut cele două extreme ale persoanei cu care domnul Eulampe Sibică face în viaţă trăsura de unire între pământ şi cer, şi călăreşte în felul său zi şi noapte planeta.

Mai observaţi şi cum îşi trage mânuşa culoare „canari", pe o mână a cărei singură greşală e — se spune — de a fi prea frumoasă şi cum între doi canini voraci, îşi joacă uşor, ca o floare un Dunhill greu de tutun ca o legendă orientală, lăsând buzelor senzuale exact atâta spaţiu cât să fredoneze: „Dumnezeule, noaptea asta nu-i o noapte, e-un amor" [1]). Dacă d-nul Eulampe Si-

1. V. Dragoş Protop.: *„Fortul 13"*. Ed. *„Cugetarea"* Pag. 7-10.

bică este un tip snob şi fluşturatic, în schimb partenera d-sale, d-ra Francette, artistă dramatică e o persoană frumoasă şi inteligentă. Plecând dela o aventură de amor, d-nul Eulampe Sibică se trezeşte la închisoarea Dumbrava pentru simplul motiv că purta haine verzi. Aici apar o serie de prieteni: Jean Marie Vauban, Vladimir Blondor, generalul Vivi Brancovan, Onisifor Crai, care prilejuiesc admirabile portrete cu anecdoticul lor, reflexii, descrieri şi aluzii la viaţa intimă sau publică a eroilor identificabili după metamorfoza numelor în persoane bine cunoscute din viaţa politică.

Fără această împrejurare, d-nul Eulampe Sibică risca să rămâe mai departe un domn, un om care, să zicem astfel, nu luase viaţa în serios. Acum, se vede dintr'o dată într'o situaţie politică, având perspectiva să ajungă chiar mai departe. Stimulat de această nouă situaţie, d-nul Eulampe Sibică îşi ia rolul în serios şi devine când filosof, când estet, când pamfletar, făcând nenumărate reflexii asupra vieţii şi o serie de consideraţiuni pejorative care privesc viaţa în Rusitania. Monologul prinde să se desvolte în volute de îndrăcit umor, şi cu vremea, d-nul Eulampe Sibică se concentrează asupra profesiunii de scriitor. De aici o nouă rafală de cugetări sau numai de gânduri intime, care sunt puse pe hârtie mai înainte ca autorul să bage de seamă că începând cu acest roman îşi dă la iveală plenitudinea guliveriană de scriitor pregătit să suporte toate rigorile geniului. Pagini de pamflet alternează cu pagini de amintiri personale. Vulgaritatoa hâdă şi brutală a închisorii face obiectul unor consideraţiuni turistice. Ştiţi la ce facem aluzie? La celebra pagină 152. Pentru noi acest subiect ar fi putut constitui materialul unui întreg capitol, el făcând parte integrantă din regimul nostru penitenciar

şi lăsând uitării faptul că acolo se află locul de întâlnire şi de spovedanie al insurgenţilor. O întreagă tribulaţiune sufletească şi morală se leagă de acest fenomen.

Poate alţii l-ar fi tratat altfel, zolasist, cu puternice accente naturaliste, în timp ce d-nul Dragoş Protopopescu a preferat metafora, imagina sculpturală şi sugestivă, cu un cuvânt turismul pe care îl oferă cu o largă generozitate prietenului său Mişu Beroniade, pe care-l întâlneşte în închisoare în costum de skior. Atmosfera de temniţă a avut felurite influenţe asupra psihologiei scriitorilor; dela naraţiunile melancolice, dar pline de viaţă, ale lui Silvio Pellico, până la inchipuirile fantastice ale lui Jack London se află o întreagă gamă de nuanţe. Se mai află şi închisoarea acelora care au transformat-o în şcoală, în loc de propagandă, care au ajuns aici pentru a confirma o teorie socială sau o practică politică. Stepniak de exemplu, cu a lui Rusie subterană, face parte din această categorie. La scriitorul rus predomină tragicul apocalipsului, viziunea tartarică a morţii sau a exilului, peisajul biblic. Cu totul altfel se pune problema la d-nul Dragoş Protopopescu, umorist de corosivă acidulare satirică, spirit bonom şi ingrat cu mizeriile vieţii. *„Fortul 13"* nu este un roman cu teză, o pledoarie *pro causa*, ci o aventură intelectuală, o delectare estetică şi literară a unui scriitor înzestrat cu acea dezinvoltură de artist, şi care a folosit acest prilej pentru a rătăci fără consideraţii politice pe marginea unei crude realităţi.

Tratarea acestui subiect se potriveşte foarte bine plasticei umorului, care, după noi constitue esenţialul artei literare a d-lui Dragoş Protopopescu.

IV

JUDAIZAREA CULTURII

JUDAISMUL IN CULTURĂ

Nu ne aflăm încă departe de timpul când studiul problemei evreeşti era interzis acelora care nu făceau parte din rasa Israelului. Era un fel de a judeca în această concepţie bizară, încât înşişi evreii rămâneau înmărmuriţi în faţa înţelepciunii sectare şi exclusiviste a rabinilor talmudişti. Cunoaşterea judaismului nu ţinea aşa dar, numai de o prealabilă iniţiere, după tot ceremonialul tainelor relevate celor care se consacră exclusiv. Acesta era un punct de plecare, absolut indispensabil, dar adâncirea fenomenului nu se oprea numai la iniţiere şi consacrare. Mai era nevoie încă de ceva. De acea strictă încadrare, prin rasă, — adică prin hereditate, care nu dădea prin urmare dreptul decât evreilor să se cunoască pe ei înşişi, şi toţi ceilalţi, care dinafară îndrăsneau să se apropie, erau puşi sub herem. Interdicţie şi exclusivism, iată cum se arată din punctul de vedere al studiului, problema judaismului în religie şi cultură.

Nu ne luăm greaua sarcină de a anula în sine valorile esenţiale ale judaismului. Le găsim chiar un temei logic şi natural, şi recunoaştem că prin firea lucrurilor ele nu puteau fi altfel. Vor rămâne aşa cum sunt, ducând până la capătul lumii

şi al vieţii, ispăşirea unui destin. Dealtfel, evreii sunt conştienţi de valoarea acestui destin, şi-l asumă în întregime, i se pleacă resemnaţi, şi îl duc, întocmai ca pe un calvar, până la ceasul cel din urmă. Nu noi vom fi aceia care vom încerca a schimba ţelurile judaismului. Căci orice am face, el rămâne astfel, în ciuda ostenelei noastre.

Datoria noastră este să studiem judaismul prin el însuşi, să ne folosim de acele izvoare de informaţie, care nu îngădue nicio critică, nici deoparte, nici de cealaltă. Acesta fiind punctul nostru de vedere, metodologic, este lesne de înţeles, că vom proceda ca şi cum nu am avea argumentele noastre, ci numai pe acelea deduse din mărturisirea lor.

Credem, că civilizaţia şi cultura greco-romană, întrunesc un mănunchi de valori caracteristice spiritului european, de mai bine de două mii de ani. Cu un material istoric atât de bogat, nu este greu a desprinde esenţialele dominante ale spiritualităţii europene. Nu este greu mai cu seamă a da putere şi relief unei stări de spirit care, astăzi ca şi odinioară, adună şi contopeşte tot ceea ce gândirea arhipelagului şi concepţia juridică şi politică romană a transformat dealungul veacurilor în valori permanente, sociale şi istorice. Vom ţine seama de faptul că, în alcătuirea sufletească şi intelectuală a acestor valori, integrate unor noui aşezări sociale, creştinismul a îndeplinit un rol de catalizator, prin care s'a făcut contopirea dintre vechile nevoi sufleteşti şi nouile cerinţe ale vieţelor naţionale. Înţelegem foarte bine că diversificând necontenit, ajungem la acea cazuistică judaică, ce nu are nimic comun cu metoda noastră de lucru. Ne oprim aşa dar, la ceea ce poate constitui un caracter de permanenţă şi de dominanţă.

Vedem, dela început, că judaismul, privit sub toate înfăţişările sale, nu are nimic comun, nici

cu rânduiala civilizaţiei greco-romane, devenită valoare esenţială în definirea spiritului european, şi nici cu spiritualitatea şi concepţia de viaţă a creştinismului. Valorile judaismului se află într'un conflict ireductibil cu cele greco-romane. Nu se influenţează decât marginal, nu merg înpreună şi nici nu se întrepătrund. Aceasta ţine în primul rând de rânduiala unui destin, care a făcut ca judaismul să apară târziu în istoria Europei. Mai ţine şi de faptul că, atunci când apare judaismul, piscul acestor concepţii despre viaţă era definitiv cucerit, iar judaismul se înfăţişa ca un fenomen de reacţiune, de răzvrătire şi de falsificare a unor aşezăminte de datini şi idei rânduite după o normă care-şi dăduse puterea eficienţei sale.

Dacă fenomenul creştinism, apare cu un caracter net-revoluţionar, ajunge în cele din urmă să se intregreze unei concepţii de viaţă care lua firul vechii tradiţii, să se adapteze şi să se contopească în cadrul unor discipline culturale şi etnice, cărora li se recunoştea preeminenţa. Nu acesta este cazul judaismului, care, dintru început, — intră în conflict şi rămâne în conflict secular cu ideile, sentimentele şi aşezările sociale ale continentului. Evreul rămâne refractar momentului istoric al elenismului. „Nu există niciun capitol din istoria civilizaţiei helenice, — spune Théodore Reinach, — dela orgoliul filosofilor până la nuditatea atleţilor, dela hrana profană până la statuile şi picturile care fac deliciile sale, care să nu fie pentru jidanul pios, un obiect de repulsiune şi de oroare". [1]) Evreii n'au cunoscut înţelepciunea filosofică speculativă, făcută numai de dragul, şi cu pasiunea de a adânci tainele vieţii nerevelate umanităţii. Toată străduinţa lor se rezumă la o

1. V. Théodore Reinach: „*L'Hellénisation du Monde antique*". Paris 1914. Cap. XII. Pag. 347.

meditaţie filologică asupra cărţilor sfinte, religioase. Acest caracter exclusiv religios al înţelepciunei judaice, a omorît în germene orice încercare de filosofare, înafară de monoteismul exclusiv şi de ritualismul pedant. Teroarea cărţilor religioase era prea mare pentru a mai fi timp şi libertate necesară pentru altfel de meditaţii. Nu-i de mirare deci, că evreii, până la Spinoza, care este un produs al naţionalismului jacobin, şi în primul rând al Kabalei, n'au avut niciun filosof de seamă.

Inchistaţi într'o viaţă meschină şi sectară de ghetto, evreii n'au cunoscut arta constructivă şi publică, arhitectura. Nu se află nicăiri niciun monument de arhitectură evreiască, care să stea alături de impunătoarele creaţii ale arhipelagului sau ale Romei. Templul lui Solomon, operă arhitecturală, care nici măcar nu este evreiască, este prea neînsemnată şi singulară, pentru a-i face cinstea de a o pune alături cu marile construcţii ale Egiptului şi ale Chaldeei, pe care totuşi, evreii le-au cunoscut în rătăcirile lor. Acest popor nu a cunoscut arheologia pentrucă ei însăşi nu au avut-o.

Efectele exclusivismului religios şi ale sectarismului psihologic, se văd mai cu seamă în artă şi muzică. Ne existând ecoul vieţii sociale şi sufleteşti, pe un plan de cunoaştere obiectivă a lumii, n'a existat nici muzică. „Ceea ce este demn de remarcat, spune S. Lévy, — este că jidanii şi-au uitat propria lor muzică, şi anume, — au pierdut-o în timpul rătăcirilor lor. Cunoscătorii asigură că din muzica de pe timpul templului de exemplu, nu s'a mai păstrat nimic, — ci, „aşa numita muzică de cult religioasă a templului nostru jidănesc de astăzi, este de fapt compusă de secole întregi de naţiunile cu care am venit în contact, sau de comandă, un fapt care s'a răspândit aproape în

întreaga Europă şi care se poate demonstra". [1]). Evreii n'au nici cântece, nici balade populare, nici măcar melodii populare, în care să se îngâne legendele pastorale cu dragostea eroică, după cum au majoritatea popoarelor. Nimic mai greu, pentru acest popor fără muzică, decât încercarea de a-şi făuri una din elemente eterogene. Muzica fantastică a lui Offenbach, sau încercarea lui Daniel Halevy de a produce o operă muzicală în care să se oglindească structura unei concepţii personale, sau cel mult relieful colorat al unui suflet, nu izbutesc să treacă prin nimic peste o producţie banală, în care totuşi, geniul evreiesc contribue cu două elemente specifice: fantasticul (Offenbach) şi tendenţiosul (Halevy). Ar trebui să făcem o largă incursiune în activitatea evreilor ca compozitori, directori de operă sau ca instrumentişti, în lumea modernă. Vom afla lucruri tot atât de picante şi de comerciale ca şi acelea pe care le bănuim cunoscute din aventura ideologică a evreilor socialişti.

Incercarea câtorva publicişti evrei de a deduce că Richard Wagner a fost evreu, este pe cât de neizbutită, pe atât de temerară şi de ridicolă. Chiar dacă, pe baza unor asemănări de portrete, s'ar putea deduce că Richard Wagner a fost fiul lui Ludwig Geyer, apoi, trebueşte dovedit că acest Geyer a fost evreu. Un cronicar muzical român, pe care nimeni nu-l poate bănui de antisemitism spune: „Ludwig Geyer, nu se ştie de loc sigur că n'ar fi fost german curat. Era creştin. In familia lui, cu sute ani înainte, s'au putut identifica strămoşi cantori la bisericile protestante din Leipzig". [2]) Chestiunea aceasta nu o discutăm

1. V. „*Das Judentum in der Musik*". 1930. Pag. 12.
2. V. Em. Ciomac: „*Viaţa şi opera lui Richard Wagner*". 1934. Pag. 27.

în limitele pe care le presupune. O semnalăm numai, ca o încercare desperată a evreilor de a-şi apropia pe cel mai mare geniu muzical al lumii. Replica o dau eroii din ringul Niebelungilor care nu au nimic comun cu psihologia evreilor. O mai dă însăşi Wagner în broşura lui *„Das Judentum in der Musik"*, în care îşi precizează punctul de vedere, cu totul defavorabil, evreilor în muzică. Insfârşit, replica o mai dă însăşi biografia lui Wagner, de unde reiese că este fiul lui Frederic şi al Iohannei Wagner. Nu este aceasta prima încercare a evreilor de a falsifica istoria culturii revendicând filiaţiunea semită a unor genii care totuşi, în ciuda tuturor denaturărilor de texte, au rămas ostile judaismului. Cazul Wagner este mai explicit din toate pe câte le cunoaştem.

Iată încă o dovadă că evreii sunt refractari spiritului culturii europene, şi pentrucă nu şi-l pot apropia, încearcă să se agaţe cu ultima nădejde de anumite locuri prin care s'ar fi putut strecura geniul semit. Se află în această metodă, nu atât o năzuinţă de apropiere, cât mai degrabă de revendicare a unei părţi de contribuţie care, în ciuda tuturor criticilor ce i s'ar putea aduce, să rămâe autentic semită.

Niciun evreu nu s'a alipit helenismului cu dragoste şi entuziasm, cu înţelegere totodată, dar foarte mulţi talmudişti pretind că filosofia greacă a lui Platon, Aristotel sau Zenon nu este altceva decât o copie a Pentateucului. Dacă suma înţelepciunilor este Biblia şi cărţile sfinte, nu-i mai rămânea filosofiei elene decât să trăiască parazitar în comentarii fără valoare creatoare, pe marginea lor.

Această concepţie subliniază orgoliul şi exclusivismul semit, — acea tendinţă necontenit afirmată a evreilor de a-şi lărgi cercul de influenţă rămânând totuşi în afara miracolului grec. Nu spusese oare Maimonide că Islamismul şi creştinismul nu sunt altceva decât nişte mijloace temporare de a combate păgânismul, şi că, după săvârşirea acestei misiuni, astăzi chiar terminată (?), — va veni ziua Israelului, când întreaga omenire va trebui să se convertească unui singur Dumnezeu, lui Jehova? Dar încercarea de judaizare a elenismului, insinuarea în europism, această falsă adaptare, — o găsim manifestându-se cu deosebire în filosofia din Alexandria. Nu s'a servit oare Philon de limba greacă pentru a îmbrăca gândirea şi sufletul său semit? A rămâne evreu, chiar atunci când te foloseşti de mijloacele de exprimare şi de cultura unor popoare străine, aceasta a fost lecţia *„filosofică"* a lui Philon. Iată ce ne spune despre aceasta, emeritul talmudist dela Universitatea din Cambridge, Israel Abrahams: „Philon evreul, împacă judaismul cu ambianţa greacă. Iată ce este pentru mine de o valoare permanentă. Sufletul său ebraic vorbea o limbă greacă. Singura noastră salvare în acest conflict neiertător este de a încerca, în mediul nostru, de a face ceea ce a făcut el într'al său".

„Nu putem noi avea suflete evreieşti vorbind limba engleză? Aceasta a fost, în toate timpurile, problema vieţii evreieşti când această viaţă a fost liberă... Sunt trădători ai judaismului, acei care, în epoca noastră, vor să anuleze idealul evreiesc în interesul unei asimilări complecte". Şi mai departe: „Ceea ce trebue să decretăm, până la capăt, este că noi putem, în nu importă care mediu, să ducem o viaţă evreiască. Trebue să dovedim această posibilitate nouă înşine şi unei lumi critice şi sceptice. Dacă noi ne îndoim, cum vom putea convinge pe alţii? Ceea ce au făcut Philon la Alexandria, Samuel de Nagid în Andaluzia, Moise Mendelssohn în Berlin, Moise Montefiore

în Ramsgate, noi putem şi trebue să facem la Londra şi la New-York, de a obliga Londra şi New-York-ul să creadă că o putem face, şi că noi o vom face". [1])

Exemplele se pot înmulţi. Israel Abrahams le-a citat pe cele mai proeminente. Dacă ţinem seama de elementele predominante semite din opera lui Spinoza, Heine, Lord Beaconsfield, Karl Marx, George Brandès, Max Nordau, atunci trebue să conchidem că lanţul filiaţiunei este neîntrerupt dela Maimonides până la Bergson şi Sig. Freud. Nu ne aflăm în faţa unei încercări de adaptare şi nici măcar de asimilare, ci a unei infiltraţiuni disonante, care în măsura posibilităţiior de afirmare a specificului semit, contribue la deprecierea şi falsificarea marilor curente filosofice de echilibru şi unitate care au fructificat cultura europeană.

Fenomenul cultural semit nu se integrează în această unitate, nu aduce partea de contribuţie a unui suflet care să-şi găsească un loc în istoria spirituală a unei lumi, în romanul patetic al unei vieţi trăite de popoarele europene împreună.

Evreul este incapabil de a stabili între el şi lumea înconjurătoare raporturi bazate pe sentimente sau pe stări afective. Relaţiunile lui sunt dictate de sufletul rasei, de anumite tensiuni interioare care nu se pot satisface decât într'un mediu cu o structură adecvată. Din această pricină, evreul este incapabil să conceapă *„omul"* încadrat în legăturile familiale, sociale, istorice, situat în spaţiu, şi condus de anumite tradiţii, predispoziţiuni hereditare şi caractere specifice, care-l depăşesc ca individ în momentul întâlnirii. Nu-l interesează datinile, tradiţiile, obiceiurile. Este refractar spiritului cavaleresc, onoarei care

1. V. Israel Abrahams: *„Valeurs permanentes du judaisme"*. Ed. Rieder. 1925. Pag. 94-95.

se cere apărată până la moarte, regimului militar. Sunt câteva cazuri cunoscute de evrei istorici sau filologi. Dar istoria în mâinile lor trece ca o monedă de schimb a ideilor, fără legătură cu viaţa sufletească şi cu destinul popoarelor, după cum filologia rămâne o disciplină ştiinţifică, experimentală, mai presus şi în afara biologiei care organic şi viu, prin sânge şi sensibilitate creiază şi cultivă o limbă. Despre modul cum înţeleg evreii să redea fenomenele istorice în lumina cuvenită a adevărului şi în cadrul adecvat importanţei lor, n'avem decât să citim acel studiu foarte cunoscut al lui Salomon Reinach: *„Orpheus" — Histoire générale des réligions"*. Vom găsi acolo numai o singură pagină despre Confucius, şi aceea plină de diversiuni: numai 12 rânduri despre Lao-Tse, unul dintre cei mai mari învăţaţi şi vizionari ai Asiei; în câteva pagini se vorbeşte foarte sumar şi mai mult în derâdere despre Constantin cel Mare. Salomon Reinach consacră însă trei pagini lui Alfred Dreyfus şi îşi descarcă toată ura împotriva naţionalismului.

Aceasta, într'o carte despre istoria religiunilor... O pagină însă de coşmar, pentru coreligionarii săi, este aceea în care, arată că „svastica, (cuvânt sanscrit), se întâlneşte adesea în Troia, (pe obiectele votive) şi în Cypru; ea reapare pe vasele greceşti în jurul anului 800, — apoi pe monedele arhaice şi devine rară (?) în epoca clasică pentru a se arăta din nou în epoca creştină în catacombele din Roma şi pe pietrele funerare din Asia-Mică". [1])

Legat de această constatare, Salomon Reinach va trebui să recunoască în svastică, semnul protector al civilizaţiei arice, de autentică origină, după cum steaua cu şase unghiuri rămâne em-

1. V. Salomon Reinach: *„Orpheus"*. Paris 1922. Pag. 115.

blema judaismului, a francmasoneriei şi a bolşevismului.

In operile istorice şi filologiçe, evreii se folosesc de o concepţie ştiinţifică şi chiar de o metodă arbitrară, cu totul lipsită de obiectivitate, şi concluziile, întotdeauna tendenţioase, sunt mai degrabă o pledoarie într'un proces milenar, în care evreii rămân şi parte şi advocaţi. Ne reamintim studiile lui Burchard, Meyer, Mommsen, învăţaţi germani, care deşi din altă rasă, au pogorît din negurile nordului, au desgropat civilizaţia antică şi renaşterea şi au pus într'o lumină strălucitoare spiritul latinităţii. Despre modul însă cum evreii din Alexandria au încercat să falsifice comorile de înţelepciune ale culturii helene, scrie o pagină de cruntă demascare Bernard Lazare, căreia nu-i putem adăoga decât comentariul desprins din această analiză obiectivă.

„Dela Ptolomeu Philadephul până în mijlocul secolului al III-lea, evreii din Alexandria, cu scopul de a susţine şi de a întări propaganda, se consacrară unei extraordinare munci de falsificare a textelor susceptibile să aducă un sprijin cauzei lor. Versuri din Eschyl, din Sophocle, din Euripide, pretinsele oracole orfice consemnate în Aristobul şi în Stromata lui Clement din Alexandria, sărbătoreau pe Dumnezeul unic şi sâmbăta. Istoricii erau falsificaţi. Mai mult decât atât, li se atribuia opere întregi, şi astfel s'a pus în sarcina numelui lui Hecate din Abdera, o Istorie a evreilor. Cea mai importantă din aceste invenţiuni, a fost aceea a oracolelor sibiline, fabricate în întregime de Evreii alexandrini, şi care prevesteau timpurile viitoare când va triumfa împărăţia unui Dumnezeu unic... Evreii pretindeau chiar că literatura şi filosofia greacă le aparţine. Intr'un comentariu al Pentateucului pe care noi l-am păstrat dela Eusebiu, Aristobul se străduieşte

să demonstreze cum Platon şi Aristotel au găsit ideile lor metafizice şi etnice într'o veche traducere greacă a Pentateucului“[1]).

Am putea spune că primul contact istoric al evreilor cu aticismul, se face prin încercarea acestora de a falsifica filosofia şi literatura, pentru a veni în sprijinul ideilor religioase ale judaismului. Polemicile dintre Philon şi Appion care se bizuia pe Cheremon şi Apollonius Molon, sunt tot atât de instructive ca şi replicile romane ale lui Tacit şi Seneca.

Dacă se poate vorbi într'o largă măsură de un antisemitism antic, nu este mai puţin adevărat că ne aflăm, în acele vremuri, în faţa unei reacţiuni de apărare a patrimoniului civilizaţiei greco-romane.

* * *

Cauzele esenţiale ale conflictului iniţial dintre valorile greco-romane şi valorile judaice, le găsim în primul rând în concepţia despre lume şi viaţă a cărţilor sfinte judaice, total deosebite de cele ale umanităţii arhipelagului. Ne aflăm la limita dintre două lumi care se ating şi se exclud pentru totdeauna. Deoparte soarele care aprinde viaţa în toate acele mici cetăţi ale lumii elene, răsărite ca pete de lumină pe întinderea albastră a mării; de cealaltă parte, paloarea bolnăvicioasă a vieţii de ghetto care fuge înspăimântată de lumină şi se refugiază în promiscuitatea murdară a ritualului religios. Deoparte predispoziţiunea sufletului care se risipeşte în nemărginirea lumii, către acea concepţie eclectică a vieţii, către acel politeism esenţial unde sunt întrunite toate forţele naturii.

---

1. V. Bernard Lazare: „*L'Antisémitisme*“. Paris 1934. Ed. Jean Crès vol. I. Pag. 77-78.

De cealaltă parte, blestemul teroarei teologale, care nu îngădue omului să-şi găsească altă normă de judecată şi de viaţă, în afară de acele dogme şi canoane care întunecă devenirea sufletului şi îl prăbuşeşte în neagra disperare a unei vieţi cu totul altfel. Cine se mai îndoeşte astăzi, că a sta gheboşit în meditaţii rituale, asupra unui text religios, este prea puţin lucru, pentru o epocă în care grecii şi romanii cântau dragostea eroică, triumful unei miliţii organizate, ducând fiorii unei civilizaţii până dincolo de barbaria asiatică a năvălitorilor. In vreme ce la Roma, rânduiala politică oglindea geniul tutelar al unei civilizaţii care va figura faţa lumii după o concepţie autoritară şi dinamică a statului, la Ierusalim poporul judeu se pierdea în auto-flagelaţii rituale.

Intre helenism şi latinism s'a exercitat acea întrepătrundere spirituală şi filosofică, acea amplificare a stilului de pe planul filosofic şi mitologic pe cel juridic şi politic, aşa încât, succesiunea fenomenelor înseamnă de fapt complectare şi întrepătrundere. Spiritul rasei, refractar la evrei, a singularizat contribuţia evreilor la istoria lumii. Profetismul introduce în câmpul religios ideia exclusivismului etnic, a acelei concepţii mesianice şi orgolioase care vrea să facă din poporul lui Israel puterea ce va domina lumea. Această dominaţie nu ar fi punctul unei cuceriri războinice, a unor calităţi excepţionale, sau poate a eroismului, ci rezultatul unei vanităţi religioase, a unei viziuni halucinante. Profeţii nu cunosc ideea Dumnezeului transcendent şi universal în faţa căruia să se închine toate celelalte popoare. Ei nu cunosc decât figura unui Dumnezeu particularist, a acelui Iehova care s'a legat prin contract să susţie dominaţia Israelului. Acest Dumnezeu, protejează pe evrei şi duşmăneşte pe ceilalţi oameni. Nu pentrucă aceştia sunt păgâni, dar pentrucă nu sunt şi nici nu pot deveni evrei. Două fapte sunt demne de reţinut: mai întâi caracterul particularist al concepţiei religioase a evreilor, şi apoi, caracterul exclusivit. Israelul cultivă un optimism mistic, o încredere plină de nădejde în făgăduiala zilei de mâine, care va aduce mântuirea poporului şi ridicarea lui pe o treaptă dominantă peste întreaga umanitate. Dar idealul realizabil al vieţii nomade este mobilismul, nostalgia vieţii pastorale este necontenită peregrinare, căci oriunde se opreşte păstorul cu turma sa, pământul se usucă, holdele se pârjolesc, duşmani închipuiţi se arată de pretutindeni asemenea unui blestem, şi calvarul acestui popor de răzvrătiţi începe iarăşi dela capăt.

Profetismul este cea mai bizară concepţie a raportului dintre om şi Dumnezeu. Profeţii sunt nişte apariţii stranii, şi exclusiva lor libertate de inspiraţie, nu are alt merit decât de a fi „sprijinit autoritatea lor, pe un liber şi personal comerţ cu Dumnezeu".[1]) In virtutea idealului profetic, „Israelul îşi asumă o conştiinţă misionară, apostolică, plină de o virtute expansivă şi de o dorinţă de rătăcire şi de cucerire". Determinismul crezului moral, fanatismul practic al vieţii, cu un cuvânt, vocaţiunea moralizatoare şi puritană i-a dus pe evrei la orgolioasa aspiraţiune către o morală universală. Scriitorul italian, din care rezumăm această idee, conchide: „pagina cea mai memorabilă din istoria Israelului a fost scrisă sub stimulul fanatismului".[2])

Deoarece profetismul neagă individualitatea, şi nu recunoaşte decât o colectivitate naţională, poporul evreu care primeşte exclusiv investitura

1. V. Panfilo Gentile: „*L'Idéale d'Israële*". Ed. Laterza-Bari. 1931. Pag. 30.
2. V. Idem. Pag. 30.

lui Dumnezeu, trebue să-şi păstreze neatinsă fiinţa etnică. Misiunea privilegiată a Israelului, de a prezenta pe Dumnezeu pe pământ, — dictează exclusivismul agresiv al ghetto-ului, izolarea tenace a evreului în aşteptarea zilei când va trebui să traducă în faptă, idealul profetic.

Profetismul a dat evreilor conştiinţa superiorităţii asupra celorlalte popoare, şi de aici nevoia poporului ales de a trăi izolat, de a practica nu numai o izolare teologală, o oroare de orice atingere cu ceea ce este în afara obiectivelor sale rituale, dar chiar o repulsiune fizică pentru tot ce nu este evreu. Nu sunt îngăduiţi a face parte din poporul evreu acei cari ar dori poate, pentrucă prescripţiile şi uzanţele religioase prohibesc căsătoriile cu străinii, nu îngăduesc nici măcar apropierea şi convertirea lor. Iată exclusivismul. Iată ideea dominantă care mână turma acestui popor, într'o rătăcire printre celelalte popoare, de mai bine de 2000 de ani. Werner Sombart explică izolarea şi unitatea psihologică şi socială a evreilor ca o consecinţă a Diasporei. „Izolaţi şi prin urmare strânşi uniţi; sau dacă se preferă: strânşi uniţi şi, prin urmare, izolaţi..." „Această unire datează dela exilul babilonian care poate fi considerat ca punctul de plecare al internaţionalismului pozitiv al evreilor". Niciodată evreii nu au fost eliminaţi din sânul celorlalte popoare mai înainte ca ei înşişi să se fi izolat. Istoria nu cunoaşte un caz asemănător, şi de aceea ni se pare monstruoasă pretenţia acelor diletanţi care se înduioşează de persecuţiile îndurate de popoarele Israelului. După cum arată foarte bine Werner Sombart, cu texte de o nedesminţită valoare şi autenticitate, „la început, unirea şi izolarea era voită de evrei, care trebuiau să trăiască astfel,

pentrucă aceasta era soarta pe care le-o impunea religia".[1])

Lăsând deocamdată la o parte textele religioase doveditoare a acestei izolări etnice, să ne oprim la acea polemică foarte obiectivă şi bine susţinută, pe care Fiodor Dostojewsky o are cu un scriitor anonim, şi o publică în *„Jurnalul unui scriitor"*. Când priveşti în ansamblu istoria Israelului, ceea ce te izbeşte necontenit este fără îndoială prodigioasa lui persistenţă. Timp de 40 de secole acest popor îşi păstrează „unitatea şi coeziunea; el pierde de atâtea ori pământul, independenţa politică, legile, religia, le pierde, dar de fiecare dată se reface în unitatea sa, renaşte *în continuitatea ideei* sale chiar sub altă formă".[2]) Este aceasta o constatare, de o clară evidenţă, dar ea trebue să aibă o explicare, o justificare valabilă pentru toate locurile. Istoria ne arată, „că un popor atât de extraordinar de energic, un popor atât de mic pe lume, n'ar fi putut exista fără un *status in statu*, pe care l-a conservat pretutindeni din timpul celor mai groaznice încercări şi a împrăştierii milenare".[3]) Cu toate acestea, nu există alt popor pe lume care să se vaite mai mult, să se creadă necontenit umilit şi persecutat, şi cu toate acestea, să-şi fi păstrat mai bine coeziunea şi caracterele dominante ale psihologiei etnice. Evreii au suferit dealungul veacurilor nu din cauza unei duşmănii pentru calităţile lor excepţionale, ci din pricina faptului că trăind izolaţi, în carapacea unui exclusivism tenace şi a unei aroganţe care însemna dispreţuirea celorlalte obiceiuri şi cre-

1. V. Werner Sombart: *„Les Juifs et la vie économique"*. Ed. Payot. 1923. Pag. 310-311.

2. V. Fiodor Dostojewsky: *„Journal d'un écrivain"*. Ed. Bossard. 1927. Vol. III. Pag. 141.

3. V. Id. Loc. cit. Pag. 141.

dinţe, ei înşişi se puneau în calea unei reacţiuni spontane şi asemănătoare la toate popoarele.

Intre exclusivismul semit, inaptitudinea la adaptare, şi între formularea concretă a acelui status in statu, se află o strânsă corelaţiune. Evreii nu sunt solidari pentrucă sunt persecutaţi, ci dimpotrivă, sunt persecutaţi pentrucă sunt solidari. Ghetto-ul înseamnă nu numai o solidaritate nesdruncinată, dar cu deosebire o coagulare agresivă a tendinţelor de dominaţie, care începând de aici, influenţează întreaga aşezare socială. „Indepărtarea şi izolarea ridicate la gradul superior al unei dogme religioase, inaptitudinea la asimilare, această credinţă că nu există altă personalitate etnică în lume afară de evrei... (aici urmează un citat din cărţile sfinte), — iată care este în fond ideea acestui *status in statu*, şi în afară de aceasta, mai sunt, bine înţeles, legile esoterice, şi poate oculte, iradiind dela această idee".[1]) Trăind formal într'un stat structurat de particularismul etnic evreesc, evident că această idee a acestu-status in statu, „le inspiră această lipsă de respect faţă de alte popoare sau rase, faţă de oriceom care nu este evreu".[2]) Chiar atunci când nu trăesc în ghetto, evreii sunt solidari în acţiunea lor, adică, nu lucrează niciodată izolat, ci întotdeauna unii ţin seamă de ceilalţi şi se ajută reciproc. Marea solidaritate evreiască este proverbială.

In masă, evreii rămân robiţi idealului profetic, trăesc sub acoperişul acelui mesianism optimist şi imperialist, care, nădăjduesc ei, va aduce domnia Israelului; individual, mulţi intelectuali, oameni politici, literaţi, s'au izolat de viaţa de ghetto, dar au rămas liberali, individualişti, raţionalişti, cul-

1. V. id. Loc. cit. Pag. 141—142.
2. V. id. Loc. cit. Pag. 146.

tivând anarhia morală şi libertatea de cugetare specifică grupului evreesc atunci când vine în contact cu alte popoare. Trebue să facem o deosebire între solidarismul evreesc care este expresia unei psihologii omogene, şi între anarhia morală şi individuală în raportul cu celelalte popoare. Virusul semit învrăjbeşte şi dezagregă, fragmentează şi distruge coerenţa agregatului social. Ne convingem mai bine de aceasta când ne gândim la rolul pe care l-au îndeplinit evreii în politică, dar dovezi tot atât de concludente găsim în operile literare sau filosofice ale scriitorilor şi gânditorilor evrei.

La capătul acestor rânduri, trebue să conchidem că viaţa istorică, care este un corelat al vieţii religioase, structurează psihologia evreilor. La obiecţiunea că evreii moderni nu mai trăesc astăzi în condiţiunile medievale ale vieţii de ghetto răspunde însuşi Salomon Reinach în următoarele cuvinte: „Astăzi (1922) încă, majoritatea celor unsprezece milioane de Israeliţi sunt, în această privinţă, mai înapoiaţi decât creştinii, pentrucă respectă cu severitate sâmbăta şi absurdele interdicţii alimentare".[1]) Toate acele prescripţiuni religioase ale vieţii practice sunt păstrate cu sfinţenie, şi de unde la alte popoare, religia este o concepţie revelată a lumii şi a vieţii în orânduiala ei ideală şi dumnezeiască, la evrei, Talmudul şi cărţile sfinte împlinesc misiunea unui îndrumar practic pentru toate nevoile vieţii zilnice. Sunt prevăzute în cartea şi în comentariile acestei cărţi toate acele reguli, care prin raţionalizarea vieţii au dus la prodigioasa desvoltare a cămătăriei şi a comerţului, dela începutul evului mediu şi până în zilele noastre.

Ceea ce formează chiar, un fel de specialitate

1. V. Salomon Reinach: Loc. cit. Pag. 303.

a acestor cărţi, care sunt produsul rabinismului fariseic, este tocmai această îngrădire a vieţii private şi publice într'un păinjeniş de regule şi canoane care nu dau voie evreului să gândească sau să-şi rânduiască viaţa în afară de ele. Evreul nu numai că este obligat să facă anume lucruri, dar este împiedicat să facă altele care, poate altfel ar veni în folosul interesului său. Evreul nu există în afară de judaism, nu se poate realiza decât în climatul moral al rabinismului. Acei care gândesc altfel, sau mint, sau încearcă o disimulare, o simplă artificialitate, pentru a-şi putea găsi amplitudinea respiraţiei într'un mediu străin. „Thora Israelului, spune rabinul Sim. Mandl, — este ca şi şcoala superioară clasică a obiceiurilor şi a moralei. Programul său de învăţământ şi de studiu este de o eternă actualitate. Este mai presus de schimbările impuse de moda zilei, de reformele realizate de o epocă".[1]) Ecourile rabinismului, fie prin visul dominaţiei universale, fie prin revoluţionara dezagregare a materialului omenesc din rosturile lui organice, se pot vedea deopotrivă în acel mesianism apocaliptic al comunismului şi tot atât de mult şi de temeinic în conlucrarea armonică a finanţei internaţionale. Toate asociaţiunile politice ale judaismului au un caracter de universalitate şi de permanenţă în afară de timp şi de loc. Contingenţa şi mediul cosmic nu intră în calculul lor decât incidental, atunci când piedicile sunt prea mari şi se simte nevoia adaptării temporare, cu totul trecătoare, şi care nu impietează asupra finalităţii în sine. Ca viziune a lumei şi a vieţii, idealul mesianic este inuman şi grotesc, ca acele coşmaruri fantastice

1. v. Sim. Mandl: „*Das Wesendes Judentums*". (1904) Pag. 14. citat de Werner Sombart în „*Les Juïfs et la vie économique*". Pag. 289.

care se scaldă în sânge şi se rezolvă printr'o universală prăbuşire. Voinţa Israelului se contopeşte cu voinţa lui Dumnezeu, şi din această pricină, această tendinţă se încununează cu nimbul unei providenţe lăsate în sarcina unui misionarism hipnotic.

Rabinismul transformă credinţa în lege, religia în morală, sfinţenia se rezolvă prin integrarea totală în rigorismul talmudic. Sfinţenia este în afara contactului revelat cu Dumnezeirea. Ea se legalizează prin condiţiunile raţionale ale vieţii, prin calcularea practică a efectelor pe care le poate avea fiecare gest sau fiecare act împlinit.

De aici acea necontenită prevedere, acea meticuloasă circumspecţie, prezentă în toate actele vieţii cotidiene. Din acest punct de vedere, deosebirea între judaism şi creştinism este categorică. Pe câtă vreme sancţiunile religiei creştine au în vedere penitenţa sufletului deslegat de viaţa practică, „sancţiunea acestei morale (evreeşti) este exclusiv materială. La fiecare prescripţiune se adaogă un motiv interesat, şi acest motiv este întotdeauna fericirea sau nenorocirea temporară".[1]) Rabinismul talmudic are în vedere organizarea vieţii practice după un rigorism dogmatic aţintit numai asupra unor obiective raţionale, calculate. Religia, devenind acea morală pragmatică şi politică, a creat o ambianţă specifică economiei şi capitalismului. Talmudul precizează toate regulele de urmat în relaţiunile comerciale. Cu mult timp înaintea evului mediu evreii ştiau să se folosească în chip prodigios de regulele cererii şi ale ofertei. Libertatea comerţului şi raţionalizarea economiei, formează pârghia de rezistenţă a unei concepţii folosită de evrei împotriva orică-

1. V. Paul Janet: „*Histoire de la science politique*". Ed. Felix Alcan. vol. I. Pag. 272.

rui considerent politic sau moral, care ar fi putut să lege viaţa comercială de nevoile sociale sau naţionale ale statului. Dacă un neevreu greşeşte în relaţiile sale comerciale, dacă s'a înşelat, evreul trebue să capteze această greşeală, să o exploateze şi să tragă un maximum de profit. Nu este îngăduit evreului, nici să semnaleze greşeala neevreului şi nici să încerce a o îndepărta. Cu deosebire camăta, această neomenească încercare de desmoştenire a aceluia care împrumută bani, este astfel prezentată în Talmud, încât orice străin, este privit ca un duşman ce trebueşte exploatat fără milă până la mărginile existenţei sale. Istoricii care au studiat cu deosebire acest capitol sunt de acord în a recunoaşte că exploatarea cămătăriei pe o scară excepţional de întinsă, a fost în toate timpurile, un produs eminamente semit. Foarte documentatul studiu al lui Werner Sombart, foloseşte toate mijloacele de informaţie pentru a lămuri această problemă. Dar nu mai puţin interesantă de cercetat este acea *„Geschichte der Juden"* a lui Graetz, piatră de hotar în prezentarea modernă a judaismului. Fără sfială, Graetz pătrunde în miezul problemei şi analizează psihologia evreului polonez, foarte apropiată de psihologia evreului român, perfecţionat în urma educaţiei talmudice în arta advocăţească a înşelătoriei, a minciunei şi a subterfugiilor, a „subtilităţilor învăţate în şcoli", — cu scopul de a dobândi un cât mai mare câştig, care să nu-l oblige la niciun fel de recunoştinţă sau de relaţiune de subordonare cu oamenii din alte rase. Un scriitor francez, latinist, care şi-a făcut un titlu de glorie din prezentarea contribuţiei (?) aduse de Israel gândirei latine, şi invers, se opreşte el însuşi, pe margina acelui faimos capitol (XXIII) din Deuteronom şi recunoaşte că evreii au respectat dealungul veacurilor regula de a face camătă

cu neevreii, dar de a o înlătura în relaţiunile cu cei de aceeaşi rasă.[1]) Pentru un studiu mai amplu care ar avea în vedere spoliaţiunea cămătăriei evreeşti în România, s'ar putea consulta cu mult folos studiile lui Verax (Radu Rosetti) şi Gh. Bogdan-Duică dintre cele mai vechi, iar dintre cele mai noi, studiile d-lor A. C. Cuza şi Em. Vasiliu-Cluj.

* * *

Sunt unii oameni care nu cred în nimic altceva decât în libertatea absolută: *anarhiştii.* Alţii cari au pierdut credinţa şi au devenit *sceptici.* In sfârşit unii care au o mentalitate dublă, o psihologie mascată. Aceştia disimulează adevărul şi tăinuiesc evidenţa. Ei cred în ei, dar nu cred în alţii; se congestionează asupra valorii personale dar nu recunosc nicio disciplină colectivă. Pentru dânşii eul personal este totul, corpul social fiind o non valoare, o formaţiune primară a materialismului biologic. Fanaticii sunt acei care cred într'o singură idee, acei care sunt robiţi de revărsarea violentă a unui singur sentiment. Ei nu cunosc calea de mijloc, nici luciditatea, nici resemnarea, nici calculul inteligenţei prevăzătoare. Oscilaţia lor între da şi nu îi duce întotdeauna la un act de nebunie, la o violenţă care poate fi punctul de plecare al unei acţiuni productive, chiar termenul ultim.

Din orice parte am privi problema psihologiei poporului evreesc ea se reduce în cele din urmă tot la o chestiune de rasă şi religie. Fără Talmud, Biblie şi cărţile sfinte, poporul evreesc n'ar fi avut o conştiinţă a lumii, o metafizică a

1. V. J. Bezard: *„Israël et la pensée latine"*. Ed. Vuibert. Paris 1925. Partea II-a. Pag. 134.

realităţii sensibile. Dacă religia evreiască ar fi fost cosmopolită şi universală, ea ar fi devenit un bun al umanităţii, ar fi trecut dela o rasă la alta, dela o naţiune la alta. Fenomenul religios judaic este antipodic fenomenului creştinism. Apariţia lui Christos despică definitiv şi catastrofal limita între două lumi. Deoparte spiritualismul creştin care cuprinde sub raza lui de influenţă noua civilizaţie medievală şi modernă; de cealaltă parte *materialismul semit* care se adresează unei singure rase şi exclude celelalte popoare. Talmudismul rezumă ferocitatea exclusivismului judaic. Cei care au cercetat Talmudul recunosc în această carte religioasă sinteza psihologică a unui popor. Această carte, poate fi comentată, adnotată, ca şi un cod comercial. De multe ori Talmudul face impresia unui breviar al cămătăriei, un fel de antologie de sfaturi practice pentru folosinţa şi valorificarea banului. Spiritul comercial al legilor sfinte judaice, care s'ar afla la baza capitalismului conceput sub forma exploatării financiare, l-a determinat pe Werner Sombart să facă următoarea observaţie: „Dacă ne gândim la epoca în care a fost scris Talmudul (între 200 înainte de Hristos şi 500 după Hr.) şi dacă se compară ideile expuse acolo cu cele ale antichităţii şi ale evului mediu, rămânem într'adevăr înmărmuriţi în faţa unei atât de mari ştiinţe şi aprofundări în materie economică. Noi vedem mulţi rabini ca şi cum ei ar fi exercitat timp de mulţi ani funcţiunea de agenţi de bursă la o casă de schimb sau aceea de mandatari ai unei mari puteri într'o bancă de exploatare, ca şi cum ei ar fi figurat ca advocaţi într'un proces de camătă".[1])

Niciuna din cărţile sfinte, esenţiale umanităţii creştine, mahomedane sau indiene, n'au servit materialismului negustoresc. Cărţile sfinte ale judaismului sunt concepute pe baza unor principii net materialiste şi vin într'un conflict ireductibil cu principiile de armonie spirituală şi de judecăţi de valori calitative ale elenismului. Ne gândim evident la timpurile în cari judaismul se afla într'o luptă aprigă împotriva elenismului, punct de plecare pentru orientarea civilizaţiei europene.

Un alt caracter al cărţilor sfinte evraice este *sexualitatea.* Sexualitatea deşănţată şi libidinoasă a Bibliei şi Talmudului exclude estetica şi bunul simţ. Ea este un exhibiţionism de forme planturoase, de perversiuni şi sodomie, o paradă scandaloasă a sexului în toată goliciunea lui. Iată de exemplu ce putem ceti în *„Jüdische Lexikon"* (Bd. V. Pag. 384): „Insăşi Biblia conţine destule indicaţii, că elementul sensual în raportul dintre sexe a fost cu deosebire accentuat. *„Cântarea Cântărilor"*, recunoscută astăzi de toţi ca o culegere de cântece de dragoste şi de nuntă, este pe lângă toată frăgezimea sentimentelor, totuşi plină de dispoziţiuni şi descrieri erotice, care sunt atenuate numai prin intervenţia unor caracterizări acoperitoare. Cartea proverbelor lui Solomon, în întregime cumpătat burghez, găseşte din când în când şi ea gust pentru erotica îngăduită. Când David constrânge pe femeia altuia, Batseba, să fie posedată, aceasta şi multe alte fapte asemănătoare ne arată o erotică ale cărei motive iniţiale sunt departe.

Discursurile profeţilor răsună iarăşi de tânguiri şi ameninţări contra adulterului acelora care s'au lăsat prea des descoperiţi".

Cărţile sfinte ale judaismului introduc prin adulter, sodomie şi exhibiţie sexuală imoralitatea în cultură. Aceste cărţi, comentate şi prelucrate de foarte mulţi poeţi şi literaţi evrei, au contribuit într'o largă măsură la exploatarea sexualităţii ca izvor de inspiraţie.

1. V. Werner Sombart: Loc. cit. Pag. 405.

Pentru a fixa poziţia sexualităţii evreeşti, chiar *„Jüdische Lexikon"* recunoaşte prăpastia dintre erotica biblică şi cea a elenismului:

„In detalii pozitive se întâlnesc legile sexuale biblice cu cele ale celorlalte popoare antice şi cu obiceiurile de ordin religios ale raselor primitive care, toate, cu sau fără ştiinţă, slujesc conservarea speciei, totuşi, puternicul contrast cu înţelegerea greco-romană a eroticei este de necuprins".

Comercializarea acestei sexualităţi în cultura modernă se poate vedea cu deosebire în prodigioasa răspândire a cărţilor evreului vienez Sigm. Freud sau a evreului german Magnus Hirschfeld.

O analiză a literaturii ne va duce la aceleaşi rezultate: peste tot predomină deşănţarea lubrică a instinctelor primare. Prostituţia însăşi, este un mijloc de exploatare comercială acaparată aproape exclusiv de evrei.

* * *

Intr'o încercare de sinteză a specificităţii evreeşti, vom avea în vedere acele particularităţi sufleteşti care fac din acest popor un bloc omogen, perfecţionat de istorie ca un reflex al religiei, şi de endogamie, susceptibil oricând să reacţioneze unitar cu sine însuşi, şi mai cu seamă să se afirme printr'o atitudine divergentă în contact cu lumea dinafară. Ceea ce înţelegem noi astăzi prin psihologie colectivă, ca un produs al biologiei şi istoriei legate de un mediu cosmic, din punctul de vedere evreiesc se caracterizează prin nemăsurata influenţă a talmudismului. Nu este însă vorba de o *„religie naţională"*, cum au foarte multe popoare de astăzi biserici naţionale, sau cum au avut altele în antichitate, ci de o *„naţionalitate religioasă"*, ceea ce înseamnă că structura etnică are un fundament religios în afară de cerinţele vieţii istorice, ci numai, impusă şi menţinută de fariseismul rabinic. Peste orice fel de consideraţiune istorică sau de circumstanţă socială şi politică, „Talmudul exprimă judaismul etern şi continuă adevărata tradiţie profetică, chiar atunci când se ocupă de amănuntele argumentelor legale".[1]) Integrarea judaismului în Talmud este organică şi nu istorică. Această fuziune este determinată de o suprapunere perfectă între structura sufletească a poporului şi dogmele legaliste ale acestor cărţi religioase.

Dar evreii nu s'au realizat pragmatic pe un plan universal, numai prin ei, în grup. Au avut întotdeauna nevoie de materia de susţinere a altora, de aluatul care să crească după ce a fost înfundat de drojdia răscolitoare. Şi în această perspectivă de realizare, ca revoluţionari mistici sau vizionari, evreii îşi dovedesc funcţiunea lor eminamente parazitară. Niciodată evreii nu au pornit în corpore, şi niciodată nu au realizat ca grup etnic ceva. Au avut nevoie întotdeauna de un element de susţinere, fie că l-am numi germanic pentru a teoretiza socialismul, sau francez raţionalist pentru a întinde bazele revoluţionarismului şi ale francmasoneriei, fie rusesc pentru a stimula creşterea bolşevismului; acum în urmă american, pentru a ridica pe culmi nebănuite şi necunoscute de istorie capitalismul.

Din pricina nomadismului, în lumea modernă, conştiinţa mesianică a evreilor este eminamente parazitară. Fiecare evreu poartă în sine germenele profetic, acel individualism feroce şi exclusivist care-l face să devie, oriunde se află, un element turburător şi halucinat de vizuini apocaliptice. Neavând o concepţie de stat din pricina nomadismului, judaismul nu recunoaşte valabili-

1. V. Israel Abrahams; Loc. cit. Pag. 108.

tatea unui stat înafară de puterea Israelului. Anarhia şi spiritul revoluţionar este un element specific psihologiei semite. Printr'un fenomen de transcendenţă mistică şi antropologică sunt evreii revoluţionari. Această stare sufletească şi intelectuală nu este cauzată de devenirea istorică. Profeţii reprezintă reacţiunea populară îndreptată nu numai în contra regilor dar „contra poporului însuşi".[1]) Paul Janet sau G. Mosca, recunosc în politica evreilor „derivatul natural al religiei mozaice". O politică teocratică în care domină spiritul democratic.

Monoteismul judaic subtilizează unicitatea Dumnezeului pe planul conştiinţei individuale. De aceea vedem că instituţia monarhică la evrei nu este expresia voinţei divine, ci a poporului.

Dacă ţinem seamă de aceste consideraţiuni, evident că Elie Eberlin are dreptate atunci când spune că „nici dictatura paternă a marelui Moise, nici teocraţia profeţilor, nici puterea regilor conduşi de o constituţie religioasă, nici republica credincioşilor sub preşidenţia marilor preoţi, nici despotismul ultimilor regişori sprijiniţi de Roma, nu au fost îngăduiţi de acest popor de visători".[2]) O fraternitate şi un solidarism foarte strâns se află în această concepţie, dar limitate în cadrele exclusivismului religios. Solidarismul evreesc este ideea dominantă a acelui stat în stat, a nucleului de disoluţie socială care se exclude din structura politică şi etnică a statului dominant.

Nomadismul istoric şi biblic explică şi ura evreilor împotriva proprietăţii. Ei nu recunosc proprietăţii o funcţie socială, ci numai una comercială, de exploatare egoistă. „Instinctul însuşi al

1. v. Paul Janet: Loc. cit. Pag. 227.
2. v. Elie Eberlin: „*Jes Juifs d'aujourd'hui*". 1927. Pag. 134.

proprietăţii, — spune Kadmi-Cohen, — rezultând din alipirea de brazdă nu se află la Semiţi, — aceşti nomazi, care n'au posedat niciodată pământul şi nici n'au vrut să-l stăpânească. De aici tendinţele lor categoric comuniste din cea mai veche antichitate".[1]) Absenţa sclaviei în Judeia, când în toate imperiile de atunci această instituţie era consacrată, subliniază caracterul egalitar al concepţiei politice.

Filosofii şi intelectualii evrei sunt pătrunşi de însemnătatea acestor idei. Un Israel Abrahams stărue în convingerea că Talmudul se află pe *„culmea luptei pentru libertatea intelectuală"*, şi că aceasta îi dă o *„valoare permanentă"*. Pe linia acestei concepţii religioase care a devenit o ideologie, „liberalismul fuzionează cu spiritul dialecticei talmudice". Ajungem aşa dar la concluzia că Talmudul reprezintă o „atitudine democratică în materie de rang social", o coborîre a lui Dumnezeu în „viaţa noastră zilnică"[2]). Baruch Hagani, un interpret al lui Th. Herzl, acest vehement luptător al sionismului, ridică osanale intelectualilor evrei, care prin ideile egalitare şi prin revoltă au predicat idealul profetic. In primul rând apologia lui Karl Marx şi Max Nordau. Prolegomenele democraţiei trebuesc cercetate în Talmud şi în Biblie, nu în cetăţile arhipelagului după cum au încercat să facă unii teoreticieni evrei falsificând adevărul istoric. Ele pot fi urmărite în anarhia intelectuală a lui Philon din Alexandria, în gândirea talmudică a lui Maimonides, şi în raţionalismul lui Baruch Spinoza, până la Karl Marx şi Julien Benda, sau mai

1. v. Kadmi-Cohen: „*Nomades. Essai sur l'âme juive.*" (1929). Pag. 85.
2. v. Israel Abrahams: Loc. cit. Pag. 119, 121, 122.

aproape, până la pleiada scriitorilor evrei refugiaţi din Germania naţional-socîalistă.[1])

Intre mozaism şi socialism, între democraţie şi dialectica talmudică este nu numai o filiaţiune istorică de idei, dar chiar o întrepătrundere a liniilor de forţă. Cu fiecare izbândă politică a liberalismului se întăreşte acţiunea disolvantă a semitismului; în fiecare triumf al socialismului se află mâna conducătoare a Israelului. Raţionalişti şi individualişti, evreii sunt excepţional de meticuloşi şi de metodici în realizarea lucrului utilitar, după cum sunt în egală măsură haotici şi apocaliptici în perspectiva totalitară a lumii. In prima alternativă se regăsesc pe ei în ghetto şi în meschina combinaţie sufletească de gaşcă, în cea de a doua se izbesc de valorile unei lumi exterioare şi transcendentă vieţii Israelului. Werner Sombart găseşte în raţionalismul practic echivalentul teologismului, şi explică intelectualismul excesiv al evreilor prin acea tendinţă înăscută, de disociere a amănuntului prozaic, ca o urmare a incapacităţii de a concepe lumea şi viaţa dominată de o rânduială armonică şi ierarhică. Pentrucă acest raţionalism excesiv include „condiţia esenţială a variabilităţii", evreii au o înclinaţiune morbidă către activităţile lucrative unde adaptarea nu presupune nicio abdicare, iar arivismul deschide cele mai mari posibilităţi de realizare: ziaristica, baroul şi teatrul. Ziaristica în concepţia modernă, presupune exploatarea faptului divers şi banal care prin interpretare şi răstălmăcire tendenţioasă este dus la anarhia ideilor şi la prăbuşirea oricărei judecăţi normative; spiritul advocăţesc, prin derogare dela adevărata lui misiune, devine cancanier sau batjocoritor, — sofistic şi liberalist, capabil de a folosi orice amă-

1. V. Nicolae Roşu: *„Dialectica naţionalismului.* Pag. 18.

nunte şi împrejurări sortite unor interpretări cazuistice cu totul înafara legii. Advocaţii evrei sunt în majoritatea cazurilor samsari sau negustori de vorbe goale, care, prin proceduri meşteşugite, corupţie şi amânări lipsite de temei, ajung să îndepărteze săvârşirea dreptăţii; în teatru, evreii folosesc spectaculosul şi disimularea pentru a putea strecura tendenţios idei şi aluzii insinuante şi prolifice în relevarea umorului ieftin, a pornografiei şi a destrăbălării morale. Decorurile neadecvate textului, (atunci când este vorba de o interpretare a unei opere clasice), exhibiţia coreografică şi muzicală lărgesc cadrul acestei monstruoase denaturări. Prin impresariat şi comision, scenele exploatate de evrei au devenit un comerţ de bordel.

Werner Sombart găseşte caracterului specific evreesc această definiţie: *„intelectualism, voluntarism sau energetism, mobilism, teologism".*[1]) Am citat anume caracterizarea unui emerit cunoscător al problemei evreeşti, dar naţionalist, pentru a o putea confrunta cu aceea a criticilor şi istoricilor evrei cari, ei însuşi au văzut acelaş lucru în specificitatea semită. Théodore Reinach vede în „spiritul profetic şi mesianic una din formele spiritului revoluţionar la evrei. De educaţia talmudică depinde remarcabila desvoltare a facultăţilor mnemonice şi dialectice a evreilor, rara putere de abstracţiune şi de combinare, cu aplicaţiuni fericite (ei sunt născuţi matematicieni, linguişti, jurisconsulţi, filosofi, comedianţi, muzicieni, jucători de noroc) şi de asemeni abuzurile: eristică, vagă subtilitate etc". Specialitatea comercială a evreilor duce la o „superioritate hereditară", dar în egală măsură la „lăcomie, gust nemăsurat pentru câştig, fineţe degenerată în duplicitate, ducând la convingerea că orice se poate

1. V. Werner Sombart: Loc. cit. Pag. 350.

vinde şi că este legitim să cumperi orice".[1]) Evreii aşa dar, sunt de acord cu antisemiţii. Dacă se pune numai o problemă de violenţă a limbajului, atunci trebue să recunoaştem că eliminând-o, izvoarele antisemitismului se află în judaism, adică în caracterizarea evreilor prin ei înşişi.

In cultura modernă, evreii au păstrat nealterată această înclinaţiune către mobilismul intelectual, disociaţie, revoluţionarism, pornografie, oroare de tot ce este ordine, disciplină, tradiţie, adversitate critică în faţa valorilor clasice şi consacrate de istorie. Implântarea destinului evreesc în măduva culturii moderne o subliniază prin concludente argumente criticul evreu Benjamin Crémieux atunci când analizează „caracterele indiscutabil evreeşti" din opera lui Marcel Proust. Ele nu sunt altele decât acelea prezentate de Werner Sombart şi Théodore Reinach: „hipersensibilitate nervoasă", „facultatea de alienare", „dorinţa de a demonstra şi de a disocia totul, de a reduce totul la legi simple, la prescripţiuni". Mai precis: „viziunea lumii pe care ne-o propune Proust, reprezintă fatalismul oriental în cea mai înaltă înţelepciune evreiască".[2])

Alterarea culturii moderne, prin virusul semit, se arată cu deosebire în acele curente de avangardă ivite într'un moment de sbucium moral la răscrucea unor drumuri de totală dezorientare şi neîncredere în destinul Europei. Dadaismul şi supra-realismul francez exploatează oboseala morală şi sufletească a unei societăţi sbuciumată de războiu; curentele agresiv revoluţionare în artă apar ca o explozie a instinctelor primare degajate de sub controlul raţiunii; socialismul german post-belic, în mare parte militat de evrei, folo-

1. v. *La Grande Encyclopedie.*" XXI- Pag. 273.

2. v. Benjamin Crémieux: „*Du côté de Marcel Proust*". Ed. Lamarget 1929. Pag. 125.

seşte oportunitatea unei înfrângeri pentru a dicta constituţia dela Weimar, (scrisă de un evreu) şi apoi, prin spartachism înscăunarea comunismului. In sfârşit în ideologie şi în tactică, bolşevismul rusesc este opera agitatorilor evrei. Evrei sunt Tristan Tzara şi Pablo Picasso promotorii dadaismului şi cubismului; evrei sunt conducătării comunismului german: Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg şi socialistul Walter Rathenau; evrei sunt Trotzky, Zinoviev, Radek etc. etc, alături de semi-evreul Lenin autorii bolşevismului. Indată după războiu străluceşte gloria sterilă a lui H. Bergson în filosofie, pornografia lui Sig. Freud în medicină, sociologia socialistă de ghetto a lui Émile Durkheim; în literatură analitica bolnăvicioasă a lui Marcel Proust şi romanele tendenţioase ale lui Emil Ludwig, Heinrich Mann şi Stefan Zweig; în teatru scandaloasa exhibiţie imorală patronată de Max Reinhard şi Piscator.

Am putea spune că evreii îşi asimilează cultura unui popor numai din punctul de vedere filologic. Ei ajung să folosească vorbele şi să le cunoască sensul şi valoarea intelectuală, abstractă, — nu şi funcţia lor simţită şi trăită. Toată cultura lor se reduce la acest schimb de idei, fără ca prin aceasta să devie asimilaţi. Sunt scriitori evrei care vorbesc şi scriu româneşte destul de bine. Alţii s'au ridicat până la un oarecare nivel de inventivitate verbală. Dar toată această manifestare culturală se află pe un plan artificial şi arbitrar, cu o chee care descuie taina tendinţei de asimilare. Prin sensibilitate, prin structura intelectuală, prin conştiinţa mesianică, prin viziunea antropomorfică a vieţii, evreul nu se poate regăsi decât în sine însuşi. Cultura „asimilată", n'a fost altceva decât o limbă de exprimare, o farsă, un mijloc prin care se poate strecura marfa celei mai nealterate specificităţi semite.

SUB PECETEA SEMITISMULUI

D-l H. Sanielevici este moştenitorul unei iniţiative ratate.

C. Dobrogeanu-Gherea încercase, în studiile sale critice, să aplice concepţia materialistă a istoriei la critica literară. Prin stăruitoarea insistenţă a vestitului socialist evreu, emigrat din Rusia, marxismul bătea cu furie la porţile culturii româneşti.

Intelectualii proletariatului n'au răspuns la această chemare. Critica lui C. Dobrogeanu-Gherea n'a fost fecundă. Două fapte, de o importanţă covârşitoare se ridicau împotriva lui Gherea. Proletariatul românesc nu exista decât ca o firmă care trebuia să mascheze conspiraţiunile socialiste. Patronii şi capitaliştii evrei lucrau în înţelegere cu ideologia demo-liberală. Clasa meşteşugarilor români fusese sărăcită şi înlocuită de meseriaşul evreu. Din sânul acestei clase străine, nu s'a ridicat niciun talent de seamă.

Poziţia lui C. Dobrogeanu-Gherea era falsă şi perfidă. Viclenia ideilor sale nu a izbutit să înşele pe nimeni. Ar fi trebuit ca mai întâi, acest socialism literar să fie antisemit, adică să lupte împotriva elementului semit exploatator, care sărăcea necontenit clasa meşteşugărească românească. Aceasta nu se putea, deoarece Gherea era în realitate evreul Solomon-Solomonovici-Catz.

Ar mai fi trebuit, — pe lângă aceasta, ca Dobrogeanu-Gherea să ţie seamă de caracterul etnic al culturii româneşti. De caracterul aristocratic şi rural. Târgurile şi oraşele erau înstrăinate, iar masa evreiască orăşenească era incapabilă de asimilare şi creaţie.

C. Dobrogeanu-Gherea adoptase o poziţie ostilă în faţa specificului în cultură, sprijinindu-se în reacţiunea lui critică pe elemente cosmopolite, nepregătite şi refractare oricărui fel de cultură. Iată de ce, cultura proletariatului şi concepţia materialistă în critică a dat un faliment dezastruos.

Pe urmele lui C. Dobrogeanu-Gherea a încercat să meargă şi d-l H. Sanielevici. Cu o prestigioasă înclinaţiune cazuistică, folosind mai mult amănuntul banal decât generalitatea caracteristică, d-sa a năzuit să aplice studiilor istorice şi critice ale culturii româneşti, aceeaşi metodă de falsificare şi de desconsiderare a valorilor autentice. Pe C. Dobrogeanu-Gherea îl dispreţuia pentrucă îşi renegase familia. D-l H. Sanielevici l-ar fi vrut pe Gherea evreu şi artist, socialist, dar nu teoretician al materialismului istoric. Fără să-şi dea seama că îşi anulează propria lui poziţie, d-l H. Sanielevici o combate pe a lui Gherea. Ciudată concurenţă.

Chiromant şi prestidigitator, citind în stele destinul operelor literare, nu i-a lipsit mult d-lui H. Sanielevici să devie un al doilea Nostradamos şi să rânduiască succesiunea la domnie a monarhilor. Antropolog şi fizionomonist, având convingerea că ştie totul, informat complect, întocmai ca o enciclopedie, acest evreu care nu-şi găseşte locul nicăieri, a făcut întotdeauna figură hilară şi atroce de vestitor al utopiei. Fictiv şi himeric, d-l H. Sanielevici aduce în scrisul său o preciziune formală a ideilor, o lipsă complectă de decenţă pen-

tru valorile consacrate, şi o înclinaţiune specific semită spre disociere şi sofismă. Dorinţa d-lui H. Sanielevici de a demonstra totul, „facultatea lui de alienare" a operii literare, pune în lumină o erudiţie şubredă şi un spirit critic dezordonat şi capricios.

Dacă se interesează de opera literară, pune accentul pe rolul moralizator al artei, pe un principiu normativ şi catalizator, în afară de viaţă şi de suflet. Paradoxul acestei concepţii este artificial şi prin urmare inaplicabil. Dacă îl preocupă personalitatea poetului sau a scriitorului, introduce dialectic determinismul economic şi factorul antropologic. Extravaganţa teoriilor sale antropologice şi literare au un miros rânced de înşelătorie de bâlci. D-l H. Sanielevici nu se mulţumeşte să afirme că A. D. Xenopol este *„evreu"*, că M. Eminescu este *„rutean"*, că însuşi Vasile Alecsandri ar fi tot *„evreu"* şi d-l A. C. Cuza *„hetit"*, dar foloseşte această alterare substanţială şi biologică a reprezentanţilor unei culturi în sprijinul unei teze tendenţioase şi cosmopolite. D-sa încearcă, folosindu-se de asemenea falsuri biografice şi antropologice, să demonstreze că naţionalismul nu-şi are temeiuri iar spiritul etnic în cultură nu se poate sprijini pe nimic. „Este extrem de probabil că covârşitoarea majoritate, dacă nu chiar toţi conducătorii acestei ţări, în toate domeniile, dar în deosebi în literatură şi artă sunt venetici, de recentă origină străină". [1]) Cultura românească este adusă la cheremul negustoresc al unui creier de cămătar intelectual. Cu astfel de atitudini, nu ne mai aflăm în faţa unei poziţii critice discutabile, ci deadreptul în faţa unei jignitoare falsificări a istoriei literare şi a biografiei

1) V. H. Sanielevici: *„Poporanismul reacţionar"*, 1921. Pag. 247.

pentru a face loc unei concepţii cosmopolite şi anarhice.

Negăsindu-şi un loc statornic şi respectat în cultura românească, evreul nu poate îngădui supremaţia altuia. Se răsvrăteşte, insinuiază, falsifică, profetizează. D-l H. Sanielevici nu face excepţie. In raportul cu românismul este insultător, în raportul cu ştiinţa este un impostor, în raport cu sine însuşi un saltimbanc orgolios. Interpret pasionat, dar nu şi original al dialecticei marxiste, d-l H. Sanielevici a dus o campanie de fulminantă moralizare a opiniei publice, căutând să distrugă opera d-lui Mihail Sadoveanu, ca mai târziu să slăvească gloria lui Panait Istrati în *„Clasicismul proletariatului"*. Inconsecvenţă critică faţă de sine însuşi. Amnezie sau schimbare la faţă? Dar şi simţul moral al demnităţii omeneşti se ştirbeşte. L-am văzut pe d-l H. Sanielevici într'o situaţie ridicolă de inchizitor literar, luându-şi obligaţiunea „pe cuvântul de onoare", că dacă i-ar fi în putere, ar da ordin organelor publice să ardă această operă". [1]) Se înţelege, a d-lui M. Sadoveanu. Timpurile au evoluat şi odată cu ele şi oamenii, Caracterele însă au rămas aceleaşi. D-l M. Sadoveanu a ajuns director al ziarelor *„Adevărul"* şi *„Dimineaţa"*, alăturea de d-l Kalman Blumenfeld şi având redactor foiletonist pe d-l H. Sanielevici. Francmasoneria, semitismul şi *„morala"* d-lui H. Sanielevici n'au niciun scrupul atunci când este vorba de falsificarea prin democraţie a culturii româneşti.

O obsesie morbidă de ştiinţifizare literară, l-a determinat pe d-l H. Sanielevici să susţină, bazat pe argumente antropologice, că epopeia şi clasicismul sunt creaţii ale rasei nordice, germane, adică a lui homo europaeus. Hotărît lucru: d-l

1. V. Loc. cit. Pag. 234.

H. Sanielevici nu cunoaşte caracterul impersonal, eroic şi dinamic al epopeei elene. A localiza individualismul în cultura mediteraneană şi obiectivismul în cea nordică, neţinând seama că tocmai în arhipelag se află leagănul culturii ca expresie a geniului popular, înseamă să împărţim lumea după tablele legii: deoparte goimi, de cealaltă poporul ales. Spiritul individualist semit n'a avut niciodată o influenţă statornică asupra civilizaţiei şi culturii mediteranene. Alunecând pe această pantă prăpăstioasă, d-l H. Sanielevici se afundă în taina de nepătruns a sufletului omenesc şi cu certitudine ştiinţifică afirmă că „în Grecia antică, în ţările germanice, în Franţa, în Spania epopeia a fost o creaţiune a cuceritorilor blonzi“ [1]), adică germani. Reluând ad literam teoria rasistului antisemit H. S. Chamberlain, (ce ironie!...) care pretinde că Dante era un dolicocefal din rasa nordică, atribuind germanilor rolul exclusiv de agenţi civilizatori ai lumii occidentale, d-l H. Sanielevici execută un abil *volte-face* şi după ce în *„Poporanismul reacţionar“* a încercat să hibridizeze personalitatea artistică a scriitorilor români dela C. Negruzi până la C. Brătescu-Voineşti, de data aceasta trece graniţa şi comentează naiv origina „evreului“ Goethe, Anatole France sau Chamisso.

Indrăsneaţa încercare a d-lui H. Sanielevici de *alienare* a culturii europene, de introducere frauduloasă a elementului semit, ne reaminteşte osteneala ridicolă a evreilor alexandrini, cari în mijlocul secolului III-lea se străduiau să demonstreze că Sofocle, Euripide şi Eschyl, dacă nu erau evrei, au fost influenţaţi de spiritul Pentateucului. Nu ne aflăm numai în faţa unei lipse complecte de probitate intelectuală, dar chiar, în faţa unei încer-

1. V. H. Sanielevici: *„Literatură şi ştiinţă“*.

cări disperate de a introduce virusul semit în cultura europeană, pretextând oarecari apropieri de texte sau o filiaţiune de sânge.

Exces de ideologism. Concluzii paradoxale. Inexactităţi şi falsuri. Ipoteze bazate pe informaţiuni lipsite de seriozitate, spicuite dela „cineva“ sau „dela un prieten“, necontrolate, şi totuşi folosite cu certitudine absolută, căci d-l H. Sanielevici este sentenţios şi profetic. Expresii ca acestea: „aşa trebue să fie“, „altfel nu se explică“, revin frecvent sub condeiul său. Nasul puţin mai lung sau nările vibrante, morfologia maxilarului sau alimentaţia, sunt atâtea motive pentru a explica sensualitatea, raţionalismul, anumite conflicte interioare, alternanţe de sensibilitate, concepţii filosofice. Aplicate în domeniul psihologiei popoarelor, speculaţiunile antropologice ale d-lui H. Sanielevici sunt deadreptul ilariante. Iată un exemplu: „ceapa, usturoiul şi mămăliga formând hrana românului“, explică prin efectele lor afrodisiace, snoavele pornografice care abundă în viaţa ţărănească. Ce să zicem de umorul lui Creangă, Hasdeu, Caragiale sau A. C. Cuza. Mult „usturoi“ trebue să fi mâncat... Dar mai este o explicare: Creangă era ţăran, Hasdeu *„rus“*, Caragiale *„grec“*, A. C. Cuza *„evreu“*, ceapă şi usturoi la primul, plante de stepă la cel de al doilea, origină hetită la A. C. Cuza. Extravaganţa teoriilor literare ale d-lui H. Sanielevici întrece orice aşteptare.

In estetica şi ideologia literară, d-l H. Sanielevici este un dogmatic. Are o idee formată despre o problemă socială, adună materialul favorabil, respinge pe cel care ar putea infirma teza, şi este bine dispus întotdeauna să spue ceva mai mult, obsedat fiind de insuficienţa raţionamentului principal. Frecvent, atenţia teoreticianului se îndreaptă retrograd, face retuşări şi complectări

în sprijinul afirmaţiunilor anterioare, care fiind ipotetice, au nevoie de exemplificări concrete. D-l H. Sanielevici este un dogmatic cazuist, înclinat întotdeauna să accepte mai mult o teorie sau o idee, decât expresia demonstrativă a unui fapt real. Capitolele intitulate, *„Adaos la tipărirea în volum"* sau *„Anexe"*, sunt probele concludente ale acestei metode şi concepţii dogmatice.

Intelectual anacronic şi exotic, d-l H. Sanielevici nu are perspectivă directă asupra realităţii înconjurătoare. Sensibilitatea sa se răzvrăteşte neputincioasă în căutarea unor formule arhaice, în timp ce ideologul depăşeşte realitatea şi naufragiază steril în mlaştina raţionalistă.

Drumul pe care-l urmează se desenează capricios, fiind întrerupt de neînsemnate reveniri la posibilitatea de înţelelegere a atmosferei etnice şi culturale româneşti. Pornind dela idee, caută să ajungă la realitate pe care o intueşte ştiinţific, conturându-i formele şi justificându-le aprioric. Nimic mai firesc decât alunecarea utopică spre concepţii de genul acesta: „omul este o unealtă în mâna legilor mecanice ale evoluţiei sociale". [1]) Socialism-semitism, anti-naţionalism dar şi asimilism cu ritual talmudic. Democrat, întrucât în democraţie evreii dispun de cea mai mare libertate, adversar tenace al rasismului, dar apostol biblic al egalitarismului social, adică specific, al evreilor. Iată încă un grup de fapte caracteristice investigaţiunilor ştiinţifice în literatură ale d-lui H. Sanielevici.

Cu multă indulgenţă am putea recunoaşte în d-l H. Sanielevici un intelectual întârziat. Timpul său prielnic ar fi fost la sfârşitul secolului trecut, şi în primii ani ai celui prezent, atunci când dog-

1. V. H. Sanielevici: *„Cercetări critice şi filosofice"* Ed. II. Pag. 87.

mele ştiinţifice păreau invulnerabile şi teoriile evoluţioniste şi cele materialiste dispuneau de un mare ascendent asupra oamenilor de ştiinţă. Chiar în literatură, politică şi mai cu seamă în sociologie şi filosofie, ştiinţifismul reprezenta cheia de boltă indispensabilă pentru a sprijini „sistemele", lipsite de aderenţe în realitatea concretă.

D-l H. Sanielevici aparţine unei epoci perimate. Astăzi nu mai este posibilă reîntoarcerea la vremea de aur a socialismului ştiinţific, — la mitul progresului şi al democraţiei politice. Toate marotele ştiinţifismului barbar şi anti-uman sunt lipsite de sens. Revoluţionarismul şi atomismul social de care se leagă strâns filosofia secolului al XIX-lea, nu mai are nicio semnificaţie pentru timpurile actuale.

Studiile d-lui H. Sanielevici stârnesc curiozitatea, provoacă ilaritatea, promovează în mintea cititorului nenumărate sugestii, dar nu izbutesc să convingă pentrucă au defect de logică: generalizarea amănuntului şi enunţarea precoce a unor concluzii prealabil nedovedite. De aici o serie întreagă de falsuri şi de năzbâtii de prestidigitator. O singură iertare ar avea d-l H. Sanielevici: dacă s'ar putea dovedi că strămoşii săi au fost farisei şi comentatori ai Talmudului.

* * *

D-l Ion Călugăru, (David Sin Iţic) pe numele mai apropiat B. Croitoru, — dar şi acesta venind dela un Schneider sau ceva asemănător, s'a strecurat, dela Dorohoi, până în defunctul cenaclu din str. Câmpineanu, lipindu-se de ziduri, ferindu-se de oameni, cu priviri isteţe de şobolan, tot ispitind, tot fugind de lumină, până când, întâmplarea m'a făcut să-l cunosc şi eu mai de aproape la cafeneaua „Capşa".

Cu oarecare prudenţă în gesturi, ca şi cum ar fi făptuit ceva neîngăduit, d-l Ion Călugăru s'a apropiat de mine, mărturisindu-mi că a descoperit în Gengis-Khan, agentul civilizator al Europei. Mi-a comunicat apoi că vede în Stalin descendentul firesc al politicei asiatice, şi că, va publica *„o serie"* de studii în jurul acestei idei chiar în revista *„Vremea"*. S'a întâmplat însă ceva cam cu totul altfel. D-l Ion Călugăru s'a oprit la admiraţia lui pentru Gengis-Khan. Na izbutit s'o ducă până la Stalin, căci d-l N. Davidescu venise tot cu *„o serie"* de articole despre judaizarea literaturii româneşti, şi d-l Ion Călugăru, de bună voie, fără mormăeli şi indignări, şi-a făcut bagajele de plecare. Am fost însă mulţumit de această neaşteptată întâlnire, căci am avut prilejul să descopăr în „romancierul" modernist Ion Călugăru, pe gazetarul şi reporterul cu tendinţe comuniste. Pentru cine-l cunoaşte, nicio surprindere, ci numai o confirmare. Pe oriunde a trecut Ion Călugăru a picurat ceva din virusul semit în ideile sale: bolşevic în politică, ultra-modernist sau cam aşa ceva în literatură.

L-am văzut publicând articole prin revistele avangardiste, dăruindu-se întru totul literaturii, dar păstrând contactul ritual cu *„Lumea Evreé"* *„Puntea de fildeş"*. Când în anul 1922, d-l Ion Călugăru a publicat primul său volum: *„Caii lui Cibicioc"* (schiţe), d-l B. Fundoianu (Wecsler) l-a decretat pe loc al doilea Ion Creangă. Ridicolă apostrofare de cabotin a primit literatura românească, de vreme ce n'a trecut tocmai mult, şi în 1926, d-l Ion Călugăru şi-a dat pe faţă năravul ancestral. *„Paradisul statistic"* începe cu o extravagantă fantezie biblică, într'un mediu de periferie urbană, cu o mocirlă sodomică în care se îneacă tot mai mult vulgaritatea şi pornografia. D-l Ion Călugăru ar vrea să aibă umor, dar nu

izbuteşte decât să îmbine două imagini contradictorii, să-şi împăuneze stilul destul de eliptic cu termeni tehnici, şi chiar cu semne cabalistice, de ai crede că citeşti în zodia vreunui alienat mintal. Personagiile sunt din alte ţări: evrei, ruşi, americani, etc.

Autorul a vrut să-şi împodobească această carte cu desenele domnului m. h. maxy (aşa semnează dumnealui, cu literă mică, pentru a sublinia o mare îndrăzneală). Femei tăiate în două, cu picioare elefantiazice, şi capul prins în cleştele unui curcubeu de ziduri. Un pathefon înfipt în pântecele unei Sulamite cu ochi de migdală şi buze senzuale, care trage după ea un Cupidon diform şi un ţap leneş. Totul este răvăşit într'o atmosferă fumurie, neprecisă, nebuloasă şi prăbuşită asupra unei prăpăstii. Astfel cum sunt agăţate pe hârtie, aceste imagini torturate de stângăcia unei viziuni diformante, par mai degrabă evadate din panopticul unui meşter stoler care-şi prezintă opera în diferitele faze ale desvoltării sale. Această sfidare a formelor perfecte este caracteristică spiritului semit. Acolo unde arta plastică nu s'a ridicat până la o viziune de ansamblu, năzuind să redea formele frumosului natural în linii şi culori armonioase, este firesc să mai vedem încă aceste rudimente, această stângăcie, care ar vrea parcă să ne aducă înapoi cu mii de ani, când omul cavernelor desena în peşteri imagina animalelor sălbatice şi chipurile groteşti de care trebuia să se ferească. Primitivismul caracterizează spiritul modernist în artă. Dar mai înseamnă ceva: incapacitatea de adaptare a semitismului la linia de evoluţie a unei culturi milenare. In primitivism îşi regăsesc refugiul acei care prin răzvrătire şi dezechilibru interior încearcă să devieze morfologia artei în necunoscutul fanteziei.

Neputând pătrunde în circulaţie numai prin

expoziţii şi reviste avangardiste, desenatorii evrei s'au folosit şi de mijlocul de publicitate pe care îl oferă cartea sau placheta de versuri. In vreme ce un Demian sau Victor Ion Popa decorau revistele româneşti cu chenare inspirate de vechea artă românească, o samă de cărţi şi reviste moderniste scrise în majoritatea cazurilor de evrei, făceau publicitate plasticei lui Marcel Iancu, Brauner, Viorel Moscovici, Iser, M. H. Maxy, cărora li se adoga şi unele nume româneşti, fie pentru a provoca o cât mai mare confuzie, fie pentru a lărgi prozelitismul dincolo de familia coreligionară.

In general, revistele avangardiste care purtau pecetea revoluţionară a judaismului sucombau prin inaniţie, prin lipsă de cititori. Dar trebue să avem în vedere încă un fapt, tot atât de semnificativ: goana neostenită după noutate, îi îndemna pe foarte mulţi dintre dânşii să lanseze cu reclamă sgomotoasă alte titluri. In jurul revistelor care trebuiau să apară, se creia astfel o atmosferă de propagandă orală, de comunicare directă dela om la om. Curiozitatea, făgăduelile exagerate stimulau atenţia şi se găseau chiar cititori, naivi şi înşelaţi în buna lor credinţă, pentru a le cumpăra, ca în cele din urmă totul să se transforme într'o hilaritate generală. O păcăleală de bâlci. Scriitorii, clowni. Cetitorul, spectator înşelat. Şi pentrucă micul burghez atunci când dă bani pentru astfel de spectacole nu vrea să rămâie în pagubă, din snobism şi din stimă pentru sine, încearcă să gândească la fel cu înşelătorii săi.

După cincisprezece numere, în cel de al cincilea an dela apariţie, — revista *„Unu“*, dispare printr'un *„denunţ“* al d-lui Saşa Pană (evreu).

Animatorul se felicită că *„primul număr a avut patru autentici cititori“*. Mai puţini aşa dar decât cei care au colaborat. Când i-a surprins anul şase, revista *„Unu“* a dispărut şi d-l Saşa Pană a semnat următorul epitaf la această hazlie ignoranţă: „Unu e la începutul anului şase. Şi pentru ca să rămână tânăr, îl asasinăm azi, înainte de a începe şcoala primară“. Asasinat în fragedă pruncie, chiar de către părintele său, *„Unu“* lasă nemângâiate următoarele rude. Părinte: Saşa Pană (evreu); fraţi: Ion Călugăru (evreu), Dan Faur (evreu), Madda Holda (idem), Stephan Roll (idem), Ilarie Voronca (idem), A. Zaremba (idem), iar ca rude colaterale, pe românii Virgil Gheorghiu şi Urmuz. Mai plângeau pe mormântul răposatului *„Unu“*, d-nii Victor Brauner, Jean David, Marcel Iancu, M. H. Maxy şi Perahim (niciun român), decoratori pornografi şi antreprenori de pompe funebre. D-l E. Lovinescu a depus o coroană pentru consolarea nemângâiaţilor scandalagii.

* * *

Niciunul însă dintre scriitorii evrei nu a făcut *„artă pură“*, n'a promovat fenomenul literar în sanctuarul divinităţii după cum făgăduia la început. Toţi s'au înfundat în mocirlă şi în putrefacţie. Au exploatat pornografia, instinctele josnice, au sfidat obiectivitatea şi arta, şi s'au aşezat cu zâmbete prefăcute în politică; anti-militarism, defetism, comunism. Pe deasupra, o impertinentă sfidare a spiritului etnic românesc. Manifestul revistei *„Contemporanul“* din 1924 inspirat de Tristan Tzara (Samy Rosenştein) este o filipică pornografică împotriva culturii. Apologia sexului, a neruşinării, a anarhiei. La fel sunt toate manifestele revistelor animate de scriitorii evrei: *„Punct“*, *„Integral“*, *„Unu“*, etc. Dar nu numai în manifeste, care au un caracter ideologic, vom găsi această atmosferă de imoralitate şi răzvrătire, cât şi în scrierile epice sau lirice.

D-l Ilarie Voronca (Eduard Marcus), poate cel mai proeminent dintre poeţii evrei, dar oricum cel mai cult, doctrinar al violenţei literare, are ca punct de plecare: „Un risc, o aventură totală. Podurile de refugiu aruncate în aer. Nicio ieşire de incediu, niciun semnal de alarmă ascuns ca un as de pică sub mânecă. O îndrăsneală şi o uitare până la urmă. Numai astfel din dezolarea, din imuabilul care ne înconjoară va scăpăra amarul poemului şi poate al revelaţiei“ [1]).

Revolta pe plan universal şi abstract a d-lui Ilarie Voronca, pentru a ieşi undeva pe limanuri exotice şi de neînţeles, pune în relief psihologia rătăcitului, a nomadului bătut de vânturile disperării. Unde-şi poate căuta alinarea? Nici într'un caz pe planul „erotic, naţional, istoric“, — ci în pura abstracţiune a geometriei care transformă literele în semne materiale şi cuvintele în corpuri cu cele mai capricioase forme. Aşa se face că, dorind o „rupere din legile unei gravităţi etnice artificiale“, — d-l Ilarie Voronca s'a oprit la necesitatea de a anarhiza limba românească şi de a dispreţui cultura. „Devierea gândului prin cuvânt, alunecarea într'o cale lactee de imagini, iată ceea ce constitue însăşi unealta de azur a meşteşugului de a scrie. Căci, judecând drept, e cu adevărat lamentabil mormanul de hârţoage sterpe şi fudule, pe care le-au născut eforturile cugetării în precizie, sau inutila strădanie a unei gândiri cu metodă“. [2]) Eliminând cultura şi limba literară, d-l Ilarie Voronca avea dreptate să-şi facă următoarea părere despre poezia modernă. Citâm textual: *„Poezia modernă e un pumn mutând fălcile scriitorului“*. [3])

1. V. Ilarie Voronca: *„A doua lumină“*. Ed. *Unu*. 1930. Pag. 13
2. V. Ilarie Voronca: Loc cit. Pag. 79.
3. V. Idem. Pag. 24.

Spiritul de revoltă, de aventură, de dezagregare a intelectului, de reducere a vieţii pe planul componentelor materiale, deschide prăpastia fără fund a haosului intelectual. Sentimentul prăbuşirii, furia apocalipsului, obsesia mesianică a unei vieţi dincolo de lumea de astăzi, nostalgia biblică, cuprinderea Ierihonului, iată urmele spiritului semit în literatura românească.

Nu ne-am oprit încă la cercetarea poeziei d-lui Ilarie Voronca pentru a afla şi acolo stigmatele acestei nostalgii apocaliptice, pe cari scriitorul şi poetul evreu o ascunde după paravanul integralismului sau a supra-realismului. Poezia d-lui Ilarie Voronca pleacă dela principiul complectei libertăţi de alegere a poetului în redarea inspiraţiei sale.

Nu se va ţine, aşa dar, seama de nicio regulă anterioară, consacrată în făgaşul culturii şi a umanităţii. Tabula rasa. Poezia trebue să înceapă dela d-l Ilarie Voronca. Ce a fost până la d-sa trebueşte dărâmat. Principial, spiritul revoluţionar nu-şi găsea nicio limită. Să vedem acum, care este aportul acestei poezii. Mai întâi ruperea contactului cu realitatea. Apar pe rând, viziuni organice înafara biologicului, ceea ce înseamnă, dacă nu modificarea fiziologiei normale (o imposibilitate), cel puţin falsificarea ei. Incapabilă de a se putea transmite, această emoţie aberantă rămânea să se realizeze în forme arbitrare. Limba românească după cum o cunoaştem noi, şi în măsura perfecţionării ei printr'o tradiţie poetică, era neîncăpătoare, insuficientă pentru redarea acestei sensibilităţi. De aici necesitatea de a inventa cuvinte, de a reduce valoarea lor noţională. Apar cuvinte fără sens, semne cabalistice, abreviaţiuni. Desconsiderarea gramaticală este frecventă. De cele mai multe ori pentru înţelegerea acestei poezii este nevoie de un cifru, de cheia miraculoasă a fanteziei poetului.

Nimeni nu o poate afla nicăieri, pentrucă esenţial această poezie se refuză înţelegerii normale. Critica literară, stăruind în credinţa că totuşi d-l Ilarie Voronca este un artist, se limitează la o aprobare servilă, la consideraţiuni lăturalnice fenomenului literar, pentru a rămâne în cele din urmă tot la idei programatice înafara artei poetice. Citând versuri din „*Colomba*“ sau din „*Plante şi animale*“, — criticii literari rămâneau la convingerea că poezia nu mai poate fi expresia unui proces organic, sensorial sau cerebral, ci o neîntreruptă înşiruire de imagini capricioase încadrate unui vers fără formă, şi exprimat într'o limbă personală. D-l E Lovinescu, tutorele semitismului literar, crede că d-l Ilarie Voronca a scris „tot poezie de atmosferă, pe care o poţi ceti, cu un egal efect, dela început la sfârşit, sau dela sfârşit la început“. [1]) Cu astfel de principii „critice“, d-l E. Lovinescu mărturisea o aprehensiune subconştientă, asimilată prin solidaritate de gaşcă sensibilităţii judaice. Mai puţin îngăduitor, dar oricum, făcând o largă publicitate critică scriitorilor şi poeţilor evrei, d-l Perpessicius, se opreşte, dar nu definitiv la următoarea concluzie: „Este însă o poezie alta decât aceea care a alinat întotdeauna, visurile umanităţii, din vechi şi până astăzi“.

„Este poezia care impresionează, dar nu vrăjeşte. Izbeşte dar nu reţine. Pentrucă este o poezie fragmentară“. Şi mai departe: „E cazul imaginei în raport cu construcţia poetică. Nu e timpul să insistăm asupra acestei noui estetice. De vreme ce se aplică şi uneori repurtează victorii, ea are dreptul la viaţă. Câtă viaţă, rămâne de văzut. Istoria, timpul mai bine zis, nu va nesocoti să verifice“ [2]). Dacă este cazul să judecăm această

1. V. E. Lovinescu: „*Istoria literaturii române contemporane*“. Vol. III. Pag. 447.
2. V. Perpessicius: „*Menţiuni critice*“. Vol. II. Pag. 382.

poezie după circulaţiunea ei, atunci trebue să recunoaştem că este nulă. Dacă este cazul să judecăm această poezie după „ce familie de spirite au realizat“, — atunci trebue să recunoaştem că această „familie“ face parte din ghetto-ul semit. Istoria şi timpul, — va recunoaşte d-l Perpessicius tot atât de bine ca şi noi, — verificând, va elimina ceea ce contrazice linia de evoluţie a culturii unui popor, care nu poate asimila poezia d-lor Ilarie Voronca şi Stephan Roll, pentrucă ar însemna să anuleze sentimentul frumosului în artă, să frângă armonia şi claritatea limbei, să arunce în foc gramatica, şi acesta numai de dragul unor exhibiţionişti revoluţionari, halucinaţi şi dezorientaţi. Oricâtă reclamă s'ar face în jurul acestei poezii, oricâte cohorte de prieteni sau de snobi se vor mobiliza, ea va rămâne expresia unui complot mesianic, cu reminiscenţe biblice şi ranchiună istorică.

A izbutit d-l Ilarie Voronca, datorit temperamentului său felin, să se strecoare nebăgat în seamă ca agent al disoluţiei judaice, dar osteneala aceasta a fost mult mai grea pentru d-l Camil Baltazar obsedat de origina sa specifică. Evanescentul prieten al d-lui E. Lovinescu s'a folosit de înalte protecţii critice, a fost hirotonisit cu harul simbolismului, şi în toată a lui creaţie poetică se resimte tutela părinţilor adoptivi. Pentrucă, în această cercetare noi nu urmărim numai punctul de vedere al criticei literare, limitându-se la stricta analiză a materialului poetic, ci totodată scopul de a situa pe poet în atmosfera morală şi sufletească în care s'a desvoltat, vom vedea în d-l Camil Baltazar, produsul demagogiei critice şi a unui grad de ignoranţă, ce ar fi trebuit să înflorească bujorii roşinii pe obrajii protectorilor săi. Nu s'a întâmplat tocmai astfel, deoarece însuşi d-l E. Lovinescu după ce identifică în d-l Camil Baltazar pe Leopold Goldştein, frizer din Focşani, „absol-

vent de patru clase primare", recunoaşte în acest evreu, „expresia formulei (sale) poetice, întrucât, ca şi orişice cetitor, în artă, criticul se caută pe sine şi nu e satisfăcut decât când se regăseşte". [1]) Am obţinut cu această mărturisire critică, însuşi aderenţa d-lui E. Lovinescu la semitismul literar, deoarece câteva rânduri mai jos îl prezintă pe d-l Camil Baltazar în chipul acesta: „Moştenind dela zarafii ancestrali o balanţă cu terezii de precizi-une, el putea delimita până la fracţiuni de miime valoarea cantitativă a talentului fiecăruia şi pentru lipsa unei miimi, intolerant, talmudic, ar fi voit să înalţe spânzurători pe pieţele Capitalei. Masivă în materie de artă, combativitatea lui se muia în ordinea practică până la lichefiarea desăvârşită". (La ce face aluzie d-l E. Lovinescu, la cazul dela „Cartea Românească" ?). Şi mai departe: „în lupta pentru viaţă el nu aducea decât o inutilă teorie a preeminenţei sociale a poeziei, a obligaţiei colectivităţii de a o susţinea ca o floare de seră, a dreptului artistului de a nu munci, traduse în inofesive formule de nihilism moral şi social, basculând astfel între spasm lacrimatoriu şi bolşevism ideologic". [2])

Iată un portret savuros, cu alunecări aluzive către delictele spirituale ale d-lui Camil Baltazar. Spirit talmudic şi inchizitorial, asemenea d-lui H. Sanielevici, într'un moment de panică socială d-l Leopold Goldştein ar fi devenit un terorist asasin. Pentru cine poate deduce câtă ură şi revoltă se află în văicărelile lacrimogene ale Baltazarului, nu este o enigmă pentru nimeni faptul că în vreme ce poeţi români de real talent, ostenesc din greu, neajutaţi de nimeni, el, Leopold Goldştein a devenit „haut parleur" pentru cultura românească la

1. V. E. Lovinescu *„Memorii"*. Ed. „Scrisul Românesc". Vol. II. Pag. 166.
2. V. E. Lovinescu: Loc. cit. Pag. 169.

Radio şi poetul răsfăţat, dar totodată bine plătit dela „Revista Fundaţiilor Regale"... Precupeţind lauda pentru laudă, (vezi cazul „Adevărul Literar"), folosind reclama şi autoelogierea cu multiple fotografii la „România Literară" a d-lui Liviu Rebreanu, poetul frizer este un neostenit comis-voiajor după elogii şi mici strategii literare. Totul se rezolvă în practică prin „lichefierea desăvârşită" a conştiinţei, după cum spunea d-l E. Lovinescu. Poezia simbolistă a d-lui Camil Baltazar aduce un iz de cavou, o nostalgie bolnavă de ghetto. De undeva de departe, dintr'o margină de târg într'o sâmbătă seara, când se aud prin Sinagogi mormăeli religioase, de acolo vine inspiraţia d-lui Camil Baltazar.

Dela primele versuri pe care le închide volumul său *„Flaute de mătase"*, ne întâlnim cu obsesia cântării cântărilor. Cântecul de dragoste care ar vrea să fie „Flaute de mătase", se împleteceşte în tonuri frânte, invoacă figura femeilor biblice („Miryam şi Nyol, luaţi-vă de mână") şi atmosfera de sensuală religiozitate se creiază încetul cu încetul. Ca şi la d-l Eduard Marcus (Ilarie Voronca) fiziologia simţurilor se inversează complect, — ba chiar se introduce una nouă, nici măcar amintitoare prin asociaţie sau sugestivă, ci cu totul personală şi de neînţeles pentru cititorul care dela început nu-şi poate da seama că are în faţă pe d-l Leopold Goldştein, avangardistul poeziei neosimboliste. Mâinile capată proprietăţi muzicale, fildeşul începe să cânte, talanga devine melodică, şi câte alte năzbâtii de genul acesta.

„Mâinile tale au scâncit melodii stângace"
(Pag. 17)

Nu are niciun sens. Căci dacă mâinile scâncesc, picioarele pot să murmure şi urechile pot să vadă. Două versuri mai jos citim:

„A venit noapte".
(Pag. 17)

Greşeală de gramatică tipic judaică. O auzim frecvent la evreii din târgurile Moldovei. Cu versuri de acestea,

„şi liniştea de-acum s'a potolit
şi e multă linişte"

(Pag. 21)

d-l Camil Baltazar merită a intra *de-acum* la şcoala primară, deoarece acest *de-acum*, introdus ca un leit-motiv idiş, apare şi în alte versuri:

„Când luna a trimes de-acum atât de mulţi îngeri".

(Pag. 27)

sau:

„clopotele de înviere au putrezit de-acum"

(Pag. 33).

Dar şi alte stăruitoare greşeli de gramatică apar în versuri ca acesta:

„şi clopoţeii copilăriei n'au murit"

(Pag. 24).

Insfârşit, într'un alt vers d-l Camil Baltazar spune:

"Ştiu că ai să revii iarăşi"

(Pag. 40).

Vorba lui Caragiale, *„dacă nu am spus-o, o repet"*...

Cititorului român îi va trebui multă răbdare ca să afle unde se ascunde arta poetică a d-lui Camil Baltazar. Va rămâne surprins de acele *„mângâeri de fildeş pe sâni"*, (Pag. 53), nu va şti ce să înţeleagă văzând cum poetul îşi propune *„să mă dărui, vezică şi lacrimă ţie"* [1]), cum în alte versuri din

1. V. Camil Baltazar: *„Intoarcerea poetului la uneltele sale"*.

acelaşi volum vorbeşte cu dragoste despre *„lepra"* poeziei, şi descoperă un *„vers cu melodie obscură de piersică"*. Fără să respectăm cronologia am luat câteva exemple din două volume distanţate în timp. Intre ele se aşează încă două pe care le socotim piese de rezistenţă, mărturisiri de credinţe judaice şi pornografice.

Volumul de poezii *„Biblice"*, („Luceafărul", 1926) cu titlul desenat în caractere ebraice, nici pe departe nu poate fi o pocăinţă sau o poezie mistică ori religioasă, ci o trecere în revistă a femeilor din Vechiul Testament, adâncindu-se latura sexuală şi pornografică. Fiecăreia din întreaga herghelie, Ebreea, Miryam, Ruth, Ester, Sulamita, Sephora, Tamar, Salomeea, Noemi, d-l Camil Baltazar îi comunică propriul său demonism poetic. Ar fi inutil să mai citâm atâta strofe în care *„sângele"*, *„trupul"* şi *„ţâţele"* apar îmbelşugate de rodul priapicului destin. Nesăturatele mesaline găsesc în poezia d-lui Camil Baltazar o mângâere şi un omagiu. Astfel prinde să se arate din ce în ce mai clară tendinţa către corupţie morală şi către comercializarea pornografiei. In *„Biblice"* am semnalat numai începutul, în cele 99 de exemplare care s'au tipărit din *„Strigări trupeşti lângă glesne"* (1927), tot de inspiraţie biblică, d-l Camil Baltazar semnează versuri în întregime pornografice cu efect de cantaridă asupra sexualităţilor defuncte. Niciunul din aceste versuri nu se poate cita aici. Ele ar putea servi drept armă de acuzare în mâna vreunui agent dela biroul de moravuri, şi atunci d-l Camil Baltazar ar cădea în prevederile Codului penal (art. 262, alin. 2) învinuit de ultragiu contra moralei publice. Se pare că, prevăzând aceasta, d-l Camil Baltazar a făcut să se tipărească această plachetă de versuri într'un tiragiu limitat, plasând-o prin subscriere anticipată. Textul este împodobit cu desene pornografice, diverse com-

binaţii şi figuri, aducând mai degrabă dovada că d-l Camil Baltazar are aptitudini pentru a fi pezevenghi de casă de rendez-vous, decât mare poet simbolist după cum îl vrea critica modernistă.

* * *

D-l Felix Aderca (Froite Adelstein), este o monedă curentă a semitismului literar. Il găsim pretutindeni unde este vorba de avangardism, revoluţie, critică distructivă şi calomnioasă, falsuri. Agent de disoluţie, mai mult propagandist decât scriitor, activitatea publicistică a d-lui F. Aderca s'a plasat oriunde şi oricum, lăsând aceeaşi dâră de anarhie, imoralitate şi vrajbă polemică. Un nomadism sufletesc peste care apasă cruntul blestem al incapacităţii de adaptare. După cum era şi firesc, evanescentul prieten a d-lui E. Lovinescu s'a plasat în raza de influenţă a revistei *„Sburătorul"*, şi astfel, modernismul literar a încercat să promoveze în d-l Felix Aderca pe reprezentantul cel mai de temut al eroticei simboliste.

Dacă în prima parte a acestui studiu ne-am folosit de opiniile istoricilor şi criticilor evrei, pentru a pune în relief dominantele judaismului în cultură, de data aceasta ne vom folosi de oarecari judecăţi critice, chiar ale d-lui E. Lovinescu. Acela care un cârd de ani a fost patronul unui cenaclu literar, prin care s'au perindat şi chiar au prins rădăcini statornice aproape toţi evreii din cultura românească de astăzi, abordând genul memorialistic, a dat la iveală câteva mărturisiri preţioase. Evident, ele sunt prinse în fuga condeiului, dar nu lipsesc nici micile perfidii şi nici măcar o nuanţă de ipocrizie.

Ţintuit în amintirea d-lui E. Lovinescu, d-l Felix Aderca se înfăţişează: „lombrozian (ca tip sau ca concepţie?...) de pe băncile şcoalei, simbolist bătăios încă din mahalaua Craiovei, bolşevic de îndată ce bolşevismul a părut idealul viitoarei societăţi, proustian în *„Omul descompus"*, [1]) etc. etc. Nimeni nu şi-ar fi putut face o altă convingere despre d-l Felix Aderca. Eterna mobilitate semită, cu rătăciri nostalgice după un ideal irealizabil, mărturisind neastâmpărul sufletesc şi respingerea posibilităţii de asimilare, au făcut din d-l F. Aderca când un lombrozian, când un bolşevic, când un proustian.

Repulsiunea evreilor faţă de fenomenul culturii şi civilizaţiei europene, aderenţa lor frenetică la modernism şi la egalitarismul politic şi ideologic, îşi află o explicare în mesianismul religios şi în spiritul democratic şi liberal al profeţilor. D-l H. Sanielevici vede în evrei „poporul egalitar", şi crede chiar a justifica „originea antropologică a spiritului egalitar la evrei". Ceea ce spune d-l H. Sanielevici nu este nou. Nu are un caracter de originalitate.

Dar folosindu-se de acest fapt, d-sa crede a vedea în Israel poporul mântuitor, singurul care a înţeles să meargă fanatic şi neşovăitor pe liniile progresului necontenit şi democraţiei care dela liberalism prin socialism duce la comunism. Incă odată aşa dar, nu este vorba de un caracter ancestral care s'ar fi putut pierde sau cel puţin atenua, dealungul vremurilor, la o bună parte din evrei. Permanenţa spiritului egalitar, „neclintita statornicie" în această direcţie ar avea următoarea directivă: „Biblia, profeţii, Iisus (?), creând idealismul etic, au îmbrăcat ideea dreptăţii şi a democraţiei, într'o formă sublimă, nepieritoare". [2]) Spiritul egalitar al evreilor este de origină religioasă şi permanenţa lui se poate verifica deoarece sub-

1. V. E. Lovinescu: *„Memorii"*. vol. II. Pag. 163.
2. V. H. Sanielevici: *„Probleme sociale şi psihologice"*. 1920. Pag. 117.

stanţa etnică a evreilor a rămas aceeaşi, nealterată.

Mesianismul biblic, conştiinţa universalizată după cum l-au închipuit alţii, se transformă în lumea modernă în umanitarism egalitar. Evreii nu pot concepe alt umanitarism decât acela care izvorăşte din Biblie şi recunoaşte amestecul tuturor popoarelor dar respectă integritatea antropologică şi morală a Israelului: Iisus Hristos este chemat în sprijinul acestui umanitarism de esenţă biblică şi judaică, întrucât el este socotit ca un profet oarecare nu ca fiul lui Dumnezeu pe pământ, întemeietorul creştinismului. Umanitarismul biblic presupune raţionalismul talmudic şi ştiinţifismul materialist întrucât ştiinţa poate fi folosită ca un mijloc de nivelare a conştiinţelor, de egalizare a oamenilor. Se ştie că umanitarismul în România, ca doctrină, a devenit aproape un bun personal al d-lui Eugen Relgis (Sigler). „Dacă s'ar scoate în evidenţă elementele umanitarismului biblic, — spune d-l Sigler, — s'ar pregăti astfel izbânda definitivă, decizivă, a umanitarismului ştiinţific". [1]) Umanitarismul este asimilat materialismului, ştiinţifismului, în linia de mişcare a mesianismului judaic. Fireşte că s'au găsit mulţi socialişti şi democraţi români care să se lase păcăliţi de această imensă scamatorie. După ce a provocat această mare confuzie de idei, această deplasare a ştiinţei în sensul raţionalist şi talmudic, în sensul democratic speculativ, — d-l Eugen Relgis se opreşte la o formulă care-i demască toată viclenia: „Iată de ce îl citim pe Moise ca şi pe Darwin, spune d-sa, — pe Isaia ca şi pe Kant, pe Ieremia ca şi pe Spinoza... Iată de ce geneza nu poate fi cu totul înlăturată din Biologie, şi de ce Tablele Legii rămân temeiul oricărei Conştiinţi adevărat omeneşti!" [2]). Se arată destul de limpede că scopul îndepărtat al umanitarismului este domnia Israelului, ţintă care nu poate fi atinsă decât prin judaizarea conştiinţelor. Inapoi la Tablele Legii, iată deviza fiecărui umanitarist evreu.

1. V. Eugen Relgis: *„Esseuri despre judaism"*. 1936. Pag. 10.
2. V. Loc. cit. Pag. 16.

Dar ipocrizia aceasta mai are încă o faţă. In conştiinţa fiecărui scriitor evreu, cuprins de durerile umanitarismului biblic, zace germenele răzvrătirii, furia apocaliptică, goana disperată după noutate, după orice idee care ar putea să anuleze rânduiala prestabilită, să provoace dezorientare şi vrajbă. Profetul Ieremia este înţepenit în conştiinţa scriitorului evreu, ca fiind el însuşi patronul acestei necontenite răsvrătiri. Actualizat, şi moaştele lui purtate în paradă ideologică, — servesc d-lui H. Sanulevici ca să arate că „această revoltă face să vibreze, şi astăzi încă, fiecare fibră a sufletului evreu"... [1])

Asemănarea dintre tipul evreului umanitarist şi revoluţionar, — aşa cum îl descriu d-nii H. Sanielevici şi Eugen Relgis, — şi manifestările literare şi ideologice ale scriitorului evreu, sunt prea evidente pentru a nu ţine seamă de această apropiere.

* * *

Când am vorbit despre d-l Felix Aderca am arătat că scriitorul aduce o predispoziţiune temperamentală specifică rasei din care face parte. Nu l-am învinovăţi de acest fapt, dacă am şti că temperamentul d-lui Felix Aderca este atât de personal încât se abate dela constanta spiritului semit. Am avea de a face cu un caz de revoltă personală, şi ar rămâne să-i cercetăm psihologia pe linia singulară a heredităţii, cultura şi ideile de care a fost influenţat, însfârşit, mediul în care a trăit. Dar d-l Felix Aderca este expresia tipică şi

1. V. H. Sanielevici: Loc. cit. Pag. 124.

reprezentativă a unei psihologii colective. Dacă temperamentul d-lui Felix Aderca este mai coleric, dacă manifestările sale sunt mai violente, dacă expresia este mai dură şi mai trivială, aceasta nu ne poate determina să-l izolăm de lotul celorlalţi scriitori evrei.

D-l Felix Aderca a fost multă vreme târît şi protejat de d-nii E. Lovinescu şi Tudor Arghezi, — aşa încât, creditul de care se bucură într'o lume semi-semită şi cosmopolită, dacă nu-i aparţine în întregime l-a slujit foarte mult, şi puţini au fost aceia care să-şi dea seama că la acest succes se adaogă şi partea de admiraţie şi de încurajare a unora dintre scriitorii români. Faimoasa „mobilitate intelectuală" a d-lui Felix Aderca este de fapt expresia unui neastâmpăr care nu-şi află niciun moment de linişte. D-l Felix Aderca este duşmanul românismului pe care nu de puţine ori l-a luat în derâdere. „Moartea unei republici roşii", romanul de ideologie comunistă, cumulează nenumărate insulte aduse armatei, dispreţuirea războiului care ne-a adus unitatea naţională, batjocorirea eroismului, sfidarea ideei naţionale. Nenumărate pasagii s'ar cere citate pentru convingerea acelora care mai au încă un grăunte de îndoială. Pentru această trădare d-l Felix Aderca ar fi trebuit să primească de mult palmele unei condamnări care să-l scoată definitiv din literatura românească. In nenumărate articole, risipite în ziarele democratice sau de extremă stângă, cu o perseverenţă demonică, d-l Felix Aderca a promovat numai idei anarhice, folosind fiecare prilej pentru a batjocori valorile consacrate. Ideologic d-l Felix Aderca a trecut chiar graniţa. Are o chestiune personală cu Hitler şi a publicat un pamflet. Inţelegem de ce... Tot pentru motive asemănătoare este „adversarul" lui Mussolini...

Printr'o îndrăsneală explicabilă de altfel, d-l Felix Aderca a semnat şi un *„Mic tratat de estetică"* (Ancora 1927), unde sunt adunate reflecţiile cabotinului de cafenea, haină foarte comodă pentru un agent de disoluţie care avea să braveze printr'o mare impertinenţă. Principiile d-lui Aderca? Iată-le: arta nu e artă decât în suprema dezaxare a artistului; artistul „n'are părinţi şi n'are urmaşi"; poezia vrea „nuditatea", se refuză şcoalei, profesorilor, şi nu poate preamări virtuţile naţionale. Dacă eroismul românesc n'are ce căuta în poezie, în schimb Esther şi alte curve biblice îşi găsesc o copioasă admiraţie în versurile d-lui Felix Aderca. Lubricitatea biblică este „cuşer". Acolo se află izvorul de inspiraţie al d-lui Froite Adelştein. Nu este aceasta oare o dovadă că scriitorul rămâne, peste veacuri, legat de pământul strămoşesc, de tradiţia şi de sufletul strămoşilor? Nu se anulează tot tratatul de estetică al d-lui Felix Aderca, când noi îl descoperim evreu iar el contestă caracterul specific al culturilor afirmând chiar că nu există o cultură greacă s'au romană? Fără să recunoască o linie de evoluţie culturii româneşti, o structură, o arie de desvoltare, d-l Felix Aderca s'a agăţat cu disperare de noutăţile occidentale: proustian, gidian, supra-realist, integralist, dadaist, d-l Felix Aderca este un haos de posibilităţi care mai de care mai ilariante şi mai fragile pentru a încăpea, chiar prin contrabandă, în literatura românească. Dar disperarea îi este atât de mare încât l-am văzut pe d-l Felix Aderca în procese de fapte, nu numai de idei şi chiar într'un falş literaro-pornografic cu bune beneficii materiale. S'a putut vedea cu acest prilej că *„mobilitatea"* îl poate duce pe d-l Felix Aderca chiar la puşcărie...

In proza beletristică, d-l Felix Aderca a comercializat sexualitatea, adică, exploatarea scenelor

cu ecouri organice, în care omul sau femeia, personagiu din roman, se pierde într'o destrăbălare lubrică. Pasagii de genul acesta abundă în cărţile d-lui Felix Aderca:

„Gemătul ei avea aceeaşi nuanţă scârnavă de animal libidinos şi tiranic, ca şi proeminenţa vânătă unde se împreunau la mijloc cele două arcuri ale bazei de sus, şi pe care o regăsise şi la îmbinarea de sus a buzelor sexului". [1])

Cetitorul va înţelege că nu putem cita aici toate pasagiile pornografice din opera epică a d-lui Felix Aderca, mai întâi pentrucă sunt prea numeroase şi în al doilea rând pentrucă unele din ele repugnă atât de mult bunului simţ şi moralităţii încât nici măcar nu pot fi amintite la ce pagină se află. Este suficient să arătăm că pornografia din scrierile d-lui Felix Aderca nu este un simplu *„incident"*, ci o obsesie, o degenerare a spiritului, o putrefiere a moralităţii hărţuită de avatarele pornografiei judaice. Fie că am cita *„Ţapul"*, *„Omul descompus"* sau *„Femeia cu carnea albă"*, — peste tot vom găsi rutul universal al fecioarelor lui David.

Rătăcitorii în discuţii lăturalnice, se vor folosi de cazul lui Rabelais, mare pamfletar şi umorist al timpului, nu mai puţin îndrăcit răspânditor de aluzii neruşinate. Cunoaştem cazul. Dar Rabelais străluceşte printr'un stil literar care a făcut epocă, limba întrebuinţată de el având savoarea artei plastice. Rabelais a rămas prin aceste calităţi de stil, de limbă, de artă literară, nu prin aluziunile pornografice. Ori, niciunul dintre scatofagii emeriţi ai ghetto-ului literar dela noi nu rămâne creator în arta literară.

Cunoaştem în literatura poporană românească unele cazuri de vulgarităţi exprimate mai mult în

1. V. F. Aderca: *„Femeia cu carnea albă"*. Ed. Ancora. Pag. 229.

strigături şi în anecdote. Nu căutăm o motivare, Dar cercetând aceste cazuri izolate, care nu rămân criterii şi nici nu denotă o sensibilitate generală, ne dăm seama că ele sunt simple aluzii sau frivolităţi cu totul înafară de sfera trivialităţilor sexuale. Sexualitatea în scrierea evreilor devine o obsesie. Scriitorul se lasă terorizat de această obsesie, se adânceşte cât mai mult în ea, devine exhibiţionist şi orgolios. Nu se respectă nici pe el ca om, nici familia, nici morala. Alunecă pe făgaşul unui demonism sodomic. Cu timpul devine incapabil să se exprime altfel, să vadă viaţa sub o altă lumină. Ajunge un declasat, o dejecţiune. Unde mai este arta ?...

* * *

Până la un punct, am putea vedea în d-l Ion Călugăru un scriitor evreu de limbă românească, după cum este încă d-l Ury Benador şi după cum ar fi trebuit să rămâe d-l I. Peltz dacă ar fi scris numai *„Calea Văcăreşti"* şi *„Foc în hanul cu tei"*. Dar d-l Ion Călugăru, ca şi confraţii săi întru dărâmarea Ierihonului, d-l H. Bonciu şi mezinul M. Blecher, — vor să fie mai presus de toate, protagoniştii unui stil literar, ai unei noi sensibilităţi pe care numai ei o înţeleg, şi pentru realizarea acestui scop au evadat din ghetto tipărind romane. Pecetea semitismului, însemnată cu litere de foc îi demască însă, şi fiecărui cititor român nu-i va fi greu să-i identifice pe primii doi, lucru mult mai uşor pentru cel de al treilea care se recomandă pur şi simplu: M. Blecher.

Despre năzbâtiile d-lui Ion Călugăru din *„Paradisul statistic"*, — despre aceste halucinaţii erotice, cu personagii evreeşti şi exotice, am mai avut prilejul să vorbim. Dela integralismul ideologic cu durată efemeră, d-l Ion Călugăru a trecut la

literatura epică de lungă respiraţie. Demonul hereditar l-a urmărit însă pretutindeni. Figuri palide, macerate de suferinţă şi sguduite de frigurile revoltei. Tipuri de periferie urbană cu idealuri meschine şi viaţă ingrată de soboli. Femei obeze, diforme, de o sexualitate bolnavă, svârlite în calea cititorului ca o pulpă de bivoliţă căzută din cârligul măcelarului. Acestei galerii anatomice d-l Ion Călugăru îi dă titlul şăgalnic de *„Omul de după uşă"*...

Autorul dă cu tifla, scoate limba şi bate din palme pentrucă l-a păcălit pe cititor. Aşa îl vedem pe d-l Ion Călugăru şi deoarece îl ştim slab şi pricăjit, — nespălat şi umilit, nu i-am da nicio atenţie văzând în el mai degrabă un băiat de prăvălie evadat în literatură. Dar, *„buiatul"*, cum ar spune d-l Mihail Sebastian, scrie şi scrie, de ai crede că are într'adevăr talent şi poate pentru aceasta să pătrundă în literatura românească.

„Omul de după uşă" nu este ceva mai mult decât un prilej de a descrie tribulaţiunile sufleteşti ale lui Charlie Blum, un alter-ego al d-lui Ion Călugăru. Nu este nicicând vorba de o desvoltare epică amplificată şi adâncită progresiv, în vederea unui scop care să reliefeze puterea de obiectivare a scriitorului, ci de o tratare epizodică, de fapte mărunte fără coeziune naturală între ele, smulse din învălmăgaşul unei vieţi consumate inutil. Romanul acesta înfăţişează psihologia etnică în corelaţiune cu valorile culturale şi conceptele de viaţă ale poporului evreu. Este un roman evreesc, scris de un scriitor evreu, dar în limba românească. Eroii nu au nici patrie, nici tradiţie familială, nici statornicie în ocupaţiuni, nici măcar nu pot fi situaţi în spaţiu într'un timp determinat. Sunt de pretutindeni şi de nicăieri. Ca pleava în vânt. Trimişii unui destin tragic, consumat cu două mii de ani înainte, şi care supravieţuesc ca o supremă

batjocoră a istoriei. Spune într'un loc d-l Ion Călugăru despre eroul său Charlie Blum: „Pentru dânsul, evadarea nu conteneşte, evadarea din sine, în lume, saltul desinteresat în vid". Nemulţumiţi şi desrădăcinaţi, evadaţi şi declasaţi din pricina dezaxării morale şi etnice sau a orgoliului, se află în toate literaturile contemporane. Societatea modernă democratică i-a produs şi i-a desvoltat. Maurice Barrès a schiţat psihologia câtorva exemplare în *„Les Déracinés"*. Romanele lui Dostojewsky abundă în astfel de tipuri. Dar masca lui Charlie Blum are imprimată pecetea revoltei lăuntrice, a dezaxării organice. Procesul, fără să denote perspective mesianice, nu-şi află termenii de judecată în lumea contemporană. Vine de departe, ca o boală, purtată de vânturile istoriei, tocmai din timpurile rătăcirii prin pustiul Arabiei. Dezaxarea lui Charlie Blum nu poate fi căutată în condiţiile sale de viaţă, în existenţa obscură dintr'un târguşor de provincie. „Tat'său, Lupu Ciplinche,— spune d-l Ion Călugăru, — a fost ciurar în Moldova, a emigrat în America, şi a murit într'un accident de muncă la Chicago ; mama s'a spânzurat, după trei ani de văduvie ; singurul său frate, s'a înnecat în Missisipi. După moartea maică-si a fost câţiva ani fără mintea acasă. Neliniştit, speriat. S'a întors în România, chemat de o mătuşă, ci-că, s'o moştenească... Puţin după întoarcerea lui Charlie a murit şi dânsa. Ne mai având pe nimeni a vagabondat. A dormit pe peroanele gărilor, prin hambare şi grajduri, pe sub poduri şi prin casele oamenilor, unde se poftea singur. Era de o îndrăzneală de pismuit, avea o neînţeleasă uşurinţă în a lega prietenii şi a face cunoştinţe". [1])

1. V. Ion Călugăru: *„Omul de după uşă"*. Ed. S. Ciornei. Pag. 6.

In zadar va încerca d-l Ion Călugăru să smulgă eroului său accente patetice, căci tipul ni se arată cu masca jidovului rătăcitor, a Ahasverului care nu-şi găseşte nicăieri loc pentrucă este cuprins de nevoia unei necontenite evadări. Charlie Blum este un om bolnav sufleteşte, smuls din viaţă şi din societate, jumătate nebun, jumătate ridicol, în căutarea unei iluzii care se schimbă în măsura în care se pare că a atins-o. Refractar aşa dar în faţa oricărui fel de înţelegere şi de încadrare socială sau productivă, Charlie Blum îşi închipue în felul următor peisagiul moral şi sufletesc al ţării: „Instituţia rezuma ţara, cu împletirea ei de muşchi, încuscrirea de sânge, plase de nervi, inteligenţe de dantelă şi pâslă. Moldovenii, cu blândeţea lor vicleană de câini de stână, reţinuţi, cuviincioşi, aşteptând clipa prielnică de deslănţuire; ardelenii, cu mutre mopse, linşi cu bale, săpuniţi cu pateu de ficat sau cu figuri de harbuji, pleşuviţi copţi în pustă, năselnici gata de ceartă; munteni, cu figuri smolite — sceptici şi glumeţi: dobrogeni, imitând trândăvia tătară; basarabeni, cu accent de podgorie şi printre toţi, străini, evreii din toate provinciile — cu un imponderabil comun şi totuşi diferiţi unii de ceilalţi...

O atmosferă de slugărnicie impusă".[1]) Nu este cazul a vorbi despre o viziune diformantă a d-lui Ion Călugăru, căci, acel care diformează nu ţine seamă de deosebirea dintre popoare, acordând anumite privilegii estetice şi morale unora dintre ele.

Ca tipuri izolate, oamenii pot apărea cu o mască grotescă. In masă însă, priviţi prin prisma psihologiei etnice, ardelenii, moldovenii şi dobrogenii nu pot fi judecaţi de Charlie Blum, care,

1. V. Loc. cit. Pag. 21.

oricum, rămâne exponentul trândăviei şi al vagabondajului, — şi nu cum îl vrea d-l Ion Călugăru, expresia eroică a revoltei sale lăuntrice. Acei care şi-au făcut iluzii *„estetice"* citind romanele d-lui Ion Călugăru, pot vedea din pasagiul citat concepţia d-sale despre români. Diformanţă, insultătoare, aşa cum o găsim de altfel şi la d-l H. Sanielevici sau Mihail Sebastian.

Neputându-se debarasa de lumea în care a trăit, de instituţia familială a ghetto-ului, d-l Ion Călugăru va avea o predilecţie specială pentru evrei. Ii găsim pretutindeni, pe primul plan, personagii principale: Renée Fliderman, Liuba Blum, Ladislau Géza, Moisă Ştromţ, etc. Cine ar putea gândi că vreodată aceşti eroi pot intra în literatura românească fără să încerce un sentiment de scârbă şi de higienă morală? Se va găsi poate, vreun Tudor Teodorescu-Branişte, judaizat până în măduva oaselor, care să ne răspundă, făcând pe placul patronilor săi Blumenfeld sau Pauker, dar avem încredinţarea că niciodată acest răspuns nu-l vom primi dela un mare scriitor român, care şi el ca şi noi toţi ceilalţi, trăeşte într'o altă lume şi are alte convingeri.

Chiar presupunând că un scriitor evreu, având dreptul la un roman autobiografic, lucru care nu l-ar împiedeca să aşeze pe confraţii întru Israel pe primul plan, cum se explică atunci viaţa acelui pornograf cinic Pablo Ghilgal (poate derivat dela Segal, vezi Marc Chagall, adică Marcu Segal), plin de orgoliu, de sfidare, de anarhism moral şi sufletesc. Şi apoi, toţi ceilalţi *„eroi"* care-l încadrează, Alfred Lehner, Sara Kleinman, etc., nu sunt ei lipiţi sufleteşte de lumea mahalalei evreeşti în care a trăit d-l Ion Călugăru?

Nu rămân ei pe planul unei umanităţi minore, svârlită de vânturile Diasporei la periferia unei lumi pe care nu o înţeleg şi din această pricină

o duşmănesc?... „*Don Juan cocoşatul*“, — este romanul epocei de anarhie morală de după războiu, de deplasare socială în care parcă înoată ca într'o băltoacă murdară germenii insurecţiei semite.

Evreii sunt incapabili de o viziune totalitară a vieţii româneşti, — pentrucă, trăind izolat, agresivi la orice înţelegere, habotnici la orice prilej de asimilare, viaţa lor este trunchiată, răsucită ca un vrej asupra propriei neputinţe. Evreii nu pot avea din această pricină perspectiva peisagiului larg, a pitorescului artistic care se revarsă din plin în arta românească, deoarece, trăind departe, viaţa le este sfărâmată în chinurile revoltei şi neputinţei. Nu-i învinovăţim de acest fapt. Experienţa celor două mii de ani este consumată, pentru a mai avea naivitatea să credem că altă dată se va întâmpla altfel. Trebue numai să le arătăm lor, şi celorlalţi români care şi-au pierdut orientarea etnică, că încercarea de judaizare a culturii româneşti este o provocare în plus la o iniţiativă ratată. Am verificat acest lucru cu prilejul încadrării evreilor în curentele avangardiste, identificate la remorca bolşevismului, — şi îl mai verificăm încăodată cercetând operele reprezentative ale scriitorilor evrei. Nu vom cere dela romancierii evrei să ne dea un erou de proporţiile sufleteşti ale lui Valeriu Bologa (v. „*Pădurea Spânzuraţilor*“) sau Radu Comşa (v. „*Intunecare*“). Aceştia sunt eroi reprezentativi pentru psihologia unei culturi, iar apariţia lui Liviu Rebreanu sau Cezar Petrescu a fost precedată de o îndelungată tradiţie prin care romanul românesc a trecut ca printr'un Purgatoriu. Scriitorii evrei n'au ţinut seamă de acestă tradiţie. Au dispreţuit-o. Nu le cerea nimeni să fie tradiţionalişti. Nu de aceasta este vorba acum. Li se cerea însă să recunoască în cultura românească un îndrumar, în anume personalităţi dominante, criterii de judecată. Li se

cerea mai cu seamă să nu sfideze linia de evoluţie a culturii etnice, îndreptată către luminişurile înaltelor spiritualităţi. In loc de peisagiu autohton, literatura evreiască ne-a dat o atmosferă exotică şi cosmopolită, în loc de personagii prinse dintr'o lume normală ni s'a prezentat un panopticum de închipuiri groteşti, de schilozi morali, figuri hibride prinse cu ace, în situaţii artificiale şi indecente. In loc de stil şi de limbă românească ni s'a dat un jargon împletit cu expresii vulgare şi stridente, de multe ori fără sens, fără corespondent cunoscut de cultura unei ţări.

Batjocura gramaticală a unui Baltazar sau Sebastian a mers atât de departe, încât limba întrebuinţată de ei şchioapătă în ortografie de idiş.

Cu un singur personagiu au rămas evreii în cultura românească. Cu „*Manasse*“. Evreul habotnic şi blestemat de duhurile necurate ale Talmudului. Expresia desăvârşită a rabinismului exclusivist. Când ne-am întrebat ce caută Manasse printre noi, ne-am dat seama că acest personagiu transpus din realitatea curentă într'o piesă de teatru, izbutise să ne învrăjbească, să ne împartă în două tabere: unii care vedeau arta şi alţii care vedeau tendinţa exclusivismului evreesc. Cei care au crezut în artă nu şi-au dat poate seama că arta evreească este tendenţioasă. Cel mai dramatic personagiu, creiat de un scriitor evreu în literatura românească, este un rabin încremenit în poza lui sacerdotală de acum două mii de ani şi care svârle trăsnete de apocalips asupra celorlalte neamuri. Manasse nu face parte dintr'o lume veche, — apusă. Dacă în unele momente rămâne izolat în poza lui declamatorie, în cele mai multe Ronetti Roman şi-a pus eroul într'o atmosferă patetică şi dramatică, vrând să realizeze în el chipul unui profet care deşi rămâne izolat în scenă, înţelepciunea lui va trebui să răzbată peste

veacuri şi să împiedice risipirea şi asimilarea Israelului. Aşa cum este concepută, drama „*Manasse*“ rămâne o dovadă în plus a permanenţei caracterului semit tendenţios şi exclusivist; din punctul de vedere al limbii, plină de greşeli, din punctul de vedere moral o destrămare a spiritului şi ironiei în mocirla pornografiei.[1])

La obârşia fiecărei scrieri elaborată de un scriitor evreu se află o tendinţă de izolare de marele flux al culturii naţionale româneşti. Fie că această tendinţă este net pornografică, fie că alunecă spre revoluţionarism, fie că viziunea scriitorului este centrată de anumite caractere specifice ale rasei, pecetea semitismului, — neştearsă urmă, — rămâne peste tot. Dacă punem acest fapt în seama unei structuri etnice deosebite, atunci trebue să recunoaştem ceea ce spune Larsen, că „Semiţii sunt lipsiţi de echilibrul armonios al tuturor forţelor sufletului şi că aceasta îi deosebeşte de Indo-germani. Pasiunea, personalitatea, voinţa energică, raţiunea ascuţită, predomină la Semiţi. Ei nu ştiu să conceapă lucrurile obiectiv. Ei sunt subiectivi“.[2]) Individualismul semit explică acea alunecare frecventă către lirism, către exprimarea sentimentelor personale, şi tot odată neputinţa de a înţelege şi de a se realiza pe un plan obiectiv în arta plastică, arhitectură şi epopee.

Lirismul concepţiei evreeşti înseamnă desconsiderarea ansamblului, dar din punctul de vedere formal mai înseamnă şi putinţa de a concepe poezia în deplină libertate, de unde o samă de întorsături verbale, de expresii exotice şi de neologisme care fac dintr'o operă de artă un bazar oriental împopoţonat cu tot felul de jucării pri-

1. V. A. C. Cuza: „*Naţionalitatea în artă*“. 1927. Pag 193 şi urm.

2. V. Larsen: „*Iudische Altertums Kunde*“. I. Pag. 414-417

mitive. Orientarea liricei evreeşti, şi chiar a prozei, către închipuirile groteşti, către fantastic, de unde o samă de sensaţii noi, necunoscute pe planul realităţilor obiective, explică şi formarea acelui stil de decadenţă în care se contopesc imaginile unui mozaic de vorbe lipsite de sens, pe linia de mişcare a unei gândiri care transcende posibilităţile fiziologice normale. Tot acest peisagiu moral şi sufletesc al fantasticului, se alătură stărilor onirice, momentelor de visare, presupunând totodată, o narcoză generală prin diferite stupefiante, folosite cu intenţia de a mări ascuţimea senzaţiilor normale. Incetul cu încetul, această deplasare a stilului de gândire către planul imponderabilelor, învederează o cădere în vidul necunoaşterei, acolo unde nu există nici regulă, nici echilibru, nici orientare. Scriitorul se transpune într'o stare de beatitudine, de anulare a raţiunei pe care neputând-o exprima lucid şi cursiv, încearcă acele evadări periculoase într'un stil personal până la complecta anarhie, întrerupt de tresăriri chinestezice, de bizare sensaţii organice, de ciudăţenii şi automutilări sufleteşti. Arta devine o vrăjitorie, un ceremonial religios într'o atmosferă luciferică de monştri şi închipuiri bolnave. Ocultismul acestor manifestaţiuni pune în mişcare o serie de contradicţii, de ciocniri somnambulice, de halucinaţii şi automatisme care smulg literaturii farmecul clarităţii. Mai adăogăm la această decadenţă, acea mobilitate analitică introdusă de Marcel Proust, prin folosirea memoriei care se întinde în lungi digresiuni, bagaj inutil şi periculos pentru cursivitatea unei descrieri. Stilul de decadenţă al modernismului ne evocă acele peisaje orientale, piatră şi nisip, sau bogăţie neînchipuită de liane şi ierburi, cu întortochieri capricioase şi forme de necuprins într'o privire de ansamblu. Ne mai reaminteşte acest stil, casna comentatorilor tal-

mudici. care au izbutit să dea vorbelor felurite sensuri şi chiar să provoace o confuzie generală rezervându-şi numai lor dreptul de a deslega această taină. In acest joc capricios s'au prins şi o samă de scriitori români, cu un rafinament exagerat al simţurilor, cu un intelect de sfidare şi desinvoltură. Poziţia pe care s'au aşezat pare şi mai bizară atunci când îi vedem demonstrând cu artificii critice eficienţa căderii în vid, ruperea contactului cu normalitatea, — însfârşit, nevoia de a pune pe primul plan manifestările subconştientului. Dacă acest principiu este preamărit critic în opera literară, ne întrebăm de ce nu s'a ivit încă şi stilul criticei adecvat acestei concepţii. De ce criticii se folosesc de un stil cursiv şi de un sens logic al cuvintelor atunci când vor să explice şi să justifice destrăbălarea decadenţei literare? Le-a fost oare cu neputinţă? Dimpotrivă. Dar o critică prezentată ca un ceremonial orfic este tot ce poate fi mai hazliu. Ridicolul îi cuprinde din toate părţile. Indoita personalitate a criticului judaisant, ne pune în situaţia de a vedea în opera lui, expresia unei viclenii dialectice. Demonstrarea raţională a iraţionalului, prezentarea logică a ilogicului, perceperea imperceptibilului, fără alte forme de intuiţie sau devinaţie, demască şiretenia şi perfidia acestor saltimbanci de idei.

* * *

Arta adevărată nu este nici morală, nici imorală. Nu este morală, pentrucă scopul suprem al artei este realizarea frumosului. Nu este imorală pentrucă, o operă de artă care devine pornografică sfidează sentimentul estetic şi încetează de a mai fi operă de artă. Aceasta înseamnă că arta singură exclude imoralitatea. Şi după cum între frumos şi urât există o luptă, tot asemeni între moral şi

imoral, pe planul artistic, există o incompatibilitate. Nu-i mai puţin adevărat că sentimentul artistic cunoaşte anumite disonanţe, şi după cum în muzică există un contrast necesar pentru a obţine anume efecte, tot asemeni şi în literatură, urâtul este o proecţiune a lumii de dincolo, în închipuirea oamenilor care au nevoie de aceste imagini pentru a contura prin antinomie înfăţişarea frumosului. Opera literară le cuprinde pe toate, întrucât ochiul artistului poate fi astfel făcut, încât să vadă natura sub toate aspectele ei. Avem astfel în natură monştri şi vietăţi degenerate şi urâte, după cum avem şi sentimente sau instincte care exprimă dorinţe sălbatice şi rudimentare. Nu există însă în natură imoralitate. Totul se petrece bine sau rău, dar nicio manifestare biologică nu sfidează regulele obişnuite ale naturii. Ca să precizăm, — trebue să avem în vedere că există o formă animalică a sexualităţii, — în care nu intervine alt mobil decât posesiunea violentă. Nu vom ţine seamă de acest fapt, care n'are nicio legătură cu... opera de artă.

In societăţile omeneşti, moralitatea este regula comună a convieţuirii. Societatea are o morală a ei. Un criteriu de judecată. Ne întrebăm: de ce nu l-ar avea şi individul? Il are rămâne, nu-l are se exclude. Pusă astfel problema, soluţia ar fi foarte simplă. Dar opera de artă este expresia unei viziuni personale, a unui talent care nu întotdeauna suportă influenţa regulelor comune de judecată. Baudelaire a fost un excentric, un exhibiţionist într'o oarecare măsură, dar nu a rămas mai puţin un mare poet. Oscar Wilde a dus o viaţă total imorală, şi cu toate acestea, le va fi greu tuturor moraliştilor să-l scoată din cadrele literaturii. Unii scriitori şi-au făurit din imoralitate un criteriu al artei lor. La prima înfăţişare, fenomenul acesta nu ar părea posibil, — dacă ţi-

nem însă seama de decadentismul modern, de dezechilibrul sufletesc al epocei, atunci avem motive să vedem în aceste apariţii hibride, produsul unei dezaxări sociale, a ieşirii din normalitate pe calea anarhiei ideologice. Fără o relaxare a disciplinelor sociale, fără o confuzie a noţiunilor şi a ideilor, fără ca intelectualismul democratic să-şi fi dat roadele în cugetare, nu ar fi fost posibilă înflorirea imoralităţii în cultură. O covârşitoare influenţă a avut şi Sig. Freud, evreul psihiatru dela Viena, a cărui teorie pansexualistă a influenţat stăruitor curentele literare decadente, mergându-se chiar până la formulări programatice psihanalitice.

O samă de scriitori, cu deosebire evrei, au văzut în erotism starea de excitaţie a foamei sexuale, animalice, am putea spune chiar patologice, de unde tendinţa de îndrumare a artei literare către subiectele pornografice. Concentrarea atenţiei în focarul sexual, cristalizarea tuturor elementelor epizodice în jurul sexului, la care se adaugă un strident exhibiţionism, iată la ce se reduce pornografia în literatură. Dacă la marii scriitori, la un Flaubert sau Anatole France, se întâlnesc scene sexuale, ele apar întâmplător şi foarte rar, întotdeauna pentru a complecta un tablou naturalist, niciodată cu scopul de a centra o operă de artă. Scriitorii evrei pornografi fac din exploatarea sexualităţii, însuşi punctul de reazăm al operii lor. Imaginile pornografice ale rutului predomină.

Imoralitatea în literatură se întovărăşeşte de sfidarea regulelor consacrate, de desconsiderarea destinelor şi a obiceiurilor, a credinţelor religioase, a noţiunii de solidarism şi a naţionalismului în general. Foarte des, aceste atitudini merg împreună. Vom prezenta două cazuri tipice. Doi scriitori evrei: H. Bonciu şi M. Blecher. *„Bagaj"* este un roman de atmosferă şi cu idei specific evreeşti. Autorul are o afinitate electivă pentru personajele din aceeaşi rasă: Peter Altenberg, Marcu Fişic, Moş Avram, Svaiţer, etc. Subiectul foarte elastic. Se întâmplă multe lucruri neînsemnate, fără nicio legătură între ele, şi în general nu se întâmplă nimic demn de a fi luat în seamă într'un roman. De bună seamă, autorul vorbeşte despre el atunci când spune: „Am făcut războiul aşa cum August Prostul ajută la strânsul covorului din manej. Umblam târînd după mine ziua şi noaptea ghiuleaua groazei... Intr'o continuă somnolenţă nu ştiam niciodată unde mă aflu... De aceea mă simţiam cu totul nefolositor, dezorientat, cuprins de panică". (Pag. 61). Inţelegem foarte bine că d-l H. Bonciu a făcut războiul printr'o simplă şi nenorocită întâmplare. Eroul d-lui H. Bonciu este şi el unul din miile de dezertori evrei. Câteva pagini mai la vale începem să-i cunoaştem părerile. Iată-le: „Graniţele vor fi spulberate şi broasca ţestoasă a specificului naţional va scoate capul şi mai mult de sub carapacea ei, pentru ca sabia ascuţită a omului de după mine, să i-l poată reteza". (Pag. 71). Aşa gândeşte un „erou" evreu care a fost pe front şi a „luptat", ca August Prostul, alături de soldaţii români. Aşa gândesc toţi evreii, căci altfel d-l H. Bonciu nu ar fi găsit nici editor pentru tipărirea romanului său, nici o atmosferă prielnică în presa şi revuistica literară. Antimilitarism, anti-naţionalism, defetism, comunism, pornografie: acestea sunt ideile romanului desvoltate pe zeci de pagini, fără răgaz, cu o perseverenţă de propagandist. Romanul capătă astfel un caracter programatic, de disoluţie morală şi socială. Actul sexual este descris de nenumărate ori, fără nicio pudoare, fără nicio reticenţă. Ne este indiferent ce pasagiu alegem pentru exemplificare. Iată unul, luat la întâmplare: „A rămas înaintea mea în cămaşa galbenă de mătase, prin care se străvedea unghiul pulpelor ca un turn de cate-

drală (de ce nu de sinagogă?... Nota noastră) în miniatură, cu pantofii mici de lac drept temelie. Domnişoara mi-a surâs convenţional şi mi-a descheiat pantalonii, lăsând să alunece prin elipsa lor, o mână pricepută şi abilă. I-am cântărit în palmă un sân prelung (ca al Sarei, nu? Nota noastră) şi greu, ca umplut cu alice, în vreme ce cu mâna liberă mi-am desprins bretelele. Pantalonul îmi căzu dintr'odată ca un burduf de armonică, peste ghete. Fata mă trase după ea pe divan, pe colţul căruia se răsturnă apoi, cu şezutul înălţat pe o perină.

„O aromă putredă şi dulce ca briza ţărmului marin, ca mireasma ascuţită a merelor stătute în vin, îmi biciuia sângele, aşa cum îngenunchiat între picioarele ei desfăcute ca un „M", sărutam musca roşcovană a părului, fixată ca o coroniţă peste sex". (Pag. 85).

Ipocrizia apare în cea mai desăvârşită exprimare. Repetăm: pasagiul acesta nu rămâne singular. Altele asemănătoare găsim pretutindeni. Pornografia nu cunoaşte margini. In sufletul personagiilor d-lui H. Bonciu s'a petrecut o mare prăbuşire morală. Niciun sentiment înălţător, nicio iradiaţie cerebrală. Totul este scris pentru a impresiona prin tăria expresiilor, printr'un stil adecvat subiectului. Iată cum apare femeia în acest muşuroi al pornografiei: „Era femeia bestie, pe care o ling şi o scuip şi în al cărui sex aş vrea să-mi putrezească inima, după ultima ei bătaie... Femeia cu carnea dulce miroase ca ugerul vacii în timpul mulsului, ca laptele cald încă în hârdăul înspumat, ca iuţeala bălegarului şi acreala pişălăului proaspăt căzut de sub rădăcina cozii". (Pag. 157—58). Ori câtă repulsiune fizică şi morală am încerca pentru o astfel de literatură, înţelegem să reproducem descrierea acestor scene pentru a da cercetării noastre critice şi un caracter documentar. Dealtfel, d-l H. Bonciu are şi fantezie, dar o fantezie animalică dacă se poate spune, cu perspective de grajd şi cu miros de bălegar. Fiecare om se situiază acolo unde îi prieşte...

Acei însă care cred că d-l H. Bonciu este pornografic numai în romanul *„Bagaj"*, se înşeală. Evoluţia scrisului d-sale s'a însemnat printr'o adâncire asfixiantă în mocirla imoralităţii. *„Bagaj"* a apărut în 1934, şi după acest roman, în 1936 a urmat altul: *„Pensiunea Doamnei Pipersberg"*. Pensiunea este de fapt un bordel cu prostituate. De data aceasta ar fi inutil să mai reproducem vreun pasagiu, toate fiind de aceaşi calitate. Dealtfel întregul roman, *„Pensiunea Doamnei Pipersberg"*, se bălăceşte în imoralitate, şi nu există pagină din care să nu putem extrage expresii de felul acestora: „băgase mâna până în cot în scobitura dintre pulpele unei iepe" (Pag. 26), „frunză de salcâm pe buca şezutului ei sdravăn" (Pag. 31), „scaunul sărutat de trânjii unui om păduche" (Pag. 52), „când îi arde de muiere, se sue în pod şi îşi face treaba singur" (Pag. 56), „când mi se făcea, treceam pe uliţa cu fete şi iubeam de două ori la rând, plătind numai odată". (Pag. 57) etc. etc. Această întâmplare care oglindeşte înclinaţiunea către gheşeftul specific, — a face din una două, — ne reaminteşte păţania lui Abraham în refugiul din Egipt. Celebrul profet, nu mai puţin şi un mare cămătar, bănuind că faraonul va face ochi dulci soţiei sale Sara, şi din această pricină el ar putea fi omorît, a chibzuit Abraham că ar fi mai bine să o dea pe Sara ca drept soră-sa. Aşa s'a şi întâmplat. Abimelech, regele Gherarei, trimise de luă pe Sara, iar Abraham se umplu de bogăţii. Că d-l H. Bonciu nu este străin de inspiraţia biblică ne-o dovedeşte şi mai mult capitolul întitulat *„Cartea despre vin"*, unde se arată că ar trebui să aibă în fruntea ei un extras din Bi-

blie (citat chiar în *„Pensiunea Doamnei Pipersberg"*, pag. 131) în care se vorbeşte de beţivănia şi goliciunea părintelui Noe, viticultorul.

Cărţile d-lui H. Bonciu sunt ilustrate cu desene adecvate, reproduse după Egon Schiele, Rudolf Grossmann, Erich Ohser, Georg Grozs şi de mai puţin cunoscuţii evrei din România, Gheorghe Juster şi Perahim. In locurile în care autorul nu se poate exprima îndeajuns, se foloseşte de puterea sugestivă a clişeelor. Majoritatea cărţilor pornografice respectă acest procedeu.

Am semnalat la începutul acestui capitol numele unui oarecare evreu M. Blecher mult mai norocos decât d-l H. Bonciu în câştigarea elogiilor critice. Succesul vine de acolo, că d-l M. Blecher şi-a intitulat cartea *„Intâmplări din irealitatea imediată"* (Ed. Vremea), vrând parcă să se situeze pe un plan de analiză psihologică, când de fapt obsesia sexuală stărue pretutindeni, în cea mai plată şi mai vulgară prezentare. Analizele psihologice ale d-lui M. Blecher sunt nişte confesiuni de genul acesta: „Mă ridic şi urinez cu atenţie în praf. Pământul suge avid lichidul şi pe locul acela rămâne o pată întunecată ca umbra unui obiect ce nu există", sau „Când deschisei bine ochii, Walter stătea aplecat peste pubisul meu, cu gura strâns lipită de sex". (Pag. 47). Intreaga carte este o goană desperată după impresii şi senzaţii sexuale, lubrice, descrise aşa cum se prezintă pe scoarţa unei conştiinţe înfierbântate de virusul păcatului strămoşesc. Intr'un loc d-l M. Blecher spune: „Işi arată sexul trecătorilor cu un gest ce dacă ar fi fost întrebuinţat în alt scop ar fi fost numit „plin de eleganţă şi stil". Ce splendid, ce sublim este să fii nebun! îmi spuneam eu, şi constatam cu neînchipuită părere de rău câte obiceiuri stupide familiare şi ce sdrobitoare educaţie raţională mă despărţea de libertatea extremă a unei vieţi de

nebun". (Pag. 64). Acest cinism degradant, această caricatură diformată şi pornografică, nu poate fi altceva decât expresia unui suflet putrezit în băltoaca tuturor degenerărilor morale. Romanele acestea nu au nici măcar un subiect, o acţiune coerentă, o întâmplare dramatică. Evreii sunt incapabili de a cuprinde asamblul unei acţiuni finaliste, legată în toate momentele desfăşurării ei prin legitimări verosimele sau naturale. Se împotriveşte temperamentul lor liric, detaliul epizodic predomină, amănuntul viziunii personale sau amănuntul autobiografic capătă proporţii nemăsurat de mari. Opera epică, în structura ei, este complect dezechilibrată. Genul îşi pierde limitele. Alunecă spre monolog, confesiune, jurnal literar, solilocviu. Stilul îngreuiază şi mai mult redarea unei opere epice. Schiţat pe date personale, fără aderenţe cu realităţile obiective, fluxul literar este întrerupt de prezentarea senzaţiilor personale fără legătură cu acţiunea. Fraze scurte, expresii stridente. Puncte de suspensie. Cădere în gol la fiecare pas. Nu întâlnim niciun capitol de amplă respiraţie, nicio descriere care să fixeze atenţia pe ecranul unei desfăşurări epice, obiective. O necontenită chemare către resursele subiectivităţii psihologice. O proectare a eului personal în centrul tuturor acţiunilor. Din această pricină realitatea din afară se diformează, ochiul se vede numai pe sine ca într'o oglindă, şi imagina se proectează asupra ei însăşi. Iată atâtea motive care au prilejuit îngemănarea dintre stilul judaic şi metodele proustiene de descriere, şi cele de introspecţie ale freudismului pe de altă parte.

* * *

Am putea preciza, încă dela început, că prezenţa evreilor în literatura românească nu a alterat sensul originar al culturii noastre, şi că, din

această pricină, alarma pe care am dat-o, reprezintă numai semnalizarea pericolului. Dintre evreii literaturii contemporane niciunul nu s'a ridicat la un grad superior de artă, pentru a fi prin aceasta un tip reprezentativ al vremii. Dacă ţinem seama de faptul că un Joseph Bercovitz'stărue, în monografia[1]) sa despre evrei, că drepturile lor pământene sunt mai vechi decât chiar ale românilor, atunci acest fapt afirmat ca o sfidare a unei nemărginite ignoranţe, i-ar fi pus în situaţia de a fi participat prin ei înşişi la închegarea câtorva momente predominante din cultura românească. Intelectualismul talmudic, tradiţia istorică a Bibliei, raţionalismul cunoaşterei, asimilarea valorilor internaţionale, datinile milenare ale poporului, însfârşit convieţuirea burgheză, cristalizată în jurul şcoalei şi al Sinagogei, iată atâtea motive care ar fi putut condiţiona existenţa unui climat intelectual prielnic manifestărilor literare şi artistice. Cu toate acestea, până în ultimul pătrar al secolului trecut, nici nu se pomeneşte la noi de existenţa vreunui scriitor evreu.

Adevărul este că aceste condiţionări tradiţionale, departe de avea o influenţă salutară, au apăsat atât de mult spontaneitatea şi creaţia în cultură, încât evreii au trăit într'o stare subordonată textelor religioase asupritoare şi datinilor istorice. Nu este lipsit de semnificaţie, faptul că primii evrei din România au fost filologi. Filologia lor, ca intuiţie a genului, şi ca metodă, este o trecere directă dela cazuistica talmudică, dela comentariile literale ale cabalei la cercetarea originii şi a sensului cuvintelor. Un H. Tiktin sau un Gaster, un Lazăr Şăineanu n'au creat nimic în adevăratul sens al cuvântului. Lucrările lor sunt ştiinţifice, raţionaliste, de comentarii şi compilaţii. Mai mult o

1. V. „ *La question des Israëlites en Roumanie*“. Ed. Jouve. 1923.

antologie cu totul arbitrară, fără pătrunderea afectivă a fenomenului linguistic. Cum puteau filologii evrei să cunoască viaţa unei limbi când nu au trăit-o ? De cuvintele unui dicţionar se leagă atâtea legende poporane, şi devenirea istorică, încât viaţa lor se contopeşte în marele curent al spiritului etnic. Seacă şi pedantă, combinată din corpuri fără viaţă, ca şi lucrarea savantă a unui chimist, filologia lui Gaster sau Tiktin rămâne pe planul laboratorului, înafară de trăirea fenomenului studiat. Dacă am sta să analizăm greşelile şi ignoranţa, necunoaşterea limbii româneşti din dicţionarele lui Lazăr Şăineanu nu ne-am putea stăpâni un zâmbet de compătimire. Cele mai multe sunt cunoscute, făcând obiectul unor ironii usturătoare.

Plecând dela faptul că unii filologi sunt de origină evreiască, un G. Călinescu (nebun ciclotimic) sau d-l E. Lovinescu, cu vădită rea credinţă, falsificând adevărul cunoscut, au contestat românia lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu şi A. D. Xenopol. Cosmopolitismul în cultură şi în critică este paravanul semitismului. Anticipând această acuzare A. D. Xenopol a dat un răspuns în „*Istoria Ideilor Mele*“ [1]). Despre Bogdan Petriceicu-Hasdeu, boer moldovean de viţă domnească, având în spatele lui o tradiţie familială, înregistrată de mai bine de 500 de ani, nu mai poate rămâne nicio îndoială că a fost român.

Pentru a întinde paravanul de protecţie al judaismului în literatură, o anume critică a lăsat umbra bănuelii să cadă şi asupra originii lui Mihai Eminescu. La aceasta Mihai Eminescu a răspuns :. „acest reflex nu schimbă de loc realitatea ; el nu mă opreşte de-a fi dintr'o familie nu numai română, ci şi nobilă neam de neamul ei, — să nu vă fie

1. V. I. E. Torouţiu : „*Studii şi documente literare*“. Vol IV. Pag. 368—417.

cu supărare, — încât vă asigur că între strămoşii din ţara de sus a Moldovei, de care nu mi-e ruşine să vorbesc, s'ar fi aflat poate ţărani liberi, dar jidani, greci ori păzitori de temniţă măcar nici unul". A pune la îndoială mărturisirile autobiografice ale lui A. D. Xenopol şi Mihai Eminescu, a nega boeria de neam a lui Hasdeu, numai de dragul de a face loc alăturea de ei, evreilor H. Tiktin şi Moses Gaster, iată cum începe, prin cosmopolitism, judaizarea culturii româneşti. Aceste falsuri, aceste insinuări fac faţada criticii şi istoriei literare, care se vrea obiectivă.

Fenomenul judaizării nu porneşte numai dela înregistrarea prezenţei evreilor în cultura românească, ci are în vedere orientarea tendenţioasă a psihologiei literare şi a ideologiei critice cu scopul de a netezi drumul semitismului. Când s'a ivit Dobrogeanu-Gherea, în spatele lui stăruia reclama şi publicitatea ideologică a socialismului şi aşa s'a făcut că dintr'un evreu nomad, s'a ridicat în atenţia unanimă un critic literar. Tot ce-a fost cosmopolit şi străin în această ţară, toţi vagabonzii presei evreeşti, socialiştii în primul rând, au adăogat o cărămidă la gloriosul monument literar al lui Dobrogeanu-Gherea. Să nu uităm un lucru, că faima şi circulaţia unui scriitor, într'o societate lipsită de controlul public al criticii, nu depinde numai de talentul lui, ci de o samă de consideraţiuni lăturalnice. Scriitorii evrei au fost linguşiţi în clanurile satelitismului literar, acolo unde oboseala organică şi rafinamentul unui intelectualism de împrumut, înlătură controlul sever al simţământului etnic. La acest fapt a contribuit într'o largă măsură înstrăinarea burgheziei. Deoarece în această clasă se fierbe atmosfera literară, era logic ca franţuzismul şi fanariotismul să aibă o influenţă periculoasă asupra orientării spiritului literar în genere.

Când s'a ivit momentul dezaxării morale a războiului, evreii au năvălit şi mai stăruitor în domeniile culturii. Fiecare nouă apariţie coincide cu un moment de oboseală a spiritului etnic şi de răzvrătire a străinismului.

Dacă din 1919 până prin 1930 modernismul a condus direcţia literară, şi dacă astăzi acest curent animat cu deosebire de scriitorii evrei se află în declin, explicaţia o găsim în viguroasa reacţiune etnică promovată de revista şi de generaţia *„Gândirii"*. S'a dat o mare bătălie, mai mult prin creaţie literară şi artistică decât prin critică. O samă de scriitorii români s'au impus, prin necontestata lor valoare, pe primul plan şi scandalul judaismului a fost înlăturat. Cezar Petrescu şi Gib. I. Mihăescu au impus stilul românesc în epică, după cum Nichifor Crainic, Ion Pillat şi Aron Cotruş au aşezat poezia pe temeiurile sensibilităţii etnice, iar gândirea lui Lucian Blaga a rămas singura manifestare a spiritul mitic şi legendar românesc.

Bătălia a fost câştigată, dar noui cohorte de evrei s'au ivit de pretutindeni. O adevărată invazie. Nu numai în poezie şi în critică, dar cu deosebire în presă, şi alăturea o nouă critică şi un eseu, aparat de susţinere în termeni ideologici a manifestărilor epice şi lirice. *„Antologia poeţilor de azi"*, din 1925, a d-lor Ion Pillat şi Perpessicius cuprinde nouă poeţi evrei. In 1936, un evreu, d-l S. Podoleanu găseşte nimerit să publice o antologie masivă cu titlul *„60 de scriitori români de origină evreiască"*. Prezentare simbolică, chiar o demascare. Unii au protestat. Cartea a început să dispară. Avem nădejdea că nu va mai fi tipărită. Lipsesc din ea destui pe care-i cunoaştem. Ori cum însă, din prezentările biografice se vede destul de limpede că toţi cei din epoca de după războiu, au debutat la revistele de avangardă, că toţi au trecut pe la publicaţiunele politice ale sionismului. In politica literară îi vedem prezentaţi în

grup, susţinându-se, lăudându-se reciproc. Nici odată o polemică între ei. Nicio critică, nicio neînţelegere.

Calitatea literaturii lor am discutat-o în alt capitol. Cercetăm acum, aspectele în suprafaţă ale pericolului.

D. E. Lovinescu s'a făcut, dela început, port drapelul semitismului literar. In vreme ce atunci când vorbea despre un Cezar Petrescu nu găsea decât închipuite fapte penale (v. „*Critice*", vol. VI. 1921. Pag. 123) iar Gib. I. Mihăescu era acoperit cu aprecieri pejorative, dovedind o totală neînţelegere, căptuşită cu lipsă de obiectivitate, deoarece autorul nuvelelor „*La Grandiflora*" se afirmase în generaţia „*Gândirii*", — evreilor F. Aderca, Camil Baltazar etc., li se consacrau capitole ditirambice [1]). In cazul d-lui E. Lovinescu, procesul judaizării şi informaţiunii critice deformante a culminat odată cu apariţia celor două volume de „*Memorii*". Problema judaizării o pune chiar d-l E. Lovinescu, sincer şi naiv, cu unele aluzii pişcătoare pentru colaboratorii săi de cenaclu, şi chiar cu reveniri contradictorii. Problema judaizării culturii se pune în toată întinderea ei, prin curentele moderniste. Incercarea de judaizare a scrisului românesc coincide cu anarhia genurilor literare, cu lichefierea conştiinţei critice, scoborîtă la nivelul cenaclismului, cu ofensiva din ce în ce mai violentă a curentelor revoluţionare. Departe de a însemna o stimulare, aceste curente extremiste au încercat să frângă tradiţia, să disloce clasicismul, să nege valorile consacrate, să anuleze influenţa spiritului etnic, aşezându-se dela început pe planul „ideilor" internaţionale. Nu vedem posibilă o înflorire a

1. V. E. Lovinescu: „*Istoria literaturii române contemporane*". Vol. III.

judaismului în cultură, fără concomitenţa acestor curente.

Nu tăgăduim valoarea, evident relativă, a criticei ştiinţifice sau impresioniste, dar demascăm în ascunzătoarea estetismului pur, înfiltraţia travestită a democraţiei cosmopolite. Pentru consideraţii de tehnică literară, de motive de inspiraţie, poţi discuta valoarea unui scriitor. Dar nu se poate discuta valoarea elementului etnic în cultură. Nu poţi lupta împotriva caracterului naţional al culturii, fără a te face vinovat de trădare. Acel care se vrea român, şi această calitate biologică presupune o anumită structură sufletească, nu poate fi în acelaşi timp trâmbiţaşul eliminării spiritului etnic din cultură. In cazul naţionalismului în artă, nu mai este vorba de un principiu critic discutabil, de o ideie politică, ci de o realitate vie, istorică şi organică.

Trădarea scriitorului român, prins în păinjenişul judaismului în cultură, începe nu numai cu dispreţuirea sufletului etnic, dar chiar cu apologia făţişă a judaismului. D-l G. Călinescu, (Adonis nebunul), crede a vedea în evrei pe cei mai buni cunoscători ai limbii româneşti. Ii lăsăm o portiţă de scăpare, — că numai din ordinul patronilor Pauker şi B. Brănişteanu, (Burăh Braunstein), a putut ţine o asemenea cuvântare: „*Un fapt semnificativ şi care dovedeşte caracterul intelectual al vorbirii, este acela că în genere românii de confesiune ebraică vorbesc şi scriu româneşte mai bine decât ceilalţi... Filologia română este în pluralitatea ei o ştiinţă creată de această categorie de români*" [1]). Această afirmaţie nu poate avea alt sens decât acela că evreii scriu şi vorbesc mai bine româneşte decât noi. Cine? F. Aderca în locul lui Ion Neculce; Camil Baltzar

1. V. G. Călinescu: „*Cum se scrie româneşte*" în „*Adevărul literar*", XII. n. 643 din 3 Aprilie 1933.

în locul lui Mihai Eminescu? Judaismul promovat criteriu absolut de cunoaştere şi reprezentare a românismului. Delicvenţii gramaticei, condamnaţii conspiraţiilor comuniste, apologiştii pornografiei niciodată n'au crezut ceva mai bun despre ei. Dar cum rămâne cu filologia română creiată „în pluralitatea ei" de evrei? Ce sens poate avea această afirmaţie altul decât acela că Bogdan Petriceicu-Hasdeu este înlocuit cu Haiman Tiktin, Sextil Puşcariu cu un Gaster, iar Ovid Densuşianu şi N. Iorga cu un Şăineanu oarecare, dacă nu chiar cu d-l A. Graur... Nu-i mai rămâne d-lui G. Călinescu decât să-şi facă circumciziune, (îi recomandăm pentru săvârşirea acestei ceremonii pe d-l Mihail Sebastian) şi să treacă deadreptul la rabinism. Il şi văd cu caftan şi corn în frunte. Asemenea apologie a judaismului, merită răsplătită mai mult decât cu o chenzină la *„Adevărul Literar"*.

Judaismul şi succedaneul său literar, modernismul, s'au contopit organic. Oriunde apare o revistă, sau înfloreşte fenomenul modernist, evreii sunt copleşiţi de laude. Judaismul face progrese. Recunoscând împreunarea dintre curentele extremiste şi judaism, d-l E. Lovinescu spune: „pot scriitorii noştri evrei întrebuinţa cea mai autentică limbă cronicărească, adevăratul spirit semitic se manifestă însă prin revoluţionarism prin avangardism, indisciplină şi egalitarism" [1]). Patronul semitismului literar şi-a dat seama de existenţa unui ferment de disoluţie care ar fi scriitorul evreu, dar nu a putut prevedea perspectiva pericolului. Făcând în unele locuri, asupra limbii întrebuinţate de scriitorii evrei, rezervele unei laşităţi critice, d-l E. Lovinescu crede că, „departe de a fi dăunătoare, prezenţa acestui agent (evreul) poate fi binevenită: milenarele făgaşe ale lumii sunt atât de imuabile

1. V. E. Lovinescu: *„Memorii"*, vol. II Pag. 146.

încât posibilitatea unei infinitizemale devieri de pe axa sa nu constitue o primejdie" [1]). Este cunoscut faptul că d-l E. Lovinescu a descoperit mulţi scriitori evrei, i-a „călugărit" cum spune d-sa, i-a ridicat în slavă consacrându-le capitole întinse din istoriile şi criticile sale literare. A crezut în valoarea lor. S'a identificat cu ei. Cum rămâne atunci cu „milenarele făgaşe"? Ori d-l E. Lovinescu n'a trăit pe linia acestor „milenare făgaşe", s'a expatriat sufleteşte devenind un agent de răspândire al judaismului, ori printr'o elasticitate a principiilor critice a promovat fenomenul şi văzând că nu triumfă judaizarea, s'a refugiat comod după paravanul relativismului. Viclenia acestei abilităţi dialectice este o răzbunare a zăcămintelor de moldovenism aflate în hereditatea d-lui E. Lovinescu. Evreii s'au folosit totuşi de larga protecţie critică a d-lui E. Lovinescu. Au găsit climatul literar prielnic, şi pe cât a fost posibil, prin solidarismul de gaşcă, au pus în umbră pe mulţi scriitori români. Pe de altă parte, evreii i-au fost recunoscători printr'o mare publicitate şi reclamă. Semnalăm faptul, că volumele d-lui E. Lovinescu sunt tipărite numai la edituri evreeşti, iar *„Adevărul"* i-a solicitat întotdeauna foiletonul critic.

Inafară de calea modernismului lovinescian, judaismul s'a folosit şi de atmosfera creiată de doi talentaţi scriitori români: d-nii Tudor Arghezi şi Gala Galaction. Fără a imputa d-lui Tudor Arghezi o atitudine politică, pe care totuşi nu a avut-o niciodată, trebue să recunoaştem în d-sa scriitorul care a acoperit cu o frumoasă suprafaţă literară faţada atâtor publicaţiuni literare îndrumate şi scrise de evrei. In colaborare strânsă cu d-nii N. D. Cocea, Gala Galaction şi F. Aderca, d-l Tudor Arghezi a contribuit la cultivarea unui

1. V. Idem: *„Istoria literaturii române contemporane"*. vol. III. Pag. 439.

climat intelectual prielnic judaismului. I-a acoperit şi i-a protejat cu faima sa literară. La rândul lor, scriitorii evrei au făcut zid de apărare în jurul maestrului, au contribuit stăruitor şi scandalos la crearea unui *„mit Tudor Arghezi"*.

Pe urmele d-lui Tudor Arghezi a mers majoritatea poeţilor evrei. Toţi s'au regăsit în păinjenişul biblic al inspiraţiei, în vulgaritatea expresiilor, în anarhia şi inventivitatea verbală, în tendinţa către scatologie. Toţi au exploatat partea declivă, de jos, a activităţii poetice a d-lui Tudor Arghezi. Niciunul nu s'a lăsat influenţat de acele poezii de o prestanţă sacerdotală, de un pitoresc verbal şi de o prospeţime a imaginilor încât fac impresia că au fost scrise de altă mână. In poezia d-lui Tudor Arghezi se află nu numai influenţa folklorică, dar chiar o apropiere de clasicismul literar, de unitatea stilului, de adecvarea plastică a imaginei, o factură respectând regulele, chiar o atmosferă sufletească de frumoasă înţelegere şi cunoaştere a sufletului românesc. Această parte a fost lăsată cu totul la o parte, spre folosul celeilalte care a creat acea atmosferă de scandal, de stridentă noutate şi de sexualitate putredă specifică judaismului. Cu timpul a apărut un fals Tudor Arghezi, care, evident, predomină în dauna celuilalt.

Adulat şi răsfăţat, d-l Tudor Arghezi a început să se joace cu poezia, să-şi bată joc de cititor, să anarhizeze complect genul, în aplauzele frenetice ale scriitorilor evrei. Roadele acestei captivităţi se pot vedea în activitatea de pamfletar a d-lui Tudor Arghezi, unde atâţia români care au dat ceva de seamă sunt acoperiţi cu expresii tari, în timp ce niciuna din *„Muştele cadavrului"* (Adevărul lui C. Mille [1]), nu primeşte vreo vorbă de ocară. Iată pentru ce găsim întemeiată aprecierea d-lui N. Davidescu: „Desvoltarea literară a

1. V. *„Muştele cadavrului"* de Tudor Arghezi în *„Hiena"* An. II. 22. August 1920.

d-lui Tudor Arghezi este perfect suprapusă înaintării procesului de judaizare a scrisului nostru. D. Arghezi, cu însuşirile d-sale fireşti, a fost o fericită coincidenţă cu asaltul scrisului judaic în literatura românească" [1]). Mult mai periculoasă este atitudinea d-lui Gala Galaction, o adevărată trecere la judaism, oglindind oscilaţiunea unei conştiinţe religioase, adică un proces de dezagregare teologală din făgaşurile fireşti ale credinţei. După cum foarte bine arată d-l N. Davidescu, „D. Galaction într'adevăr, este deadreptul, prin tendinţă, prin ideologie mărturisită, prin acţiunea lui, un rabin evreu, apologist al crezului său evreesc, şi influenţa d-sale este astfel redusă doar la faptul că aceste tendinţe sunt oratorizate de un ins în haină de preot creştin" [2]).

Inafară de aceste cazuri sunt atâtea altele încât, oricând va fi vorba de o judaizare a literaturii româneşti, le vom putea da de exemplu, dar ne va fi foarte greu să descoperim vreun caz de românizare efectivă a vreunui scriitor evreu din România. Dacă un Barbu Nemţeanu (Benjamin Deutsch) a scris câteva poezii uşoare şi plăcute, fără o adâncă expresie lirică, talentul lui stă sub influenţa bolnăvicioasă a lui H. Heine (afinitate biologică) şi niciodată nu se ridică pe culmile unei adevărate creaţii. S'ar putea cita iarăşi cazul lui Ion Trivale (Iosef Netzler), spirit ponderat şi lucid, dar incapabil de a cuprinde sensurile etnice ale culturii româneşti. Nici Ion Trivale şi nici Barbu Nemţeanu nu pot anula, printr'o trecătoare atitudine personală, influenţa dăunătoare a judaismului în cultura românească. Rămâne marea masă de falsificatori ai adevărului ştiinţific şi literar (H. Sanielevici în frunte), apoi tendenţioşii spiri-

1. V. N. Davidescu: *„Fenomene de judaizare a literaturii româneşti"* în *„Vremea"* din 9 August 1936.
2. V. N. Davidescu: Loc. cit.

tului semit (Camil Baltazar, Mihail Sebastian), scandalagii pornografiei şi insurecţiei comuniste (F. Aderca, H. Bonciu, Ion Călugăru etc.), avangardiştii anarhiei literare şi a confuziei ideilor (Ilarie Voronca, B. Fundoianu, Tristan Tzara etc), filosofii apologişti ai judaismului (I. Brucăr, St. Antim) şi întreaga năvală de anonimi ai presei şi ai revistelor comuniste patronate de finanţa evreiască.

Pericolul nu poate fi localizat având în vedere numai câteva spirite diformante şi insurecte. Pericolul judaizării se întinde nevăzut, trece dela o revistă la alta, terorizează şi influenţează pe scriitorii români debutanţi, intimidează critica, se disimulează în felurite chipuri împrumutând nume româneşti, şi travestirea acestui carnaval de impostori este atât de mare, încât ai impresia că totul este organizat din umbră, în ascunzătoarea unei adevărate conspiraţii. Pecetea judaismului apasă pe toate manifestările lor. Fug de adevăr şi de claritate. Cultivă calomnia şi minciuna. Incapabili de a se adapta, urăsc tot ce este românesc. Bagatelizează marile valori, stârnesc confuzia ideilor, lărgesc revolta celor fără de ţară împotriva spiritului etnic. Maiştrii ai pornografiei, obsedaţi biblici, sguduiţi de frigurile unei necontenite şi distructive insurecţii, evreii din cultura românească vor purta întotdeauna blestemul talmudic al incapacităţii de adaptare. Un glas profetic le strigă din urmă: *„De te voiu uita, Ierusalime, uitată să fie dreapta mea“.*

„Să se lipească limba mea de grumazul meu, de nu-mi voiu aduce aminte de tine, de nu voiu pune înainte Ierusalimul, ca întru începutul veseliei mele“. (Psalmii. 136, V. VI.)

Prin toate făptuirile lor literare sau ideologice, evreii rămân străini culturii româneşti. S'au eliminat singuri. Ii eliminăm pentru a le respecta consecvenţa firii, şi a proteja cultura românească de o invazie periculoasă.

INADERENŢA EVREILOR LA SPIRITUL ROMÂNESC [1])

S'au iscat în vara anului 1934, polemici şi discuţii critice în jurul d-lui Mihail Sebastian. Greşeală. Acest domn, pe numele cel adevărat Iosef Hechter, evreu din Brăila, exemplifică un caz personal. Atât numai. Restul interesează generalitatea problemei judaismului literar, nu faptul că un oarecare domn, fie el Mihail Sebastian sau Iosif Hechter a luat împărtăşanie pentru a se mântui de păcatul strămoşesc, dar s'a pomenit că la urmă înghite tot pastramă cuşer. De aceea, vedem că polemica angajată între Mircea Eliade şi G. Racoveanu priveşte problema mântuirii evreilor, nu a unui individ, şi că, cine discută această problemă trebue să ia, numaidecât, o atitudine pro sau contra. De aceea vedem, că d-l Nae Ionescu în prefaţa pe care a dat-o romanului *„De două mii de ani“*, nu d-lui Mihail Sebastian care la atingerea ei ar fi trebuit să-şi frigă mâinile, discută suferinţa efectivă a Israelului, nu calităţile romancierului şi duhul său creator. De-

1. Acest capitol a apărut în întregime, aşa cum se află, în revista *„Azi“*. An. III. Nr. 5. Noembrie 1934, sub titlul *„Iosif Hechter în cultura românească“*.

aceea vedem că discuţiile critice aprinse în jurul fenomenului ca atare, precizăm, a judaismului şi a antisemitismului, nu se referă la persoane cât mai mult şi cu deosebire, la atitudini, opinii şi probleme sociale. Aşa dar, Mihail Sebastian în această ciorovăială de idei, exemplifică un singur caz.

Meritul lui, incontestabil, este de a fi dat prilejul acestei bătălii, de a fi activat ca un germene insurect, ca un ferment al desordinei. A făcut ceea ce face fiecare evreu inteligent şi care ţine un condei în mână: provoacă.

Atât numai.

Nu sunt nici teolog, nici cleric.

In acest domeniu mă dau cu anticipaţie bătut.

Pe alte argumente ne bizuim. Nu m'a poftit nimeni la polemica stârnită de Iosif Hechter şi Mircea Eliade. Dar sunt român, naţionalist, dintre puţinii cari sub un regim de teroare şi dictatură, camuflată de fardul democraţiei mai pot publica un articol, mai pot avea o opinie, neîngăduită prin definiţie la nicio publicaţie de stânga, şi care, până acum a scăpat prin stratagemă de foarfecele cenzurii.

In această calitate încerc să vorbesc, convins fiind, că întrunesc toate sufragiile prietenilor mei de idei din altă parte, care, au răsturnat o brazdă de pământ şi după rodirea bobului au pornit secerişul... In numele acestor oameni puşi sub *herem*, anonimi, care nu pot vorbi pentrucă teroarea îi înăbuşă, dar care au luat de mult o atitudine certă, definitivă, ireductibilă, încerc să vorbesc. Din acest punct de vedere, recunosc, sunt un privilegiat. Dacă aceşti oameni ar putea ei însăşi să-şi spue cuvântul; dacă presa s'ar deschide scrisului lor; dacă tribunele nu ar fi străjuite de jandarmi, dacă în sfârşit, timpul ar fi trecut mai repede pentru a curăţa terenul de ultimele baraje

ale democraţiei, atunci, discuţia aceasta nu ar mai fi necesară. Lucrurile s'ar soluţiona dela sine, conflictele de idei ar căpăta o rezolvare imediată, impostorii, şovăelnice glorii de cafenea, şi-ar vedea zodia norocului spulberată într'un fum melancolic. Să nu ne înspăimânte faptul că Hechterii îşi pot număra cohortele de prieteni, că revistele le stau la îndemână.

Vremea este a lor, şi adevărul tot cu el este deocamdată. Dar mâine, când îi va cuprinde besna şi îngheţul, când nimeni nu le va sta scut, atunci cuvântul lor va fi rugă şi jălanie, iar adevărul dovedit minciună va fi răstignit. Existenţa literară a d-lui Mihail Sebastian este în funcţie de această stare de spirit.

Dacă ne orientăm spre dreapta şi naţionaliştii vor avea cuvânt, atunci, situaţia sa este periclitată, dacă ne aventurăm spre stânga, atunci ascensiunea lui Mihail Sebastian în olimpul gloriei literare va fi mai uşoară. Nu-l credem de puterea de muncă a rabinului Gaster şi nici de pătrunderea critică a lui Gherea.

Oricând se va ivi prilejul revizuirei valorilor şi a paşapoartelor, Mihail Sebastian va avea de trecut un penibil examen. Românii autentici, naţionalişti, îl vor repudia, iar evreii, conaţionalii săi, îl vor ţine în carantină ca pe un renegat. Dacă cineva va mai face *„pogorământ"*, aceasta va fi numai pentrucă simţământul umanitar presupune de multe ori milă şi iertăciune. Dar această situaţie este incompatibilă cu firea răsvrătită şi îngâmfată a lui Mihail Sebastian. Atunci, din nou va începe chinul peregrinărilor.

Cazul Mihail Sebastian pildueşte procesul judaismului. Este unul şi acelaşi. Discutându-l, nu facem altceva decât să invederăm posibilitatea unor concluzii generale. Am prevăzut acest lucru acum doi ani, cu prilejul unei polemici, şi am

arătat atunci, că evreul în literatură este invariabil acelaşi, că în manifestările sale intelectuale, estetice sau morale, stărue permanenţa rasei. Sunt câteva momente penibile în istoria culturei româneşti, când evreii au bătut la poarta integrării în patrimoniul nostru spiritual şi nu li s'a deschis. Din iniţiativa marelui Rege Carol I, s'a pornit *„Dicţionarul limbei române"* editat sub directa supraveghere a Academiei Române. Prin actul fundamental, semnat de Monarh, şi pare-se inspirat Hasdeu, sunt înlăturaţi dela orice fel de colaborare filologii români, să le zicem de naţionalitate evrei.

Pentrucă necunoaşterea limbii româneşti este esenţială evreilor. Pentrucă o limbă se trăeşte nu se învaţă, colaborarea evreilor la monumentul linguistic al culturei româneşti a fost înlăturată. Şi astfel s'a făcut, că d-l Ovid Densuşianu a refuzat colaborarea, pentrucă prietenul său A. I. Candrea, evreu de origină, nu a fost îngăduit.

Faptul eliminării s'a petrecut, şi nimeni nu a protestat, nici ieri, nici astăzi, şi fără îndoială nu va protesta nici mâine. Se dovedeşte astfel, că cultura românească poate trăi fără Şăineanu, fără Candrea, fără Ticktin, dar fără Hasdeu, Sextil Puşcariu, Al. Philippide şi N. Iorga nu! Nu pentrucă aceştia sunt români, pentrucă sunt creatori cu alte cuvinte, pentrucă creaţia lor este în funcţie de românitatea lor; dar pentrucă, în sfârşit, filologia nu este o ştiinţă care se ocupă cu rezolvarea problemelor de limbă, judecate ştiinţific în bibliotecă, ci este un receptacul al sensibilităţii, o zonă afectivă, organică, a vieţii intelectuale.

Dar cazul *„Manasse"?* Ronetti Roman, a vrut să fie scriitor român, şi a scris o piesă de teatru în care moare o generaţie de evrei, şi reînvie alta, dar în agonia ei scuipă venin şi svârle cu blesteme împotriva Românilor. Drama interioară

a lui Ronetti Roman, îngrijorarea lui de evreu dintr'un neam care i se părea că agonizează, l-a provocat să scrie o piesă de teatru cu tendinţe şi insinuări, în care se desbate la lumina zilei problema judaismului. Limba în care a fost scrisă *„Manasse"* aduce mărturia concludentă a incapacităţii literare a lui Ronetti Roman. Nu intrăm în detalii: *„Manasse"* a fost eliminat de pe scena teatrului Naţional, iar în critică şi-a aflat laudele lui... M. Dragomirescu, care este şi el antisemit...

* * *

Iosif Hechter cunoaşte istoria judaismului literar. Mai sunt şi alte cazuri. Unul chiar al său. Dar îl scutim deocamdată.

El însă provoacă. A ieşit cu bâta la drum, în întâmpinarea adversarilor. Le-a făgăduit o răfuială sdravănă la toţi în *„block"* (v. *„Vremea"*, 2 Sept. 1934).

Israele, Israele, de două mii de ani... poporul ales rătăceşte fără căpătâi şi suferă. De două mii de ani fiii tăi nu şi-au aflat încă locul pe acest pământ, pentrucă în toate părţile alte neamuri locuesc cu mai multe drepturi şi cu mai multă putere decât dânsul. De două mii de ani, nu a răsărit de nicăieri luceafărul izbăvirei tale. Un fiu din neamul tău, Israele, un evreu din ghetto-ul Brăilei, a ridicat sabia împotriva suferinţei tale şi tu n'ai făcut încă ce se cuvenea. De aici va începe răfuiala ta, Iosif Hechter. Căci într'adevăr, ce soartă tragică. Să debutezi în viaţă cu un scuipat svârlit în spate, *„Jidan fricos"!*... Să ajungi la Universitate student într'un cămin de evrei. Până la douăzeci de ani să trăeşti numai între evrei. Apoi, să te ridici prin sprijinul unui român, care repede ia o atitudine antisemită şi te aruncă peste bord. Să fii repudiat de toţi prietenii români, şi

să mărturiseşti în scris tragismul acestei existenţe precare sub semnătura proprie, fără să te gândeşti că destinul te urmăreşte implacabil, şi că într'o zi, dacă nu vei fi departe în Erez Israel, te va cuprinde îngheţul şi întunerecul. Iosif Hechter, crede-mă te compătimesc. Iţi meriţi soarta, deşi puteai avea alta mai bună...

* * *

Am cercetat toate cronicele literare, câte s'au scris despre romanul *„De două mii de ani"*, şi peste tot am aflat aceleaşi aprecieri, ca şi cum ochiul omenesc ar fi atât de obiectiv, încât, să vadă la fel ori de unde ar privi.

Nu mă surprinde. O bună parte din critica literară contimporană, a trecut de multă vreme de cealaltă parte a onestităţii. Dacă aceşti oameni, îi mărturisesc autorului atâta prietenie, şi pretind că-l cunosc în deajuns pentru a-l aprecia cum se cuvine, de ce nu l-au cercetat în operile anterioare? Autorul nu scrie de ieri de azi. A comis atâtea infracţiuni estetice şi ideologice, a lansat atâtea păreri exagerate, a scris foiletoane pentru prieteni şi cronici literare de complezenţă. Are idei, opinii, a luat atitudini şi a promovat polemici şi bătălii intelectuale. Autorul este *„cineva"*. Un domn. Nu ne gândim la formularea unui principiu, solidarizând într'o concepţie unitară toate manifestările critice, ideologice sau literare. Aceasta credem că se desprinde nătăgăduit din tot ce autorul a produs până acuma. Aceasta constitue o indicaţie certă pentru viitor, pentrucă însuşi el s'a solidarizat voit cu anumite idei, le-a infuzat în literatură, a făcut legământ de credinţă, şi nu se va lepăda de ele. De ce dar nu se ţine seamă de acest lucru? De ce dar aceşti oameni pretinşi *„obiectivi"* şi *„prieteni"* l-au depersonalizat pe autor

până a vedea în el altceva decât ceea ce este în realitate? Intr'un foileton intitulat *„Despre educaţia romancierului"* d-l M. S. a spus textual: *„Nu ştiu dacă există o vocaţie de romancier. Mai degrabă cred că nu. Romanul mi se pare a fi mai mult o problemă de atitudine, decât una de talent. El presupune o obişnuinţă de a crede şi de a înţelege"*. (*„Cuvântul"*, Sept. 1930). De ce dar se caută şi se descoperă vocaţia la un om care o renegă? De ce dar se insistă asupra talentului, când însuşi autorul, travestit în critic, nu-l preţueşte?

Când Mihail Sebastian, pare-se obsedat de această idee, ceea ce constitue un avatar al propriei sale incapacităţi, — revine de mai multe ori, stereotip, vrând parcă să generalizeze o tară personală pentru a-şi tămădui chinul singurătăţii sale. Căci, în *„România Literară"*, şi în alte părţi, reia ideia spunând: *„Un lung şir de oameni, ceea ce este singura condiţie a unui roman, toate celelalte (compoziţie, stil şi psihologie) fiind elemente de detaliu"*. De ce dar prietenii l-au depreciat într'atât de mult, încât au descoperit în *„De două mii de ani"*... talentul, vocaţia şi compoziţia unui autentic şi remarcabil romancier până la superlativ? Să ne înţelegem, acestea nu sunt fapte de detaliu, accesorii? De când s'a căscat acest hiatus între critic şi romancier? Nedumeririi noastre nu-i putem răspunde decât printr'o analiză cât mai complectă şi la lumina concepţiei adevărate a autorului. Căci dacă cercetăm romanul *„De două mii de ani"*... vedem că el pune indiscutabil o problemă de atitudine: *judaismul* şi *„pendantul"* său, *antisemitismul*. Toată lumea recunoaşte prezenţa permanentă a problemei judaismului în acest roman. Nu-i nevoie să argumentăm. Ba mai mult decât atât. Punerea şi rezolvarea acestei probleme, nu se face la întâmplare, într'o epocă de acalmie, când conflictele şi discuţia sunt lipsite de actualitate. Romanul

„De două mii de ani", este ecoul mişcărilor naţionaliste cari au început în anul 1922, în luna Decembrie ziua 10, în Universitate, şi care continuă astăzi, printr'o indisolubilă încrângătură în idei şi în fapte, în acţiunea politică a dreptei revoluţionare. Iată motivul determinant. O replică pornită din cealaltă parte a baricadei. Personajele sunt reale, pot fi identificate oricând. Au o stare civilă verificabilă, au trăit şi trăesc încă, metamorfoza lor poate fi urmărită în timp, de asta nimeni nu se mai îndoeşte. Romanul este aşa dar trăit, este autobiografic, şi apare de multe ori ca un simplu jurnal, însemnări zilnice notate într'un caet. Nu putem contesta sinceritatea lor. Ele aduc dovada unui document omenesc, smuls dintr'o stare psihologică precară, şi care, nu găsea altă refulare decât în literatură.

Să ne ţinem aşa dar de mişcarea acestor oameni, de atitudinele, de ideile şi de stările lor psihologice, să căutăm peste tot interpretarea pe care le-o dă autorul, fără să alterăm nimic din substanţa romanului. Procedând astfel, vom ajunge la o concluzie cât mai apropiată de adevăr. Iată metoda noastră.

Iosif Hechter, personagiu central al romanului, în care identificăm pe Mihail Sebastian, este un evreu care aduce pe lume, în oraşul Brăila unde s'a născut, o dublă hereditate. După tată, Iosif Hechter îşi recunoaşte aderenţa de pământul natal: *„bunicul meu dinspre tată a fost şi el muncitor în port. Ea, mama mare a trăit cu Dunărea în faţă"* (pag. 78). Cercetând documentele stării civile, află că istoria a fost *„aliată cronicei mele de familie"*. Detaliu puţin important, deşi mai firesc ar fi fost să fie invers: cronica de familie să fie aliată istoriei... Străbunicul după tată, Mendel din Gropeni, *„care scriea şi vorbea româneşte"*, preferă totuşi să fugă la vârsta de 90 (!) de ani în

Erez Israel şi să moară singur în anul 1806 în exilul său voluntar. *„Fireşte, nu poate fi vorba de asimilări"*, constata câteva rânduri mai sus Iosif Hechter (pag. 81). Credem şi noi. Tatăl, barcagiu, căruţaş muncitor cu ziua, *„un om dela Dunăre"*, cetind *„şi el în serile de sărbătoare din nu ştiu ce cărţi ebraice"* (pag. 79) este înfăţişat după voinţa autorului, ca trăind în strânsă corelaţie cu realităţile pământului şi cu duritatea vieţei. Emancipat de pasiunea talmudistă şi pricepând oarecum surda *„neînţelegere dintre Dunăre şi ghettou"* (pag. 80). După mamă, hereditatea lui Iosif Hechter, îl leagă indisolubil de mediu, de ghettou. De acolo a *„ieşit familia mamei din ghetto. Bucovineni şi moldoveni din Nord, au fost cu toţii trăiţi în casă, la lumina lămpii, deasupra cărţilor. Au vieţuit mereu în jurul Sinagogilor"* (pag. 79). Pentru a nu pierde şirul, trebue să adăugăm că fenomenul migraţiei se observă şi în familia mamei nu numai a tatălui: un unchi care fuge la Viena după o femeie, şi altul plecă în America în 1900 (pag. 83). Le consemnăm fără alte comentarii, socotindu-le revelatoare pentru definirea rasei. Iată-l deci pe Iosif Hechter, la răspântia acestei heredităţi, cu o îndoită personalitate: deoparte criticist, talmudist, legat de ghettou şi de spiritul judaic habotnic şi exclusivist, sectar, ancorat în hereditatea maternă; iar pe de alta, realist, obişnuit să verifice şi să cântărească valorile locului natal, ale şesului dunărean, socotit ca o regiune morală, ca un post de control şi de judecată. (Pag. 348). Din dozarea variabilă, simultană sau succesivă a acestei duble hereditâţi, vor reieşi atitudinele, ideile, cu un cuvânt caracterul lui Iosif Hechter.

A venit timpul să deschidem o acoladă şi să precizăm încă dela început. Romanul d-lui Mihail Sebastian înfăţişează două şiruri de oameni: evrei şi români. Ne ferim de vocabularul antropologic,

dar acceptăm înţelesul cuprinzător al termenului, nevoind să complicăm, ci dimpotrivă să simplificăm pe cât posibil înţelegerea. In copilărie, la Brăila, Iosif Hechter învaţă ce este spaima, şi creşte cu strigătul *„svârlit în urmă ca un scuipat: Jidan fricos“* (pag. 6).

Ajunge la Bucureşti, student în căminul Văcăreşti. Primul contact: *Marcel Winder* (evreu) îl opreşte să-i spună că l-au bătut. *„Era volubil, aproape vesel, oarecum superior“* (pag. 7). *Moritz Bercovici* (evreu) încearcă să explice cauzele prigoanei: *„De două mii de ani“*... La frizer, patronul (evreu) *„e contrariat“*, îl *„tunde* (pe Iosif Hechter) *în silă, fără entuziasm“* (pag. 13), pentrucă răspunde indiferent şi pretinde că n'a mâncat bătaie. Viky, vara căsătorită cu un evreu, se întoarce din „voiajul“ de nuntă, ca de obiceiu, însărcinată (pag. 13). La cantină, Iosif Hechter, mănâncă cu un rus care mirosea urât şi vorbea tare, şi cu o fată (ariancă) *„slabă cu mâinile jupuite şi cu buzele prost vopsite“* (pag. 17). La cămin cu el, 11 băeţi în odaie. Toţi evrei. *Sadigursky Liowa* (evreu, vecin de dreapta) *Ionel Bercovici* de stânga. Evreii mănâncă zilnic bătaie şi sunt solidari în suferinţa lor. Toţi reacţionează şi sunt solidari.

El, Iosif Hechter reflectează. Citez textual: *„Cordialitate evreiască pe care o urăsc. Mă tentează gândul de a repezi un cuvânt brutal la întâiul prilej, pentru ca să se ştie că aşa cum sunt ei între zece oameni, care mă cred „fratele lor de suferinţă“, eu suut singur, absolut singur, definitiv singur“* (pag. 20-21).

Peste câteva zile, la Universitate, Iosif Hechter, fuge din calea antisemitului *Ştefaniu* (român). La cursul lui *Ghiţă Blidariu* (român). Caracterizare: *„Vorbea avântat, cu un accent de violenţă, care promitea o întorsătură bruscă în şirul argumentelor. Are asemenea efecte de cabotin inteligent“* (pag, 29). Este personajul cel mai stimat din roman...

Apoi, din nou la cămin. Iosif Hechter câştigă 216 lei la cărţi, şi îi dă, *„pe urmă pe toţii la damii“* (pag. 33). Mai de grabă o *luaii* la *labii* decât *dădeaii banii* la *damii*... Lectura lui Iosif Hechter: Descartes şi mai ales Montaigne, pentrucă *„cu atât mai pasionant cu atât el este mai libertin, sceptic şi artist şi eu sunt mai torturat“* (pag. 37). Torturat de ce? De dorinţa de a se *„detesta violent, fără nicio scuză, fără nicio înţelegere. Aş vrea să fiu 5 minute antisemit. Să simt în mine un duşman care trebue renegat“*. Iosif Hechter are accente de revoltă, reminiscenţe de brăilean, care ţin 5 minute, revine apoi după un timp. Dar numai atât. O stare temporară, nu permanentă.

Intâlnire cu *Perlea D. Ştefan* (român), care refuză prietenia. *„Avea în ochi ceva absurd, cutremurător“* (pag. 39).

La cursuri, Prof. *Marmolocea* (Plastara, român): *„Se vedea bine că era beat şi pe jumătate adormit“* (pag. 42).

Trecem la partea a doua a romanului. Aceeaşi atmosferă de viaţă studenţească între Universitate şi cămin. Apar pe rând: *Sami Winkler* (evreu, neavând altă preocupare decât sionismul); *S. T. Haim* (evreu) *„marxist violent în discuţie“* (pag. 55). De ce nu sorelian, sau bernsteinian sau prudhonian? Se cunoaşte corelaţia dintre marxism şi judaism; materialism, monism, mesianism. Intâlnirea cu *Abraham Sulitzer* (evreu) este revelatoare. *„Un Anatole France care vorbeşte idiş“* (pag. 125). Un negustor de cărţi evreeşti, stimabil, autoritar, bibliofil, talmudist, apologet al idişului, cu un cuvânt un reprezentant al culturii religioase ebraice. Dela el cumpără Iosif Hechter o biblie în idiş şi o istorie a lui Şapsazvi pe care o învaţă pe dinafară.

S'au scurs doi ani, din 1922 până la 1924, plini de mişcări studenţeşti antisemite. Şi au mai trecut

alţii, în care Iosif Hechter a învăţat architectura Incetul cu încetul mediul evreesc pare că se risipeşte, personagiile dispar unul câte unul de pe arenă. Mai apar doar *Marga Stern* (evreică). *„Sunt zile în care o iubesc pe fata asta, se confesează Iosif Hechter“* (pag. 94—96). Dar neliniştit se întreabă: *„Să nu fie nimic judaic în această fată iubită, nicio tresărire, nicio încordare“*... (pag. 98).

Apoi, revine *Iobotinski*, naţionalist evreu, luptând prin conferinţe pentru cauza sionismului. Iosif Hechter nu-i împărtăşeşte ideile pentrucă el *„nu se pricepe în politica sionistă“* (pag. 109). Dar această discuţie între da şi nu, între evreul marxist, sionist, naţionalist sau revoluţionar continuă câteva pagini, un capitol, chiar mai multe.

Aceşti oameni, cu psihologia şi mai ales cu biologia lor, îi dau de gândit lui Iosif Hechter, îl neliniştesc. Astfel, el se simte stingherit, că nu cunoaşte ebraica, şi află că această *„limbă se poate vorbi aşa, familiar, orăşeneşte“* (pag. 118). Şi toţi aceşti oameni, toţi aceşti evrei, în exclusivismul şi intransigenţa lor se caracterizează printr'un viciu comun: absolutul. Expresia este a autorului şi nu avem nimic împotriva ei, pentrucă însuşi Iosif Hechter suferă după propria lui mărturisire, de această sete de absolut. (pag. 21).

In partea a treia a romanului venim în contact mai intim cu cealaltă categorie de oameni: români. Fuseseră câţiva şi în prima, pe care i-am caracterizat cu vorbele proprii ale autorului. Mai întâi, *„Mircea Vierul, un cartezian rătăcit în Bucureşti“* (pag. 156). Şi Marin Dronţu (român), caracterizat prin: *„ciocoiu... grosolănia lui înadins afectată... eleganţa lui este mitocănia... extraordinarul lui prost gust“* etc. etc. (pag. 157—158).

Apoi, *Pierre Dogany* (evreu, după Mihail Sebastian evreu maghiar) pentru care autorul are stimă, afecţiune şi apropieri sufleteşti; Dogany vrea să

fie maghiar dar ungurii îl înlătură din comunitatea lor biologică. In aceasta stă toată drama lui. Dar pe noi ne interesează rezultatul, putinţa de a fi altceva decât ceea ce este în realitate, şi prin aceasta cazul Pierre Dogany ar fi trebuit să fie simptomatic pentru Iosif Hechter. Dar evreul autohton nu învaţă nimic din această experienţă. *Arnold Max* (evreu), *Costaridi* (grec) şi *Radu Şiriu* (român) nu spun nimic.

Nu interesează.

Să continuăm redactarea repertoriului. Pârlea D. Ştefan (român) revoluţionar, un liric, cu simboluri, cu mituri, participând la mişcările antisemite, dintr'o vocaţie profesională de insurgent. Dar antisemit, ca şi Marin Dronţu, şi ambii români! Asta nu spune nimic? Vom vedea. Pârlea D. Ştefan reprezintă pentru Iosif Hechter singura dramă sinceră a antisemitismului: *(„un germene de răsturnare sinceră a lumii“)* (pag. 223). Restul sunt *„imbecili, scandalagii de profesie, agenţi provocatori, pierde-vară, gură-cască, brutalitate, prostie, intrigă“*.

Iată părerea lui Mihail Sebastian, alias Iosif Hechter, despre antisemitism, mărturisită la pag. 225. Nici nu se putea altfel. După atâtea renunţări, renegări şi desolidarizări cu suferinţa neamului său, de un minut, de o secundă, trecătoare, vine timpul ca să vorbească rasa, sângele, biologia, talmudul, ghetto-ul, şi Iosif Hechter nu se dă în lături. Repudiază total antisemitismul, ceea ce nu face niciun român, nici chiar prietenul lui intim Mircea Eliade, care i-a luat sincer şi pare-se desinteresat apărarea. Căci Mircea Eliade recunoaşte şi el o realitate faptică, istorică, universală, a antisemitismului, cu justificări care se ridică mult deasupra explicaţiei simpliste: *„huligani“*!

La Paris, peste câtva timp, prietenia cu *Maurice Buret*, student la medicină. Din nou prilej pentru

Iosif Hechter ca să-şi dea pe faţă convingerea, ca să se demasce evreu, invariabil şi permanent evreu, împotriva prietenilor săi care adoptă hotărît o atitudine de cealaltă parte a baricadei. Stimabil, fără îndoială, dar antisemit Maurice Buret este în primul rând, pentrucă nu acceptă *„tipurile de sensibilitate şi de psihologie judaică... pentrucă este hotărît un adversar al spiritului evreesc agitat, convulsiv, febril, care schimbă proporţiile lucrurilor, turbură simetria lor şi atacă realitatea lor"* (pag. 270). Incăodată conflict de psihologie, de idei, de atitudine, între doi oameni de rase diferite: Maurice Buret şi Iosif Hechter, căci primul spune textual: *„Inclinarea spre vis, pe care o lăudai la Chagall,* (pare-se Marcu Segal) *iată ce denunţ în primul rând"*. (Pag. 270). Iată aşa dar, că judaismul este detestat pretutindeni. La Paris sau la Bucureşti, Iosif Hechter întâlneşte aceiaşi tipi cu aceleaşi rezonanţe sufleteşti în faţa acestui fenomen. In linii generale reacţiunea este uniformă.

Dar ne apropiem de sfârşit. In partea a cincea, Iosif Hechter se reîntoarce în ţară. Işi regăseşte prietenii: pe S. T. Haim în primul rând. Apoi, pe ceilalţi români: Mircea Vieru şi Marin Dronţu, antisemiţi, cu toate că mişcările naţionaliste s'au anemiat. Chiar Ghiţă Blidaru, profesorul stimabil dela Universitate, este antisemit. Discuţiile cu el, trezesc resentimente, provoacă atitudini, conflicte de idei, şi Iosif Hechter suferă, se izolează şi caută resemnarea, pentrucă la fiecare pas întâmpină o desamăgire, o repudiere. *„Singurul om pe care l-am crezut cu desăvârşire incapabil de a fi antisemit era el, Mircea Vieru... Aşa dar şi el... A băgat de seamă tulburarea mea şi s'a grăbit să se explice"* (pag. 329). Singur, huluit, determinat de fatalitatea împrejurărilor care-l apasă cu blestemul de moarte, Iosif Hechter se reîntoarce către neamul său, către rasa de care se simte indisolubil legat.

Invadat de tristeţe, sfâşiat sufleteşte de inutilitatea peregrinărilor lui, Iosif Hechter, jidovul rătăcitor, înduioşat până la lacrimi, plânge şi printre lacrămile lui îngână: *„Sami Winkler aş vrea să învingă... pacea pe care fiecare o căutăm unde ne-a fost scris: S. T. Haim la Jilava, Abraham Sulitzer pe drumuri şi în cărţi, Arnold Max în poezie, eu pe şantier..."* (pag. 326). Durerea lui Iosif Hechter nu este o durere omenească, ci o durere etnică, biologică. El suferă din pricina semenilor săi care au provocat această suferinţă. Orice ar face Iosif Hechter, blestemul îl urmăreşte pretutindeni.

Antisemitismul este de esenţă judaică. Evreii l-au adus, şi-l întreţin cu provocările lor.

Intâlnirea cu Mircea Vieru îi dă prilejul lui Iosif Hechter să-şi precizeze concluziile. Antisemitismul este o realitate faptică, indiscutabilă. O recunoaşte toată lumea. Dar când această realitate îmbracă forma unui program politic, a unei teorii, a unei doctrine, atunci, pentru oameni inteligenţi, pentru cei raţionali, cari nu primesc o ideie *tale quale*, antisemitismul are nevoie de argumente: sociale, politice, economice, spirituale. Aceasta nu vrea să recunoască Iosif Hechter. Şi Iosif Hechter continuă să vorbească în contradictoriu cu Mircea Vieru. Astfel, zice el: *„Nu numai că antisemitismul mi se pare explicabil, dar evreii mi se par singurii vinovaţi. Esenţa antisemitismului... este pur şi simplu de esenţă metafizică. Există o obligaţie metafizică a evreului de a fi detestat. Aceasta este funcţia lui în lume"*. (Pag. 331). Ideia aceasta, revendicată de autor, exploatată în dialectica teologală a prefaţatorului, aparţine lui Bernard Lazare.

Dar destinul acesta, fatalitatea metafizică a suferinţii universale a evreului nu-l resemnează,—nici pe Iosif Hechter, nici pe ceilalţi evrei—nu-l umileşte, nu-l pocăeşte, îl face dimpotrivă irascibil,

revoltat, permanent subersiv, sectar, exclusivist, solidar cu ai săi, în sfârşit, apocaliptic şi mesianic. S'au făcut câteva încercări de a extermina pe evrei. Istoria cunoaşte prigoniri oficiale, progromuri în masă, dar nu s'a ajuns niciodată la un rezultat definitiv. Roma veche, Spania, Rusia modernă, Arabia, Palestina chiar, cunosc măcelăria antisemită. Ultima formă a antisemitismului, naţional-socialismul german, este încă în plină desvoltare. Să văd rezultatele. In faţa acestei condamnări irevocabile, Iosif Hechter nu recunoaşte decât două alternative.

Prima: *„Individual, fiecare evreu se poate întreba cu panică ce are de făcut. Să fugă, să moară, să se sinucidă, sau să se boteze"*. (Pag. 332).

A doua: *„Colectiv, nu exisiă decât o singură cale. Aşteptarea, supunerea la destin... reintrarea în biologie"*. (Pag. 332).

Tertium non datur.

Iosif Hechter, Iosif Hechter, n'ai vrut să fugi, nici să mori, nici să te sinucizi, nici să te botezi, ai refuzat un angajament personal şi nu-ţi mai rămâne, după propria ta convingere, decât să te reîntorci în biologie, să intri din nou în colectivitate, să suferi alăturea şi pentru păcatele poporului tău, şi să-ţi urmezi destinul mai departe. Te-ai îndârjit şi te-ai ridicat vehement, dar temporar, ca de paradă, împotriva neamului tău, dar ai rămas singur. Te-ai apropiat de români, dar toţi s'au dovedit antisemiţi. Chiar profesorul tău, maestrul Ghiţă Blidaru, în prefaţa cărţii tale îţi spune categoric: *„Iosif Hechter, tu nu simţi că te cuprinde frigul şi întunerecul?"* (Pag. XXII).

Iţi reaminteşti, Iosif Hechter, o zi friguroasă din toamna anului 1933... Naţionalismul bătea pasul marşului de atac. Câteva gazete dăduseră semnalul de alarmă. Evreii intraseră în panică. Nu ştiu pentru ce, căci mişcarea nu era îndreptată numai

împotriva lor, ci pentru rectificarea unei vieţi istorice, şi pentru ridicarea unui nou stat românesc. Un director de gazetă, şi-a chemat redactorii evrei şi români şi cinstit le-a spus: *„Ziarul nostru a luat o anumită atitudine, cine înţelege să rămâie să-şi facă bine socotelile"*. Românii nu au avut nimic împotrivă. Au rămas şi au trecut pe baricade. Dar tu, Iosef Hechter şi camarazii tăi din acelaşi neam nu v'aţi simţit pălmuiţi? Cum aţi putut voi rămâne, sfidând cel mai elementar sentiment de demnitate omenească în redacţia unui ziar care publică zilnic articole împotriva voastră? Eşti un renegat Iosif Hechter? Nu? N'ai simţit că blestemul din Sinagogi se îndreaptă şi împotriva ta? N'ai bănuit tu atunci că ai devenit inutil şi periculos chiar? Şi că profesorul care la Brăila, cu 8 ani mai înainte îţi scrisese pe teza de bacalaureat: *„Acesta este sau un geniu sau un prost"*, se leapădă de tine şi nu te mai cunoaşte? Şi tu ai perseverat, i-ai cerut o prefaţă, un răvaş de înmormântare. Eşti poate mazochist, Iosif Hechter, îţi place suferinţa şi umilinţa pentrucă astfel te apropii şi te integrezi în biologia neamului tău. Concomitent cu aceasta, Ion Mihalache, preşedintele partidului Naţional-Ţărănesc purifica redacţia ziarului *„Dreptatea"* de ziariştii evrei şi-i înlocuia pe toţi cu români: Ilariu Dobridor, Petre Pandrea, Dem Botez. Era această hotărîre un ecou al vremurilor sau o atitudine izvorîtă dintr'o convingere? Inclinăm pentru prima presupunere. Fapt este însă că purificarea redacţiei ziarului „Dreptatea", atât de simptomatică, nu a stârnit niciun protest. Ion Mihalache gospodarul, era la el acasă şi îşi rânduia treburile cu oamenii din satul său.

Iată dar că neîncrederea şi bănuiala faţă de evrei pluteşte în aer. Dacă această temere se numeşte antisemitism, şi se întoarce din simplă

necesitate socială în eliminare sistematică, vina este tot a evreilor. Protestele lor sunt la origina tuturor contra-atacurilor. Enorma publicitate dată de presa democrată scrisă de numeroşi evrei, mişcărilor antisemite, a creat condiţiunile prielnice pentru lărgirea fenomenului în cadre cât mai mari. Evreii se simt nedreptăţiţi şi protestează, iată originea antisemitismului. Protestul lor este o provocare însoţită întotdeauna de proteste jignitoare. Iată climatul moral al violenţei antisemite: violenţa provocătoare a evreilor. Faptul că o naţiune este solidară cu ea însăşi, neglijând pe reprezentanţii celorlalte naţiuni, îi jigneşte. De ce nimeni nu se supără pe solidaritatea evreiască când aceasta nu impietează asupra societăţii în care trăiesc? In toate întreprinderile conduse de evrei, procentul conaţionalilor lor este sdrobitor. *„Banca Moldovei"*, *Galeriile Lafayette"*, etc. De ce dar evreii protestează împotriva lui numerus clausus? Numerus clausus pentru români se aplică în toate întreprinderile evreeşti. Evreii creează, şi întreţin, aşa dar, condiţiunile de existenţă ale antisemitismului. Nu prezenţa lor provoacă, ci atitudinea lor. Faptul că în literatura românească năzueşte la un loc de cinste F. Aderca, Camil Baltazar şi Ilarie Voronca nu are nicio însemnătate. Dar pornografiile lui F. Aderca, limba barbară a lui Camil Baltazar şi exhibiţionismul lui Ilarie Voronca, care contrastează violent cu armonia şi echilibrul spiritului localnic, cată să fie repudiat. Evreii sunt promotorii ideilor de împrumut: socialişti sau democraţi în politică; avangardişti şi iubitori de scandal în literatură; raţionalişti în filosofie. Nu recunosc valabilitatea şi nu respectă disciplinele intelectuale, istorice, naţionale, cu un cuvânt, clasice, autohtone. Spiritul criticist al evreilor este notoriu.

Ei discută, comentează şi depreciază orice idee. Au un rol eminamente distructiv.

Teza lui Bernard Lazare capătă astfel o confirmare universală şi permanentă. Sursa de informaţie a evreilor o constitue confesiunile şi scrierile judaice. Nu voiu vorbi aici nici despre manuscrisul lui Sergiu Nilus şi nici despre Cartea Cahalului. Ne vom folosi de autorii evrei, de aceia care reprezintă o atitudine unanimă, o părere oficială, în sfârşit, de acei acreditaţi de evrei: Théodore Reinach şi Bernard Lazare.

„Spiritul evreului este produsul istoriei sale, spune Théodore Reinach. Caracterul şi inteligenţa evreului modern sunt produsul factorilor următori: 1. Biblia, Thora şi profeţii... Spiritul profetic şi mesianic este una din formele spiritului revoluţionar al evreilor. 2. Educaţiei talmudice, fie a generaţiei de azi, fie a celei de ieri, aparţine remarcabila desvoltare a facultăţilor mnemonice şi dialectice ale evreilor, rara lor putere de abstracţiune... 3. Persecuţiile prelungite au lăsat urme în supleţa, în cosmopolitismul care se adaptează de minune condiţiunilor de existenţă cele mai variate... Servilitatea aparentă a unor evrei, este de altfel perfect compatibilă cu un mare fond de orgoliu, în acelaşi timp individual şi raţional... 4. Ocupaţiunile interzise, explică puţina aptitudine pentru anumite profesiuni... 5. Practica exclusivă, la fel impusă a comerţului, explică frequenţa defectelor pe care le aduce: îngâmfarea, gustul nemăsurat pentru deboşerie, finetea degenerată în duplicitate, făcându-l să creadă că totul este de vânzare şi că legitim este a cumpăra orice". [1])

Iată concentrată în câteva rânduri numai, şi

1. Vezi art. *„Juifs"* de Théodore Reinach în *„La grande Enclyopédie"* XXI pag. 273.

sistematizată, architectura spiritului evreesc modern. Théodore Reinach deschide, cu cheia acestei cercetări obiective, enigma spiritului judaic. Nu se mai pot adăoga decât amănunte complimentare. De altfel, nimeni nu are pretenţia de a spune ceva mai mult, pentrucă tot ce s'ar putea adăoga se cuprinde embrionar în aceste constatări esenţiale. Antisemiţii şi filosemiţii dacă n'au căzut niciodată de acord asupra argumentelor întrebuinţate şi-au recunoscut unitatea izvoarelor de inspiraţie. Nu s'au înţeles asupra rezultatelor practice, nu asupra dialecticei.

„Evreul, — spune Bernard Lazare, — este un tip confesional; astfel cum îl întâlnim, Legea şi Talmudul l-au făcut; mai puternic decât sângele şi variaţiunile climaterice, el a desvoltat în ei caractere, pe care imitaţia şi hereditatea le-au perpetuat". [1]) Principial, cauzele antisemitismului sunt aceleaşi pretutindeni. Pentrucă evreul este un fenomen universal, pentrucă psihologia lui etnică se poate defini peste tot cu aceleaşi cuvinte, antisemitismul este o acţiune uniformă. Iată argumentele lui Bernard Lazare: „Peste tot ei vroiau să rămâie evrei, şi peste tot ei obţineau privilegii care le îngăduiau să fundeze un stat în stat..." (vol. I, pag. 48).

„Pentru ce este evreul insociabil?", se întreabă Bernard Lazare. „Pentrucă este exclusiv, şi exclusivismul este în acelaşi timp politic şi religios, sau mai bine zis, el depinde de cultul său politico-religios şi de legea lui". (I. pag. 44). La talmudişti, acest sentiment de exaltare a exclusivismului, este paroxistic. De aceea, putem spune că în măsura în care evreii se ţin mai mult de comentariul legilor sfinte, exclusivismul lor creşte.

2. V. Bernard Lazare: „*L'Antisémitisme*", Ed. Rion Cres. 1934. pag. 123. vol. II.

„Peste tot ei vor să rămâie evrei, şi peste tot ei obţin privilegii, care le îngădue să formeze un stat în stat... Prin urmare ataşarea Israelului la legea sa, a fost una dintre cauzele prime ale reprobării sale, fie că după aceasta el a recoltat beneficii şi avantaje susceptibile de a provoca invidia, fie că încrezător în perfecţiunea Thorei el se considera deasupra şi în afara celorlalte popoare". (I pag. 49). Bernard Lazare află cauzele antisemitismului în condiţiile de viaţă socială ale evreilor impuse de legile religioase. Faptul în sine nu este prea grav, pentrucă exclusivismul evreilor nu justifică numaidecât o acţiune netă, ireductibilă, antisemită. Evreii năzuesc în artă, în literatură, în politică în virtutea acestor legi.

Spiritul evreesc creator nu se alterează nici în opera de artă, nici în cea literară. El păstrează indestructibile aderenţe etnice. Această etnicitate exagerată, defineşte însă o poziţie potrivnică. De aici conflictul dintre valorile judaice şi cele greco-latine. O privire retrospectivă ne edifică complect.

Evreii descind în gândirea filosofică prin alexandrinismul decadent, care precede prăbuşirea imperiului Roman şi încearcă să perimeze spiritualitatea elenă, într'un moment în care, lumea greco-romană atinsese paroxismul în domeniul valorii etice, filosofice sau juridice, şi tocmai pentru acest motiv, edificiul social avea o valoare pragmatică, intervine spiritul judaic, care adăogat judaismului religios şi creştinismului primitiv, controversează raporturile de armonie şi echilibru. Nu vom contesta caracterul anarhic şi oarecum judaic al creştinismului primitiv. Prăbuşirea lumei vechi, marchează şi piatra de hotar a infiltraţiei semite în gândirea europeană.

In locul politeismului concret, se insinuiază în teosofie psihoza misterică, — orfismul, — acesta

atrăgând după sine deprecierea raţiunii aristotelice şi înlocuind-o cu perspectiva nebuloasă a intuiţiunii mistice, ştirbeşte raţiunea naturală. In artă, clasicismul proporţionat şi simetric este substituit de sensualismul deşănţat şi libidinos. Prin intermediul lui Philon, singurul filosof evreu al antichităţii, şi care parvenise să-şi adune prozeliţi în mozaicul etnic al Alexandriei, — locul de refugiu al estropiaţilor Orientului, — începe să se actualizeze în spiritualitatea europeană, antagonismul dintre valorile greco-romane şi valorile judaice. Trecînd peste contribuţia lui Maimonides pe care o socotim nulă, în ceea ce priveşte concilierea gândirei aristotelice cu scolastica, — merit care revine în întregime lui Averoes, — reţinem filosofia lui Spinoza, caracterizată printr'un raţionalism abstract, contopit cu un monism nominalist, şi care vădeşte incontestabile influenţe semite şi afinităţi psihologice cu judaismul egalitar.

Concepţia despre lume şi viaţă, toată această metafizică etnică a evreilor, o regăsim manifestându-se în filosofie, artă sau literatură, având un caracter specific. Când Renan a încercat să stabilească contribuţia popoarelor semitice la istoria civilizaţiei, a fost izbit nu numai de contrastul de esenţă dintre valorile indo-europene şi judaice, dar tot odată şi de pauperismul acestora din urmă. Pe câtă vreme spiritul practic al Romanilor încetăţenise ideia necesităţii unui Stat organizat şi ierarhizat, evreii răspândiţi în mijlocul celorlalte popoare, deveneau duşmanii concepţiei de Stat. Vicisitudinile istoriei şi psihologia biblică au creat din evreu un tip prin excelenţă individualist.

Să transpunem acest caracter subiectiv în domeniul manifestărilor spirituale, în artă sau literatură, şi vom constata că muzica şi poezia

lirică oferă cel mai prielnic teren de desvoltare a individualismului. De aceea Offenbach, excelează în viziuni personale şi înfloriturí fanteziste, iar Halévy insinuiază în *„Ebreea“* procesul milenar al tendenţionalismului semitic. Pentru aceleaşi motive, neputându-se ridica până la o atitudine obiectivă, evreii n'au creat nici dramă, nici epopee, căci rămâne un lucru bine stabilit, că geniul etnic creator al evreilor, nu se poate închega într'o operă colectivă şi unitară, ci numai se răsvrăteşte incoherent prin exaltări personale.

Nici unde şi nici când evreii nu s'au integrat în curentul tradiţional al clasicismului literar, contopindu-se cu idealul şi specificul esteticei naturale. Deobicei evreii au desvoltat în literatură ingeniozitatea personală şi subiectivismul deşănţat şi anarhic, al unui idealism egoist, falsificat de mistica etnică. Literatura contimporană ne oferă câteva exemple concludente. Priviţi la literatura lui Marcel Proust. Opera acestui scriitor de incontestabil talent, este atmosferizată de psihologia judaică. Avatarele memoriei ereditare, seria nesfârşită a ascendenţilor după mamă, au vorbit în opera lui literară. Marcel Proust se foloseşte de durata bergsoniană pentru a da afacerii Dreyfus o amplitudine şi o adâncime literară. *„Această crudă apreciere a oamenilor şi a vieţii“*, după cum se pronunţă Henri Massis, are un corelat metafizic şi nihilist, împrumutat din filosofia bergsoniană.

Pentru a complecta cadrul acestor exemple fugitive, să ne oprim la evreii din literatura noastră. Poezia lui Ilarie Voronca, fie că o numim ultramodernistă, sau după capriciile critice, *„pură“* sau *„abstractă“* nu este altceva decât un joc desordonat de cuvinte şi imagini care ultragiază simţul literar şi desorientează complect pe cititor. Ilarie Voronca închide poezia în temniţa ininteligibilu-

lui. Elucubraţii fanteziste, izvorîte dintr'o credinţă morbidă de interpretare semiconştientă a realităţii. Muzeul teratologic de curiozităţi estetico-literare poate fi complectat cu Stephan Roll, şi *ejusdem farinae*. Prozeliţii lui Tristan Tzara navighează cu pânzele în vânt, pe apele nebuniei.

In aceeaşi categorie poate fi înglobat Felix Aderca, fericitul Augustin al proceselor de pornografie, purtat în ritmul de saxofon al criticului E. Lovinescu. Elementele judaice în literatura lui F. Aderca au fost subliniate la timp (v. Al. O. Teodoreanu). Unii critici s'au agăţat feciorelnic de inteligenţa discontinuă a autorului de cărţi condamnate ambalajului comestibil, alţii şi-au îngăduit divagaţii riscate pe seama unei presupuse gimnastici intelectuale. Deopotrivă M. Dragomirescu, Cezar Petrescu, Al. Bădăuţă şi chiar E. Lovinescu au recunoscut artificialismul şi vulgaritatea lui F. Aderca. Nimeni însă nu i-a disecat mai amănunţit tainele sufleteşti, n'a făcut incursiuni în viaţa interioară a scriitorului, şi chiar în viaţa lui privată... In realitate, literatura lui F. Aderca conţine tot atâtea elemente de psihologie judaică ca şi poezia lui Ilarie Voronca. Ahtiat după noutăţi de importaţiune străină, *„îndrăznetul"* prozelit al d-lui E. Lovinescu, se agaţă cu un entuziasm donquijotesc de orice speculaţie susceptibilă de a fi luată drept contribuţie originală, ceea ce demască o nelinişte interioară cu afinităţi de ghetto natal. In poezie, F. Aderca a încercat să simuleze un simbolism ratat. In politică a fluturat steagul roşu pe baricadele bolşevice, iar în literatură a scris romane din bucăţi, cu o incoherenţă desordonată care denotă un fond sufletesc bizar, chinuit de cel mai anarhic exhibiţionism. Obsesii maniacale de sexualism pervertit, alternând cu resemnări de inutilitate virilă, îl torturează până la auto-flagelare. In acest sens, F.

Aderca este un răsvrătit împotriva firii, împotriva sa însăşi chiar. Il revăd, urcând sobru şi estompat, în confortul util al ascensorului, etajele clădirii din str. Luterană 6. Priveşte crunt şi este de o amabilitate artificială care jigneşte şi întunecă. Vorbeşte despre sine cu o indiferenţă simulată şi despre alţii cu competenţa *„criticului"*, anexat la remorca d-lui Tudor Arghezi.

In literatura contimporană, alăturea de F. Aderca, strălucesc în rozeola eruptivă a reclamei reciproce Camil Baltazar, Sergiu Dan, H. Sanielevici, Barbu Lăzăreanu şi mezinul cel mai scandalagiu dintre toţi Mihail Sebastian. Chiar E. Lovinescu, care mărturiseşte *„prieteniile mele cele mai solide au fost totuşi cu Evreii"*, constată că „scriitorii noştri Evrei pot întrebuinţa cea mai autentică limbă cronicărească, adevăratul spirit semitic se manifestează însă prin revoluţionarism, prin avangardism, indisciplină şi egalitarism". [1]) Pe cine vrea oare să ne dea de exemplu d-l E. Lovinescu? Pe C. Dobrogeanu Gherea? Criticul de disciplină marxistă are nenumărate greşeli de limbă... Stern, traducătorul lui Shakespeare în româneşte? A se vedea criticile lui Al. D. Xenopol şi I. Botez publicate chiar în *„Viaţa Românească"*. Până acum nu s'a ivit încă scriitorul sau poetul evreu care să întrebuinţeze o impecabilă limbă românească. Paginile de antologie nu-i pot cuprinde.

Vina nu este a noastră, ci a lor. Scriitorii evrei nu sunt lipsiţi de talent şi nici de inteligenţă. Dar o inteligenţă de suprafaţă care prinde lucrurile în aspectul lor imediat, practic, utilitar şi realist. Nu le pătrunde în adâncime şi nici nu le scormoneşte imanenţa. Evreii pot fi oameni culţi, (Gaster, Gherea, Fundoianu), intelectuali,

1. V. E. Lovinescu: *„Memorii"* II pag. 145-147.

profesori, actori, (De Max, Yonnel), executori şi întreprinzători. Creatori niciodată, sau mai bine zis, nu pot fi creatori decât pe cealaltă pantă: a spiritului judaic. O creaţie unilaterală, răzvrătitoare, destructivă, smulsă din contingenţa cosmică şi svârlită desperat pe culmile anarhiei. Evreii privesc spre cer cum noi privim spre pământ. Privirea lor oftalmică se pierde visătoare în adâncul văzduhului după cum a noastră pătrunde în relieful dur şi palpabil al naturii.

Evreii se află la antipodul clasicismului. Evreul se caracterizează printr'o permanentă deviere dela realităţile sociale şi concrete. El trăeşte în absolut muncit de ideia unei prăbuşiri mesianice. El aşteaptă ceva; de aceea este răsvrătit, pentrucă nerăbdarea îl îndeamnă să precipite sfârşitul. El este profetic, avangardist, promotor şi hipertrofiat. Există prin urmare un spirit evreesc care ne jeneză, care ne turbură ritmul natural al vieţii.

Suntem împotriva judaismului întrucât psihologia lui crează o stare de spirit refractară naţionalismului. Suntem împotriva judaismului ca concepţie etică, filosofică sau sociologică, întrucât suntem şi împotriva democraţiei, a individualismului şi a monismului materialist în genere. Dar, ni se va răspunde: Descartes, Rousseau, Luther, nu sunt evrei şi nici Kant sau Lenin. Dar Spinoza a fost evreu. Multe pasagii din *„Tratatul teologico-politic"* şi din *„Contractul social"* al lui Rousseau au fost puse pe două coloane. Apropierile merg până la suprapunere. Karl Marx a fost evreu, şi el contează în dialectica materialistă a socialismului mai mult decât Engels, Proudhon sau G. Sorel. Trotzky a fost evreu. El reprezintă neastâmpărul satanic al insurecţiei permanente, revoluţia jidovului rătăcitor concepută ca o raţiune de a fi a geniului judaic. Lenin este strateg.

Organizatorul revoluţiei ca şi Stalin. Deosebirea este adâncă. Evreii în toate manifestările lor spirituale, nu s'au îndepărtat de spiritul critic al Talmudului, dela profetismul biblic şi dela materialismul vieţii sociale. In politică evreii sunt comunişti, socialişti sau democraţi.

Poporul egalitar nu cunoaşte ierarhia socială, disciplina şi ordinea. „Idealul lor nefiind la fel cu al acelora care se mulţumesc cu speranţa, — spune Bernard Lazare, — ei nu puteau niciodată mângâia ambiţiunile lor cu visuri şi fantome. Ei se cred îndreptăţiţi de a cere satisfacţiuni imediate şi nicidecum făgăduieli îndepărtate. De aici această agitaţie permanentă a evreilor, care se manifestă nu numai în profetism, în mesianism şi în creştinism, care a fost supremul rezultat, chiar dela răspândirea lor, şi în forme individuale. Cauzele care au făcut să se nască această agitaţie, sunt cauze interne, cu alte cuvinte, ele fiind de însăşi esenţa spiritului judaic" [1]). Egalitarismul judaic este un fenomen permanent şi universal. Excepţiile sunt neînsemnate. Descartes, Rousseau, Kant, nu au fost evrei, dar ei reprezintă excepţiile valorilor greco-latine, cu un cuvânt europene, care sunt potrivnice revoluţionarismului judaic.

Intre Spinoza, Karl Marx, Trotzky şi E. Durkheim sunt incontestabile afinităţi de gândire. Lordul Beaconsfield, G. Brandès, Max Nordau, Gambetta se apropie de linia aceleiaşi psihologii etnice. E. Haeckel este monist, Karl Marx materialist, Marcel Proust individualist excesiv, S. Freud sexualist, toţi admiţând valoarea unui singur principiu. Ca şi toţi ceilalţi. Funcţia spirituală a judaismului este monovalentă.

---

1. V. Loc. cit. pag. 153.

Funcţia spirituală a complexului cultural greco-latin este polivalentă.

„Aproape toate naţiunile au avut alături de dogmele lor religioase, o filosofie, o morală, o literatură: pentru Israel, religia a fost în acelaşi timp o etică şi o metafizică, ea a fost mai mult decât atât: ea a fost o lege". [1]) Iată cauzele permanente ale monoteismului, materialismului, monismului şi egalitarismului revoluţionar judaic.

Orgoliul şi exclusivismul evreilor purcede din cărţile sfinte. Israelul nu renunţă la aceste cărţi, la învăţătura lor, cum vreţi dar să trăiască în pace cu celelalte popoare? Susceptibilitatea protestatară amplifică, exagerează, dă proporţii de prăpăd biblic unor simple ciocniri de idei sau chiar tendinţelor de acomodare. Se presupun şi se susţin reciproc adâncind cât mai mult prăpastia conflictului. Impăcarea trebue să vie dela evrei. Exodul scriitoriilor evrei din Germania, dintre care unii de oarecare talent, subliniază posibilităţile unui antisemitism modern mult mai feroce, pentrucă el atinge substanţial spiritualitatea Israelului. Bernard Lazare recunoştea mai de mult că „Schopenhauer şi Marx nu reprezintă numai ei singuri antisemitismul filosofic. Toată metafizica germană combate spiritul evreesc pe care-l consideră esenţial deosebit de spiritul german". [2])

In literatură, filosofie sau în artă, evreii au de ales între individualismul excesiv cu toate consecinţele lui, şi între normele polivalente ale echilibrului greco-latin prin integrarea în realitatea tangibilă. Freamătul nostalgiei revoluţionare, nihilismul metafizic, goana după noutate, optimismul

1. V. Id. loc. cit. Pag. 120.
2. V. Id. loc. cit. pag. 71.

materialist, denunţă o mentalitate periculoasă de care ne ferim.

Problema pentru noi, nu se pune deocamdată pe planul preocupărilor culturale. Noi nu avem scriitori evrei de talentul şi fecunditatea lui Marcel Proust, Stefan Zweig sau Th. Mann. L-am văzut pe Gherea care s'a definit materialist în critică şi marxist în politică. Poate vor fi alţii în germenii viitorului. De aceea anticipăm. Şi pentrucă suntem în prefaţa numai a unei bătălii literare, aş vrea să văd pe scriitorul evreu care se inspiră din duhul lui Mihai Eminescu: care ia operele lui drept criteriu de artă literară. Care să înţeleagă svâcnirea robustă a românismului din poezia lui şi să se apropie astfel de sufletul şi de sensibilitatea lui, care în sfârşit, pune sub pernă articolele politice ale marelui rapsod naţionalist, şi doarme liniştit, fără a avea tresăriri de coşmar. Aş vrea să văd un evreu care se integrează culturii româneşti, şi purcede din Ion Neculce, din B. P. Hasdeu, din Mihai Eminescu, din Cezar Petrescu şi N. Iorga. Un evreu constructiv care se socoate la el acasă pentrucă nu-l deosebeşte nimic de toţi aceşti exponenţi ai românismului. Un evreu care să trăiască în fruntariile neamului românesc: să se integreze în istorie, să sufere şi să se bucure alături de noi, care în sfârşit să ia criteriile noastre de viaţă organică şi sufletească drept ale sale proprii, fără nicio deosebire. Atunci când vom afla evreul care să uite că noi suntem români şi el evreu, care s'a integrat substanţial în viaţa şi în lumea noastră, atunci, în faţa unui singur caz concludent, vom face tabula rasa peste tot ce am scris aici.

Mă cuprinde din toate părţile elocvenţa tăcerii...

Şi acum, trageţi cortina şi începeţi nimicirea prin tăcere, boicotul laş, intriga sau şoapta stu-

pidă a calomniei. Imi este indiferent. Antipatia şi compătimirea mea vă cuprinde pe toţi. Dar dacă vreţi să pătrundeţi în cultura românească, nu uitaţi un lucru: în faţa voastră se ridică întocmai ca un criteriu absolut de judecată Ion Neculce, Mihai Eminescu, Ion Creangă, N. Iorga, ctitori de limbă şi cârmaci ai sensibilităţii româneşti.

In concluzie precizez: Evreii din romanul lui Mihail Sebastian sunt mult deasupra românilor. Evreii sunt sionişti, marxişti, revoluţionari şi unul singur, ungur, asimilist. Românii sunt antisemiţi. Textele sunt probatorii.

SEMITISMUL ÎN TEATRUL GERMAN ŞI FRANCEZ

Se află în cultura „românească" un caz patent de judaism feroce, manifestat ostentativ pe scena teatrelor. Cazul Ronetti Roman, cu drama *„Manasse"*, invederează tendenţionalismul şi habotnicismul evreesc exploatat cu impertinenţă şi orgoliu, care nu s'a împăcat niciodată, nici cu forma literară a limbii româneşti, nici cu morala societăţii.

Totuşi, drama lui Ronetti Roman a produs scandal, un enorm scandal, care s'a mutat dela Iaşi la Bucureşti şi de aici a făcut înconjurul ţării oprindu-se în toate oraşele unde piesa teatrală a fost pusă în scenă.

Un critic literar, d-l Mihail Dragomirescu şi-a concentrat toate râvna pentru a pune în lumină bijuteriile estetice ale dramei. Domnii A. C. Cuza şi Teodor A. Naum au demascat în studii de analiză literară toată neruşinarea spiritului semit din *„Manasse"*. Cu toate acestea, cazul *„Manasse"* a trecut dela huiduelile şi fluerăturile din teatru la manifestaţii de stradă cu ciocniri violente cu poliţia. Românii se încăerau cu poliţia sub privegherea mălăiaţă a democraţiei. De aici scandalul a răzbit în ziare, apoi în polemici vehemente a ajuns la Parlament şi în cele din urmă, drept re-

cunoştinţă, drama „*Manasse*“ a pătruns în cărţile didactice.

Cazul „*Manasse*“ va trebui cercetat pe larg. Vom face aceasta cu alt prilej. Deocamdată semnalez faptul că primul evreu care debutează în literatura dramatică românească aduce cu sine nomadismul biblic, rabinismul şi ura îndreptată împotriva creştinilor, căci acesta este fondul moral şi psihologic al dramei, nu numai al dramei „*Manasse*“ dar chiar al dramei sufleteşti a evreilor de pretutindeni. Fenomenul aşa dar nu rămâne izolat şi nici nu are o semnificaţie localnică. Il vom cerceta în manifestările lui mai principale, cercetând cauzele care explică invazia evreilor în treatru şi consecinţele acestei prezenţe care în multe ţări a devenit o dominaţie.

Un scriitor francez care n'are nimic comun cu antisemitismul şi nici cu vreo mişcare politică sau literară, care tocmai pentru acest motiv nu ţine de un anumit clan, ci colaborează ca cronicar dramatic, fie la „*Le Temps*“ sau „*Candide*“, Lucien Dubech, este unul dintre aceia care a identificat în evrei bacilul de disoluţie al teatrului francez. Dela „*Madeleine*“ la „*République*“ spune Lucien Dubech, directorii de teatru francezi sunt numai unul: Quinson. Ceilalţi, directori şi autori sunt evrei. Iată lista: Porto-Riche, Bernstein, Tristan Bernard, Coolus, Savoir, Sée, Wolf, Duvernois, Maurey, Berr, Nozière, André Pascal, Marx, Jean-Jacques Bernard, Lang, Nathanson.

Camuflajul împiedică o identificare a numelor semite. Ar trebui să cercetăm şi ziua schimbării numelui şi eventual să ne ducem prin ghettourile Poloniei sau ale Palestinei.

Este suficient că ştim că un Nozière se numeşte Weil şi că lista pe care o dă Lucien Dubech [1])

1. V. Lucien Dubech: „*La crise du Théâtre*“. Ed. 1928 Pag. 16.

nu-i cuprinde încă pe toţi. Simpla constatare confirmă fenomenul, nu îl explică. Să trecem mai departe deci; evreii nu au pătruns în teatru nici prin talent şi nici prin calităţi excepţionale de regizori. Afirmând aceasta ar trebui să nu recunoaştem poporului francez şi german (până la 1933) niciun fel de aptitudine dramatică, deoarece proporţia evreilor este sdrobitoare. Cu părere de rău, dar nu voiu aduce acest omagiu poporului lui Israel...

Cu fin spirit ironist, Lucien Dubech ajunge la următorul paralelism între teatru şi psihologia evreului: „Teatrul este întotdeauna prin unele părţi ale sale, o boemă puţin în afara societăţii obişnuite şi evreul este şi el în afară. Este iarăşi prin anumite părţi foarte importante, un comerţ, şi evreul, dacă nu este întotdeauna din nevoie comerciant, este în majoritatea cazurilor un excelent comerciant. Este, pe de altă parte, arta de a seduce, de a înşela prin jocul iluziunilor şi a prefăcătoriei, şi evreul este în majoritatea cazurilor un excelent iluzionist, un falsificator al spiritului. Evreul care nu este comerciant este profet: el se bagă în şanţul pe care îl sapă coreligionarul către tribuna sonoră... Evreul este astăzi stăpânul teatrului. Toate străzile principale, toate posturile de observaţie, şi toate situaţiunile dominante sunt astăzi în mâinile sale. Arta dramatică este al 1-lea trib“. Către finele capitolului ironia lui Lucien Dubech devine corosivă: „Ultimii goi care sunt încă îngăduiţi la ceremonii, spune el,—trebue să se simtă fericiţi că nu sunt încă obligaţi să poarte semnele de distincţiune, haină galbenă, şervet şi bonetă ascuţită“. [1])

Dintre toate genurile literare numai teatrul are nevoie de o mare publicitate. Nu trăeşte fără

1. V Loc. cit. Pag. 17—19.

aceasta. Publicitatea devenind un fapt comercial de exploatare bănească, solicită intervenţia intermediarului. Evreul este pe aproape şi rolul lui intră în mişcare. Iată-l impresar, plasator, agent dramatic, administrator, director de teatru. Ajuns aici, în vârful piramidei, va colabora cu coreligionarii săi,— care nu-i vor opune nicio obiecţie, nu-i vor face nicio critică. Majoritatea criticei dramatice, după cum recunoaşte Lucien Dubech este formată din evrei. In cazul acesta critica devine publicitate, adică reclamă.

Teatrul a devenit o întreprindere comercială din momentul în care publicul s'a lăsat înşelat de reclama semită iar statul a renunţat la controlul fenomenului cultural.

Alături de teatru s'au ridicat într'o situaţie înfloritoare birourile de plasare, agentură şi comision. O bursă a literaturii dramatice, a actorilor şi a publicului, în care talentul circulă ca o marfă precupeţită, — aptitudinile sunt exploatate tendenţios, iar debutanţii trecuţi prin purgatoriul neruşinării macabeice. Dacă evreii se ocupă cu orice fel de comerţ, iar camăta este un produs specific al rasei,— de ce nu ar face comerţ şi cu oameni? Intrebarea aceasta care denotă un îndrăsneţ cinism, şi-o pune Arnold Zweig în cartea lui *„Juden auf den deutschen Bühne"* (Berlin 1928), în următoarele cuvinte: *„Warum also nicht auch în Zwischenhandel mit Menschen" ?* [1])

In momentul în care în lumea modernă decade o ideie, se năruie un mit sau se sdruncină încrederea în arhitectura unei tradiţii, apare virusul semit.

Evreul este întotdeauna prezent oriunde organismul social este bolnav. Uneori el însuşi provoacă această boală, dar întotdeauna o întreţine şi o agravează. In epoca de slăbire a moralităţii de după războiu, evreii au încercat primul atac. Succesul lor a mers paralel cu ideile sociale de stânga, cu socialismul şi comunismul.

1) Pentru ce aşa dar nu ar fi un comerţ de comision cu oameni?

Năvala evreilor în teatru cu acest prilej a fost subită.

Şcoala cinismului, năvala sexualităţii, sfidarea disciplinei sociale, apologia defetismului, a omului liber degajat de orice ordine morală, cu un cuvânt amoralitatea şi anarhia, defineau cadrul sufetesc şi ideologic al acestei producţii dramatice. Intr'un loc din cartea sa, Lucien Dubech spune că dacă un străin ar judeca după roman şi teatru, — ar fi obligat să creadă că 40 de milioane de francezi nu se ocupă de dimineaţa până seara decât cu perpetuarea adulterului.

In altă parte arată că în stagiunea teatrală 1926 1927, — numai piesele străine au avut succes.[1])

Teatrul francez a început să apue. In locul lui s'a instalat comerţul teatral evreesc, o nouă specie de agentură ideologică şi literară care are de scop să năruie toate temeiurile culturilor naţionale.

Dacă în Franţa de astăzi încă se mai găseşte un cronicar dramatic cunoscut şi care demască primejdia semitismului, în Germania comunisto-democratică dinaintea anului 1933, situaţia era mult mai tragică. Până în 1930 fenomenul judaizării teatrului german era atât de înaintat, încât numai o neînsemnată scenă „Rose-Theater" din Berliner Osten se afla în mâini ariene. Celelalte serveau fie interesele iudaice, fie capitalul sau administraţia judaică, fie, în cele mai multe cazuri direcţia judaică". Iată o listă cuprinzând situaţia în iarna anului 1930:

Berliner Theater: Robert Klein (Barnowsky)

1. V. Loc. cit. Pag. 40.

Deutsches Künstler-Theater: Robert Klein (Saltenburg)
Deutsches Theater (angeschlossen die Kammerspiele): Max Reinhardt (Moses Goldmann).
Grosses Schauspielhaus: Artur Schwell (Rosen; Nu-i evreu).
Komische Oper: Martin Zickel (lipseşte).
Komödie: Max Reinhardt.
Komödien-Haus: Viktor Barnowsky (Isidor Abrahamowsky).
Lessing Theater: Heinz Saltenburg.
Lustspielhaus: Martin Zickel (Saltenburg).
Metropol Theater: Rotter (Schaie) (F. P. Jentz).
Renaissance-Theater: Gustav Hartung (May) (Theodor Tagger).
Theater am Nollendorfplatz: Ludwig Klopfer (lipseşte).
Theater am Schiffbauerdamm: Ernst Josef Aufricht (lipseşte).
Theater des Westens: Rotter (Schaie) (Schwarz, Nu-i evreu).
Theater în der Stressemannstrasse: Viktor Barnowsky.

Chiar la Staats-Oper din Berlin, finanţată de stat, se simţea prezenţa şi influenţa evreilor. Dirijorii muzicali: Bruno Walter, Selmar Meyrowitz, Otto Klemperer şi alţii, reprezentau Israelul. Astăzi chiar, după marea şi radicala deparazitare naţionalistă, încă se mai află un dirijor evreu la opera din Unter den Liden: Leo Blech este asimilat spiritului german, motiv destul de puternic pentru a fi îngăduit. Chiar la Schiller-Theater, încă o instituţie finanţată de stat, se afla ca dirijor general, evreul Leopold Jessner.[1])

1) Pentru toate datele care privesc judaizarea teatrului şi a culturii germane în genere, a se consulta: *„Die Juden in Deutschland"*, tipărită de *„Institut zum Studium der Judenfrage"*. Pag. 251.

Arnold Zweig (evreu) arată în cartea sa pomenită mai sus, — că teatrul german devenise o agentură internaţională a judeo-comunismului. Evreii veniţi din Polonia sau din Rusia activau ca agenţi de judaizare a teatrului, în sensul că se interpretau tendenţios piesele, se introducea decorul improvizat ca la circ, subiectele care tratau lupta de clasă erau alese şi recomandate autorilor dramatici. Pentru aceste timpuri, repetăm, până la 1933, influenţa semitismului este atât de apăsătoare încât nu se mai putea vorbi nici despre un teatru german, şi nici despre actorii care nu trecuseră prin acest control. Iată ce spune despre aceasta Arnold Zweig: „Amintirile tuturor artiştilor sunt pline de umilinţile pricinuite de acest comerţ de sclavi. La unii din agenţi, chiar aceia care trebuiau să facă să înainteze muzicanţii pentru sălile de concert, drumul trecea pe faţă prin patul şantajiştilor. Creaturi îngrozitoare stăteau în drumul artistului, şi după ce el plătea tributuri de tot felul primea influenţe din cele mai rele, chiar acolo unde viaţa artistului de abia începe, — şi aceste influenţe se prelungeau departe asupra existenţei sale".[1]) Pentru a pătrunde în teatru, evreii s'au folosit de sprijinul revoluţiei comuniste din 1919. Ideile lor artistice creiau cadrul internaţionalei, a luptei de clasă şi a bolşevismului în genere. Insuşi „Marea biografie naţională evreiască" recunoaşte acest lucru: „Pentrucă el era orientat politiceşte spre stânga şi pentrucă era conducătorul generaţiei tinerilor revoluţionari, nu putea să ne surprindă faptul că Jessner a fost numit după revoluţia din 1919 conducător al fostelor teatre imperiale din Berlin. Aici începe sub conducerea sa o nouă eră a acestui teatru".[2])

1. V. Arnold Zweig: *„Juden auf der deutschen Bühne"*. Pag. 55.
2. V. S. Wininger: *„Grosse Judische Nazional-biblio-graphie"*.

Intr'adevăr, Leopold Jessner înscenează pe scenele teatrelor berlineze o serie de piese clasice şi anume: „Hamlet", „Othello", „Die Räuber" etc. Textul însă era combinat din nou, împletit tendenţios cu adaosuri, false prescurtări, eliminarea totală a anumitor replici, accentuări noi, aşa încât drama îşi pierdea cu totul caracterul esenţial. Sub regia evreului Erwin Piscator montarea dramei lui Schiller „Die Räuber" (Hoţii), a fost un adevărat prilej de demonstraţie comunistă. Eroii dramei apăreau pe scenă îmbrăcaţi în costumul frontului roşu revoluţionar şi purtau la braţ un scut pe care se afla scris cu litere mari roşii: „Klasen Kampf" (luptă de clasă). Unul din eroii dramei, Spiegelberg purta masca lui Trotzky şi moartea lui era interpretată ca un martiraj pentru libertate şi pentru triumful revoluţiei comuniste. In timp ce Spiegelberg moare pronunţând ultimele cuvinte, din fundul scenei se aude cântecul Internaţionalei. Drama idealistă a lui Schiller devenise o parodie tendenţioasă, o piesă de propagandă comunistă. La fel s'a întâmplat şi cu alte drame, ale lui Shakespeare sau Goethe. Max Reinhard (Moses Goldmann), — aduce pe scenă numere de acrobaţie, scene de mase, cuplete artistice şi transformă drama într'un spectacol de varieteu. Sub direcţia lui Max Reinhard, jocul de scenă devine exibiţiune sgomotoasă, decorul reclamă erotică pentru provocarea publicului, textul devenea în mâna acestui măsluitor al artei dramatice o îmbrăcăminte sumară pe care o schimbi cum pofteşti. Trebue deci să subliniem, pentru a fi bine înţeleşi, că Max Reinhard, Piscator şi ceilalţi au distrus complect valoarea literară a operelor dramatice, din care n'a mai rămas decât o succesiune de replici modificate şi răstălmăcite, pentru a servi anume scopuri de sugestie şi tendinţă politică.

Această scandaloasă regie era susţinută printr'o vastă publicitate.

In presă, majoritatea criticilor teatrali erau evrei. Alfred Kerr scria la „Berliner Tageblatt"; Moritz Loeb la „Morgenpost"; Ernst Heilbron la „Frankfurter Zeitung". Şi n'am citat decât pe cele mai importante. Tot în această vreme, scena teatrului german este invadată de piesele tendenţioase, jumătate comuniste, jumătate imorale ale autorilor evrei. Ernst Toller face să se însceneze drama sa *„Feuer aus den Kesseln"*, în care acţiunea se petrece în anul 1917, cu apologia martirilor pentru revoluţia roşie; Friederich Wolf aduce pe scenă drama sa *„Die Matrosen von Cattaro"* cu proclamarea unui program comunist şi cu improvizarea unei conspiraţii; reprezentarea dramei lui Arnold Zweig *„Der Streit um den Sergeanten Grischa"* a fost o manifestaţie teatrală împotriva militarismului; masca lui Ludendorff a fost adusă pe scenă şi terfelită în mocirla judeo-comunistă. Walter Merling cu parodia sa *„Der Kaufman von Berlin"*, după celebra dramă a lui Shakespeare, a însemnat o apoteoză a judaismului pe scenele berlineze. Am mai putea cita toate dramele lui Walter Hasenclever, ale lui Ferdinand Bruckner[1]) şi tabloul judaizării teatrului încă nu ar fi complect pentrucă ar trebui să ţinem seama de revistele şi operetele care s'au transformat într'un imens bordel unde moralitatea, cinstea şi demnitatea rasei germane era călcată în picioare. Am pe masa de lucru un afiş-reclamă al libidinosului sexolog şi editor evreu, dr. Magnus Hirschfeld de unde se vede că scopul acestui desen în culori era să stimuleze perversiunile şi să aţâţe simţurile prin imagini vizuale, ingenios combinate. După răfuiala din 1933 găsesc

1. V. „ *Die Juden în Deutschland*", Pag. 300 şi urm.

„arta" lui Magnus Hirschfeld preţuită şi răspândită în Rusia Sovietică.

Invaziunea evreilor în teatru, în literatură, în arta plastică şi politică aduce blestemului jidovului rătăcitor care hoinăreşte din ţară în ţară pentru a semăna ura şi minciuna, imoralitatea şi anarhia, pentru a pregăti dominaţia rasei alese, domnia Israelului. Noua Diasporă înseamnă de fapt, ofensiva de distrugere a capitalului de rezistenţă al celorlalte rase şi popoare. Evreul umilit care se vaită că este persecutat, este de fapt copleşit de orgoliu şi de setea de dominaţie. Evreul care pătrunde în cultură este de fapt un agent de anarhie, de imoralitate şi de exclusivism orgolios al rasei semite.

V

FAPTĂ ŞI EROISM

UN ZIARIST DE LUPTĂ: ION I. MOŢA

Pentru a înţelege personalitatea lui Ion I. Moţa, formaţia sa sufletească, partea de contribuţie a heredităţii şi influenţa mediului natal, trebue să cunoaştem o pagină din istoria Ardealului de odinioară.

Eliminată sistematic din burguri, inteligenţa românească din Transilvania s'a înclinat asupra poporului, a clădit casă trainică în micile oraşele de provincie, a păstrat legătura sufletească cu masele ţărăneşti, şi toată osteneala ei s'a concentrat într'o mare misiune culturală. Elementul de propagandă şi de răspândire a ideilor în secolul al XIX, — ziarul, — a înflorit într'o înfăţişare cu totul particulară, şi specifică, în Ardeal. Ziarul ardelean era monitorul naţionalismului, conducătorii lui erau întotdeauna intelectuali, animatori, şi luptători pe baricade.

Ziaristica ardeleană n'a cunoscut ceea ce se chiamă zâzania de partid, şi a fost ferită de profesionismul fără suflet al ziaristului modern. Ziarul ardelean era o foaie de cultură şi de educaţie sufletească, o armă de luptă a naţionalismului, şi un bastiment de rezistenţă al inteligenţei. Ziaristul se adresa poporului, masei de români, şi de aceea, pe lângă faptul că şi-a păstrat un caracter pronunţat românesc, a fost ferit de infil-

traţia mercenarilor şi a scribilor de prin oraşele înstrăinate.

Gheorghe Bariţiu cu *„Gazeta Transilvaniei"*, Aurel Mureşeanu cu *„Carpaţii"*, părintele Ion Moţa cu *„Foaia interesantă"* şi *„Libertatea"*, au dat această rânduială presei ardeleneşti. Ion I. Moţa se înşurubează organic acestei productive herediţăţi spirituale. Gazetar ca şi tatăl său, om de cumpănită cultură didactică, respirând aerul tipografiei din Orăştie, Ion I. Moţa a făcut gazetărie pentru a lămuri problemele esenţiale ale momentului istoric, găsind în condei, arma cea mai proprie inteligenţei. Câteva rânduri de autobiografie sunt suficient de lămuritoare: *„Scriitorul acestor rânduri, —* spune Ion I. Moţa, *— e un om în afara lumii literelor. Nu e un creator în artă, nici măcar un critic literar. In ale scrisului vrea să fie — datoria îi cere să fie — un simplu ziarist. Un ziarist luptător, aşa cum era în tradiţia presei cu adevărat româneşti, în deosebi în Ardealul de pe vremuri"*.[1])

Deşi fraza este îndeajuns de clară, ar fi poate ceasul unei spovedanii personale. Cu 14 ani în urmă, în faimoasa lună Decembrie 1922, Ion I. Moţa face să apară la Cluj ziarul *„Dacia Nouă"*. Era prima alarmă ziaristică a mişcării naţionaliste, care începea, sau mai bine zis, se continua cu o nouă generaţie.

Articolele publicate acolo, punctează primele etape ale unei bătălii care avea să se transforme într'o mare mişcare politică. In vremea aceea, Ion I. Moţa, independent de marele lui prieten Corneliu Z. Codreanu, făcea legătura sufletească a unei generaţii, restabilea unitatea de mişcare a noului naţionalism, şi prin scrisul său, se alătura unei discipline intelectuale care avea să justifice

1. V. Ion I. Moţa: *„Cranii de lemn"*, Ed. I. Pag. 227.

o serie de realizări practice. Ceea ce ne reţine atenţia în procesul sufletesc al lui Ion I. Moţa, este perfecta adaptare a intelectualului la o mişcare politică, unde se cerea în primul rând, jertfă şi caracter. Atunci s'a produs această transformare, şi tot de atunci dăinue experienţa posibilă a intelectualului care se degajează de orgoliul inteligenţei sale, pentru a-şi subordona activitatea unor obiective care trec dincolo de egoismul şi înclinaţia către compromis a intelectualului democrat. Nicio şovăire de caracter, nicio erezie dogmatică, nicio critică subiectivă ci numai, o înţelegere calmă şi limpede a unor crunte realităţi care nu mai îngăduiau ezitări. Trăirea intensă a fenomenului naţionalist se împleteşte cu punctele de orientare ale unei judecăţi lucide. In acest sens, ziaristica lui Ion I. Moţa capătă un caracter militant, iar articolele semnate ţintesc fie la justificarea unor anumite atitudini niciodată subiective, fie la stigmatizarea poziţiei false a adversarului. Din aceste articole, lipseşte accentul de pamflet şi de invectivă violentă. Stilul polemic care structurează de multe ori aceste articole, este rece, precis, argumentaţia logică, şi concluziile sunt limpezite de adierea entuziastă a trăirii faptului gândit. Niciun accent pedant sau preţios, nicio rătăcire inutilă prin meandrele unei documentări savante.

Stilul acestor articole, aduce dovada unei personalităţi bine echilibrate. In toate este vorba de o mişcare şi de o idee, de un om nou, şi de o năzuinţă, care proectează sensul ei implacabil asupra momentului de mâine.

Citind articolele din prima parte a cărţii, acelea cuprinse între anii 1922 şi 1924, — poţi desprinde premizele centrale ale nouei generaţii. Mai întâi, enunţarea unei realităţi suverane: naţiunea.

Apoi, analiza momentului istoric, care presu-

pune o concentrare de energii şi un caracter radical al soluţiunilor. Ziaristul Ion I. Moţa se află în tranşeele unei bătălii, şi întrebarea vine dela sine: fi-va posibilă această luptă fără o altă educaţie a caracterelor, fără zidirea unei concepţii spiritualiste a vieţii, fără contribuţia unui suflet nou? Primul articol, din 23 Decembrie 1922 cere o *„intelectualitate românească viguroasă, puternică şi sănătoasă, aşa cum nu este cea de astăzi"* (Pag. 17); în celălalt următor, găsim definiţia unui *„naţionalism radical"*, (Pag. 20); iar în altul din 1924, — aflăm expresia de *„moarte vitejească"*. (Pag. 47). In memoriul trimis regelui Ferdinand din închisoarea Galata (1925), sinteză a unor năzuinţe colective, se arată monarhului *„lupta guvernului cu naţia"*. Iată punctele de plecare; iată premizele. Şi pentrucă această carte are şi caracterul unei înlănţuiri cronologice, să trecem mai departe: cu elemente dialectice, Ion I. Moţa înlătură concepţia materialistă a *„culturii izvorîte din economie"* (Pag. 65) aşa după cum susţinea d-nul Prof. A. C. Cuza. In această parte a cărţii, sunt adunate mai cu seamă articolele polemice dintre anii 1927-1932. Polemica fusese provocată de atitudinea ostilă a două ziare din Ardeal *„Tribuna"* şi *„Patria"*, şi de împotrivirea unor profesori universitari şi oameni politici, care încercau să zădărnicească mersul mişcării naţionaliste. Li se răspunde tuturor, arătându-li-se că lumea veche a politicianizat Ardealul, că Ardealul democratic poate fi în contra naţiunii, dar ardelenii nu pot fi decât alături de naţionalism. Două lumi deosebite se ciocnesc în aceste articole polemice şi scânteia luptei aprinde viaţa unei noui generaţii.

Cu o lucidă intuiţie a momentului istoric, şi cu o neobosită încredere în virtuţiile ideei, Ion I. Moţa deschide o nouă bătălie polemică şi critică pentru consolidarea unor poziţiuni definitiv

cucerite. Ne aflăm în *„marele an legionar"* 1933. *„Excesul de abstracţiune"* învederează teoretic, cu elemente dialectice juridice, conflictul dintre structura statului democratic şi privilegiile naţiunei; articolul *„3-22-250"*, al cărui titlu exprimă într'o ecuaţie desnaţionalizarea culturii prin infiltraţia progresivă a elementului semit, duce în mod logic la soluţia practică *„numerus clasus"*, care precede *„numerus nulus"*. Au trecut zeci de ani de luptă ziaristică şi politică, zeci de ani de încordare militară: Ion I. Moţa, în articolul *„Legiunea şi L. A. N. C."* putea desena în linii liminare, de cuprindere istorică, chipul sufletesc al omului nou: *„Nu cred că va nega cineva această situaţie de acum 5-10 ani, care concretizează două lumi deosebite, în germen: lumea reformei naţionale de metodă căldicică, pe cale democratico-parlamentară incapabilă de a face faţă volniciilor guvernamentale şi incapabilă de a sgudui adâncurile sufleteşti ale neamelui spre a-l ridica la lupta decisivă, — şi lumea eroică, a revoluţiei spirituale şi morale a naţiunei luptătoare, pornite pe calea fără întoarcere care n'are decât două ieşiri: moartea sau victoria"*.

Fără îndoială, că Ion I. Moţa este predecesorul acestei lumi noi. Articolele pe care le avem strânse în volum, până mai ieri risipite în ziare sau reviste, au fost inspirate de o stare îngrijorătoare naţională, adică socială şi sufletească, care nu mai îngăduia nicio amânare. De aceea îl vedem pe gazetarul Ion I. Moţa, pornind întotdeauna dela o problemă de interes general, colectiv, — ajungând apoi cu concluziile, la apologia legionarului, a elementului de dinamism căruia îi este încredinţată misiunea regeneratoare.

Intr'un articol polemic, în care logica se împleteşte cu documentarea, Ion I. Moţa precizează în linii generale caracterele spiritului legionar: *„duhul totalei rupturi de lumea veche, adică spi-*

ritul legionar revoluţionar (de arică, aşa dar ordonată revoluţie); spiritul de disciplină şi de jertfă eroică pentru neam! innoirea totală nu numai a structurii etnice a statului dar şi a organizării sale politice cât şi înnoirea spiritului poporului românesc în sens eroic şi moral,... în rezumat, părăsirea falselor căi democratico-parlamentare". (Pag. 154-163) Ziaristul se simte solidar în această bătălie cu miile de legionari care clădesc o ţară nouă, slava lui are ecoul sufletesc al acestei regăsiri, rezultatele se pot vedea din însăşi închegarea acestui volum: 14 ani de luptă în care fiecare articol înseamnă o nouă poziţie câştigată, o nouă perspectivă, un triumf al ideei şi o apologie a *„omului nou invincibil"*.

Am închis cartea şi amintirile unei vieţi care începe să se consume, se reîmprospătau la candela acestei idei. Il văd pe Ion I. Moţa, în anul 1923, alături de prietenii săi de astăzi, sancţionând trădarea; îl regăsesc mai târziu la conducerea unei mişcări politice, supralicitat de ispitele intriganţilor din culisele vieţii politice democratice; îl urmăresc în drumurile sale prin străinătate căutând să impue un nou punct de vedere în congresele internaţionale.

Mă izbesc apoi de un fapt care pare paradoxal: omul care-şi rânduia sever manifestările exterioare, dispunând de acea pondere, care în momentele de mari sguduiri morale se pierde, conducând din închisoare destinul unei mişcări politice. Atunci l-am cunoscut şi mai bine. Printr'o ciudată coincidenţă, ne-am pomenit într'o dimineaţă dela începutul lunii Februarie 1934, arestaţi la siguranţa generală. Un automobil ne-a condus la consiliul de război, şi am rămas acolo singuri, într'o cameră goală, câteva zile. Ion I. Moţa fusese urmărit mai multă vreme de teroarea poliţistă, şi prin diferite trucuri îşi amânase arestarea pentru a rândui anume treburi familiale. Inchisoarea este un drum lung, şi cu un sfârşit întotdeauna ipotetic. Am verificat acest lucru, când l-am văzut pe Ion I. Moţa desfăcând din geamantan o plapumă şi o pernă pe care am dormit împreună, mai multe nopţi.

Ziaristul Ion I. Moţa, de data aceasta conducător politic, avea intuiţia clară a destinului. Asemenea strămoşilor săi, care odinioară porneau la închisorile din Seghedin sau din Vacz pentru un timp care nu se ştia când se va sfârşi, Ion I. Moţa, prevăzător, îşi luase toate cele necesare pentru odihna trupului. L-am văzut apoi scoţând din geamantan o Biblie şi codurile lui Hamangiu. Am zâmbit, pentrucă în România democratică erau abrogate, iar noi, eram arestaţi de 4 zile fără niciun fel de formalitate. Ion I. Moţa a căutat să-mi demonstreze, necesitatea de a sancţiona o justiţie improvizată şi ilegală, cu propriile ei arme de represiune,

In sufletul acestui legionar năzuia încă o mare idee legalistă. Să fi fost oare ecourile hereditătii sale de ardelean, sau ponderea unui temperament care nu se lăsa turburat de provocările regimului politic? Poate şi una şi alta.

In tot cazul, faptele lui Ion I. Moţa din închisorile anului 1934 ne au relevat calităţile unui conducător politic. S'a putut vedea atunci, că intelectualul şi ziaristul Ion I. Moţa, educat în spirit legionar, a rectificat în bună parte, cu propria lui personalitate, — destinul miilor de prizonieri politici care zăceau în cazematele Jilavei. Astfel începe şi se continuă cariera unui ziarist naţionalist, de unde se vede că temperamentul cel mai blajin poate servi un strălucit scop revoluţionar, şi din ponderea unui stil calm şi limpede poate izvorî revărsarea torenţială a unor concluzii radicale.

PE TREPTELE UNIVERSALULUI

N'am vrea, ca acestor rânduri, să li se dea un sens politic. Generaţia noastă, şi în general secolul în care trăim, este mai degrabă apolitic, deoarece, această noţiune, compromisă definitiv în democraţie, a fost scoasă din circulaţie şi înlocuită cu naţionalismul, — mult mai cuprinzător, şi întotdeauna pur şi autentic în manifestările sale spirituale. Din această pricină, politica noastră de astăzi nu mai poate fi în funcţie de o anumită ideologie sau de relaţiunele pe care le avem cu statele înconjurătoare, sau cu cele mai îndepărtate. Politica noastră nu o mai pot face nici oamenii de partid, — nici casa domnitoare şi cu atât mai puţin o clasă socială.

Politica noastră o face naţiunea, adică românii de pretutindeni. Aceasta înseamnă că, mai presus de stat şi de guvern, se află o conştiinţă a românilor, transfigurată într'o putere biologică ce-şi trăeşte singură destinul. Desfăşurată în timp, şi într'un spaţiu nedeterminat, — întrucât el se poate întinde dincolo de limitele de astăzi ale ţării, — politica noastră înseamnă contribuţia românităţii la istoria, civilizaţia şi cultura universală. Cei dintâi pribegi ai românismului care au purtat duhul acestei izbăviri, ca şi domnitorii care prin războaie au lărgit aria de dezvoltare a românismului, ctitoresc putinţa unei hegemonii ce va avea răsunet asupra întregii lumi.

Când Nicolae Alexandru a întins graniţa Moldovei până la Nistru, dela Hotin la Cetatea-Albă, purtând cu succes lupte (1345-1350) împotriva Tătarilor dela răsărit, n'a făcut-o cu ajutorul cuiva, ci numai cu isprava armelor sale. Se uită adesea că Basarabia este o ctitorie a Basarabilor munteni, a acelei tendinţe de expansiune războinică

spre răsărit, cu înfruntarea Molohului slav care asuprea atâtea naţiuni diferite.

Dăunăzi, un fost ministru de externe al României, d-nul N. Titulescu, afirma că, „politica noastră cu U. R. S. S. derivă din necesitatea de a trăi în bună armonie cu un popor care numără 170 de milioane de suflete".[1]) O minciună în acest caz, echivalează cu o adevărată trădare. „Milioanele" de „ruşi" sunt în realitate ucrainieni, caucazieni, tătari, georgieni etc, — atâtea naţiuni deosebite care-şi doresc emanciparea. A vorbi despre unitatea naţională a U. R. S. S. înseamnă a face apologia comunismului. Iată de unde apare ipocrizia d-lui N. Titulescu.

Am reamintit isprava Basarabilor munteni pentru a arăta, — în corelaţie cu ideile democraţilor de astăzi, cum istoria însăşi a fost falsificată, de unde decurge îndatorirea noastră de a spulbera printr'o critică neiertătoare toate minciunile şi trădările câte s'au pus la cale de domnia spiritului liberal.

Un moment de mare însemnătute istorică este şi acela realizat în fapt sub domnia lui Mircea cel Bătrân „Domn de amândouă părţile de peste toată Dunărea până la Marea cea mare şi cetăţii Dârstorului stăpânitor". In politica externă, domnul muntean avea în vedere pericolul turcesc şi izbutise prin sabie să dea independenţă şi unitate ţării sale, în vreme ce Serbia şi Bulgaria, intrau în paşalâcul turcesc care va ţine aproape 500 de ani. Turcii la sud, ruşii şi tătarii la răsărit, iată de unde ne venea pericolul. Sunt fapte de arme, de curaj şi de eroism care nu se pot uita. Neiertată este vina acelor „*români*" care văd în istoria României necontenita oscilaţie dintre cele două puteri, — Germania şi Rusia, —

1. V. „*Le Temps*", dela 18 Iulie 1936.

când în realitate istoria ne-am croit-o singuri, atunci când Germania nici nu exista pentru noi, iar Rusia era ea însăşi lovită de neputinţa războinică.

Un Petru Movilă, Mitropolit al Kievului scrie *„Mărturisirea ortodoxă"*,—mai târziu Dimitrie Cantemir va scrie *„Istoria imperiului otoman"*, va străluci în faţa Academiei din Berlin ca un neasemuit învăţat, după cum Antioh, fiul său, — va da sens de ironie satirei ruseşti.

Ne reamintim de domnitorii români care fac danii mânăstirilor şi bisericilor din întregul orient. In Antiohia, Tiflis, Ierusalim, şi în toată peninsula Balcanică, până dincolo chiar, peste mare în Alexandria. Vasile Lupu îşi întinde jurisdicţia sa până în Orient. El înlesneşte ţinerea sinodului dela Iaşi din 1641 şi condamnă calvinismul cu acest prilej. Apoi, numeşte şi revocă pe patriarhii din Alexandria, Ierusalim şi Constantinopol.

Drept recunoştinţă, patriarhul Alexandriei îi închină domnitorului C. Brâncoveanu panegiricul lui Constantin cel Mare. Atâtea fapte, şi multe altele, care se uită prea des, şi din această pricină nu ne dăm seama că românismul a strălucit odinioară mai mult decât astăzi. Se vede treaba însă, că domnia fanariotă şi secolul XIX a acumulat prea multă umilinţă, prea mult sânge străin, de vreme ce un I. C. Brătianu se mândreşte că la congresul din Berlin (1878) Bismarck i-a întins mâna, iar la întrevederea dela Gastein i-a ţinut paltonul.[1])

* * *

Trecutul nostru este foarte mult istoric, dar

1. V. Sabina Cantacuzino: *„Din viaţa familiei I. C. Brătianu"*. Pag. 257-258.

prezentul se regăseşte atât de puţin într'însul, în cât parcă nici n'ar fi fost. Secolul al XIX ne-a închis perspectiva de cunoaştere a vieţii, ne-a întunecat istoria, ne-a falsificat sufletul şi prin minciuni ideologice a rupt continuitatea vieţii naţionale. Inceputul secolului XX a mocnit tot felul de răzvrătiri şi de orientări, dar niciuna nu a pus stăpânire pe sufletul colectiv, niciuna nu a restabilit valoarea noţiunii de românism.

Acei cere vor să ne facă să trăim în tiparele acestei vieţi lipsite de griji, — acei care au pierdut simţul istoric şi nu-l mai au nici pe acela al conservării individuale, uită prea adesea că o naţiune are înzecite puteri pentru a se împotrivi morţii, atunci când o mână un mit şi un ideal, o putere capabilă să transfigureze energiile şi să le facă să-şi verifice potenţialul în raport cu ele înşile.

Ne uităm cu vădită compătimire la acei oameni, dintr'o altă generaţie, şi dintr'o altă lume, care nu înţeleg nimic din sbuciumul acestei tinereţi, care dela 10 Decembrie 1922 despică aceeaşi cale şi cere necontenit aceeaşi naţionalizare a statului şi a culturii. Oamenii din vechea generaţie n'au avut tinereţe, sau au avut una vremelnică şi superficială.

N'au gândit şi n'au făptuit nimic la această vârstă. Totul s'a irosit zădarnic. Când au împlinit anii maturităţii s'au întrebat ce au făcut alţii la vârsta lor şi au făcut şi ei aşijderea. S'au cunoscut prin alţii.

Au luat valorile de care aveau nevoie din traista altora. Nu le-au trăit, nu le-au descoperit, n'au luptat pentru a le cuceri, nu i-a chinuit gândul unei primeniri sufleteşti care să le dea dreptul să-şi clădească singuri un mit şi o năzuinţă ideală. A trebuit ca tineretul de astăzi să lupte zece ani şi mai bine ca bătrânii să întinerească.

Cât timp i-a trebuit d-lui Alexandru Vaida-Voevod ca să sfărâme carapacea politicianistă şi să enunţe *„numerus valahicus"*? D-l Prof. A. C. Cuza se vede sărbătorit deabia la 80 de ani, după ce i s'a luat catedra dela Universitate, — după ce închisorile şi jertfa tineretului au creat o atmosferă de înţelegere.

Se uită prea adesea un lucru, care totuşi este de o mare însemnătate: fenomenele politice de astăzi, orientarea ideologică este determinată nu de o anumită transformare a oamenilor sau de credinţa lor, — ci în primul rând de acţiunea tineretului care a devenit o adevărată ameninţare. Sunt oameni destul de puternici în această ţară, chiar foarte inteligenţi şi înzestraţi cu multe calităţi, dar care nu pot dormi noaptea din pricina unui coşmar chinuitor. Privesc speriaţi în urmă, nu ştiu pe unde calcă, ar vrea parcă să ţipe şi să lovească, dar toată osteneala lor se iroseşte zădarnic. Cu toată puterea şi inteligenţa lor au rămas străini într'o lume care nu-i mai pricepe.

Unii dintre dânşii sunt chiar *„naţionalişti"* sau *„oameni noi"*. Vor să fie astfel dar nu izbutesc decât în *„doctrină"* sau în *„principii"* pe un plan *„abstract"*, căci realitatea acestei vieţi noui nu au cunoscut-o şi nu o vor putea trăi niciodată.

Miracolul renaşterii noastre nu stă nici în *„idei"*, nici în *„doctrină"*.

Omul pe care-l proslăvim nu trăeşte pentru sine şi nici nu străluceşte printr'o atitudine originală sau personală. Omul din lăuntrul acestei veşnice tinereţi trăieşte pentru alţii. A trăi înseamnă a lupta. Şi lupta n'are decât două ieşiri: moartea sau biruinţa. Biruinţa poate veni şi după moarte, şi de aceea atunci când trăieşti pentru alţii nu preţueşti viaţa.

Acei pentru care te jertfeşti îţi vor purta de grijă în viaţa care trebue să răzbune moartea.

După cum sunt unii care au murit de mult, deşi mai trăiesc întocmai ca şi umbrele unei vieţi, tot asemeni sunt unii care prin moartea lor au adâncit şi mai mult viaţa, au făcut-o şi mai luminoasă, dacă nu chiar mai biruitoare.

Cu toate acestea, esenţialul vieţii este trăirea, — dinamică şi creatoare, — intensă, fără putinţă de odihnă sau de înfrângere. Moartea nu poate fi înţeleasă şi primită decât ca termenul ultim al unei bătălii. Omul care luptă şi trăeşte viaţa, se obişnueşte prea greu cu moartea care vine ca o sancţiune nejustificată a destinului. Fatalismul nostru ne poartă de grijă pentru orice tragedie neprevăzută, dar nu ne îndeamnă să credem că moartea poate însemna împlinirea unei datorii. Nimeni nu are dreptul să moară de bună voe, căci în măsura în care trăeşte pentru alţii nici viaţa lui nu-i mai aparţine. Nu poate dispune de ea. Dacă o face devine un sinucigaş. Nu acesta este sensul vieţii. O moarte care n'a fost precedată de o bătălie, de o aprigă dorinţă de a birui, nu spune niciodată nimic.

Ne gândim adesea la isprava acelor români, luptători pentru o credinţă care au fost nevoiţi să se expatrieze şi să trăiască în exil.

Ce s'ar fi întâmplat dacă ar fi luptat mai departe, dacă s'ar fi împotrivit puterilor care îi dominau? Cădeau învinşi, şi moartea lor ar fi însemnat mai puţin o înfrângere, şi mai mult un mit care ar fi legănat nădejdea celor ce urmau acestei chemări.

Sunt totuşi anumite momente, când exilul sau aşteptarea, care nu poate însemna niciodată resemnare, — dau prilejul unei biruinţe care vine cu şi mai multă putere şi promptitudine.

Revoluţia care s'a petrecut în sufletul omului nou are în vedere şi acest fapt de o însemnătate considerabilă. Tinerii de odinioară, oamenii din

generaţia precedentă trăiau pentru dânşii, pentru utilitate şi confort. Nicio năzuinţă eroică nu le ardea sufletul şi împăcarea cu destinul lor de mici burghezi era atât de umilitoare, încât deveniseră inutili pentru naţiunea din care făceau parte. O revoluţie înseamnă o cunoaştere a vieţii pe un alt plan, dar şi o ruptură categorică de lumea precedentă acestui moment care despică viaţa în două.

„Noi am adus duhul marilor rupturi de lumea veche înfrăţită cu străinul duşman. Noi am adus pornirea eroică, în spirit de totală jertfă personală, contra acestei lumi vechi şi înstrăinate, combătute de d-l Cuza până atunci numai cu mănuşa genialei sale dialectici ştiinţifice, numai cu biciuşca democraţiei parlamentare, fără creiarea niciunui ciocan de foc care să sfarme din creştet catapeteasma satanică a templului iudeo-masonic clădit pe pieptul sdrobit al acestui neam prea blând.

Braţele noastre au svâcnit, au doborît atunci când nevoile luptei o cereau, când reacţiunea violentă era ultima ieşire dintr'o înfrângere definitivă şi desonorată. Dar mai importantă şi caracteristică a fost svâcnirea noastră sufletească, sfărâmare, în noi, a unei întregi vieţi pregătite pentru normala tihnă şi rânduire personală, spre a o înlocui cu o viaţă destinată numai luptei pentru neam, gata oricând de moarte". [1])

Spusele lui Ion I. Moţa, au darul de a scinda problema în toate componentele ei, — şi de a ne da prilejul să înţelegem întregul proces al spiritului care zace în toate făptuirile omului nou. Cunoaşterea vieţii totalitare nu s'a putut face fără o ruptură care să însemne o piatră de hotar între două epoci dar şi între două generaţii care

1. V. Ion I. Moţa: *„Cranii de lemn"*. Sibiu 1936 Pag. 151-152.

se succed dar nu se continuă. Individul dornic de măriri şi egoist, dispare cu desăvârşire pentru a face loc omului cu porniri eroice care înţelege şi trăeşte jertfa personală. Dar jertfa aceasta cere luptă, violenţă, ieşire curajoasă în calea pericolului.

Numai astfel ne explicăm semnificaţia morţii dela Majadahonda care nu poate fi alta decât aceasta: Ion I. Moţa trăise această revoltă ideală, luptase pentru a învinge, şi când fatalitatea a fâlfâit din aripi, eroul şi-a încredinţat viaţa în mâinele Mântuitorului.

Moartea eroilor români în Spania înseamnă intrarea noastră în universalism. România apare transfigurată de mitul acestei jertfe. Putem spune că am ajuns să ne cunoaştem, să ne pătrundem, să ne trăim destinul în eternitate. Trebue să ne dăm seama şi să reflectăm adânc: a lupta în Spania pentru naţionalismul spaniol care este şi al nostru, pentru creştinism, împotriva bolşevismului înseamnă a ne prelungi destinul nostru ca neam dincolo de marginele politice ale ţării şi a-i da sens în eternitate.

O generaţie care prin reprezentaţii ei a luptat şi s'a jertfit pe treptele *universalului*, se înţelege dela sine că nu va putea pierde o bătălie în cadrele *particulare* ale vieţii noastre de stat. Ion I. Moţa, Vasile Marin şi ceilalţi legionari ai tinereţii de astăzi au făcut ca România să trăiască în eternitate. La capătul acestor rânduri am vrea să revenim asupra unei idei: păşirea României în eternitate înseamnă săvârşirea destinului nostru istoric, adică realizarea României legionare. Moartea din Spania vorbeşte vieţii noastre cu puterea unei adevărate învieri.

IDEALUL PROMETEIC

Reînvie mitologia şi legenda. Pe culmile Olimpului, înălţate în focul soarelui, acolo unde trăiau zeii, Prometheus, fiul cerului şi al zărilor albastre, a frământat în apă un bulgăre de pământ şi astfel a creat omul.

Omul se deosebia de animale pentrucă avea suflet şi privirea lui era aţintită spre bolta cerească.

Ne întoarcem la zei şi la mitologie ori de câte ori fapta omului este dumnezeiască. Călcăm pe urmele Prometeului atunci când în sufletul lui este sădită o misiune eroică şi glorioasă care trece dincolo de veac şi se adânceşte în eternitate. Omul prometeic şi-a însuşit taina vieţii, o trăieşte şi o propagă dincolo de moarte. Pentru aceasta el încetează de a mai fi *individ* şi devine *creatorul* unei noui lumi. Omenirea este pentru noi naţiunea în primul rând. In jurul ei ni se adună gândurile ori de câte ori trebue să trăiască în noi omul adevărat. Naţiunea este viaţa noastră în eternitate. Trăind în ea, făptuind pe linia vieţii ei legendare şi istorice, firava noastră existenţă nu trece nebăgată în seamă, devine creatoare şi omonimă cu rostirea acestei eternităţi. Trăind viaţa pe planul temporalului şi al relativului,

dacă ne integrăm în mersul nostru existenţei unei naţiuni, atunci ne umanizăm cu adevărat.

Mişcarea legionară este însufleţită de un ideal prometeic. Biologia acestui pământ a creat un om înzestrat cu toate calităţile organice şi sufleteşti ale rasei. Istoria l-a perfecţionat. Politica democraţiei l-a contrafăcut, l-a falsificat. Rasa, nu se mai recunoaşte în el. O stare de iobăgie politică, de inferioritate morală, de alterare organică a pus stăpânire pe el şi i-a schimbat sufletul. Regele Carol I vorbea de lipsa de caractere. Mihai Eminescu a dat alarma asupra judaizării şi a fanariotismului liberal. Un om nou care să despice istoria şi să deschidă porţile unei alte vieţi nu s'a ivit însă. Mulţi şi-au dat seama că România se înmormânteză din pricina lipsei acestor caractere. Dar nimeni nu a avut puterea şi perseverenţa să le creeze, să facă din ele o aristocraţie care să cuprindă într'o fremătare de sânge viaţa întregei naţiuni. Ii admirăm şi îi stimăm pe acei care au avut acest caracter, dar cu atât mai mult ne plecăm în faţa aceluia care a stimulat, a creat şi a valorificat aceste caractere. Nu sunt prea departe timpurile când într'o mişcare naţionalistă erau prea multe idei, şi prea multe şi chiar nefolositoare iniţiative pentrucă se ciocneau între ele. A venit cârmaciul. Omul care înţelege şi simte rostul misiunei sale. Conducătorul. In loc de programe politice ni s'au dat oameni. Căci la ce pot folosi programele dacă nu sunt oameni care să le realizeze? Această întrebare ar fi trebuit să ardă sufletul tuturor acelora care au pornit cu făgăduieli programatice, cu înnoiri ideologice, dar în lăuntrul lor forfotea neîncrederea şi neputinţa. Sufletul lor era pustiit de orgoliu; mâna le tremura ori de câte ori trebuiau să făptuiască. Lumea aceasta a dispărut, omul politic, „această stârpitură morală", s'a îngropat sub propria lui condamnare.

Nimic nu este mai necesar pentru o mişcare de renaştere naţională decât crearea omului. Pornind de aici, drumul omului nou a fost însufleţit de un ideal prometeic. Este primul fapt mare şi luminos. Prima creaţie, constructivă.

„Poporul român, spune Corneliu Z. Codreanu, [1]) nu are nevoie de un mare om politic, aşa cum greşit se crede, ci de un mare educator şi conducător, care să biruiască puterile răului şi să sdrobească tagma celor răi". (Pag. 307). Aceasta este „piatra unghiulară dela care porneşte Legiunea", şi de aceea toate gândurile noastre se adună în jurul ei, şi de aceea cu ea începem. Mai întâi conducătorul şi educatorul şi-a făcut un sever examen de conştiinţă. Şi-a dăruit sufletul mişcării şi naţiunei.

A trecut prin toată filiera unei culturi universitare şi auto-didacte, în ţară ca şi în străinătate. A cunoscut lumea şi viaţa. A suferit mult şi a reacţionat la umilinţă. A dat primul exemplu al demnităţii. Şi-a dovedit onoarea. A luptat în fel şi chip, singur sau secundat de alţii. A avut curaj şi şi-a luat întotdeauna răspunderea. Impresiile personale, ale noastre, nu atârnă în cumpăna acestei judecăţi. Nu cu admiraţie şi amiciţie se poate vorbi despre Corneliu Codreanu, ci cu înţelegere şi cunoaştere reală a vieţii şi a faptelor lui. La lumina acestor fapte se poate judeca omul, nu după impresii şi amintiri. Impresia este o stare personală, diformantă, în redarea ei se face întotdeauna uz de starea sufletească, arbitrară, a aceluia care o foloseşte. Când ai în faţă viaţa lui Corneliu Codreanu, când îi citeşti articolele publicate în *„Pământul Strămoşesc"* când recitesti cartea *„Pentru Legionari"*, — vezi în ele expresia

1. V. Corneliu Z. Codreanu: *„Pentru Legionari"*. Ed. Totul pentru ţară. 1936.

primului legionar. Conducătorul nu s'a dezis niciodată. N'a recomandat altora ceea ce el n'a făptuit şi n'a crezut mai întâi. Dacă întâmpina bănueli sau şovăeli, pornea singur şi rezultatul se întorcea asupra celor neîncrezători cu o îndoită putere de convingere. Acesta este marele mister al puterii lui Corneliu Codreanu. „Antidemocraţia noi o trăisem din primul moment. O singură dată în trei ani am fost ales... Tot restul timpului nu m'au ales pe mine şef luptătorii, ci eu mi i-am ales.

Niciodată n'am avut comitete şi n'am pus la vot propuneri. Totdeauna însă, când am simţit nevoia, m'am sfătuit cu toţi, dar pe a mea răspundere, am luat singur hotărîrea. De aceea, grupul nostru mic era totdeauna o unitate nesdruncinată". (Pag. 67). Intr'adevăr, conducătorul trebue să aibă conştiinţa puterii. Trebue să-şi dea seama de valoarea comandamentului unic. Dacă puterea şi autoritatea lui este pusă în discuţie, dacă prin alegere sau prin votare se confirmă sau se limitează atribuţiile conducătorului, el nu mai poate avea nici răspundere, nici libertatea iniţiativei, nici puterea de a organiza, de a strânge rândurile. In mod cu totul natural, şi independent de firea oamenilor care-l înconjurau, Corneliu Codreanu trebuia să fie conducător. Dar mai este încă ceva: înfăţişarea fizică a omului, rectitudinea morală a vieţii. Sunt conducători politici care inspiră teamă sau care se impun numai prin vorbă nefiind ajutaţi de înfăţişarea fizică. Alţii atât de frumoşi încât devin fotogenici şi chipul lor se poate comercializa. Corneliu Codreanu este un om modest, am putea spune timid, cu o mare bunătate sufletească şi o mare putere de cunoaştere a oamenilor. Nu jicneşte pe nimeni, nu sfidează pe cei mai mici decât el. Privire limpede, blândă, faţă senină, deschisă. Vorbire caldă, calmă,

fără violenţă, îngăduind observaţii sau întreruperi pe care le discută logic, le raportează la situaţia de fapt, le cântăreşte valoarea. O mare putere lăuntrică de atracţie, la care se adaogă dragostea şi cunoaşterea oamenilor.

Când l-ai cunoscut pe Corneliu Codreanu, cu greu îţi va veni să te desparţi de el. Sunt unii care l-au părăsit, pentrucă nu l-au înţeles, pentrucă au luat bunătatea lui drept slăbiciune. Sunt nuanţe şi subtilităţi de temperament pe care nu toţi oamenii le pot pătrunde. Dacă uneori Corneliu Codreanu a fost violent, faptul se datoreşte împrejurărilor exterioare, provocărilor, niciodată unei supărări personale. Cu toate acestea, această violenţă este astfel dozată încât îngădue celui vinovat să revie, să se pocăiască. Taina care înconjoară această violenţă este de nepătruns. Oricum însă, este o mare calitate să ştii a te folosi de ea. Chiar la prima trădare a lui Mihail Stelescu, sfatul legionar inspirat pare-se de Corneliu Codreanu a răspuns printr'o sancţiune care deschidea zarea unei reabilitări, dacă vinovatul ar fi făptuit un gest eroic. Reintrarea în legionarism se putea face pe această cale. Trădătorul, cel mai periculos duşman, nu era distrus dela prima sancţiune. Prea mare bunătate? Nu. Slăbiciune? Nu. Altceva: încredere nemărginită în puterea de seducţiune a unei mişcări. Neputând trăi ca obsesia trădării, te vei transfigura sau vei muri. Lucru foarte rar, dar datoria educatorului este să persevereze.

Am atins cred, în aceste rânduri, una dintre cele mai importante laturi ale spiritului legionar. Se spune în ultimele rânduri din cartea *„Pentru legionari"*: „Să iertaţi pe cei ce v'au lovit din porniri personale. Pe cei ce v'au chinuit pentru credinţa voastră în neamul românesc, nu-i veţi ierta. Să nu confundaţi dreptul şi datoria creştină de a ierta pe cei ce v'au făcut vouă rău, cu

dreptul şi datoria neamului de a pedepsi pe cei ce l-au trădat şi pe cei ce şi-au asumat răspunderea de a i se împotrivi". Dacă Corneliu Codreanu ar fi scris numai această pagină încă şi-ar fi dovedit o adâncă şi omenească înţelegere şi o pasionată iubire a neamului. Din această pricină, trebue să avem în vedere un fapt foarte semnificativ: Corneliu Codreanu n'are duşmani personali. Neavând interese personale, nefiind nici egoist şi nici răutăcios, neavând nici ranchiune şi nici dorinţa de a uzurpa gloria *„cuiva"*, Corneliu Codreanu trece dintr'odată pe planul unei structuri sufleteşti care nu se rezolvă decât în triumful mişcării legionare. Duşmanii lui sunt în realitate duşmanii mişcării naţionale. Tot ce este străin şi corupt, tot ce este fără caracter şi imoral, este împotriva acestei mişcări şi împotriva lui. Motive ideologice? Prea puţine. Motive sufleteşti şi motive morale. Cu aceasta revenim la calităţile omului nou.

Corneliu Codreanu l-a creat. Prin educaţie şi prin fapte. A făcut şcoală, este un educator. Mai întâi abnegaţia, dezinteresarea în luptă. Omul nou să se desprindă din interesele meschine ale vieţii. Să trăiască pentru naţiunea din care face parte. Să se confunde în marele ei suflu de viaţă. Să alunge din sufletul său ispita luciferică a egoismului. Aceasta începe prin convingere, prin revelaţie, sau prin educaţia perseverentă. Accentul aşa dar cade pe refacerea lăuntrică. Primul fapt în zidirea omului nou este *„a da naştere unei stări de spirit"*.

Omul nou trebue să fie un luptător, un spirit dinamic, întreprinzător, — energic, prompt. Faptele sale să fie reflexul dreptului de a trăi al unui popor. Depersonalizat de multiplele aderenţe ale vieţii individuale, omul nou devine astfel un erou care ştie să lupte, să se jertfească, să moară.

Iată însă că lupta presupune o disciplină, şi atunci omul nou trebue să împace cele două tendinţe divergente care năzuesc în sufletul său: autoritatea şi libertatea. Dragostea restabileşte echilibrul. „Dragostea e împăcarea între cele două principii: autoritate şi libertate. Dragostea se află la mijloc, între ele şi deasupra lor, cuprinzându-le pe amândouă în tot ce au ele mai bun şi înlăturând conflictele dintre ele". (Pag. 321). Fără o dragoste înţelegătoare, acel care dispune de autoritate poate aluneca lesne către excese, către abuzuri; acel care-şi recunoaşte o prea mare libertate, chiar dacă este bine intenţionat, poate despreţui disciplina şi atunci faptele lui sunt precipitate sau nu-şi ating întotdeauna scopul dorit. Principiul creştinesc al dragostei înmoae sufletele tari, ridică pe cei slabi, întăreşte încrederea în autoritate, disciplinează libertatea.

Această stare de spirit se creiază în mediul legionar, în familie, în cuib, în organizaţia politică. Cu o minunată putere de pătrundere în taina prometeică a acestui destin, cu o intuiţie clară şi precisă a sensului acestui fenomen sufletesc, Corneliu Codreanu ne spune: „Nici îmbrăcarea cămăşii verzi şi nici salutul nu sunt de ajuns ca cineva să devină legionar. Nici chiar înţelegerea „raţională" a mişcării legionare. Ci numai conformarea vieţii cu normele de viaţă legionară.

Pentrucă legiunea nu este numai un sistem logic, o înlănţuire de argumente, ci o „trăire". După cum cineva nu este creştin dacă „cunoaşte" şi „înţelege" Evanghelia, ci numai dacă se conformează normelor de viaţă afirmate de ea, decât dacă o „trăeşte". (Pag. 320). Fenomenul trăirii sufleteşti pune accentul pe valoarea morală a individului, pe caracterul şi pe personalitatea lui. Inainte de a fi un soldat disciplinat, legionarul trebue să creadă. Legiunea Arhanghelului Mihail

este singura organizaţie politică situată pe linia rectificării morale a individului. Singura organizaţie unde nimeni nu este chemat, unde cei veniţi sunt aleşi după ce au trecut printr'o încercare. Această educaţie se capătă în cuiburi, prin dragoste şi jertfă. Ne spune Corneliu Codreanu: „După ce legionarul se va fi desvoltat într'un astfel de mediu, în cuib, în tabăra de muncă, în însăşi organizaţia şi familia legionară, va fi trimis în mijlocul lumii: *să trăiască*, pentru a învăţa să fie corect; *să lupte*, pentru a se învăţa viteaz şi tare; *să muncească*, pentru a se învăţa muncitor, iubitor de toţi cei care muncesc; *să sufere*, pentru a se oţeli; *să se jertfească*, pentru a se deprinde cu depăşirea propriei lui persoane, slujindu-şi neamul". (Pag. 308). Când după mulţi ani, istoricul va scrie istoria acestei mişcări, şi romancierul va pune în slove legenda acestei drame sufleteşti, nu va trebui să se piardă din vedere faptul că omul nou este o creaţie eroică a lui Corneliu Codreanu. Eroism nu numai în sens de dimensiune sufletească, de curaj şi oţelire a caracterului, dar eroism în sensul concepţiei Căpitanului, a aceluia care a avut intuiţia genială a acestei revoluţii politice şi morale. Ni se pare cu totul neîntemeiată dorinţa unora de a vorbi despre legionarism, ca despre un fenomen în sine, fără a aminti de personalitatea Căpitanului. Legionarismului ca formulă de viaţă va putea trăi dincolo de marginele existenţei individului. Dar aceasta nu înseamnă că legionarismul poate fi altceva decât duhul Căpitanului!

La lumina acestor consideraţiuni, putem privi legionarismul ca pe un fenomen trăit, organic şi spiritual. Integrarea prin trăire lărgeşte cadrele acestei mişcări, aşa încât astăzi putem cerceta pe temeiuri palpabile drumul şi realitatea omului nou. Formalismul rigid şi plebiscitar al politicei demo-

eratice s'a spulberat. Integrarea omului nou în rosturile vieţii naţionale îi subliniază existenţa. Starea de spirit există.

Este organizată şi dinamică. Ţelurile ei transcend vremelnicia. Fără a avea frânele guvernului în mână, fără a avea la conducerea statului o situaţie consacrată formal, Corneliu Codreanu a schimbat faţa ţării. România nouă trăeşte prin rostirile de direcţie şi conducere ale acestei realităţi. De aceea, această mişcare, aşa cum se arată, are un caracter de fatalitate istorică. Venirea Căpitanului la conducerea statului înseamnă trecerea dela o stare de fapt la una de drept. N'am putea anticipa asupra cadrului în care se va face înstăpânire oficială a puterii. Un lucru este însă cert: Corneliu Codreanu va veni la guvern prin voinţa lui, prin drepturile naţiunei de a avea un guvern de conducere românească. De aceea, noi credem că orice împotrivire poliţienească este ridicolă şi zădarnică. Poţi muştrului poliţieneşte o minoritate de agitatori politici, fie democraţi, fie socialişti, dar nu poţi împiedeca sufletul unei naţiuni să renască şi să triumfe.

Poţi discuta o idee atunci când nu a dat roadele făgăduite, dar nu poţi nega, şi mai cu seamă nu poţi anula, evidenţa unei realităţi.

Dincolo de lumea politică, peste clica de beneficiari ai corupţiei şi ai desmăţului electoral se ridică puterea demiurgică a omului nou. Cei care i-au stat împotrivă s'au prăbuşit. Cei care se ridică în calea lui Corneliu Codreanu nu-şi dau seama că puterea lui nu stă nici în programe, care se pot fura de alţii, nici în formule care pot fi înlocuite, nici în numărul de înscrieri pe tabelele electorale (care nu există), — ci în capacitatea de înţelegere şi de trăire a românismului, în crearea unui alt om care are misiunea de a duce pe culmele izbânzii această credinţă.

In Decembrie 1933 şi Ianuarie 1934 au fost arestaţi zeci de mii de oameni. Foarte puţin. Mulţi candidaţi pe listele *„Gărzii de Fier"* nici nu au fost chemaţi de poliţie. Mulţi legionari au fost lăsaţi liberi. Nu erau închisori şi cazărmi ca să-i încapă. Ne întrebăm: câţi vor trebui arestaţi în 1937 sau 1938?... Sute de mii, mult mai mult! Orice om, cu cel mai elementar bun simţ, înţelege că o naţiune nu poate fi declarată în stare de arest! Cine are interesul să riste această monstruoasă arestare? Cine o poate face? Iată de ce credem noi, că toate puterile răului nu vor putea asasina o naţiune.

Mişcarea omului nou are un conducător. Un căpitan! De ce s'a folosit de acest nume, Corneliu Codreanu nu ne spune nicăiri, ci numai ne lasă să înţelegem. In toată istoria Românilor, *Căpitanul* a fost adevăratul conducător, adică acela care întruchipa puterea. Dar mai este încă un fapt: căpitanul este căpetenia, adică acel care conduce, conducătorul deci. Naţiunea nu cunoaşte şefi, preşedinţi, prim-miniştri, etc., — ci conducători, căpetenie, adică oameni care să o conducă printr'un „raport de exprimare". Acest cuvânt este consacrat de istorie şi de legendă. El ne este impus. Suntem datori să-l acceptăm.

In mişcarea legionară *„Şeful este consimţit"* — spune Corneliu Codreanu.

Aceasta este natural, întrucât „el este expresia acestei stări de spirit nevăzute. Simbolul acestei stări de conştiinţă. El nu face „ce vrea".

El face „ce trebue". Şi este condus: nu de interese individuale, nici de cele colective, ci de interesele naţiunii eterne la a căror conştiinţă au ajuns popoarele". (Pag. 335). In acest sens, conducerea statului nu este nici democratică, nici dictatorială. Democraţia presupune alegerea. Spiritul legionar nu îngădue alegerea. Dictatura are

la bază impunerea puterii. Dictatura este bună, dar uneori ea nu poate să reprezinte decât puterea şi autoritatea unui singur individ. Mişcarea legionară promovează o stare de spirit, o revoluţie sufletească şi morală care creiază *„o stare de unanimă iluminaţie"*. Corneliu Codreanu o numeşte *„ecumenicitate naţională"*. Este o concepţie inedită, pe care nu o găsim formulată teoretic şi nici realizată practic la niciuna din mişcările naţionaliste similare, fasciste sau naţional-socialiste. Starea aceasta este proprie spiritului legionar, şi adecvată condiţiilor istorice, sufleteşti şi politice din ţara noastră. Dacă nu am spus prea mult, trebue să adăogăm că, starea de „ecumenicitate naţională" rezumă o concepţie spirituală şi creştinească a vieţii. Corneliu Codreanu revine asupra acei idei, o adânceşte şi o prezintă într'o formă clară, de unde se vede că această formulă nu sintetizează numai o concepţie politică, ci în primul rând una filosofică şi religioasă, în care se reflectă gândurile sale despre lume şi viaţă.

Am cunoscut un naţionalism spiritualist în care accentul cade asupra creării unei culturi specifice, oglindită pe firmamentul valorilor universale; acest fel de naţionalism este fără îndoială creator, dar incomplect. Nu rezolvă decât manifestările spirituale ale unei naţiuni, şi dintre acestea numai pe cele culturale. Naţionalismul politic, imperialist, este o formulă de viaţă pentru naţiunele prea numeroase, — dar dacă ţinem seama de condiţiile de viaţă ale popoarelor civilizate, el nu se poate exprima decât înafară, adică în cuceriri coloniale. Naţionalismul monarhic al lui Ch. Maurras păcătueşte prin faptul de a considera naţiunea ca o creaţie a monarhiei, nu a ei proprie, şi de a subordona ţelurile politice ale statului voinţei regelui. Plecând dela legea continuităţii monarhice, dela ereditate, Ch. Maurras crede că interesele monarhului coincid cu interesele naţiunii. Aşa ar trebui să fie. Aşa este ideal. Dar se întâmplă şi invers, pentrucă sunt regi buni şi regi răi. Şi în această alternativă ne reîntoarcem la naţiune. Ea singură este în măsură să-şi rectifice istoria, atunci când a fost călcată în picioare; ea singură este stăpână pe destinul hărăzit de dumnezeire.

Inlăturând şi concepţia juridică a naţiunii reprezentată prin statul politic, de unde urmează deposedarea ei de drepturile istorice şi scoborîrea la vremelnicie, — Corneliu Codreanu crede că „naţiunea (este) acea entitate istorică trăind peste veacuri cu rădăcinile înfipte în negura vremii şi cu un viitor infinit". (Pag. 421).

Urmează de aici că neamul românesc se compune din: „1. Toţi Românii aflători, în prezent în viaţă; 2. Toate sufletele morţilor şi mormintele strămoşilor; 3. Toţi cei ce se vor naşte Români". (Pag. 423).

Năzuinţa către eternitate a unei naţiuni îşi găseşte astfel o expresie concretă şi viabilă în legătura care uneşte pe cei morţi cu cei vii, în proectarea fiinţei totalitare a unui popor dincolo de veac. Nu momentul istoric, şi nici starea trecătoare în care se află o naţiune, într'o anumită epocă o poate defini, ci necontenita ei renaştere în spirit divin, către ţelul final care este învierea din morţi. „Neamul, spune Corneliu Codreanu, este deci o entitate care îşi prelungeşte viaţa dincolo de pământ. Neamurile sunt realităţi şi în lumea cealaltă, nu numai pe lumea aceasta". (Pag. 425). Este adevărat că naţionalismul românesc în exprimarea lui teoretică şi practică a înglobat ideia religioasă. Dar aceste valori au mers paralel, niciodată nu s'au contopit prin îndumnezeirea naţiunii. Corneliu Codreanu spulberă funigeii materialismului, înlătură contractualismul

unei concepţii arbitrare şi pornind dela „naţiunea eternă“ vede în îndumnezeirea ei, singura cale către înviere. Un om politic, totodată educator şi doctrinar, înlătură printr'o intuiţie clară a destinului românesc, atâtea discuţii polemice, care lăsau să cadă accentul când pe naţionalism, când pe ortodoxie. Starea de „ecumenicitate naţională“, este sinteza naţionalismului legionar. Cele două stări se contopesc într'o singură trăire, printr'un fenomen de „unanimă iluminaţie“.

In raporturile sale cu parlamentarismul, naţionalismul legionar se situiază pe o poziţie anti-politicianistă şi anti-democratică.

Corneliu Codreanu judecă democraţia şi politicianismul în acţiunea lor prezentă, plecând dela o serie de fapte unanim verificate. Fără o stuctură democratică a statului nu s'ar fi putut cunoaşte defectele acestui sistem politic. Aşa dar, nu democraţia în sine este judecată, nu principiul sau doctrina, ci efectele practice în corelaţiune cu viaţa morală şi sufletească a naţiunii. Democraţia prin regimul partidelor a sfărâmat unitatea neamului. Românii se învrăjbesc între ei pentrucă democraţia i-a transformat în oameni de partid. Democraţia prin încetăţenirea evreilor a sfărâmat omogenitatea de gândire şi de faptă a naţiunei. O egalitate de drepturi ar fi trebuit să se întemeieze pe o egalitate în săvârşirea jertfei istorice, în muncă şi în răspundere. Aceasta nu se vede însă de nicăiri. Democraţia aşa dar privilegiază străinismul. Pentrucă între partidele care conduc ţara, nu există nicio continuitate, ci numai o necontenită luptă, democraţia înseamnă o distrugere a eforturilor. Omul politic în regimul democratic nu-şi mai poate servi conştiincios naţiunea ; între el şi partizanii săi se stabileşte un cerc vicios, partizanii fiind legaţi de anumite interese politice, iar omul politic rămâne prizionierul influenţei agen-

tului electoral. Neavând antoritatea morală, democraţia este incapabilă de a sancţiona pe cei vinovaţi, care de multe ori pot fi chiar membri ai partidului dela guvernământ. Insfârşit, democraţia este în slujba marei finanţe evreeşti ; partidele politice risipesc mulţi bani pentru corupţia electorală sau propagandă, oamenii politici se împrumută dela băncile evreeşti, datoriile nu se plătesc, şi deaici decurg o samă de obligaţiuni morale şi materiale. Astfel s'a făcut, că o bună parte din averea ţării a fost înstrăinată. Băncile evreeşti finanţează industria şi o stăpânesc. In spatele partidelor politice se află plutocraţia evreiască, adică puterea banului. In rezumat, aceasta ar fi critica democraţiei, făcută prin analiza obiectivă a stărilor politice de astăzi.

Logic ar fi să ne întrebăm: dacă democraţia nu este bună, atunci cu ce poate fi înlocuită ? Rezumăm răspunsul lui Corneliu Codreanu: poporul se conduce prin legi naturale de viaţă, nu prin voinţa lui, adică prin democraţie şi nici prin voinţa unei persoane, adică prin dictatură. Mulţimea nu poate cunoaşte aceste legi. N'are de unde să le cunoască, ele presupunând o pregătire deosebită şi o răspundere care nu poate fi lăsată la bunul plac al mai multor milioane deoameni. Demagogia politică va face caz de această afirmaţie, căutând să cultive orgoliul maselor şi să promoveze ignoranţa. Fără rezultat, deoarece se vede destul de clar, că sub regimul democratic, elita naţională este înlăturată şi înlocuită cu şarlatani, demagogi, oameni de afaceri, fără pregătire politică şi mai cu seamă imorali. Inlăturând democraţia, conducerea politică o va avea elita naţională. Desemnarea acestei elite se va face prin selecţiunea socială, fără să se neglijeze însă şi principiul heredităţii. Hereditatea familială, în primul rând. Explicând modul cum se va face *„Desăvârşirea structurii elitei le-*

gionare“,[1]) d-l Prof. Traian Brăileanu arată „că individul e legat de familia sa, că porneşte în viaţa socială format de familie şi este întemeietor de familie, şi educator al generaţiilor viitoare“. Prin familie elita îşi recunoaşte virtuţile hereditare, prin Senatul Legiunii se stabileşte solidaritatea dintre generaţii.

Elita se promovează în mod spontan prin cultivarea şi trăirea acelor calităţi morale şi sufleteşti care caracterizează dinamica şi eroismul omului nou. Elita precedentă va consacra valoarea membrilor din elita următoare, avându-se în vedere şi hotărîrea conducătorului. Intr'un regim politic, în care dragostea stabileşte un just echilibru între oameni, această consacrare este posibilă fără a întâmpina greutăţi. Corneliu Codreanu nu pierde din vedere să adaoge că, în faţa marilor hotărîri care angajează o naţiune, mulţimea trebue consultată.

In statul legionar însă, nu se află numai raporturi dela masă la elită, ci dela individ la colectivitate. Am văzut care sunt aceste raporturi în democraţie; individul trăeşte într'o stare de anarhie morală, fiind liber să acţioneze după interesele personale. Naţiunea în democraţie îşi pierde unitatea. Agregatul se fărâmiţează. Societatea devine un amalgam de voinţe individuale. Libertatea politică a insului este totuşi o simplă iluzie, atâta vreme cât teroarea, starea de asediu şi cenzura îl apasă necontenit, şi această apăsare se face numai în „folosul unei caste politico-financiare de bancheri şi agenţi electorali“. (Pag. 423). Individul trebue să trăiască în colectivitate, să-şi dea seama că deasupra lui se află naţiunea; să se smulgă din vâltoarea patimilor egoiste, să-şi apere

1. V. Revista „*Insemnări sociologice*“. An. II. Nr. 9. Decembrie 1936 Pag. 5.

onoarea şi demnitatea, contopindu-şi viaţa sa cu viaţa naţiunii din care face parte.

Un cuvânt bun pentru monarhie, cu raportare la condiţiunile deosebite ale vieţii noastre de stat, limpezeşte o problemă şi precizează o atitudine. „In fruntea neamurilor, — spune Corneliu Codreanu, — deasupra elitei, se află monarhia.

Resping republica.

In istorie s'au văzut monarhi buni, slabi sau răi. Unii s'au bucurat de onoruri şi dragostea popoarelor până la sfârşitul vieţii, altora li s'a tăiat capul. N'au fost, deci, toţi monarhii buni. Monarhia însă, a fost totdeauna bună. Nu trebue să se confunde omul cu instituţia, trăgându-se concluzii false“. (Pag. 426). Ne întrebăm: ce este un monarh bun şi ce este un monarh rău, căci în jurul persoanei poate dăinui o neînţelegere. O frază concisă şi clară pune capăt acestei aparente nedumeriri: „Există o linie a vieţii neamului. Un monarh e mare şi bun, atunci când se menţine pe această linie. E mic şi rău, în măsura în care se îndepărtează de această linie a vieţii neamului sau i se opune. Iată legea monarhiei. Sunt şi alte linii care pot ispiti pe un monarh: linia intereselor personale, linia intereselor unei clase, linia intereselor unui grup, linia intereselor străine (dinafară sau dinăuntru hotarelor)“ (Pag. 427). Au fost monarhi cari au păcătuit alunecând pe una din aceste linii? Da! In aceste cazuri, monarhul îşi găseşte un corectiv puternic în voinţa şi în viaţa naţiunii. In conducerea ei pe marile linii ale istoriei. Sancţiunea variază dela un caz la altul. Oricum însă s'ar pune întrebarea, este clar că monarhul trebue să ţie seama de viaţa naţiunii în primul rând, şi numai de asta. Monarhul se află, faţă de naţiune, într'un raport de subordonare care, în cazurile fericite, poate duce la identificare, niciodată însă, monarhul nu se poate situa pe linia

arbitrară a voinţei personale. Este clar că el va face ceea ce trebue, nu ceea ce vrea.

* * *

Doi oameni trebuiau să aibă, în epoca de după războiu, o influenţă covârşitoare asupra vieţii noastre politice: d-nii general Al. Averescu şi A. C. Cuza. Intors din războiu, cu aureola bine meritată a unui mare erou, generalul Al. Averescu, galvaniza conştiinţele foştilor luptători. Un guvern de scurtă durată a pus capăt acestei popularităţi, deoarece acţiunea politică a guvernului Averescu a fost alterată de invazia în câmpul parlamentar şi în posturile de conducere, a unor oameni fără niciun scrupul de conştiinţă, în goana după câştiguri materiale. Generalul a rămas un om onest şi moral. In jurul lui însă, forfotea pleava politicianistă. Dar mai este încă un element care dictează, până la un punct, nereuşita experienţei generalului Averescu: puterea dictatorială a lui Ionel Brătianu. Atâta vreme cât a trăit acest om, viaţa politică a ţării nu s'a putut desvolta în mod normal. Brătianu înfluenţa prin Regele Ferdinand, prin mici lovituri de teatru regizate din culise, avea o mare îndrăsneală şi o autoritate poliţienească. Ionel Brătianu n'are nimic din sufletul ţării noui, nimic din ţelurile unei Românii care trebuia să se aşeze pe alte baze sociale şi politice decât cele cunoscute de el, în aranjamentul meschin al clubului.

Generalul Averescu cunoştea acest pericol, dar nu i-a putut rezista. *„Notiţe zilnice din războiu"* aduc mărturii preţioase cu privire la acţiunea lui Ionel Brătianu, dinainte sau din timpul războiului. Ionel Brătianu apare în toată înfăţişarea lui teatralistă: impostor, acoperind cu vorbe umflate şi cu intrigi răspunderea lipsei de înarmare; urmărind necontenit un scop politic în paguba celui naţional. Dar

generalul Averescu a pierdut momentul politic şi din pricina faptului că, înafară de un element inedit de popularitate şi de seducţie personală, nu a adus nimic nou.

Reforma agrară, rămâne singura operă naţională şi socială a Generalului.

Prof. A. C. Cuza, — devenise unanim iubit şi stimat pentru cursurile de economie politică ţinute la Universitatea din Iaşi. O radicală intransigenţă, în prezentarea problemei evreeşti, o dialectică rigidă, susţinută de un bagaj documentar foarte bogat. Pe deasupra, mari şi variate calităţi de orator, cu înclinaţiuni savuroase către pamflet şi epigramă. Dacă mai adăogăm faptul că Prof. A. C. Cuza a fost în toată viaţa lui publică şi politică de o nealterată moralite, atunci ne explicăm nu numai prestigiul profesoral de care se bucura, dar şi atmosfera de simpatie şi de admiraţie cultivată de tinerele generaţii. In epoca de după războiu, d-l A. C. Cuza a fost singurul profesor universitar, care a magnetizat entuziasmul şi râvna tineretului universitar.

Cu toată intransigenţa dogmatică, cu toate resursele sale întelectuale, Prof. A. C. Cuza a avut totuşi două păcate de temperament, — de aceea, nimeni nu-l va învinui prea mult. De formaţiune intelectuală junimistă, boem şi salonard aşa dar, cultivând prin temperament şi mai târziu prin alterare ideologică posibilităţile oratorice ale regimului parlamentar, Prof. A. C. Cuza s'a izolat de înţelegerea dinamică şi autoritară a vremurilor noui. Mai adăogăm şi faptul că acest om de bună credinţă şi de nedesminţită moralitate nu era înzestrat cu darul de a cunoaşte oamenii şi de a-şi alege colaboratorii, şi vom găsi astfel şi explicaţia că d-l Prof. A. C. Cuza n'a fost niciodată un bun organizator. Calităţile intelectuale şi morale ale profesorului au contribuit să-l consacre în stima unanimă, greşelile temperamentale l-au pus în im-

posibilitate de a organiza o mare mişcare de regenerare naţională.

Nouile generaţii de după războiu, neîncrezătoare în experienţele generalului Averescu, n'au putut fi organizate nici de d-l Prof. A. C. Cuza, deşi dela d-sa purcede în bună parte orientarea ideologică. La această răscruce, lipsite de orice aderenţă cu partidele politice, apar mişcările studenţeşti. Nu facem un istoric, încercăm numai a delimita drumul omului nou. Să restabilim faptele. Mişcările studenţeşti apar la Cluj, în toamna anului 1922. In primul rând, naţionalizarea universităţilor, şi implicit a culturii şi a presei. Cu un cuvânt, care de atunci a devenit o lozincă, mişcarea avea de scop introducerea lui *numerus clausus*. Studenţii erau o forţă intelectuală şi politică. Niciodată universităţile româneşti nu au avut mai mulţi studenţi decât în aceşti ani. Studenţii erau aşa dar şi o masă compactă, concentrată numai în câteva centre universitare. Studenţia nu este o profesiune, dar societăţile şi centrele studenţeşti sunt şi rămân, focare de educaţie şi cultură sufletească. Aceste asociaţii menţin legătura dintre generaţii, continuitatea unor năzuinţe. Pornită din universităţi, ca o mare putere de mase, animate de o ideologie promovată de d-l A. C. Cuza, mişcările studenţeşti trebuiau să se transforme într'o mare mişcare de regenerare şi de luptă naţională. Aici apare dela început o neînţelegere: o parte din masa studenţească era pentru localizarea mişcării în cadrele universitare cu obiective profesionale limitate, care începând dela *numerus clausus* se puteau opri la îmbunătăţiri materiale: cămine, cantine, reducerea taxelor, subvenţii pentru laboratorii etc., o altă parte, îngrijorată de ineficacitatea unei acţiuni lipsite de continuitate, necontenit întreruptă prin intrarea în partidele politice a studenţilor care-şi terminau

studiile, a căutat să impue celălalt punct de vedere. Am spus că studenţimea era o masă, că puterea şi influenţa ei era concentrată în câteva centre universitare, că nivelul moral şi intelectual era destul de ridicat pentru a-i face să înţeleagă rosturile unei mişcări. Acţionând în mediul urban, acolo unde concentrarea şi contagiunea de sentimente şi idei subliniază dinamica unei acţiuni, o mişcare studenţească de proporţiile aceleia pe care o cunoşteam, trebuia în chip natural să se transforme într'o acţiune politică şi naţională dincolo de universităţi.

Aici se arată rolul şi influenţa lui Corneliu Codreanu. Mai întâi, un antecedent personal: acţiunea dela Iaşi din 1919 şi 1920, în tovărăşia acelui brav luptător care a fost Constantin Pancu, îl situiază pe Corneliu Codreanu pe un plan politic. Atunci nu exista o mişcare studenţească, ci numai un pericol al comunismului în universităţi şi în masele muncitoreşti dela Iaşi. Primele capitole din viaţa lui Corneliu Codreanu pun în relief personalitatea unui luptător curajos, energic, entuziast.

Al doilea antecedent: primul congres studenţesc de după războiu, dela Cluj, din 4 Septembrie 1920. Cu acest prilej, grupul dela Iaşi al lui Corneliu Codreanu, unit cu cel dela Cernăuţi, în luptă cu Lăbuşcă (Iaşi) şi Nazarie (Bucureşti) actual deputat liberal, impune naţionalizarea centrelor studenţeşti prin eliminarea evreilor. Aceste două fapte au o semnificaţie deosebită. Mai întâi, primatul iniţiativei de naţionalizare a vieţii studenţeşti afirmat de Corneliu Codreanu la Cluj în 1920; în al doilea rând, debutul ca luptător politic pe baricade, împotriva comunismului, la Iaşi în 1919. Din această vreme se selecţionează grupul acelora care au semnat angajamentul de onoare dela 27 Mai 1922 din Iaşi. Ii vom întâlni mai târziu. Tot de atunci, Corneliu Codreanu a rămas singurul con-

ducător, consacrat, al grupului care s'a transformat lărgindu-se în organizaţie politică. Din toamna anului 1922, se adaogă şi prietenia lui Ion I. Moţa.

Răsfoind paginile acestei istorii, caut să descifrez destinul acestui om, analizez nenumăratele piedici pe care le-a întâmpinat în cale, ne adâncim gândul în lumea de atunci şi în chip natural se profilează în faţa noastră conducătorul de suflete, înzestrat cu simţul tacticei politice, cu intuiţia drumului unei mişcări. La 4 Martie 1923, cu 42 grupuri organizate de Corneliu Codreanu, cu 42 de steaguri, se semnează actul de înfiinţare al *„Ligii Apărării Naţionale Creştine"*. Prof. A. C. Cuza îl însărcinează pe Corneliu Codreanu cu organizarea L. A. N. C. Modificarea art. 7 din Constituţie. Ionel Brătianu la guvern. Fiecare moment politic punctează etapele unei bătălii. Prima arestare. Faptele se adună pentru luminarea aceluia care vrea să vadă de unde se arată adevărul. Intransigenţă, pentru continuarea luptei sunt Ion I. Moţa, Tudose Popescu şi dr. I. Simionescu alăturea de Corneliu Codreanu la congresul dela Iaşi din 1923. Urmează *„complotul"* din casele lui Nicu Dragoş din str. 13 Septembrie, din Bucureşti. Cine ar putea să rezume tot eroismul acestei întâmplări, cine ar putea să descrie drama sufletească a complotiştilor din str. 13 Septembrie, din ziua de 8 Octombrie 1923? Numai cei care le-au trăit, de aceea aceste pagini verifică o experienţă de mult curaj, o luptă crâncenă cu destinul. In timpul petrecut la închisoarea Văcăreşti se leagă prietenia între cei şase (Moţa, Gârneaţă, Tudose Popescu, Corneliu Georgescu, Radu Mironovici, Corneliu Codreanu) şi tot atunci se înfiripă acele *„gânduri de viaţă nouă"*, care aveau să ducă la zidirea omului nou.

Cu tot arbitrarul care caracterizează interpretarea noastră, am putea spune că de atunci începe

o nouă etapă pentru mişcarea de regenerare a sufletului etnic. Primele tabere de muncă (8 Mai 1924), dar şi lupta neîndurătoare cu puterile răului. Insfârşit, ziua fatală: 25 Octombrie 1924. A fost o sancţiune a destinului; o răscolitoare manifestare a unei conştiinţe, şi cine se mai îndoeşte oare astăzi, că cele petrecute atunci nu au căpătat confirmarea sufletului colectiv? Insuficient este scrisul nostru pentru a reda tragedia acelei zile dar înţelegem perfect de bine, că atâtea închisori şi atâta suferinţe acumulate, au întărit şi mai mult încrederea omului nou în făptuirile sale.

Poţi săvârşi un fapt sub impulsia temperamentului, poţi reacţiona în virtutea unei energii sufleteşti sau a unei convingeri ideologice, dar când te afli pe marea linie de mişcare a unui popor, devii făurarul unui spirit nou. De aceea, aceste întâmplări au o semnificaţie deosebită, de aceea reflexul lor a aprins nădejdea unei mişcări, a verificat puterea unei experienţe. In împrejurări de felul acesta, o naţiune îşi poate mobiliza dinamica unui suflet care nu cunoaşte împotrivire. Trece dincolo de fire, se depăşeşte, devine creatorul unei vieţi, pe care n'a cunoscut-o până atunci. „Aceasta va fi fiind *mistica naţională*, — spune Corneliu Codreanu, — pe care unii o critică, pentrucă nu ştiu ce este şi pe care alţii nu o pot defini, pentrucă nu o pot trăi". (Pag. 250). In această stare de frenezie sufletească se afla ţara după procesul dela Focşani şi Turnu-Severin. O mişcare politică întâlneşte în calea ei astfel de momente tactice, pe care nu le-a provocat, nu le-a organizat. Ele se ivesc dela sine. După cum sunt legi care dirijează voinţa unui individ, tot asemeni sunt legi care trebue să îndrumeze voinţa maselor. In aceste momente se simte nevoie de intuiţia şi de hotărîrea unui conducător, altfel toată această stare de agitaţie colectivă se spulberă zadarnic. Rolul con-

ducătorului în aceste cazuri este să stăpânească mişcarea şi sufletul maselor, să le orienteze entuziasmul, să contribue la accentuarea acestei stări de spirit. Momentul generalului Boulanger din 1889, când tot Parisul fremăta în jurul ideei monarhice, a fost iremediabil pierdut, pentrucă un neînsemnat proces de conştiinţă îl ţinea pe un om de ordine, dincolo de posibilitatea unei lovituri de stat. Zilele dela sfârşitul lui Mai şi dela începutul lui Iunie 1925, au trecut nefolosite. Corneliu Codreanu ne spune: „Treceau nefolosite, în acele zile, cele mai mari momente tactice politice ale acestei mişcări, cu care ea nu se va mai întâlni niciodată.

Profesorul Cuza n'a ştiut să valorifice un mare moment tactic cu care atât de rar se întâlnesc mişcările politice... soarta L. A. N. C. a fost pecetluită din acel moment". (Pag. 251). Statul democratic, prin însăşi structura lui, se află într'o criză permanentă. De aici decurg o sumă de momente tactice, foarte prielnice, şi care trebuesc folosite cu multă promptitudine şi energie de o mişcare naţionalistă.

Regimul democratic este lipsit de prevedere, lipsit de continuitate, întotdeauna viaţa lui se macină consumată de anarhia ideilor, de imoralitatea conducătorilor. Fără îndoială că în folosirea momentelor tactice intervine oportunismul, dar cine se mai îndoeşte astăzi că într'o luptă, adversarul trebue surprins în toate momentele de neatenţie, în toate clipele de slăbiciune. Dela 4 Martie 1923 când mişcarea studenţească trece pe un plan politic de mase, naţionalismul se află într'o necontenită ofensivă. Din an în an, din etapă în etapă, propaganda dă roade din ce în ce mai mari, cifrele electorale cresc, ziarele naţionaliste se înmulţesc. Singurul fenomen politic de care se poate

ţine seama de atunci până astăzi, este numai revoluţia naţională.

Scena politică nu cunoaşte altă dominantă.

In acest timp, în interval numai de doi ani, neprevăzutul dă încă un câştig de cauză mişcării naţionaliste. La 21 Iunie 1927 vine la guvern Ion I. C. Brătianu. Ultima lui guvernare, căci în Noembrie moare. Urmează Vintilă Brătianu şi la 16 Noembrie 1928, Iuliu Maniu. Se arată anul agoniei ţărăniste, căci prin guvernele Mironescu, Vaida şi iarăşi Vaida, ruptura acestui partid devine inevitabilă. Prin forţa împrejurărilor politice terenul era aşa dar curăţat. Dispăreau doi adversari: I. I. C. Brătianu şi omogenitatea partidului ţărănesc.

Să ne întoarcem la acţiunea lui Corneliu Codreanu. Mai 1926: alegeri sub guvernul generalului Averescu. Ministru de interne d-l Octavian Goga.

Corneliu Codreanu se întoarce dela Grenoble şi candidează la Focşani cu L. A. N. C. Este împiedecat să-şi facă propagandă. Se prezintă d-lui Octavian Goga. Niciun rezultat. Amânări, amânări şi iarăşi amânări. La Focşani rezultat negativ deşi în oraş, Corneliu Codreanu avusese cel mai mare număr de voturi. In toată ţara Liga obţine 120.000 de voturi, ceea ce înseamnă 10 deputaţi. Rezultat electoral ne mai cunoscut în istoria mişcărilor naţionaliste şi antisemite dela noi.

In urma unor neînţelegeri de tactică faţă de partizani, L. A. N. C. se împarte în două: statutarii şi arbitrarii. Corneliu Codreanu se desleagă de jurământ şi părăseşte Liga, pentru a înfiinţa dimpreună cu *„Văcăreştenii"* şi cu ceilalţi prieteni *„Legiunea Arhanghelului Mihail"* la 27 Iunie 1927. O şcoală de oameni, de energii morale, disciplinată, eroică. Generalul Averescu căzuse dela guvern. Se fac alegeri sub liberali. L. A. N. C.

pierde 70.000 de voturi față de alegerea anterioară și niciun candidat nu poate intra în Parlament. Acesta a fost rezultatul zâzaniilor.

Ce face în acest timp Corneliu Codreanu? La 1 August 1927 apare revista *„Pământul Strămoșesc"*. Norme de viață legionară, ideologie, îndumări practice, luptă, organizare. In această revistă se încheagă principiile mișcării legionare. Fără mijloace materiale, nesusținuți la început de nimeni, printr'o luptă aprigă, revista *„Pământul Strămoșesc"* și *„Legiunea Arhanghelul Mihail"* vor zămisli omul nou.

La prima bătălie legionară, pentru susținerea revistei, se evidențiază 59 de persoane. Fapt semnificativ: după 8 ani numai, patru au părăsit acțiunea, opt n'au mai dat niciun semn de viață, douăzeci și nouă au devenit legionari dintre care douăzeci și doi cu grade, iar optsprezece au rămas prieteni. Un rar exemplu de consecvență și de solidaritate.

La 8 Noembrie 1927 depun legământul primii legionari. Printre ei Ion I. Moța, G. Clime, Traian Cotigă etc. Majoritatea sunt astăzi comandanți legionari. In această școală, legionarul învață să fie demn. Să nu se plece umilit în fața adversarilor. Să nu primească replica adversității ca pe o palmă care-ți înroșește fața și ți-o spurcă. Să nu se mulțumească niciodată cu starea mediocră a celor care cer puțin și nu obțin nimic. Marea revoluție morală, a caracterelor, începea să-și arate roadele: tabere de muncă, marșuri, cântece, apoi păsirea în mase. Zilele de iarnă pe valea Horincii, acele marșuri haiducești în cântece și în entuziasmul maselor țărănești, ilustrează puterea de animație a unui conducător care se dăruia sufletului colectiv. După a noastră părere, sunt cele mai frumoase pagini din epica acestei vieți. Descrierea lor învederează o vibrație patetică, o înțelegere a

sufletului popular, într'un cadru legendar de expediție cruciată.

Dacă ne oprim la acel *„Un apel și un avertisment"* scris după interzicerea marșului în Basarabia, — ne dăm seama nu numai de talentul lui Corneliu Codreanu în redactarea acestor manifeste, dar cu deosebire de energia morală a acestei însuflețiri. Am citit multe cărți, am urmărit multe vieți. Am făcut exercițiul unei lecturi lipsite de influența subiectivă a stării noastre sufletești. Portretul lui Constantin Pancu, întâmplările dela Iași din 1919 —1920, marșul de noapte pe valea Horincii, zilele marșurilor din Basarabia, aceste desfășurări epice, nu sunt mai puține pagini de adevărată artă literară. Le avem în față, le recitim. Incercăm a înlătura orice impresie personală care ne-ar turbura judecata. Orice șovăială este de fapt o falsificare, o trunchiere a adevărului. Nu. Nu! Corneliu Codreanu este și un mare scriitor, un om care prin mijloace simple, naturale, într'un stil cald și curgător redă realități care au o mare rezonanță sufletească. De multe ori, în sufletul omului care trăește viața cu intensitate, participând sincer la toate vibrațiile firii, se produce acea iluminare lăuntrică de unde izvorăște și puterea de a reda în scris aceste fapte așa cum s'au petrecut. Marii povestitori au fost oameni simpli, viața lor n'a suferit cenzura ostenelilor stilistice din bibliotecă. Au fost sinceri, iubitori, s'au aplecat cu dragoste asupra sufletului poporului și au dat la iveală pagini de frumoasă literatură. Viața lui Corneliu Codreanu mai are și darul de a fi unică în genul ei. Fără mijloace materiale, fără protecția nimănui, uneori singur în luptă cu viața, pornind dela o mare dragoste de neam, având încredere în transformarea sufletească a oamenilor, în virtuțile educative ale prieteniei, Corneliu Codreanu a străbătut dela 19 la 34 de ani, etapele unei trăiri

de o mare intensitate. Este cea mai validă experienţă a generaţiei noastre. O viaţă autentică şi fecundă. Pilduitoare, bogată în rezultate. Pe urmele lui vin mii de legionari. Istoria contemporană a României trăeşte cu imagina acestei vieţi. La ce bun să ascundem realitatea? Faptele lui Corneliu Codreanu circulă. Ideile lui sunt cărămizi la zidirea României legionare. Cum nu-şi dau seama oamenii politici ai democraţiei că această viaţă nu mai poate fi judecată izolat? Corneliu Codreanu apare în perspectiva istoriei, în pragul unei noui Românii. Un om care stăpâneşte cu adevărat sufletul unei generaţii şi îl schimbă, un om care şi-a dăruit viaţa unui ideal moral şi politic, izbutind să concentreze atenţia întregii ţări, nu mai poate fi privit decât în perspectiva larg deschisă a istoriei.

In câteva momente cruciale, destinul a fost crâncen. Duşmănia trădării, ranchiuna celor care dela nimicnicie sufletească trec nepedepsiţi în anonimat, s'a răzvrătit concentrând toată perfidia atacului laş. Faptul însă de a fi înfrânt o clipă, pentru un luptător e tragic, dureros, sfâşietor, dar ridicarea lui eroică, sfidând moartea, căutând pericolul, apare şi mai impunătoare. O generaţie care aluneca spre intelectualism, — căutându-şi în experienţe personale săvârşirea unui orgoliu, primea lecţia de contopire a omului nou în marele suflet colectiv. Această depăşire a vieţii şi a efemerului omenesc nu putea trece fără a lăsa urme. O prefacere a sufletelor. O revoluţie a rasei. Acei care au trecut prin această transformare sufletească au venit alături de legionarism. De cealaltă parte, oamenii politici ai democraţiei, evreii şi străinii, şi-au concentrat toată ura împotriva *„Gărzii de Fier"*, *„Legiunea Arhanghelul Mihail"* şi *„Garda de Fier"* trec prin trei dizolvări. Prima la 11 Ianuarie 1931, sub guvernul d-lui Ion Mihalache. Intre timp, Corneliu Codreanu dă bătălia dela Neamţ la 31 August 1931 şi intră în Parlament. In Martie 1932 începe lupta pentru candidatura d-lui Ion Zelea Codreanu la Tutova. Urmează a doua dizolvare în Martie 1932, sub guvernul N. Iorga—C. Argetoianu. Inutil. Alegerea dela Tutova este asigurată. Corneliu Codreanu notează: „Tatăl meu a fost validat în ultima zi a sesiunii parlamentare. Odihna noastră n'a durat decât o săptămână, deoarece guvernul Iorga a căzut. S'a constituit un guvern naţional-ţărănist în frunte cu d-l Vaida.

Intrăm într'o nouă luptă, sleiţi de puteri şi fiziceşte şi materialiceşte. Suntem în Iunie 1932. Dela 15 Decembrie 1929 suntem într'o luptă permanentă: Decembrie 1929 — Aprilie 1930, campaniile din Covurlui, Cahul, Turda, Tecuci. Vara lui 1930, pregătea şi interzicerea marşului din Basarabia. Sunt închis până toamna. In Octombrie şi Noembrie suntem în Maramureş. Iarna lui 1931 ne găseşte în închisoare. Primăvara lui 1931, luptă în alegerile generale. Vara lui 1931, alegerile dela Neamţ. Iarna lui 1932 alegerile dela Tutova. Iar acum intrăm din nou în alegeri generale" (Pag. 432).

In Iunie 1932 alegeri generale. *„Garda de Fier"* trecuse prin două dizolvări anulate de curtea de casaţie şi acum se prezenta în alegeri: 70.000 de voturi.

Intră în Parlament patru deputaţi. Aproape doi ani de noi lupte, cu presa evreiască, cu înscenările mincinoase ale partidelor democratice. Insfârşit în Noembrie 1933, guvern I. G. Duca: a treia dizolvare. Privesc în urmă. Recitesc manifestul scris cu prilejul interzicerii marşului din Basarabia la 20 Iunie 1930, apoi celălalt, dela 10 Iulie 1933, după oprirea lucrărilor digului dela Vişani. Sunt pagini scrise de un comandant care ştie să stă-

pânească momentele unei lupte, să îmbărbăteze luptătorii, să toarne în sufletele lor nădejdea unui triumf, trecând peste toate înfrângerile de o clipă. A stăpâni violența, a conduce reacțiunea unei armate ultragiate, fără a știrbi nimic din ceea ce constitue echilibrul și unitatea de acțiune a unei mișcări, iată într'adevăr momentul în care se arată calitățile unui conducător. Energiile sufletești se reîmprospătează, elanul se întărește, se arată razele unui răsărit de soare.

Ne revin în minte proclamațiile lui Napoleon, paginile reci și lucide ale lui Adolf Hitler din *„Mein Kampf"*, scrisorile lui Arnaldo Mussolini... Acel care știe să stăpânească și să conducă o armată însuflețită de un ideal național, acel care concentrează în voința și în puterea lui tactica unei bătălii, nu va pierde niciodată victoria. De zece ani (dela 24 Iunie 1927), Corneliu Codreanu se află în necontenită ofensivă. El este acel care dă bătălia. Niciodată nu a fost în defensivă. Războiul are legile lui, după cum și viața le are pe ale ei. Acel care stăpânește legile biologice ale unei națiuni, nu poate pierde un războiu împotriva legilor morții, împotriva democrației. De acest adevăr să se pătrundă toți oamenii politici. Nimeni nu trebue să se împotrivească omului care a biruit ura. Aceluia care a iubit dragostea. Aceluia care a îndrăgit moartea. Ne închipuim oare că o mișcare eroică poate fi înfrântă prin mijloace polițienești, prin *„dizolvări"* sau prin *„calomnii"*? Așa s'a sbuciumat neputincioasă democrația timp de zece ani. Istoria are constantele ei, pe care numai fatalitatea i le poate schimba. Și constanta bătăilor de zece ani este biruința.

Din nenorocire, oamenii uită repede. Uită și adversarii. Uitarea însă le poate fi fatală. Pierd contactul cu constantele istoriei. Trăiesc înafară. Lumea nouă îi surprinde neputincioși, adormiți, îmbătrâniți. In această stare se află adversarii mișcării legionare.

Vezi din când în când, cum fantomele unei lumi care s'a sfârșit urzesc în umbră planuri de zădărnicire a triumfului. O mișcare s'a desprins din tot ce este materie, din egoismul omenesc pentru a se dărui unui ideal eroic și bufnițele democrației îi stau în cale...

Alții, naivi, sau cei pierduți pe drumurile disperării vor *„doctrină"*, — *„programe"*, *„idei"*, vor să știe ce se va petrece cu *„dânșii"* și cu *„Statul de mâine"*. Doctrina legionară? Este credința în puterea, în demnitatea, în onestitatea și în eroismul omului nou. Când o generație a ajuns să trăiască aceste virtuți sufletești înseamnă că și-a făurit o doctrină dincolo de idei și de raționamente. Programe? Organizarea acestei biruințe. Transformarea unei stări de spirit care astăzi aparține mișcării legionare, într'o stare biologică și sufletească a României legionare. Politica lui Corneliu Codreanu este întemeiată pe primatul românismului, fără compromisuri, fără putința unei intimidări venite dinafară. O viață istorică, care să mărească și să adâncească tot ce este românesc.

Corneliu Codreanu nu poate fi acceptat decât integral. Sunt unii care condiționează, care cred că lui Corneliu Codreanu nu i-a venit încă timpul, că are nevoie de o doctrină, de un centru de cugetare, el reprezentând acțiunea: după cum sunt alții care amânând dela o zi la alta un fenomen care trebue să se întâmple, nădăjduesc să opreasă în loc evoluția istoriei. Fantoșe ale slugărniciei, umbre palide ale neputinței, bieții oameni nu-și dau seama că panica mărește întotdeauna perspectivele unui pericol. O mișcare eroică n'are nevoie nici de *„doctrină"* nici de *„tutelă"*. Mișcarea legionară este condusă de o fatalitate istorică:

doctrina zace în săvârşirea faptică a omului nou, iar tutela în protecţia destinului.

Bate vânt de primăvară. Cântece, marşuri, tabere de muncă. Din toate părţile se ridică şi trăieşte o Românie nouă. Căpitanul va triumfa! Revoluţia legionară este expresia românismului. Istoria o va consacra, legenda o va trece dela o generaţie la alta, întocmai ca şi flacăra nestinsă a lampadoforilor antici. Din acest punct de vedere, — *istoric*, — încercăm a desprinde orientarea şi dinamica acestei vieţi şi a pătrunde în substanţa revoluţiei pe care a înfăptuit-o Căpitanul!

In Corneliu Codreanu cred în primul rând legionarii, luptătorii şi eroii mişcării, crede ţărănimea şi masa muncitorească, crede burghezia care aşteaptă rezolvarea problemei evreeşti, cred intelectualii care au găsit o axă organică pentru gândirea şi profesiunea lor. Cred toţi acei care nădăjduesc în învierea românismului. Triumful lui Corneliu Codreanu înseamnă victoria mobilizării morale a românismului. O viaţă nouă se arată. Duhul omului nou a săvârşit această închegare istorică.

CUPRINSUL:

Pag.

Lămurire 4

I
ÎNTRE DOUĂ LUMI

Omagiul tinereţii 9
Scepticism şi inutilitate virilă 22
O zi uitată 28
O zi nouă 33

II
MODERNISMUL

Fenomenul modernist 39
Zăpăceala modernistă 63
Farsa Universitară sau „degeneraţia“ academică 77

III
FLORILEGIU

Un poet al „Omului nou“: Aron Cotruş . 95
Un neo-clasic: Dan Botta 106
Plastica umorului: Dragoş Protopopescu . . 112

IV

JUDAIZAREA CULTURII

Pag.

Judaismul în cultură 127
Sub pecetea semitismului 158
Inaderența evreilor la spiritul românesc . . 213
Semitismul în teatrul german și francez . . 243

V

FAPTĂ ȘI EROISM

Un ziarist de luptă: Ioan I. Moța 255
Pe treptele universalului 262
Idealul prometeic 270

INSTITUTUL DE
ARTE GRAFICE
„CUGETAREA“
STR. POPA NAN, 21
BUCUREŞTI

EDITURA „CUGETAREA"

Director-proprietar: P. C. GEORGESCU-DELAFRAS

AUTORI ROMÂNI

Al. Bilciurescu	Tichia de [illegible] găritar
Emil Cioran	Cart[illegible] [illegible]
Maria Canta	Legende
G. Ciprian	Soț [illegible] Fărdă
N. Crainic	Pu[illegible] [illegible]ard. în Haos
N. Creve[illegible]a	Buru[illegible] de dragoste
Ovid Densușianu	Stăp[illegible]
Sterie Diamandi	Galeria [illegible] p[illegible]ici
—	Eroii Revoluț Ruse
M. Dragomirescu	Focul
Gabriel Drăgan	Forțele naț. creator
Octav Dessila	Cartea cu Minciuni
Mircea Eliade	India
—	Șantier
Gala Galaction	In Pământul Făgăd.
Valeriu Grecu	Să facem un gimnaz
Ion Iovescu	Nuntă cu bucluc
N. Iorga	Idei as prob. actua
B. Jordan	Invățătorii
—	Normaliștii
—	Revizori și Inspector
Alina B. Jordan	Ivan[illegible]ca Duracioc
I. Lupaș	Probl[illegible] șco[illegible]
Vasile Militaru	Fabule
Gib. I. Mihăescu	Zilele și no[illegible] unui student [illegible]
Al. Lascarov-M.	Mami[illegible]
—	Roma[illegible] Furnicii
—	Flori Creștine
—	Int. lui And. Păt[illegible]u
Mih. Lungianu	Din țara lui Alb Imp.
Ilie I. Mirea	Teatru școlar
—	Comoara copiilor
—	Man. serb. școl. v. I, II
Victor Papilian	Fără limită
Pompiliu Nicolau	Naționalism [illegible]nstr.
Ion Pillat	Portrete li[illegible]
Cezar Petrescu	Oraș patriarhal, [illegible]
—	Apostol
—	Cheia visurilor
—	Fram
N. Porsenna	Se-aprind făcliile
D. Protopopescu	Fortul 13
M. Rădulescu	Clasa VII-a
M. Sadoveanu	Istorisiri de vânătoare
Eug. Sperantia	„Papillons" de Schumann
T. C. Stan	Cei șapte frați siameni
—	Eu, Tina și Adam
Damian Stănoiu	Camere Mobilate
—	Alegere de stareță
—	Fete și văduve
—	Căsătorie de probă
Gr. Tăușan	Dincolo de cotidian
—	Opiniile unui sing.
Sandu Teleajen	Turnuri în apă
M. Tican Rumano	Sub soarele Africei
G. M. Vlădescu	Moartea fratelui meu
—	Menuetul

AUTORI STRĂINI

F. Bettex	Minunea
Casanova	Memorii—vol. I V
Cervantes	Don Quijote, 2 vol.
A. Dumas	Contele de Monte Cristo, 4 vol.
—	Cei trei Muschetari 2 vol.
Bruno Frank	Cervantes
Victor Hugo	Mizerabilii, 4 vol
Emil Ludwig	De vorbă cu Mussolini
—	Conducătorii Europei
—	Fiul Omului
—	Convorb. cu Masaryk
—	Wilhelm II
—	Bismarck
—	Trei Titani
F[illegible]ançois Mau[illegible]iac	Viața lui Iisus
[illegible] Mann	Moartea la Veneția
[illegible] Nézelof	Mirabeau
[illegible] Walter	Marat
I. [illegible]sermann	Ca[illegible] Maurizius, 2 v.
Herman Wendel	Danton
Stefan Zweig	Marie Antoinette
—	Amok
—	Fouché
—	Noaptea fantastică
—	Maria Stuart

NOUA COLECȚIE DELAFRAS

Paul Doumer	Cartea copiilor mei
Eugenia Makata	Jupânița Ruxandra
Mihail Negru	Cămașa Fericitului
Al. Olinescu	Milionul lui Prichindel
S. Smiles	Ajută-te singur!...
Mark Twain	Prinț și Cerșetor
Oscar Wilde	Casa cu rodii

LUCRĂRI DE SPECIALITATE

G. C. Bradețeanu	Lecturi Științifice
G. I. Chelaru și	Noua Ortografie
Crizante Popescu	Semne de Punctuație
I. Diaconescu	Istoria lit. latine
—	Istoria lit. eline
Gabriel Drăgan	Istoria lit. române
Th. Mart.-Asău	Dicț. franc. de expr.
Lucian Predescu	Istoria lit. române
Viforeanu, Petit, Ghimpa	Codul de proc. penală Carol II